

Din tâlcuirile
Sfântului Ioan Gură de Aur și
ale altor Părinți la

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

adunate pe scurt de preafericitul
TEOFILACT,
Arhiepiscopul Bulgariei

Transliterate din chirilică, îndreptate și
împodobite cu felurite însemnări din Sfinții Părinți:
Florin Stuparu

Tipărită cu binecuvântarea
Prea Sfințitului Părinte Galaction,
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

editura
Σοφία

Editura Cartea Ortodoxă
București

COLECȚIA TÎLCUIRI LA SFÎNTA SCRIPTURĂ

Corector: Irina Floarea

Coperta: Mona Velciov

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Ediția de față s-a alcătuit după aceea de la București, din 1832,
a tălmăcirii cuviosului Grigorie Dascălul

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

THEOPHYLACT, ARHIEPISCOP DE OHRIDA, st.

Tâlcuire la Faptele Apostolilor / sfântul Teofilact al Bulgariei; ed. îngrij.:
Florin Stuparu. - București: Editura Sophia; Alexandria: Cartea Ortodoxă, 2007
ISBN 978-973-1710-67-9; ISBN 978-973-8207-48-7

I. Stuparu, Florin (ed. șt.)

226.3.07

[ÎNAINTE CUVÎNTARE]¹

Multora, cartea aceasta [*Faptele Apostolilor*] nu le e cunoscută nici-cum, nici ea, nici cel ce a scris-o și a alcătuit-o. Pentru aceea, de nevoie am hotărât să mă apuc de tâlcuirea aceasta, ca și pe cei ce nu știu să-i în-văț, și nici să nu las o atât de mare comoară să se tăinuiască și să fie ascunsă. Căci ea nu ne folosește pe noi mai puțin decât înseși *Evangheliile*, fiind plină de atîta filosofie² și de atîtea drepte dogme, și mai ales de lucrurile săvîrșite de Duhul. Deci să nu o trecem pe ea cu vederea, ci să o cercăm cu toată luarea-aminte și cu de-amănuntul. Căci e cu puțință a vedea că aici, în *Faptele Apostolilor*, spunerile și proorociile mai-nainte grăite de Hristos în *Evanghelii* au ieșit în lucru, și că adevărul strălucește într-însele. Și este cu puțință a vedea aici multa schimbare spre bine a ucenicilor, făcută întru dînșii de la Duhul, și a afla încă și dogme care, în lipsa acestei cărți, nu ar fi fost cunoscute nimănui atât de arătat, ci începutul mîntuirii noastre ar fi fost ascuns și unele lucruri care privesc și că-

¹ Ediția de față s-a făcut după aceea de la București, din 1832, a tălmăcirii cuviosului Grigorie Dascălul. Ca de obicei atunci cînd e vorba de tălmăcirile noastre vechi, am avut de îndreptat textul în ceea ce privește sintaxa și punctuația. În schimb, am păstrat întru totul vocabularul, care este acela al adevăratei limbi românești, neatins de înnoirile latinizante și franțuzite ale veacului al 19-lea. Am completat tacit multele lipsuri din fraze, adăugirile fiind puse între paranteze drepte. Pentru a desluși înțelesurile teologice și istorice, m-am folosit de numeroase însemnări de subsol – numite „(n. n.)” – adunate în cea mai mare parte din tâlcuirile la evangheliile, la epistolele Sfîntului Apostol Pavel și la psalmi.

² Cînd zice: „filosofie” („dragoste de înțelepciune”), tâlcuitorul cel sfînt înțelege dragostea de adevărata înțelepciune, care e cuprinsă numai și numai în scrierile insuflate de către Duhul Sfînt aleșilor lui Hristos, Acela ce e Însăși „Înțelepciunea lui Dumnezeu-Tatăl” (*1 Corinteni* 1:24). Căci trebuie să fim cu mare luare-aminte cînd auzim sau citim vorba aceasta: „filosofie”, una dintre cele mai înșelătoare, folosită întîia oară (se zice) de către Pitagora, marele vrăjitor Elin („fiul lui Apollon”, precum el singur voia să se creadă) și răspîndită apoi de către urmașii acestuia, pînă a căpătat o mare cinstire între cei necredincioși ori slabi în credință și cugetare. Pentru această „filosofie” lipsită de înțelepciune, insuflată de duhul amăgirii și al minciunii, Apostolul ne-a poruncit așa: „Vedeți ca nu cumva să vă fure mintea cineva cu filosofia și deșarta amăgire din predania omenească, după înțelesurile cele slabe ale lumii, iar nu după Hristos!” (*Coloseni* capitolul 2:8). (n. n.)

tre viață, și către dogme (anume către socotelile cele drepte despre credință) ar fi fost nearătate și necunoscute. Iar cea mai mare parte din cele aflate aici sînt faptele lui Pavel, ale celui ce s-a ostenit mai mult decît toți. Și pricina este că fericitul Luca, cel care a alcătuit cartea aceasta, era ucenicul lui, a cărui faptă bună este cu puțință a o vedea cu adevărat din multe locuri și din altă parte, dar mai ales dintru aceea că era nedespărțit de dascălul său și îi urma lui totdeauna. Căci, cînd Dimas și Ermoghen l-au lăsat pe Pavel – unul ducîndu-se în Galatia, iar altul în Dalmația – ascultă ce zice Apostolul despre acesta: „Căci Dima m-a părăsit, iubind veacul de acum; doar Luca este cu mine” (1 Timotei 4:10). Pavel vorbește despre el [Luca] și cînd le scrie Corintenilor: „Am trimis împreună cu el și pe fratele [Luca] a cărui laudă în evanghelie¹ este în toate Bisericiile²” (2 Corinteni 8:18). Sau, atunci cînd zice că i s-a arătat lui Kifa, apoi celor doisprezece: „[...] după evangelia acestuia, pe care ați luat-o” (1 Corinteni 15:5). Și – dacă cineva ar zice: Atunci pentru ce nu le-a scris pe toate, dacă a fost cu dînsul pînă la sfîrșit? – vom răspunde că și atît cît a scris le este de ajuns celor ce voiesc să ia aminte. [Apoi, să ne gîndim că Apostolii și ucenicii] stăteau de-a pururea întru cele de silă [și de nevoie], încît sîrguința lor nu era întru a scrie cuvinte, multe [lucruri] fiind predate de ei și prin predanie nescrisă.

Drept aceea – [de vreme ce în *Fapte* e arătată împlinirea proorociilor lui Hristos] – nu va greși cineva dacă va pune lucrarea (cartea) de față în seama Acestuia, adică a lui Hristos. Deci toate cele aflate în cartea aceasta sînt vrednice de minune, iar mai vîrtos pogorămîntul Apostolilor, care zăbovesc întru cuvîntul economiei [întrupării lui Hristos], pentru care îi sfătuia pe ei și Duhul. Și de aceea, vorbind atîta despre Hristos, puține au zis despre dumnezeirea Lui, iar cele mai multe le-au vorbit despre înomnirea [întrupare], despre patimă, despre înviere și despre suirea Lui la cer, fiindcă lucrul pe care îl căutau ei deocamdată acesta era: să se creadă că Hristos a înviat și că S-a suit în cer. Deci, așa cum Însuși Hristos Se sîrguia să arate mai mult decît orice că a venit de la Tatăl, tot astfel și aceștia Se sîrguiesc să arate că El a înviat, că S-a înălțat, că S-a dus la Tatăl și că de la Acela a venit. Căci, dacă nu s-ar fi crezut aceasta mai

¹ Aici și în multe alte locuri, nu e vorba de vreo carte a *Evangheliei*, ci de bunăvestire a mîntuirii oamenilor prin Iisus Hristos. (n. n.)

² Adică în toate adunările Creștinilor, căci Biserica nu este decît una, aceea a dreptcredincioșilor. (n. n.)

întîi, făcîndu-se apoi adăugirea despre înviere și despre înălțare, Iudeilor li s-ar fi părut că toată dogma este de necrezut. De aceea, [Apostolii] îi suie către cele mai înalte încet și cîte puțin. Astfel, în Atena, Pavel Îl numește pe Hristos chiar simplu om, nezcînd nimic mai mult. Și așa se cuvenea. Căci, dacă pe Însuși Hristos s-au ispitit de multe ori să-L ucidă cu pietre și-L numeau „hulitor” pentru că zicea că este deopotrivă cu Tatăl, cu mult mai vîrtos nu ar fi primit cuvîntul acesta de la pescari, și mai ales după cruce. Și ce trebuie să vorbim despre Iudei, cînd înșiși ucenicii se tulburau și se smiteau de multe ori auzind dogmele mai înalte? De aceea și zicea: „Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteți să le purtați” (Ioan 16:12). Și, dacă nu puteau aceia – care fuseseră atîta vreme împreună cu Dînsul, și se împărtășiseră de atîtea taine și văzuseră atîtea minuni! – cum ar fi putut să primească deodată cuvintele dogmelor înalte cei ce abia se smulseseră și se depărtaseră de la capiști¹, de la idoli, de la jertfe, de la pisici, de la crocodili² (căci unele ca acestea erau cinstirile și închinăciunile Elinilor³) și de la celelalte rele? Iar Iudeii – cei ce în fiecare zi se învățau și se sfătuiau de către *Lege* aceasta: „Ascultă, Israile, Domnul Dumnezeu Tău unul este!”, și care Îl văzuseră pe Hristos murind, și mai ales pironit pe cruce, și care Îl îngropaseră, dar nu-L văzuseră înviat – [Iudeii deci] nu ar fi fugit ei oare și nu s-ar fi risipit mai mult decît toți auzind că Acesta este Dumnezeu și deopotrivă cu Tatăl? De aceea, [Apostolii] îi suie încet și cîte puțin [către dogme]. Și multă iconomie a pogorîrii fac și, dobîndind darul Duhului mai mult, săvîrșesc cu numele Lui Hristos lucruri mai mari decît cele făcute de El, ca să încredințeze amîndouă părțile [și pe Iudei, și pe Elini], care jos zăceau. Așadar cartea aceasta este mai ales dovadă a învierii: căci, crezîndu-se învierea, după rînduială era să sporească și celelalte. Prin urmare, pricina și tot scopul cărții, pe cît ar zice cineva cuprinzîndu-l cu grosime, este mai ales acesta. Să auzim de aici și înseși cuvîntările.

¹ Templele idolești (n. n.).

² Jivine „sacre” la Egipteni. Pisica (neagră) a rămas de altfel pînă astăzi unul din animalele apropiate de vrăjitori, alături de bufniță și cucuvea, toate închipuind „înțelepciune”, căci văd în întuneric. Apoi, animalul tîrîtor (șarpe sau șopîrlă), care îl închiupie pe vicleanul diavol. Iar crocodilul ce e altceva decît o șopîrlă de mărimea unui adevărat balaur? (n. n.)

³ Prin „Elini”, se înțeleg toți păgînii din împărăția romană, moștenitoare a aceleia elementice întemeiate de Alexandru Machidon, care cuprindea aproape întreaga lume. (n. n.)

CAPITOLUL I

(1) Cuvîntul cel dintîi l-am făcut – o, Teofile! – despre toate

[Luca] Îi aduce aminte lui Teofil de *Evangelia* sa, ca să arate adevărarea [celor scrise aici]. Pentru că, începînd lucrarea aceea, zice: „Fiindcă mulți s-au încercat să alcătuiască o istorisire despre faptele deplin adevărate între noi, așa cum ni le-au lăsat cei ce le-au văzut de la început și au fost slujitori ai Cuvîntului, părutu-mi-s-a și mie, preaputernice Teofile, după ce am urmărit toate cu de-amănuntul de la început, să ți le scriu pe rînd, ca să te încredințezi despre temeinicia învățaturii pe care ai primit-o” (*Luca* 1:1-4). Deci pomeneste de cele scrise cu de-amănuntul în cartea aceea pentru ca [Teofil] să ia aminte mai mult la cele ce se scriu aici, precum și pe aceea a ținut-o în minte. Astfel, [Luca] nu a mai avut trebuință aici de altă întărire și încredințare. Căci cel ce s-a făcut vrednic de credință scriind ceea ce știa doar din auzite, cu mult mai vîrtos e cu dreptate să fie crezut cînd alcătuiește și scrie faptele pe care nu le-a auzit de la alții, ci le-a văzut el însuși. Și nu zice: „*Evangelia* pe care am bine-vestit-o mai întîi”, ci: „cuvîntul cel dintîi”, pentru că era lipsit de mîndrie și smerit cu cugetul, socotind că numirea *Evangeliei* este mai mare decît sine, cu toate că Apostolul Pavel chiar de la aceasta îl împodobește [cu lauda], zicînd: „[...] a cărui laudă în *Evangelie* este în toate bisericele” (2 *Corinteni* 8:18).

Iar cu zicerea „despre toate” pare că se împotrivesc Evangelistului Ioan, fiindcă acela zice că nu i-a fost cu putință să le scrie pe toate¹, iar Luca zice că a făcut cuvîntul [evangelia sa] despre toate [cele săvîrșite de Hristos], de la început și pînă la înălțare. Deci ce zicem? Că acesta zice „despre toate” însemnînd că nu a lăsat nimic dintru cele de care era nevoie și silea trebuința pentru a se înțelege că propovăduirea este dumnezeiască și adevărată. Căci și Luca, și ceilalți Evangheliști le-au scris

¹ Căci zice așa Sfîntul Apostol și Evangelist Ioan: „Acesta este ucenicul care mărturisește despre acestea și care a scris acestea, și știm că mărturia lui e adevărată. Dar sînt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris” (*Ioan* 21:25). (n. n.)

întru cuvîntul [*Evangelhia*] lor (pe scurt și ca întru o însemnare cu de-amănuntul) pe cele din care se poate cunoaște că propovăduirea este dumnezeiască și adevărată. Însuși Ioan Cuvîntătorul de Dumnezeu [Teologul] zice că le-a cuprins pe toate acestea, nelăsînd deoparte nimic nici din cele prin care se crede și se cunoaște iconomia cea după trup a Cuvîntului, nici din cele prin care strălucește și se arată mărimea dumnezeirii Lui. Și el zice că lumea nu ar încăpea cărțile ce ar cuprinde cu de-amănuntul toate cele zise și făcute de Stăpînul, dacă s-ar fi scris acelea una cîte una, și mai ales dacă cineva ar fi voit să caute și să dea în scris și pricinile [rațiunile] celor făcute și zise [de El]. Căci pricinile [rațiunile] celor pe care le săvîrșea și le grăia [El] nici nu puteau fi prinse și cunoscute de gîndurile omenești, nici spuse în cuvinte și nici cuprinse în scris, decît că ele încredințau firea omenească [adică pe oameni] că El lucra și grăia ca Dumnezeu. Și mi se pare că Evangelistul a adăugat acest cuvînt [că lumea nu ar încăpea cărțile scrise despre cele săvîrșite și zise de Hristos] încă și pentru a opri trecerea peste măsură a cuvîntului, nezeicînd deci cu dinadinsul că lumea nu le-ar încăpea pe acelea. Se mai poate însă a zice și aceasta, anume că Ioan, fiindcă zăbovește mai mult decît ceilalți [Evangelhiști] întru vederea [lui Dumnezeu-Cuvîntul, *theoria*], cunoaște după cum se cuvine toate lucrările și fapăturile Lui, nu numai pe cele arătate prin întrupare, ci și pe acelea zidite din veac [dintru început], trupești și netrupești [Îngerii]. Astfel încît, dacă s-ar fi apucat să scrie deosebi, pe rînd, scopurile aducerii acestora întru a fi, și al deosebirii lor și toate celelalte despre ele, nici că ar fi fost cu puțință ca lumea să încapă cărțile scrise, chiar dacă s-ar fi și făcut acest lucru. Iar dacă, prin „lume”, cineva înțelege aici nu simplu „lumea”, ci pe oamenii ce zac întru cele rele – care le cugetă pe ale lumii și pe ale trupului (căci în multe locuri ale *Scripturii* așa s-a și luat și s-a înțeles) – atunci după cuviință zice Ioan că aceia nu vor putea să încapă toate lucrurile săvîrșite în chip minunat de Hristos, dacă va voi cineva să le scrie. Căci mulțimea și mărimea [lucrărilor lui Hristos] i-ar trage pe aceia mai vîrtos întru necredință decît întru credință! Aceasta și e pricina pentru care Evangelhiștii trec de multe ori sub tăcere cîte un întreg norod de tămăduiți și lasă de-o parte multe din cele lucrate în chip minunat, însemnînd numai atît: că „mulți s-au izbăvit de multe feluri de patimi și de boli, și multe minuni s-au făcut” și cele ca acestea. Iar tîlcuirea și descoperirea lor nu o fac, fiindcă de obicei povestirea lor cu de-amănuntul le pricinuieste celor groși [învîrtoșați cu sufle-

tul] și mai-nainte prinși și stăpîniți de înșelăciune mai mult necredință și pregetare a ascultării decît credință și sîrguință spre ascultare.

Și se cuvine a ști că acest Teofil era unul din cei bine-credincioși care de la [Luca] învățase blagocestia¹. Și să nu te minunezi că [Luca] a pus atîta grijă pentru acest bărbat, încît a scris pentru el două cărți întregi. Pentru că [Evangelistul] era păzitor al cuvîntului stăpînesc ce zice: „Astfel, nu este vrere înaintea Tatălui vostru Cel din ceruri ca să piară vreunul dintr-aceștia mici” (*Matei* 18:14)². Dar pentru ce, scriind unuia singur, adică lui Teofil, nu a făcut o singură carte, ci a despărțit pricinile în două? Pentru luminarea și descoperirea ascultătorului și pentru a-l odihni. Apoi, pricinile fiind despărțite, se cuvenea să despartă în două și cărțile.

cele ce a început Iisus a face și a învăța,

Aici, zice despre minuni și învățături. Dar nu numai aceasta, ci că [Iisus] învăța și cu fapta. Căci El nu doar că poruncește altora să lucreze, El nelucrînd, ci prin cele lucrate de El îi sfătuia pe oameni să-I urmeze, mutîndu-se și schimbîndu-se spre grijirea de fapta bună.

(2) pînă în ziua în care S-a înălțat la cer, poruncindu-le prin Duhul Sfînt apostolilor pe care i-a ales,

„[...] poruncindu-le prin Duhul [...]”/ Adică zicînd către dînșii graiuri duhovnicești, nimic omenesc. Sau, arată aceasta: că le-a poruncit *întru* Duhul, după cum Însuși Stăpînul zicea, grăind mai smerit și mai cu ico-nomie: „Iar dacă Eu *întru* Duhul lui Dumnezeu scot dracii [...]” (*Matei* 12:28) – adică: „*prin* Duhul porunciam” – neînsemnînd că Fiul ar fi avut trebuință de Duhul, ci că acolo unde Fiul lucrează ceva, acolo lucrează și Duhul, ca Acela ce este de o ființă și de față împreună cu Fiul. Și ce le-a

¹ Buna-credință (n. n.).

² Aceasta e încheierea pildei Mîntuitorului în care zice: „Căci Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască pe cel pierdut. Ce vi se pare? Dacă un om ar avea o sută de oi și una din ele s-ar rătăci, nu le va lăsa oare în munți pe cele nouăzeci și nouă și, ducîndu-se, n-o va căuta pe cea rătăcită? Și, dacă s-ar întîmpla s-o găsească, adevăr grăiesc vouă că se bucură de ea mai mult decît de cele nouăzeci și nouă care nu s-au rătăcit” (*Matei* 18:11-13). (n. n.)

poruncit Apostolilor? „Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-i pe dînșii în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-i să păzească tot ce v-am poruncit vouă!” (Matei 28:19, 20). Și zice: „poruncind, S-a înălțat [pe nor]”; n-a zis: „S-a suit”, căci încă vorbește ca despre un om doar. Și de aici ne învățăm că Hristos îi învăța pe ucenici și după înviere. Iar despre vremea aceasta [dintre înviere și înălțare] nici unul dintre Evangheliști nu a vorbit cu de-adinsul. Ci Ioan zăbovește întru dîn-sa mai mult decît toți ceilalți, însă nimeni nu le-a vestit în chip arătat pe toate, căci către altele se sîrguiau.

(3) căroră li S-a și înfățișat pe Sine viu după patima Sa, prin multe semne, în patruzeci de zile

După ce mai înainte a vorbit despre înălțare, acum vorbește și despre înviere. Căci, pentru a nu socoti tu că a fost înălțat de către alții, auzind că „S-a înălțat”, a adăugat: „carora li S-a și înfățișat pe Sine viu”. Căci, dacă El a săvîrșit de Sineși fapta mai mare [învierea], cu mult mai vîrtos pe aceea mai mică [înălțarea].

Și zice: „în patruzeci de zile”, nu: „[vreme de] patruzeci de zile”, căci după înviere nu a mai fost necurmat împreună cu dînșii, ca mai înainte, ci venea, suind și înălțînd mințile lor, și se ducea iarăși. Astfel, nu-i mai lăsa a fi față de El la fel ca înainte, prin aceasta făcîndu-i, cu multă înțelepciune și adevărire, a crede și învierea, dar totodată a-L și socoti de acum încolo mai mare decît un om, cu toate că acestea două erau împotrivable. Căci, pentru a fi crezută învierea, se cădea să facă multe lucruri omenești: astfel, în răstimpul de patruzeci de zile de la înviere pînă la suirea la ceruri, a mîncat și a băut împreună cu dînșii, arătîndu-le că El este Cel ce S-a răstignit, și S-a îngropat și a înviat din morți. Iar pentru cealaltă, dimpotrivă. Și amîndouă s-au făcut în vremea cuvenită.

Dar pentru care pricină nu S-a arătat [Hristos cel înviat] tuturor, ci numai Apostolilor? Pentru că celor mulți, celor ce nu știau taina cea negrăită și ascunsă, li s-ar fi părut nălucire. Căci – dacă întru început nici înșiși ucenicii nu credeau și se tulburau, avînd trebuință să-L pipăie cu mîna și să mănînce împreună cu El – ce urmau să pătimească cei mulți? De aceea, face obștească dovada neîndoielnică a învierii din semnele pentru care Apostolii au primit darul de a le săvîrși. Iar din vederea semnelor [săvîrșite de ei] învierea urma să se facă arătată nu numai celor de atunci, ci și tuturor celor de după aceea.

arătîndu-li-Se și vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu. (4) Și, împreună petrecînd, le-a poruncit să nu se despartă de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui, „pe care – zice – ați auzit-o de la Mine.

„Împărăția Tatălui” este aceea întru care Însuși Domnul le-a făgăduit ucenicilor să bea paharul cel nou împreună cu dînșii, „băătură nouă” numind-o pe aceea băută după învierea Sa după altă rînduială decît cea dinainte.¹ Totodată, acum au mîncat împreună și „mîncare nouă”. Căci atunci – de vreme ce întru toate Se asemana cu noi, afară de păcat – mîncă și bea la fel ca și noi, de voie dînd trupului să caute trebuința hranei. Pentru aceea a și primit patima foamei, de voia Lui. Dar după înviere nu mai mîncă și nu mai bea pentru trebuința trupului, ci numai pentru a-i încredința pe toți că trupul Său are fire adevărată. Căci de voie a și pătimit, și totodată a înviat cu dumnezeiască cuviință. Deci pe această mîncare și băătură nouă le-a numit „noi”, pe acelea de care S-a împărtășit împreună cu ucenicii după înviere, așadar nu după obișnuința de mai înainte. Pentru aceasta zice că a petrecut împreună cu dînșii în patruzeci de zile, adică împărtășindu-Se de sare și de masă. Iar cum, nu este al nostru lucru să spunem. Căci aceasta s-a făcut într-un oarecare chip prea-slăvit, nu ca și cum firea ar mai fi avut trebuință de bucate de aici încolo, ci făcîndu-se pogorămînt spre dovedirea învierii și spre descoperirea тайnelor despre împărăție.

„Și, împreună petrecînd, le-a poruncit să nu se despartă de Ierusalim [...]”/ Dar pentru ce le porunceă să facă aceasta? Căci mai întîi, pentru că se temeau și tremurau, îi scosese pe dînșii în Galileea, ca să audă cele zise cu slobozenie, ei fiind atunci gata să se lase de rînduiala lor. Apoi, după ce L-au auzit și au petrecut cu El patruzeci de zile, le-a poruncit să nu se despartă de Ierusalim. Pentru ce oare? Pentru că – așa cum nimeni nu-i lasă pe ostași a ieși pînă nu se într-armează, cînd voiesc să cadă asupra unei mulțimi, nici pe cai a sări peste semnul pornirii mai înainte de a-i lua pe călăreți – tot astfel nici Domnul nu-i lasă pe ucenici a ieși din tabără mai-nainte de pogorîrea Duhului, ca să nu se facă lesne supuși și prinși celor mulți. Și nu numai pentru aceasta, ci și fiindcă acolo [în Ierusalim] erau mulți care aveau să creadă. Și, a treia [pricină], ca să nu zică vreunii că i-au lăsat pe cei cunoscuți și s-au dus să se trufească la cei

¹ Matei 26:29 (n. n.).

străini. Pentru aceasta, Hristos arată semnele mai întâi chiar ucigașilor Săi, chiar celor ce L-au răstignit și L-au îngropat, întru însăși cetatea aceea întru care s-a îndrăznit acel lucru fără de lege.

„[...] ci să aștepte făgăduința Tatălui, «pe care – zice – ați auzit-o de la Mine» [...]”/ Dar când au auzit făgăduința? Când zicea: „De folos vă este ca să Mă duc. Căci, de nu Mă voi duce, Mîngîietorul nu va veni la voi; iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi” (Ioan 16:7); și iarăși: „Îl voi ruga pe Tatăl, și alt Mîngîietor vă va trimite” (Ioan 14:16). Dar pentru ce nu a venit Acela când era El de față, nici îndată după ce El S-a înălțat, ci abia după opt sau nouă zile de la aceasta, adică după ce s-a împlinit ziua a cincizecea? Și încă ceva: Cum zicea: „Luați Duh Sfînt!” (Ioan 20:22) – de vreme ce Duhul nu venise încă? Deci putem zice că aceasta a zis-o gătindu-i pe dîșii a fi prea-îndemînatici și puternici spre primirea Duhului, pe Care aveau să-L ia când S-a pogorît peste dîșii. Sau, a zis lucrul ce era să fie ca pe unul ce ar fi stat de față chiar atunci, precum și când zice: „Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi, și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma” (Luca 10:19). Încă și într-alt fel mai putem zice. Căci darea Duhului este în multe feluri și în multe chipuri: una este curățitoare, iar alta săvîrșitoare; una este aceea care sfințește, iar alta care îi face pe sfințitori; una este dătătoare de vorbire în limbi străine, iar alta de proorocii; una, de faceri de minuni, iar alta de tîlcuiri și altele nenumărate. Deci nimic nu-i oprește pe ucenici să fi primit de mai multe ori darul Duhului, după împărțirea Lui cea în multe feluri și în multe chipuri. Însă pogorîrea Duhului peste Apostoli cea desăvîrșită și în stare să-i facă desăvîrșiți și pe alții s-a făcut în vremea praznicului de cincizeci de zile, când – arătîndu-Se peste dîșii în chip de limbi de foc – i-a umplut de toată lucrarea Sa. Prin urmare, nu ar greși cineva dacă ar zice că și atunci [cînd Hristos a zis: „Luați Duh Sfînt!”] ei au luat oarecare putere și dar duhovnicesc: nu ca să-i învie pe morți, ci ca să ierte păcatele. De aceea a și adăugat: „[...] căroră le veți ierta păcatele, le vor fi iertate” (Ioan 20:23) și celelalte, arătînd ce fel de lucrare le dă. Căci atunci i-a îmbrăcat cu această putere, iar după patruzeci de zile le-a dat lucrarea semnelor, pentru care și zice mai jos: „Veți lua putere [...]” și celelalte (stihul 8).

Deci pentru aceasta S-a dus Hristos atunci și a venit Acela. Și nici atunci îndată, ca ucenicii să ajungă a pofti darul, și așa să-l ia. Iar dacă Duhul ar fi venit cînd Hristos era încă de față, și El S-ar fi dus după

aceea, Duhul rămînînd, mîngîierea nu ar fi fost atît de mare. Și Hristos Se înalță, ucenicii fiind nedespărțiți de Dînsul, dar nici așa Duhul nu Se poartă îndată, pentru ca, mîhnindu-se puțin și venind întru poftă și trebuință a făgăduinței, să primească dulceața venirii Lui curată și desăvîrșită. Și, dealtfel, se cădea ca firea noastră să se arate în cer pentru a se face împăcările desăvîrșite, și abia după aceea să vină Duhul.¹

Și socotește cît de mare nevoie a pus asupra ucenicilor ca să petreacă în Ierusalim pentru făgăduință. Căci, ca ei să nu fugă iarăși după înălțare, cu așteptarea aceasta îi ține acolo pe toți ca și cu o legătură, făcîndu-i să se uimească prin nădejtile cele bune și să nu ia aminte la nearătarea lor.

(5) Căci Ioan a botezat cu apă, iar voi veți fi botezați cu Duhul Sfînt, nu mult după aceste zile.”

După ce le-a zis să aștepte „făgăduința Tatălui pe care a-ți auzit-o de la Mine”, a adăugat că „Ioan a botezat cu apă” și celelalte. Și acum arată curat deosebirea dintre Dînsul și Ioan, iar nu umbrit, ca mai înainte. Și acum le arată ucenicilor că s-au făcut mai mari decît Ioan, fiindcă și ei

¹ Tilcuind stihul 20 al capitolului întîi de la *Coloseni*, care spune că Hristos le-a împăcat „atît pe cele de pe pămînt, cît și pe cele din cer”, același Sfințit Teofilact zice așa: „Prin sîngele Său, Hristos le-a împăcat «pe cele de pe pămînt», fiindcă oamenii erau mai întîi învrăbiți cu ei înșiși, prin patimi și prin păcat, iar apoi erau învrăbiți cu ceilalți. Dar și cu Îngerii cerești se vrăjmașeau și aveau război. Dar cum și în ce chip le-a împrietenit Hristos «pe cele cerești»? Pentru că cele cerești erau dezbinat și despărțite de cele pămîntești, fiindcă Îngerii din ceruri aveau și ei vrăjbă către oameni, văzîndu-L pe Stăpînul lor Dumnezeu ocărît de oameni cu multele lor păcate și mai ales pentru că făceau dumnezei din zidiri. De aceea și erau trimiși [Îngerii] spre pedeapsa oamenilor, cum s-au trimis în vremea lui David și au omorît de dimineață și pînă la amiază șaptezeci de mii (2 *Împărați* 24:15), cum s-au trimis cei doi Îngeri asupra Sodomienilor (*Facerea* 19), cum s-a trimis Înger la Israiliteni și le-a zis: «De vreme ce v-ați închinat dumnezeilor neamurilor, nici eu nu-i voi pierde pe vrăjmașii voștri, ci-i voi lăsa să vă bîntuiască» – precum este scris la *Judecători*, capitolul 2 – cînd, auzind Israilitenii cuvintele acestea ale Îngerului, au plîns cu glas mare și au chemat numele locului aceleia «valea plîngerii». Deci Cuvîntul lui Dumnezeu, după ce l-a suit la ceruri pe om [firea omenească], pe vrăjmașul și potrivnicul lui Dumnezeu și al Îngerilor, i-a făcut pe Îngeri să cînte de bucuria lor și să urmeze pe pămînt fiecărui Creștin care se botează, păzindu-l pe el, căci zice: «Îngerii lor în toată vremea văd fața Tatălui Meu în ceruri» (*Matei* 18:10). Pare-mi-se că pentru aceasta s-a și răpit întru al treilea cer Pavel, ca să învețe că firea omenească este acum în cer și că acolo S-a suit Fiul lui Dumnezeu” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

vor boteza cu Duh Sfânt. Și nu a zis: „vă voi boteza cu Duh Sfânt”, ci: „veți fi botezați”, pretutindeni lăsându-ne măsuri și pilde de smerită-cugetare. Căci de aici, din mărturia lui Ioan, era arătat că El era Cel ce boteza: „Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine; Lui nu sînt vrednic să-I leg încălțăminte; Acesta vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc” (Matei 3:11).

Dar cum zice că: „veți fi botezați”, de vreme ce în foișor nu era apă? Pentru că cel mai de nevoie și mai cu de-adinsul este Duhul, prin Care lucrează și apa. Tot așa se zice și despre El că „S-a uns”, deși nu cu untdelemn, ci primindu-L pe Duhul. Și, de altfel, este cu puțință a-i afla pe dînșii botezîndu-se și cu apă, dar în vremi deosebite. Căci la noi se fac deodată amîndouă, iar atunci deosebit și despărțit. Astfel, Apostolii s-au botezat de Ioan mai întîi cu apă, iar pe urmă și cu Sfîntul Duh.

Dar pentru ce nu a arătat Stăpînul cînd va veni Duhul, ci zice numai: „nu mult după zilele acestea”. Zice că nu după multe zile, ca aceia să nu cadă întru mîhnire, dar nu a zis hotărît cînd, ca pururea să privegheze așteptînd. Deci ce te minunezi că nu le zice cînd va fi pacea sfîrșitului veacului [lumii]? – de vreme ce nu a voit să arate nici măcar sorocul și făgăduința aceasta atît de apropiată, pentru pricina pe care am zis-o.

Deci acest cuvînt, adică „botezați cu Duhul Sfânt”, însemnează îndesularea și bogăția împărtășirii Sfîntului Duh, așa cum se face și la botezul cel simțit, căci acela care se botează în apă își udă tot trupul, iar cel ce doar ia apă nu se udă cu totul. Prin urmare, cele zise către Apostoli acum, după învierea din morți a lui Hristos, nu sînt împotrivnice dumnezeieștilor *Evangelii*, în care se zice: „Luați Duh Sfânt!” (Ioan 20:22). Ci acolo se zice să au luat Duh Sfânt, iar aici că se vor boteza cu Duhul Sfânt, aceasta însemnînd vărsarea și bogăția dăruirii pe care le-a dat-o lor Hristos după ce S-a suit la Tatăl. Căci – așa cum s-au apropiat și au cerut: „Adaugă-ne nouă credință!” (Luca 17:5), deși aveau credință – tot astfel și aici luau, pe lîngă împărtășirea Duhului pe care o aveau deja, adăugare de mai multă și mai întinsă împărtășire a Duhului Sfânt, Care avea să Se pogoare asupra lor.

(6) Iar ei, adunîndu-se, L-au întrebat, zicînd: „Doamne, oare în anul acesta vei așeza Tu la loc împărăția lui Israil?” (7) El a zis către ei: „Nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus întru stăpînirea Sa. (8) Ci veți lua puterea Duhului Sfînt ce va veni peste voi,

„Doamne, oare în anul acesta vei așeza Tu la loc împărăția lui Israil?”/ Când vor să-L întrebe [despre sfârșit], se apropie cu toții, ca să-L înduplece cu mulțimea. Fiindcă știau că ceea ce zisese mai-nainte, că „de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici Îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl” (*Matei* 24:36)¹ nu era a unuia ce nu știe, ci a unuia ce întîrzie și amîină răspunsul. De aceea, iarăși Îl întreabă. Căci, de vreme ce auziseră că vor lua Duhul, acum vor să se învețe ca unii vrednici de a ști. Pentru că doreau să se izbăvească de cele grele, nevoind să se arunce iarăși întru cele mai de pe urmă primejdii. Și nu L-au întrebat *cînd*, ci: „Oare în anul acesta vei așeza împărăția lui Israil?”, adică: Acum? – așa de mult doreau ziua aceea. Iar mie mi se pare că nici atunci nu înțelegeau încă arătat ce împărăție era aceea, căci încă nu îi învățase Duhul.² Și nu a zis: Cînd va fi? – ci: Oare o vei așeza? – ca și cum ar fi fost căzută, [de unde se vede că acum] ei credeau despre Dînsul lucruri mai mari. De aceea le și vorbește El deschis, căci nu le mai zice că „nici Fiul nu știe ziua aceea”. Dar ce? „Nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpînirea Sa.” Căci El nu pune știința acelor lucruri în seama Tatălui pentru că nu ar fi știut sfârșitul anilor, ci trece sub tăcere răspunsul pentru folosul ucenicilor, întrebarea lor fiind de prisos. Scopul Lui era să curme multa iscodire a ucenicilor pentru aceasta, fiindcă îi trimitea să propovăduiască împărăția cerurilor, nu să însemneze suma anilor. Și, măcar că îi învățase cele cu mult mai mari, nu le spune vremea aceea, ca să fie priveghetori (după cum de multe ori am zis). Iar neștiind-o, nu pierdeau nimic, fiindcă le știau pe acelea cu mult mai mari, anume: că El este Fiul lui Dumnezeu, că este de o cinste cu Tatăl, că a înviat, că va fi înviere și judecată, că a șezut de-a dreapta Tatălui. Căci spune-mi mie ce e mai mare: a ști că Hristos va împărăți, sau a ști cînd va

¹ Locul acesta din *Evanghelie* are nevoie de tîlcuire, și iată ce zice despre aceasta Teofilact: „Aici, Domnul îi învață pe ucenici să nu caute a afla cele care covîrșesc mintea omenească. [...] Dacă ar fi zis: Eu știu, dar nu vreau să vă spun! – ei s-ar fi mîhnit, socotindu-se neluați în seamă de El. Iar zicînd că nici Fiul nu știe, ci numai Tatăl, îi oprește de a mai întreba. [...] Dar că El știe cu adevărat și ceasul și ziua este arătat din multe altele, căci spune: «Toate cîte are Tatăl, ale Mele sînt» (*Ioan* 16:15; 17:10). [...] Căci nu ne este de nici un folos să știm cînd va fi sfârșitul, ca să nu ne lenevim, căci această necupoaștere ne ține în trezvie” (în tîlcuirea la *Matei*). (n. n.)

² Anume că împărăția lui Dumnezeu nu este din lumea aceasta stricată de păcat, precum și în ziua de azi așteaptă Iudeii de la Mesiah al lor, adică de la Antihrist. (n. n.)

împărați El? Iar Pavel a fost învățat lucruri pe care nu-i este cu putință omului să le grăiască. [La fel,] Moisi a fost învățat despre începutul lumii – când a fost, mai-nainte de câți ani, și numără anii – măcar că începutul este cu totul mai greu de cunoscut decât sfârșitul. Și, de altfel, aceia nici nu L-au întrebat sfârșitul obștesc al tuturor, ci: „Oare în anul acesta vei așeza împărăția lui Israil?” Iar El nu le-a descoperit nici aceasta. Ci – așa cum atunci [înainte de Patimă] le-a răspuns depărtându-i de a socoti că izbăvirea lor de cele grele este aproape, zicându-le că vor cădea întru multe primejdii – tot astfel și aici, însă mai cu blîndețe, [căci adaugă]: „ci veți lua putere”. Și, ca să nu-L întrebe iarăși, S-a înălțat îndată.

Apoi – ca să nu zică: Pentru ce înalți și mare faci lucrul? – Fiul zice: „anii și vremile pe care Tatăl le-a pus întru a Sa stăpînire”. Iar stăpînirea Tatălui este și a Fiului în chip arătat. Căci, așa cum Tatăl înviază morți, tot astfel îi învie și Fiul pe aceia care voiesc. Și, dacă atunci cînd lucrează cele înfricoșate și negrăite, o face cu aceeași stăpînire ca și Tatăl, cu mult mai vîrtos știe ceea ce știe cu aceeași stăpînire. Și mult mai mare lucru este a învia morții cu stăpînirea cea de o potrivă și aceeași cu Tatăl, decît a ști ziua [sfîrșitului].

Dar de ce nu a răspuns Hristos la ce întrebau ei, ci îi învață ceva pentru care nu întrebaseră, zicându-le că vor lua putere? Pentru că dascăl nu este acela care îi învață pe ucenici ceea ce voiesc ei, ci aceia care le sînt de folos. Iar cuvîntul acesta arăta și el într-un fel venirea și – ca să zic așa – curgerea asupra lor a Duhului.

Și se cuvine [a aminti aici] despre eresul Frigienilor, aceia care socoteau că Mîngîietorul S-a trimis la vreo două sute de ani de la înălțarea lui Hristos, în muierile acelea – Priscila și Maximila, socotite de ei prooroce – și întru Montan, care se înnebunea cu dînsele. Căci ei zic că atunci s-a împlinit făgăduința aceea, adică: „Vă voi trimite pe Mîngîietorul”.

și Îmi veți fi martori în Ierusalim, și în toată Iudeea, și Samaria și pînă la marginea pămîntului.”

De vreme ce mai-nainte zisese: „În calea păgînilor să nu mergeți și în cetatea Samarinenilor să nu intrați!” (Matei 10:5)¹ – fiindcă voise ca buna-ves-

¹ „Îi pune pe Samarineni împreună cu păgînii, fiindcă aceștia erau Babilonieni sălășluiți în Iudeea, care nu i-au primit pe Prooroci, ci numai cele cinci cărți ale lui Moisi

tirea să se propovăduiască mai întâi Iudeilor, și de aici încolo se cădea ca ea să se reverse în lume – se cuvenea așadar să adauge acum: „și în toată Iudeea, și Samaria” și apoi „pînă la marginea pămîntului”. Iar acest cuvînt: „Îmi veți fi martori”, este și îndemnare, și nevăzută proorocie totodată, căci pînă la marginile pămîntului aveau să mărturisească ei propovăduirea.

(9) Și acestea zicînd, pe cînd ei priveau, S-a înălțat și nor L-a luat de la ochii lor. (10) Și, căutînd ei la cer pe cînd mergea El,

„[...] pe cînd ei priveau [...]”/ Ucenicii nu L-au văzut pe Hristos cînd a înviat, dar L-au văzut cînd S-a înălțat. Dar vederea nu a putut să cuprindă lucrul întreg nici acolo și nici aici. Căci ei au văzut urmarea învierii, însă începutul ei nu l-au văzut; tot așa, au văzut începutul înălțării, dar nu i-au văzut sfîrșitul. De ce? Fiindcă acolo era de prisos să vadă începutul lucrului, de vreme ce Însuși Cel înviat era de față și grăia despre aceasta, iar mormîntul arăta că El nu se află într-însul. Iar aici era nevoie să fie învățați sfîrșitul lucrului, de vreme ce ochii nu puteau să le arate dacă, înălțîndu-Se, a ajuns la însuși cerul, sau doar pînă la un loc, și apoi a stat. Pentru aceasta vin de față Îngerii, ca să-i învețe cele pe care le era cu neputință să le înțeleagă prin vedere.

„[...] și nor L-a luat [...]”/ Și nor L-a luat pe Dînsul, acesta fiind semn stăpînesc, semn al puterii dumnezeiești, căci nicăieri nu se arată în nor altă Putere. De aceea, și David zice despre Tatăl: „Cel ce pui norii suirea Lui [...]” (*Psalmul 103:3*)¹ și, în alt loc [se zice]: „Iată, Domnul vine pe nor ușor” (*Isaia 19:1*) și în altele nenumărate.² De la norul Fecioara, la

(*Pentateuhul*)” (Sfințitul Teofilact în tîlcuirea la *Matei*). (Deosebirea dintre Iudei și păgînii Samarineni, care nici la biserica lui Solomon din Ierusalim nu erau primiți, e arătată – printre altele – în pilda Samarineanului milostiv și în întîmplarea cu femeia Samarineancă pe care o întîlnește Mîntuitorul la puțul lui Iacov [*Ioan*, capitolul 4]. Pentru amănunte, vezi *Cărțile Împăraților*.) (n. n.)

¹ Stih pe care Teodorit îl tîlcuiește așa: „Dumnezeul tuturor S-a arătat în nor fiilor lui Israil, căci prin nor a făcut a Sa arătare în Cort, și în nor a acoperit Biserica din Ierusalim cînd o tîrnosea Solomon. Și Stăpînul Hristos, în munte, le-a arătat celor trei Apostoli nor luminat împrejurul Său, iar cînd S-a înălțat, un nor luminos L-a luat pe dedesubt de la ochii lor” (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

² Așa cum se arată limpede la schimbarea la față a Mîntuitorului: „Vorbînd el încă, iată un nor luminos i-a umbrît pe ei, și iată glas din nor zicînd: «Acesta este Fiul Meu Cel iubit, în Care am binevoit; pe Acesta ascultați-L» (*Matei 17:5*). (n. n.)

nor a venit, și prin nor S-a suit unde era mai-nainte. Iar prin acest cuvânt: „unde era mai-nainte”, să nu înțelegi că arată mutarea din loc, și nici că S-a înălțat lepădînd trupul, așa cum S-a deșertat de dumnezeirea Lui cînd S-a întrupat.¹ Ci acest cuvînt: „S-a suit unde era mai-nainte”, înțelege-mi-l așa: „S-a suit întru înălțimea și marea cuviință a neîntrupării cu întruparea”, ca să nu mai petreacă împreună cu oamenii la arătare încît să fie văzut de ochii lor.²

„Și, căutînd ei la cer pe cînd mergea El [...]”/ Nici aceasta nu s-a făcut la împlinire și în zadar. Căci Domnul știa că, dacă S-ar fi înălțat nevăzut de dînșii – așa cum Se pogorîse, iar mai vîrtos precum făcuse pogorămînt – nu s-ar mai fi crezut că Duhul, Cel ce avea să Se arate, este Însuși Acela pe Care făgăduise mai-nainte cu puține zile că Îl va trimite. Iar despre Sine ar fi lăsat să se creadă că nu a venit din ceruri, că nu l-a chemat pe Pavel de sus și că nu de acolo i-a trimis lui Petru masa cea nefăcută de mîna (după înălțarea trupească). Căci Domnul știa că oamenii stricați la minte se vor împotrivi, zicînd că El nu este, și că nu a venit din cer și nici că S-a înălțat la cer, ci că S-a mutat într-un loc oarecare afară de lume, așa cum zic și cei din eresul lui Vitalie: pentru aceea S-a înălțat înaintea ochilor lor, privind ei la cer. Pentru aceasta S-a suit la cer în vreme ce ei căutau le El.

¹ Adică: întrupîndu-Se, Dumnezeu-Cuvîntul „S-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, întru asemănarea oamenilor făcîndu-Se” (*Filipeni* 2:7), „afară de păcat” (*Evrei* 4:15). Dar, cînd S-a înălțat, nu S-a despărțit (precum bîrfesc unii eretici) de acest trup omenească, pe care îl făcuse nestricăcios și nemuritor prin învierea din moarte. Despre această taină înfricoșată dogmatisește Pavel în mai multe rînduri, de pildă atunci cînd zice: „Pe aceasta a lucrat-o [Dumnezeu-Tatăl] întru Hristos, sculîndu-L pe El din morți, și L-a pus să șadă de-a dreapta Sa întru cele cerești, mai presus de toată începătoria, și stăpînirea, și puterea, și domnia” (*Efeseni* 1:20, 21). Stihuri pe care Teofilact le tîlcuiește așa: „Fiindcă, întru Hristos, Dumnezeu-Părintele a suit firea omenească de la treapta cea mai de jos la treapta și locul cel prea-înalt. Pentru că Pavel vorbește aici despre firea omenească a lui Hristos, care s-a făcut nemuritoare, a înviat, s-a înălțat și s-a prea-înălțat; căci firea dumnezeirii Sale nici nu a murit, nici nu a înviat, nici nu s-a înălțat, nici nu s-a prea-înălțat, ea aflîndu-se totdeauna mai presus de toată înălțimea” (în tîlcuirea la epistolele Sfîntului Apostol Pavel). Deci, întrupîndu-Se, Fiul „L-a lăsat pe Părintele Său ceresc – nu cu mutare din loc, ci cu pogorîrea în firea omenească”, după cum zice tot Teofilact în tîlcuirea epistolelor lui Pavel. (n. n.)

² Adică, pe nor fiind, a pierit din ochii ucenicilor avînd trupul acela care putea să fie și văzut, și pipăit, dar și nevăzut și nepipăit, trupul dumnezeiesc-omenească cu care de atunci stă pe tronul slavei pentru vecie, și în care va veni la sfîrșitul acestei lumi, precum vor arăta cei doi Îngeri numai decît. (n. n.)

iată doi bărbați au stat înaintea lor, îmbrăcați în haine albe, (11) care le-au zis: „Bărbați Galileeni, ce stați căutînd la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, în același chip cum L-ați văzut mergînd la cer.”

„Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la cer, așa va veni, în ce chip L-ați văzut mergînd la cer.”/ Cu deslușire au închipuit acest cuvînt. Și n-a zis: „înălțîndu-Se”, nici: „purțîndu-Se”, ci: „mergînd”. Căci, dacă mai-nainte de cruce Se purta peste ape, încă fiind îmbrăcat cu trup pătimitor și greu, apoi nimeni să nu se mire dacă, după ce a luat trup nestricăcios, străbătea văzduhul. Și zice: „va veni”, nu: „Se va trimite”. Și „astfel va și veni”, adică cu trupul, lucru pe care ucenicii doreau să-l audă. Și le mai zic Îngerii că „va veni în același chip cum L-ați văzut mergînd la cer”, adică la Judecată va veni așa cum S-a și înălțat, pe nor.¹ Și îi numește „bărbați” pe Îngerii ce se arătau întru acea vedere luminată, pentru că aceia luaseră chip de bărbați cu de-adinsul, ca să nu-i sperie. Și „doi bărbați au stat înaintea lor”, căci „în gura a doi sau trei martori tot graiul va sta” (*Deuteronomul* 19:15) Și, zicîndu-le: „ce stați căutînd la cer?”, Îngerii nu i-au lăsat pe ucenici să mai aștepte în locul acela, nădăjduind că Îl vor vedea iarăși pe [Cel înălțat], ci i-au întors de la vederea aceea către Ierusalim și către scopul lor, care era cuvîntul propovăduirii.

Și pretutindeni Îngerii Îi slujesc lui Hristos ca unui Stăpîn – și la naștere, și la înviere, și la înălțare, și mai-nainte de acestea, cînd voia să vină în lume în trup – arătîndu-se ei așa cum le era oamenilor cu puțință să-i vadă. Iar aceea, „în haine albe”, însemnează ori curăția Îngerilor, ori luminarea ce avea să se dea sfinților Apostoli.

¹ După cum zice Hristos Însuși: „Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului, și vor plînge toate neamurile pămîntului și-L vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă” (*Matei* 24:30). Așa este și la *Apocalipsa* Sfîntului Ioan Teologul: „Iată, El vine cu norii, și orice ochi Îl va vedea; și-L vor vedea și cei ce L-au împuns și se vor jeli din pricina Lui toate semințiile pămîntului. Amin!” (*Apocalipsa* 1:7). Și încă: „Am privit, și iată un nor alb, și Cel ce ședea pe nor era asemenea Fiului Omului, avînd pe cap cunună de aur și în mînă seceră ascuțită. [...] Și Cel ce ședea pe nor a aruncat pe pămînt secera lui și pămîntul a fost secerat” (*Apocalipsa* 14:14, 16). Tocmai proorocia acestei venituri întru putere, spre judecata noroadelor, avea să întrecă răbdarea arhiereului, precum citim: „Iisus i-a răspuns: «[...] Și vă spun încă: De acum Îl veți vedea pe Fiul Omului șezînd de-a dreapta puterii și venind pe norii cerului.» Atunci, arhiereul și-a sfîșiat hainele, zicînd: «A huli! Ce ne mai trebuie martori? Iată, acum ați auzit hula Lui!»” (*Matei* 26:64, 65). (n. n.)

(12) Atunci, Apostolii s-au întors la Ierusalim de la muntele ce se cheamă „Eleon”, care este aproape de Ierusalim cale de o sîmbătă.

„Atunci [...]”/ Cînd? După ce au auzit. Pentru că nu ar fi suferit să plece dacă nu le-ar fi făgăduit o altă venire [a Mîntuitorului]. Și mie mi se pare că acestea s-au făcut chiar Sîmbăta, fiindcă nu întîmplător a pomenit depărtarea „de la muntele ce se numește «Eleon», care este aproape de Ierusalim cale de o sîmbătă”. Căci [Legea] hotăra că lungimea călătoriei pe care erau slobozi Iudeii să o facă în ziua sîmbetei era o milă¹ de loc. Și mai ales Sfîntul Cort și Chivotul² la atîta depărtare puteau fi duse și așezate în afara cetății.³ Iar Ioan, întru cuvîntul al douăzecelea al cuvîntării despre cele vechi, zice că [Eleonul] e departe de Ierusalim cale de șapte stadii⁴. [...]

(13) Și, cînd au intrat, s-au suit în foișor, unde erau petrecînd de obicei: Petru, și Ioan, și Iacov, și Andrei, Filip și Toma, Vartolomeu și Matei, Iacov al lui Alfeu, și Simon Zelotul și Iuda al lui Iacov. (14) Toți aceștia erau așteptînd cu un cuget, în rugăciune și cerere, împreună cu muierile, cu Maria, mama lui Iisus și cu frații Lui.

I-a pomenit pe ucenici fiindcă unul Îl vînduse pe Hristos, altul se lepădase de El, iar altul nu crezuse [învierea Lui], arătînd aici că, afară de vînzător, toți erau întregi. Dar de ce zice „împreună cu mama lui Iisus”, de vreme ce Ioan scrie că „din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine” (Ioan 19:27)? Aceasta nu e nicidecum împotrivnică aceleia! Căci, dacă ucenicul se afla acolo, nici o oprire și împiedicare nu era ca și ea să fie împreună cu el. Dar de ce nu-l pomenește aici pe Iosif? Pentru că acela se săvîrșise. Căci, dacă „frații” lui Iisus crezuseră și erau de față, cei care de

¹ 1478,5 metri (n. n.)

² Înainte de a se zidi biserica lui Solomon, Cortul Mărturieii a fost primul locaș al lui Dumnezeu, „după socoteala ce stăpînea de demult, care cugeta că Dumnezeul tuturor locuiește în Cort, fiindcă de acolo le da preoților răspunsurile și poruncile” (fericitul Teodorit, în tîlcuirea *Psalmilor*). Și se numea „al mărturieii” fiindcă avea lespezile mărturieii, *Tablele Legii*, păstrate în Chivot (lada sau sicriul). (n. n.)

³ Pentru a nu fi răpite de necredincioșii vecini ai Iudeilor, precum s-a și întîmplat în timpul războiului cu Filistenii (vezi *Cartea întâi a Împăraților*, capitolul 2 și 3). (n. n.)

⁴ 1295 de metri, stadiul avînd 185 de metri (n. n.)

multe ori nu crezuseră mai-nainte, cu mult mai vîrtos, dacă încă ar mai fi fost în viață, ar fi crezut și nu s-ar fi lipsit de ceata aceasta cel ce nicio-dată și nicăieri nu arătase că se îndoiește.

(15) Și, în zilele acelea, sculîndu-se Petru în mijlocul ucenicilor (și era mulțime de nume împreună ca la o sută douăzeci), a zis: (16) „Bărbați frați, se cădea să se împlinească Scriptura aceasta pe care Duhul Sfînt, prin gura lui David, a spus-o dinainte despre Iuda, care s-a făcut povățuitor celor ce L-au prins pe Iisus. (17) Căci era numărat împreună cu noi și luase soarta acestei slujiri.

„Și, în zilele acelea [...]”/ Adică cele mai-nainte de praznicul a cinci-zeci de zile. „[...] sculîndu-se Petru [...]”/ Ca unul mai fierbinte, și ca unul căruia Hristos îi încredințase turma și ca o căpetenie. Și vezi-l pe dînsul cum toate le face cu socoteala obștii, nimic cu puterea stăpînitorului. Și el îi mîngîie pe dînșii de la proorocie. Și nu zice: „pe care a zis-o David”, ci: „Duhul Sfînt prin gura lui David”. Iar apoi zice [doar]: „despre Iuda, care s-a făcut povățuitor celor ce L-au prins pe Iisus”. Vezi și aici înțelepciunea bărbatului: povestind, el nu ocărăște, nu zice: „despre pîngăritul și prea-pîngăritul”, ci arată doar lucrul făcut. Și nu zice că Iudeii [Arhiereii] au cîștigat, ci că Iuda a cîștigat. După cum se cuvenea, căci e drept ca acela ce dă prețul, deși alții sînt cei ce cumpără [ceva], acela trebuie să se socotească stăpîn [al lucrului cumpărat], căci al lui este prețul.¹ Și ascultă:

(18) Deci acesta a cîștigat loc din plata nedreptății și, căzut fiind, a crăpat pe mijloc și i s-au vărsat măruntaiele. (19) Și s-a făcut cunoscută aceasta tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim,

¹ Chiar dacă Iuda a înapoiat arginții, lucrul cumpărat cu ei era al lui, căci arhiereii nu au vrut banii. Pentru lămurire, să mai citim o dată întîmplarea: „Atunci, Iuda [...] a adus înapoi arhiereilor și bătrînilor cei treizeci de arginți [...]. Ei i-au zis: «Ce ne privește pe noi? Tu vei vedea!» Și el, aruncînd arginții în biserică, a plecat [...]. Iar arhiereii, luînd banii, [...] au cumpărat cu ei Țarina Olarului, pentru îngroparea străinilor. Pentru aceea s-a numit țarina aceea «Țarina Sîngelui», pînă în ziua de astăzi. Atunci s-a împlinit cuvîntul spus de Ieremia Proorocul, care zice: «Și au luat cei treizeci de arginți, prețul Celui prețuit, pe care l-au prețuit fiii lui Israil, și i-au dat pe Țarina Olarului, după cum mi-a spus mie Domnul»” (Matei 27:3-10). (n. n.)

Vorbește despre osînda pe care Iuda a primit-o în această viață, iar nu despre ceea ce va să fie. Căci sufletele celor mai neputincioși nu privesc atît către cele ce or să fie, cît către acestea de față. Și vezi că nu a vorbit împăcat, ci a ridicat și a crescut cuvîntul într-o pedeapsă. Căci Iuda nu a murit în spînzurătoare numai decît ce s-a sugrumat. Și aceasta o istorisește mai descoperit Papia, ucenicul Sfîntului Ioan Bogoslovul, într-o patra carte a tîlcuirilor, zicînd așa: „Și mare pildă a păgînatății a fost lumii acesteia Iuda! Căci atît s-a umflat cu trupul, încît nu mai putea să treacă nici pe unde trecea cu lesnire carul, încă nici măcar grosimea capului lui. Căci se povestește că pleoapele ochilor lui se umflaseră într-atît, încît el nu vedea lumina nicidecum, iar ochii lui nu puteau fi văzuți nici cu oglinda doctorului, atît de înfundați erau în cap; iar mădularul lui arăta mai greșos și mai mare decît toată grozăvia. Și se zice că puroaiele ce i se scurgeau de prin tot trupul și viermii ieșeau dintr-însul numai prin părțile cele de nevoie, spre ocară. Și spun că, după multe munci și pedepse, s-a săvîrșit în țarina sa, pe care cei ce locuiau pe lîngă calea aceea au lăsat-o pustie și nelocuită pînă acum. Și nici pînă astăzi nu poate să treacă cineva pe locul acela dacă nu-și va astupa nările cu mîna, atîta scurgere a slobozit prin trupul lui pe pămînt.” Iar acest lucru le aducea Apostolilor mîngîiere. Și, așa cum s-au vărsat măruntaiele Iudei, tot astfel și ale ereticului Arie.

încît locul acesta s-a numit în limba lor «Hacheldamah», adică «Țarina Sîngelui». (20) Căci este scris în Cartea Psalmilor: «Facă-se curtea lui pustie și să nu aibă cine să locuiască în ea! Și episcopia lui s-o ia altul!» (Psalmul 68:29).¹

¹ După înțeleptul Teodorit – care îl urmează și el, ca și Sfințitul Teofilact, pe Sfîntul Ioan Gură de Aur – aceasta s-a zis de Iudeii asupriți de către Babilonieni, dar se potrivește și Iudeilor și lui Iuda vînzătorul. Să citim deci tîlcuirea: „(Aici,) cere dreapta hotărîre și se roagă ca vrăjmașii să fie supuși sub acelea pe care le-au pricinuit altora. Așadar – de vreme ce Haldeii pustiiseră Ierusalimul și celelalte cetăți ale Iudeii, prădîndu-le și robindu-le – se roagă ca și țara lor să pătimească aceleași rele. Și au dobîndit cererea lor, căci pustiu s-a făcut și a rămas Babilonul, pînă în ziua de astăzi. Ni se cuvine a ști însă că acelea pe care au cerut Iudeii să le pătimească Babilonienii le-au pătimit și ei înșiși, după ce s-au turbat asupra Făcătorului de bine și Mîntuitorului. Căci Babilonienii le-au făcut lor hrana amară prin robia cea ostenitoare, dar nu le-au dat cu adevărat o hrană ca aceasta, iar Iudeii, nimic nedreptățindu-se, ci primind toate felurile de faceri de bine, I-au adus într-adevăr fiere și oțet Însuși Făcătorului de bine, ca dintr-o vie vătămătoare.

Iudeii au dat această numire locului nu pentru el însuși, ci pentru Iuda. Căci el l-a adus întru această înțelegere, martori fiind chiar vrăjmașii [lui Hristos], căci zicerea „s-a numit așa în limba lor” aceasta voiește să însemneze. Și acest cuvânt: „facă-se curtea lui pustie”, s-a zis pentru locul acesta și pentru casa lui, iar acela: „episcopia lui să o ia altul”, însemnează dregătoria preoției. „Facă-se curtea lui pustie!” Și ce ar fi putut fi mai pustiu decât mormîntul, și anume mormîntul în care s-a schimbat locul acela?

(21) Deci se cade ca unul din acești bărbați care se adunau cu noi în timpul cît a petrecut cu noi Domnul Iisus, (22) începînd de la botezul lui Ioan pînă în ziua în care S-a înălțat de la noi, să fie împreună cu noi martor al învierii Lui.”

Face aceasta de obște, împreună cu toți, ca lucrul să nu se facă prigonitor și aceia să cadă întru pricire¹. Tot așa zicea și începînd grăirea către norod: „Bărbați frați, se cade a aduce dintre voi...”, lăsînd judecata în seama mulțimii și totodată făcîndu-i cinstiți pe cei aleși, iar el izbăvindu-se de vrajba celorlalți.

Și zice că se cădea [să se aleagă un alt Apostol în locul lui Iuda], aducîndu-l martor pe Proroocul, care zisese: „Și episcopia lui s-o ia altul.” Și dintre care se cădea? „Dintru acești bărbați care se adunau cu noi în timpul cît a petrecut cu noi Domnul Iisus.” Și n-a zis: „din cei blînzi care au fost împreună cu noi”, căci ar fi părut că-i ocărăște pe unii; ci a lăsat lucrul în seama vremii [petrecute alături de Învățătorul lor].

„[...] să fie împreună cu noi martor al învierii Lui.”/ Pentru a nu fi scăzută și ciuntită ceata ucenicilor. Și zice să fie martor „al învierii”, nu

De aceea s-au supus sub aceleași pedepse și «s-a făcut masa lor spre cursă, și spre răsplătire și spre sminteală», căci în locul bunei-norociri mai dinainte s-au osîndit iarăși spre robie. Încă și ochii lor s-au întunecat și nu suferă a vedea lumina cea adevărată, și spinarea lor este gîrbovită totdeauna de robie și de sărăcie. Pentru cerbicea lor cea înaltă și pentru grumazul lor cel vîrtos, curtea lor s-a făcut pustie și nimeni dintre dînșii nu locuiește întru lăcașurile Ierusalimului. Așadar, s-au supus sub blestemele lor înșile, și acelea cu care i-au blestemat pe Babilonieni, fiind nedreptățiți, pe acelea le-au pățit după ce au nedreptățit și s-au făcut nemulțumitori către Făcătorul de bine. Pentru aceasta și dumnezeieștii Apostoli au folosit mărturiile de aici, știind îndoita înțelegere a proorociei” (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

¹ Am păstrat zicerea „pricire” (și „a se prici”) pentru că aceasta nu poate fi înlocuită cu „ceartă” sau „sfadă”, ea însemnînd „căutare de pricină”, „dispută”. (n. n.)

al altor lucruri.¹ Căci cel ce s-a arătat vrednic de credință în a mărturisi acestea – anume că Acela care a mâncat, și a băut cu ei și S-a răstignit a înviat după aceea – va mărturisi cu mult mai vîrtos și pentru celelalte. Căci lucrul ce se căuta era credința în înviere, care se făcuse în taină, pe cînd celelalte erau arătate.

(23) Și au pus înaintea doi: pe Iosif – numit „Varsava”, zis și „Iustus” – și pe Matia. (24) Și, rugîndu-se, au zis: „Tu, Doamne, Care cunoști inimile tuturor, arată pe care din aceștia doi l-ai ales (25) ca să ia locul acestei slujiri și al apostoliei din care Iuda a căzut, ca să meargă în locul lui.” (26) Și le-au dat lor sorți, și a căzut soarta pe Matia, și s-a numărat împreună cu cei unsprezece Apostoli.

„Și au pus înaintea doi [...]”/ Pentru ce nu mulți? Ca să nu se facă mai mare mîhnirea, cuprinzîndu-se întru mai mulți. Și, în bună vreme rugîndu-se, Îl numesc pe Domnul „cunoscător de inimi”. Și nu zic: „alege”, ci: „Arată pe care din aceștia doi l-ai ales!”, știind că toate sînt hotărîte [de El] încă mai-nainte de gîndirea oamenilor. Și pretutindeni numește această alegere „soartă”, arătînd că tot lucrul sortit este al iubirii de oameni și al alegerii lui Dumnezeu. Și le aduce aminte de cei vechi: căci

¹ Și Sfîntul Apostol Pavel, la *1 Corinteni* 15:5, zice că Hristos S-a arătat înviat „celor doisprezece”, de unde se naște o nedumerire, pe care o bagă de seamă Sfîntul Teofilact și pe care tot el o lămurește. Și zice așa:

„Apostolul Matia a fost ales și a intrat în locul lui Iuda după înălțarea Domnului, și nu îndată după înviere. Deci cum zice aici Pavel că Hristos S-a arătat «celor doisprezece»? La aceasta, zicem că se poate să Se fi arătat Domnul și lui Matia după înălțare, așa cum S-a arătat și lui Pavel și l-a chemat – precum spune mai jos chiar Pavel. De aceea, Pavel nu a arătat nici vremea în care S-a arătat Domnul celor doisprezece, ci a zis nehotărîtor. Unii zic însă că aici s-a făcut greșeală de scriere și că, în loc de a se scrie «unsprezece», s-a scris «doisprezece». [Ceea ce se vede din *Fapte* că nu e adevărat, n. n.] Sau că Domnul, cunoscînd cu ochiul cel înainte-cunoscător că Matia are să se numere împreună cu cei unsprezece (pentru a se plini numărul de doisprezece), S-a arătat și lui după înviere, ca să nu fie mai prejos decît ceilalți Apostoli. O astfel de înțelegere însemnează și Evanghelistul Ioan, zicînd: «Iar Toma, unul din cei doisprezece [...]» (capitolul 20:24). Căci mai adevărat este să zică cineva că Ioan l-a numărat aici împreună cu ceilalți unsprezece pe Matia după înainte-cunoștință, decît că l-a numărat pe Iuda după ce-L vînduse pe Domnul și se spînzurase” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

Dumnezeu alege și acum cu sorți, cum i-a ales atunci pe Leviți. Dar care erau bărbații dintru care au ales? Poate cei mai fierbinți și mai blînzi dintru cei șaptezeci ce fuseseră cu cei doisprezece, sau din ceilalți ce crezuseră, așa cum erau Iosif și Matia. Și îl numește pe Iosif „Varsava” și „Iustus” poate pentru că așa îl chemau ceilalți sau pentru schimbarea vieții, dar poate că numirea era a voinții lui.

Dar pentru ce nu începe cuvîntul Iacov, care luase episcopia Ierusalimului, ci îi lasă lui Petru a grăi către norod? Pentru că erau blînzi, pentru că nu cugetau nimic omenesc, ci căutau folosul cel de obște. Căci și ceilalți îi lăsau cuvîntul pentru aceeași pricină.

„[...] ca să meargă în locul lui.”/ „Loc al lui” îl numește pe acela ce avea să fie ținut de către Matia pentru vrednicia lui. Căci – așa cum locul acela se făcuse străin de Iuda chiar mai-nainte ca el să cadă de acolo, după ce s-a îmbolnăvit de boala iubirii de argint și a vînzării – tot astfel era al lui Matia încă mai-nainte ca acesta să-l ia, după ce se făcuse vrednic de un dar atît de mare.

Dar zicerea „[...] ca să meargă în locul lui” se mai înțelege și într-alt fel. Căci fiecare își face loc – ori bun, ori rău – dintru cele săvîrșite de el, încît aici zice că Iuda a mers în locul cel rău pe care și l-a pregătit singur prin vînzarea lui Iisus. Căci locurile nu sînt bune sau rele pentru noi din firea lor, ci noi ne facem loc dintru cele pe care le săvîrșim. Așa și-au făcut locul moașele Evreilor, fiindcă s-au temut de Dumnezeu.¹ Tot astfel, cei necredincioși aud: „Mergeți întru lumina focului vostru și întru văpaia pe care ați aprins-o!” (*Isaia* 50:11). Numele acesta al „locului” multe însemnează. Printre altele, arată o rînduială oarecare, că așa zicem: „loc” de episcop sau de preot. Și aceleași se pot vedea și întru cele rele, căci fiecare își face locul său prin cele pe care le lucrează. Astfel, unul va ține „loc” de dascăl mincinos, de apostol mincinos, de tiran sau de altceva dintre cei răi. Deci după cuviință s-a zis că Iuda merge „în locul lui”, de vreme ce el a ales rînduiala vînzătorului, răpindu-se din propria voie de dorul iubirii de argint. Deci, pierzîndu-și locul pe care în avea între Apostoli prin cele lucrate de el, și-a tocmnit și și-a așezat luiși locul său.

¹ Căci zice: „De aceea, Dumnezeu a făcut bine moașelor, iar poporul lui Israil se înmulțea și se întărea mereu. Și, fiindcă moașele se temeau de Dumnezeu, El le-a întărit neamul” (*Ieșirea* 1:20, 21). (n. n.)

Dar de ce fac alegerea cu sorți? Pentru că nu se socoteau încă vrednici de a se înștiința prin vreun semn. Și nici Duhul nu era venit peste dînșii. Și – dacă acolo unde nu a fost nici rugăciune, nici bărbați vrednici de credință – soarta a avut atîta putere la Iona, cînd sorții s-au folosit din dreaptă socoteală, atunci cu mult mai vîrtos aici!¹

¹ Sorții au arătat că pricina furtunii pe care o pătimeau toți cei din corabie era vinovăția lui Iona față de Dumnezeu (*Iona* 1:7-9). (n. n.)

CAPITOLUL II

(1) Și, dacă s-a împlinit ziua praznicului Cincizecimii, erau toți într-un cuget adunați la un loc. (2) Și din cer, fără de veste, s-a făcut sunet ca de o suflare ce vine repede, și a umplut toată casa unde erau șezînd. (3) Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre dînșii. (4) Și toți s-au umplut de Duhul Sfînt și au început a grăi întru alte limbi, precum le da lor Duhul a grăi.

„Și, dacă s-a împlinit ziua praznicului Cincizecimii [...]”/ Dar pentru ce atunci? Căci se cădea ca acestea să se facă atunci cînd era iarăși praznic [la Iudei], pentru ca aceia care fuseseră de față la crucea lui Hristos [de Pasha], să le vadă și pe acestea.¹

Apoi, venirea Duhului Sfînt s-a făcut în ziua praznicului de cincizeci de zile fiindcă în acea zi s-a dat *Legea Așezămîntului* cel vechi, prin lespezile de piatră. Deci se cădea ca în aceeași zi să se dea și punerea de lege a Sfîntului Duh, care nu se scrie pe lespezi, ci întru inimi.² Căci –

¹ Cele două praznice erau legate (cum se va arăta), Iudeii venind iarăși să se închine la biserica lui Solomon după cincizeci de zile de la Pasha. Deci Duhul S-a pogorît asupra acelor care fuseseră de față și la Patimile Mîntuitorului.

Căci *Legea* porunca Evreilor să meargă la Ierusalim de trei ori pe an, ca să serbeze Paștile, Cincizecimea și Înfîgerea Corturilor, zicînd: „În trei vremi în tot anul se va arăta toată partea bărbătească a ta înaintea Domnului Dumnezeuului tău, în locul pe care îl va alege Domnul: la Sărbătoarea Azimelor (Pasha), la Sărbătoarea săptămînilor (adică a Cincizecimii) și la Sărbătoarea Înfîgerii Corturilor” (*Deuteronom* 16:16). (n. aut.)

² „Punerea de lege a Sfîntului Duh” este *evangelia*, buna-vestire a lui Hristos, despre care Apostolul zice că e „scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul Dumnezeuului celui viu, nu pe table de piatră, ci pe table de carne ale inimii” (2 *Corinteni* 3:3). Stih la care e de folos să dăm și tîlcuirea (tot a Sfințitului Teofilact): „De vreme ce a luat aici pricină de a cumpăni *Legea cea Veche* cu *evangelia*, Apostolul zice așa: Precum Moisi s-a făcut slujitor al *Legii celei Vechi*, tot așa ne-am făcut și noi slujitori ai propovăduirii *evangeliei*. Și, precum acela a cioplit două lespezi de piatră, cele din urmă adică, așa și noi am cioplit inimile voastre și le-am făcut potrivite spre primirea *evangeliei*. Și *Legea* s-a scris de Moisi cu cerneală, iar *evangelia* s-a scris întru voi cu Duh Sfînt. Deci, pe cît se osebește Duhul de cerneală și inima omului cea însuflețită de neînsuflețita pia-

așa cum Mîntuitorul, vrînd să săvîrșească Sfînta Patimă, nu a suferit să Se dea pe Sineși ca jertfă decît în vremea întru care se săvîrșea jertfa Paștelui, ca să împreune adevărul cu închipuirea – tot astfel nu a suferit ca venirea Sfîntului Duh să se dea întru altă zi decît în aceea întru care se dăduse *Legea*, ca să se arate că Duhul Sfînt a legiuit și atunci, și legiuiește și acum. Iar norodul [lui Israil] a primit *Legea* în pustia Sinaiului la cincizeci de zile [după Paști, adică după ieșire]. Fiindcă fiii lui Israil au ieșit din Egipt în ziua a patrusprezecea a lunii celei dintîi, care se numără după lumina lunii¹, zi în care au săvîrșit azimele și taina Paștelui.² De la

tră, tot ațita se osebește și *Noul Testament* al evangheliei de cel vechi al *Legii*. [...] Și – de vreme ce sînt și inimi de piatră, precum ale celor împietriți și orbiți, adică ale Evreilor și păgînilor – a numit «de carne» inimile credincioșilor Creștini, ca pe unele simțitoare, și moi și primitoare ale cuvîntului evangheliei, despre care a prorocit Iezechiel, zicînd: «Și voi lua inima cea de piatră din trupul vostru, și vă voi da inimă de carne» (capitolul 36:26).” (n. n.)

¹ E vorba de prima lună plină de după echinocțiul de primăvară, adică 14 Nissan. (n. n.)

² După cum îi poruncise Dumnezeu lui Moisi și lui Aaron: „Apoi a grăit Domnul cu Moisi și Aaron în pămîntul Egiptului și le-a zis: «Luna aceasta să vă fie începutul lunilor, să vă fie înțîia între lunile anului. Vorbește deci la toată obștea fiilor lui Israil și le spune: În ziua a zecea a lunii acesteia să-și ia fiecare din capii de familie un miel; cîte un miel de familie să luați fiecare. [...] Și să luați sau un miel, sau un ied, să-l țineți pînă în ziua a paisprezecea a lunii acesteia și atunci toată adunarea obștii fiilor lui Israil să-l junghie către seară. Să ia din sîngele lui și să ungă amîndoi ușorii și pragul cel de sus al ușii casei unde au să-l mînnînce. Și să mînnînce în noaptea aceea carnea lui friptă la foc; dar s-o mînnînce cu azimă și cu ierburi amare. [...] Ceea ce va rămîne pe a doua zi, să ardeți în foc. Să-l mînnîcați însă așa: să aveți coapsele încinse, încălțămîntea în picioare și toiegele în mîinile voastre; și să-l mînnîcați cu grabă, căci este Paștile Domnului. În noaptea aceea, voi trece peste pămîntul Egiptului și voi lovi pe tot înțîiul născut în pămîntul Egiptului, al oamenilor și al dobitoacelor, și voi face judecată asupra tuturor dumnezeilor în pămîntul Egiptului, căci Eu sînt Domnul. Iar la voi, sîngele va fi semn pe casele în care vă veți afla: voi vedea sîngele, și vă voi ocoli și nu va fi între voi rană omorîtoare, cînd voi lovi pămîntul Egiptului. Ziua aceea să fie spre pomenire și să prăznuiți într-însa sărbătoarea Domnului, din neam în neam; ca așezare veșnică s-o prăznuiți. [...] Păziți sărbătoarea azimilor, că în ziua aceea am scos taberele voastre din pămîntul Egiptului; păziți ziua aceasta în neamul vostru ca așezămînt veșnic. Începînd din seara zilei a paisprezecea a lunii înțîi și pînă în seara zilei a douăzeci și una a aceleiași luni, să mînnîcați pîine nedospită [...]»” (*Ieșirea*, capitolul 12).

Iar această jertfă a mielului a fost dată de Dumnezeu pentru a o închipui pe aceea a lui Iisus, ca astfel Evreii să înțeleagă că El este Hristosul, „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii” (*Ioan* 1:29). Despre această taină a Pashei vorbește Pavel cînd le

acestea paisprezece, numără șaptesprezece zile pînă la sfîrșitul lunii întîi, apoi treizeci de zile ale lunii a doua și încă trei ale lunii a treia, cînd se fac cincizeci de zile de la praznicul Azimelor, al Paștelui, cînd s-a dat *Legea*. Pentru aceasta zice: „Iar în luna a treia de la ieșirea fiilor lui Israil din pămîntul Egiptului, chiar în ziua de lună plină, au ajuns în pustia Sinai [...], zis-a Domnul către Moisi: «Pogoară-te și sfințește norodul astăzi și mîine!»” (*Ieșirea* 19:1, 10). Căci despre ziua cea dintîi a lunii [a treia de la ieșire] grăiește aici și zice că întru a treia zi de la aceasta avea să Se arate Domnul pe muntele Sinai.

Iar după ce au venit ei în pămîntul făgăduinței¹, acesta le era lor semnul praznicului: aduceau lui Dumnezeu pîrga roadelor celor noi și a mănunchiurilor de spice noi. Iar acest lucru, mănunchiul spicelor, a închipuit și a tîlcuit mai dinainte mănunchiurile sufletelor acelora care din multe

scrie Evreilor așa: „Prin credință a rînduit [Moisi] Pasha și vărsarea sîngelui, ca să nu se atingă pierzătorul de cei întîi-născuți ai lor” (*Evrei* 11:28). Stih care trebuie lămurit neapărat, pentru a înțelege legătura dintre Paștile Iudeilor și Jertfa Mîntuitorului. Și iată cum îl tîlcuiește Sfințitul Teofilact: „[...] «vărsarea» sîngelui aceuia, adică ungerea prapurilor de sus și a ușorilor casei celei sfințite a Evreilor, mai-nainte închipuia ungerea cu stăpînescul sînge al lui Hristos, prin care ungîndu-ne noi, Creștinii, scăpăm de cel ce pierde în noaptea vieții acesteia pe întîii-născuți ai celor neunși. Deci Moisi, crezînd atunci că ungerea sîngelui îi va păzi pe cei întîi născuți, a poruncit norodului să facă aceasta. Și, măcar că acela a fost sînge de miel, totuși a arătat o atît de mare putere fiindcă închipuia sîngele stăpînului Hristos.” La care Cuviosul Nicodim Aghioritul aduce încă și alte adăugiri, spre deplina noastră luminare: „Căci noi ungem trupul ca pe o casă [...]. «Pragul» de sus al «casei» noastre sînt în chip simțitor limba și buzele, iar în chip gînditor este cuvîntarea [«rațiunea», n. n.] sufletului. Cei doi «ușori» sînt partea cea mînioasă și cea poftitoare – după Teodorit și [...] Grigorie al Nissei – sau lucrarea și cuvîntul, adică deprinderea și lucrarea mișcărilor și a dogmelor minții bine deschizîndu-se și închizîndu-se din vederi. Fiindcă este oarecare măsură a înțelegerii, precum zice Teologul Grigorie (în *Cuvînt la Pasha*). Apoi, «ușa» sînt cele cinci simțuri ale noastre – după Sfîntul Chiril. Sau, prin «ușă» se înțelege Hristos – după același Chiril. Iar «casă» mai e și Biserica. Deci cel ce voiește a nu pătimi vreun rău de la pierzătorul să nu iasă afară de «ușa casei» sale, să nu se depărteze de la biserică, sau să nu iasă afară dintru sineși. Căci, cînd ne aflăm în patimi, atunci ieșim pe «ușă», iar dacă ne vom întoarce întru sinene – întorcînd toată mintea și cuvîntul în «casa» noastră, adică în inima noastră – atunci scăpăm de pierzătorul – după același dumnezeiesc Chiril” (în subînsemnarea tîlcuirii epistolei către Evrei).” (n. n.)

¹ Deci după cei patruzeci de ani petrecuți în pustie, vreme în care nu semănaseră și nu seceraseră, neputînd așadar să-I aducă prinoasele lui Dumnezeu. (n. n.)

feluri de țări s-au luat și s-au adus lui Dumnezeu ca o pîrgă de spice [odată cu pogorîrea Sfîntului Duh]. Căci, de vreme ce în ziua a cincizecea [de la Paști] se adunau [în snopi] spicele despărțite ale roadelor și se aduceau la un loc, în ziua aceasta a vrut ca din toate neamurile cele multe de sub cer să se adune [credincioși] întru un mănunchi al buneii-credințe și să se aducă lui Dumnezeu prin cuvîntul Apostolilor. Căci, așa cum atunci se cădea a aduce secera asupra secerișului, fiind vremea de a aduna roadele, tot așa se cădea a aduce și secera cuvîntului [asupra „neamurilor”]. Și ca o seceră ascuțită zbura Duhul Sfînt asupra acelora. Despre aceasta zisese Hristos: „Secerișul este mult, iar lucrătorii puțini” (*Matei 9:37*); și iarăși: „Vedeți holdele că sînt albe, gata acum spre seceriș” (*Ioan 4:35*). Și El secerase mai întîi, luînd pîrgă și suind-o la cer.¹ Căci, pătîmind Dumnezeu cu trupul patima cea de bună voie și înviind din morți, împreună cu Sineși ne-a înviat și pe noi, cei omorîți de păcat, și a stricat stăpînirea diavolului. Pentru aceasta, pînă la praznicul a cincizeci de zile, nici nu ne plecăm la pămînt cînd ne rugăm și de aceea cîntăm împotriva vrăjmașilor noștri [diavoli]: „Aceștia s-au împiedicat și au căzut, iar noi ne-am sculat și ne-am îndreptat.” Iar după ce Duhul ni Se arată în limbi de foc, plecăm genunchii, nesuferind vederea Lui și arătînd că prin Duhul am învățat închinarea cea desăvîrșită a Troiței [Treimii, n. n.]. „Căci duh este Dumnezeu, și cei care se închină Lui se cade să se închine cu Duhul Adevărului” (*Ioan 4:24*)²

„Și din cer, fără de veste, s-a făcut sunet [...]”/ Dar pentru ce nu s-a făcut venirea Duhului fără semne simțite? Căci, dacă și așa ziceau că Apostolii sînt plini de must, ce nu ar fi zis dacă nu s-ar fi făcut acest lucru? Și sunetul nu s-a făcut oricum, ci din cer și fără de veste, ca mai mult să-i deștepte pe dînșii.

¹ În altă parte, Sfințitul Teofilact arată mai lămurit cum a adus Hristos ca prinos lui Dumnezeu-Tatăl „pîrgă”, adică ce era mai bun în firea omenească, prin jertfa și înălțarea Sa la cer: „Iar El nu numai că a murit, dar a și înviat pentru noi, ca să suie la cer «pîrgă și începătura noastră», adică firea Sa omenească și, prin aceea, să ne suie și pe noi toți. Căci, altfel, ce trebuință era a Se sui Hristos la cer, dacă nu urma a ne sui și noi acolo?” (în tîlcuirea la 2 *Corinteni*). (n. n.)

² Stih înainte de care Mîntuitorul zisese: „Dar vine ceasul și acum este, cînd adevărații închinători se vor închina Tatălui în Duh și în adevăr, căci și Tatăl Își dorește astfel de închinători” (*Ioan 4:23*). (n. n.)

„[...] ca de o suflare ce vine repede [...]”/ Multă și iute zice că a fost pornirea Duhului, și pe toți cei de acolo i-a făcut să se adune și să se strângă.

„[...] și a umplut toată casa unde erau șezînd.”/ A umplut toată casa pentru a se arăta că darul nu este din parte, doar pentru unii, ci pentru toată plinirea Bisericii. Căci casa era semn al lumii.

„Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc [...]”/ Suflarea s-a făcut ca o colimvitră de apă, iar focul s-a făcut semn al îndestulării și al iuțimii darului. Și focul nu a umplut casa, căci i-ar fi înspăimîntat, ci – lucru încă mai minunat! – acesta s-a împărțit și a șezut pe fiecare dintre dînșii. Și bine zice: „împărțite”, căci dintru o rădăcină erau limbile, ca să te înveți că aceeași lucrare este trimisă de la Mîngîietorul. Apoi, bine zice și: „ca de foc” și „ca o suflare”, pentru a nu înțelege cele ale Duhului ca pe unele simțite. Deci nu era nici vînt, nici foc materialnic, ci arătarea de sus a Sfîntului Duh. Și socotește că atunci cînd trebuia să i Se facă cunoscut lui Ioan [Botezătorul], Duhul a venit peste capul lui Iisus în chip de porumbel; iar acum, cînd trebuia întors [la credință] un norod întreg, S-a arătat în chip de foc.

„[...] și a șezut pe fiecare dintru dînșii”/ Adică: „a rămas”, „S-a odihnit”, pentru că acest cuvînt: „a ședea”, este însemnător de întemeiere și de rămînere. Dar pe care din ei a șezut Duhul, numai peste cei doisprezece, sau și peste cei o sută douăzeci? Cu adevărat, peste toți. Căci Petru nu l-ar fi adus aici degeaba pe Proorocul, care zice: „Și, în zilele de pe urmă, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul” (*Ioil* 3:1). Dar nu a luat cum e acolo, ci zice că „toți s-au umplut de Duhul Sfînt”. Deci zice că „toți”, nu numai Apostolii.

Și vezi că Duhul vine atunci cînd ei stăruiesc „în rugăciune și cerere” (capitolul 1, stih 13), cînd au dragoste. Dar pentru ce S-a arătat [Duhul] în chip de foc? Ca să arate că este de aceeași ființă cu Cel ce S-a arătat în rug [pe muntele Sinai] în chip de foc¹. Și a șezut peste capul fiecăruia, și

¹ „Muntele Sinai fumega tot, pentru că S-a pogorît asupra lui Dumnezeu în foc, și se suia fum ca un turn de cuptor” (*Ieșirea* 19:18). „Fiindcă Dumnezeul nostru este foc mistuitor” (*Evrei* 12:29), cum este scris și în *A doua Lege*: „Domnul Dumnezeuul tău foc mistuitor este!” (*A doua Lege* 4:24). Iar Cel care S-a arătat în rug a fost Dumnezeu-Cuvîntul, cum se va lămuri și în altă parte.

Despre focul acesta dumnezeiesc zice și Teologul Grigorie: „Știu foc curățitor, acela pe care Hristos a venit să-l arunce pe pămînt, «Foc» numîndu-Se și El Însuși, într-un

de la cap s-a umplut tot omul. Căci peste capul lor se vedea foc, dar nu arzându-i, ci sfințindu-i și strălucindu-i.

Dar pentru ce au primit limbile de foc pe cap, iar nu pe gură? Duhul nu S-a dat pe gură, adică întru organul cel firesc al vorbirii, ca să nu se creadă că dintru ale lor guri grăiesc aceia în alte limbi. Ci, așa cum apele se slobod din cer peste vârful munților și de la înălțimile munților se coboară în văi, în același chip și darul Duhului, apucînd-o de pe creștet, ca de pe un munte, s-a slobozit de aici peste creieri, apoi în gură și în inimă, umplînd tot omul de la cap. Dar, iarăși, pentru ce pe cap? Pentru că Apostolii se hirotoneau dascăli ai lumii, iar hirotonia nu se face oricum, decît numai pe cap. Deci a fi limbile pe capete lor arată chipul hirotonie. Căci pe cap se pune hirotonia, așa cum se ține lucrul acesta și pînă în ziua de azi. Și, de vreme ce venirea Sfîntului Duh este nevăzută, pe capul celui ce se hirotonește arhieru se pune *Evangelhia*; și, după ce s-a pus, pe capul lui nu trebuie a vedea nimic altceva decît limba de foc a propovăduirii Celui ce zicea: „Foc am venit să arunc pe pămînt!” (*Luca*

înțeles mai înalt. Acest foc e topitor al materiei și al relei deprinderi, pe care El îl și voiește aprins cît mai în grabă, din graba facerii de bine” (*Cuvînt la Sfîntul Botez*).

Într-un glas cu Sfîntul Grigorie este și marele Vasilie, care iată cum ne îndeamnă:

„Fiule, să nu te uiți la nimic altceva decît către Cel ce a zis: «Foc am venit să arunc pe pămînt! Și cît aș vrea să se fi aprins!» (*Luca 12:49*). Căci el este acea înfocare a Duhului care aprinde inima. Focul cel nematerialnic și dumnezeiesc luminează sufletele și le cearcă din lăuntru ca pe aurul cel curat din topitoare, și topește răutatea ca pe niște trestii și spini. «Căci Dumnezeuul nostru foc mistuitor este», pedepsindu-i în focul văpăii pe cei ce nu Îl știu pe El și pe cei ce nu ascultă de evanghelia Lui. Focul acesta a lucrat întru Apostoli cînd grăia cu limbi de foc. Focul acesta l-a strălucit împrejur cu slavă pe Pavel, și i-a luminat mintea, înnegriindu-i simțul vederii, căci vederea trupească nu încapă puterea acelei lumini. Focul acesta i s-a arătat lui Moisi în rug. Focul acesta l-a răpit pe Ilie, în chip de car. Arătînd lucrarea acestui foc, fericitul David zicea: «Cearcă-mă pe mine, Doamne, și ispitește-mă, aprinde răunchii mei și inima mea!» Focul acesta înfierbînta inima lui Cleopa și a celui ce era împreună cu el, cînd le grăia lor Mîntuitorul pe cale, după înviere. Pentru aceasta, Îngerii și duhurile cele slujitoare, foc învăpăiat sînt. Focul acesta, arzînd birna ce este în ochi, face mintea curată, ca, dobîndind străvedere, neîncetat să vadă minunile lui Dumnezeu, după cel ce zice: «Descoperă ochii mei, și voi cunoaște minunile din legea Ta!» Deci acest foc este îngrozitor diavolilor, arzător răutății, este putere a învierii, lucrător al nemuririi, luminare a sufletelor sfinților, întărire a puterilor cuvîntătoare. Acest foc ne rugăm să ajungă și la noi, ca, umblînd totdeauna întru lumină, să nu ne împiedicăm nicidecum” (în cuvintele postnicești). (n. n.)

12:49).¹ Și n-a zis: „S-a întărit”, sau: „a venit” sau „a ajuns”, ci: „a șezut”. Deci nu a stat pe deasupra capului, ci a șezut pe capul lor, ca să arate că tot omul ce primește slujba [apostolească] este scaun al lui Dumnezeu.

„[...] și au început a grăi întru alte limbi.”/ Darul lui Dumnezeu a iconomisit a fi lucrător dintru început cuvîntul Apostolilor. Dar pentru ce au luat Apostolii darul limbilor mai-nainte de alte daruri? Pentru că pretutindeni aveau să străbată, de vreme ce se cuvenea ca pîrga „neamurilor” să primească rînduială chiar de la începutul propovăduirii lor. Și ce trebuință ar fi fost de propovăduitori, dacă nu erau ascultători [care să-i înțeleagă]? Deci, precum în vremea facerii turnului [Babel] limba cea una a oamenilor s-a despărțit în multe limbi, așa acum multe limbi erau întru un om. Și, răsunînd întru dînsul Duhul cel Sfînt, el vorbea și cu limba Parților, și cu a Romanilor, și cu a Indienilor, și cu alte multe limbi. Și darul se numea „al limbilor”, căci puteau să grăiască în multe limbi deodată, așa cum le da lor Duhul. Căci nu de la sine grăiau proorocind, ci de la Sfîntul Duh pricepeau și grăiau mărturiile despre Hristos rostite prin Sfinții Prooroci.

(5) Și erau în Ierusalim locuitori Iudei, bărbați cucernici, din tot neamul de sub cer. (6) Și, făcîndu-se glasul acesta, s-a adunat mulțimea și s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei grăind cu limba sa.

„Și erau în Ierusalim locuitori Iudei, bărbați cucernici, din tot neamul de sub cer.”/ Însuși acest lucru era un semn al evlaviei și al cucernicieii lor, anume că, din multe neamuri fiind, veniseră să locuiască în Ierusalim [unde era biserica *Legii* celei vechi], lăsîndu-și patriile, casele și rudeniile. Căci acest cuvînt „din tot neamul” e pus în loc de: „din multe neamuri”. Căci *Scriptura*, prin acest „tot”, înțelege „mulți”, vorbind cu covîrșire [întrecere a măsurii, n. n.]. Așa s-a zis și aceea: „Vărsa-voi din Duhul Meu peste tot trupul” (*Ioil* 3:1), și: „Toți pe ale lor le caută, nu pe ale lui Iisus Hristos” (*Filipeni* 2:21) și: „Nu este cel ce face bunătate, nu este pînă la unul” (*Psalmul* 13:4), însemnîndu-i pe cei mulți de la numele cel cuprinzător, adică de la „toți”.

¹ Stihul întreg e așa: „Foc am venit să arunc pe pămînt, și cît aș vrea să fie acum aprins!” Iar apoi urmează: „Vi se pare că am venit să dau pace pe pămînt? Vă spun că nu, ci dezbinare!” (*Luca* 12:49, 51). (n. n.)

„Și, făcându-se glasul acesta, s-a adunat mulțimea și s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei grăind cu limba sa.”/ Au alergat de afară, de vreme ce lucrul acela se făcuse în casă. Și „mulțimea s-a tulburat” după cum se cuvenea, căci socoteau că li se vor da supărări și greutatea pentru îndrăzneala făcută asupra lui Hristos. Și conștiința le clătina sufletele, în mîini avînd încă junghierea, și toate îi înfricoșau. Iar pe Apostoli acest lucru îi întărea, căci și de la ascultători se învățau darul minunii. Căci ce era a grăi în limba Parților [– de pildă –] poate că ei nu știau, ci învățau de la aceia.¹

(7) Și se înspăimîntau și se minunau toți, zicînd unii către alții:
„Iată, nu sînt aceștia care grăiesc toți Galileeni? (8) Și cum îi

¹ Darul acesta a fost de neapărată trebuință la începutul propovăduirii, cum zice și Teodorit: „Darul limbilor s-a dat propovăduitorilor evangheliei din pricina feluririi limbilor neamurilor către care propovăduiau. Pentru ca, vorbind de pildă în limba evreiască, să-i întoarcă la credință pe Evrei; ori, vorbind în limba persană, să-i întoarcă pe Persani; ori, vorbind în limba Romanilor și Egiptenilor, să-i întoarcă pe Romani și pe Egipteni.” De aceea îl și primeau cu mare îmbelșugare cei ce se botezau. Odată însă ce propovăduirea s-a lătit în lume, nu a mai fost nevoie de darul acesta, ci de acela al tălmăcirii înțelesurilor graiurilor și al învățaturii. Despre aceasta le spunea încă Sfîntul Apostol Pavel și Corintenilor (*1 Corinteni* 12:10), că Duhul a dat unuia „neamuri (feluri) de limbi, și altuia tălmăcirea limbilor”, zicere pe care Sfîntul Teofilact o tilcuiește așa: „Mult era, mare și întins la mulți Corinteni darul limbilor, pentru care se și făleau ei mai mult decît pentru toate celelalte daruri. Fiindcă acest dar s-a dat mai întîi Apostolilor de către Sfîntul Duh în chip de limbi de foc, și de aceea se socotea mai mare decît toate. Dar nu este așa adevărul, căci darul învățaturii și cel al tălmăcirii limbilor este mai mare decît acela al grăirii în limbi. De aceea l-a și pus Apostolul pe cel din urmă ca fiind mai sus. Fiindcă, pe atunci, unul primea darul de a grăi în felurite limbi, dar nu și pe acela de a le tălmăci. Adică știa limbile pe care le grăia, înțelegea ce zic, dar nu putea să le tălmăcească altora. Iar altul primea amîndouă aceste daruri – și de a grăi în osebite limbi, și de a le tălmăci – sau i se da numai a le tălmăci. Și potrivit a numit «neamuri» osebitele limbi, care sînt împărțite după națiile și neamurile lumii.”

Astfel încît grăirea în limbi, cel dintîi dar, a și încetat cel dintîi, ultima dată cînd s-a mai dat (și numai pentru puțin timp) fiind atunci cînd Sfîntul Efrem Sirul a vrut neapărat să vorbească cu marele Vasilie, și nu putea, căci nu cunoștea elina, iar sfîntul Vasilie nu știa siriacă. Ce pot zice la acestea acei ieșiți din minte numiți „penticostali”, care se bucură că pot vorbi deodată în limbi străine? Chiar dacă o fac (și o fac de multe ori!), darul nu este de la Duhul cel Sfînt, ci de la tatăl minciunii, care, hrănindu-le mîndria fără noimă, îi amăgește și îi duce la nebunie (despre aceștia vom mai vorbi în nota de la stilul 5, capitolul 26). (n. n.)

auzim noi fiecare în limba noastră, în care ne-am născut? (9) Parți, și Mezi, și Elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadokia, în Pont și în Asia, (10) în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lângă Cirene, și nemernici Romani, și Iudei și venetici, (11) Cretani și Arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre măririle lui Dumnezeu!” (12) Și s-au spăimîntat toți și se mirau unul către altul, zicînd: „Ce va să fie aceasta?”

Și s-au minunat, căci îi știau că sînt Galileeni, [iar acum] fiecare îi auzea într-o limbă. Și mai ales Apostolii (căci către aceia mai vîrtos priveau) grăiau cu acele nenumărate limbi. Și a pomenit de neamuri vrăjmașe lor, din care erau mulți în robie acolo: Criteri, Arabi și altele, acesta fiind semn că pe toți îi vor stăpîni și îi vor birui. Deci dinspre toate părțile se arată mărturia: de la cetățeni, de la străini, de la „neamuri”.

(13) Iar alții, batjocorindu-i, ziceau că sînt plini de must.

Împreună cu fapta bună, este înjugată pretutindeni și răutatea. Unii se minunau, iar alții batjocoreau. Cu adevărat cucernici erau primii, căci pentru aceasta locuiau acolo: ca să le fie cu puțință a se arăta în biserică de trei ori pe an, după *Lege*. Însă vezi nebunia celorlalți! Ei zic că Apostolii „sînt plini de must”, deși nu era vremea pentru aceasta, fiind praznicul a cincizeci de zile și ceasul al treilea.¹ Dar pentru nimic nu pregetă răutatea. Iar lucrul cel mai greu era că, în vreme ce aceia se minunau și mărturiseau [minunea] – dintre care unii erau Iudei, alții Romani, alții erau nemernici [„fără țară” n. n.] (unii poate chiar din cei ce Îl răstigniseră pe Hristos), în scurt, din toate neamurile, care propovăduiau că [Apostolii] grăiesc în limbile lor – în aceeași vreme așadar s-au aflat unii care să batjocorească.

Dar oare cei ce batjocoreau au înțeles că Apostolii grăiesc în limbi sau nu? Poate că cineva ar fi în nedumerirea aceasta. Căci [ar zice acela], dacă nu au înțeles, atunci cum grăiau Apostolii în toate limbile, [dar nu și într-o lor]? Iar dacă au înțeles, cum au îndrăznit să-i defaima cu beția, de față avînd muștrările, adică pe înșiși cei ce auzeu și înțelegeau că [Apos-

¹ Nouă dimineața, după ora noastră. (n. n.)

tolii] grăiesc cu alte limbi și că nu sînt beți? Dar eu zic că [nedumerirea aceasta nu poate a fi.] Căci, dacă nu ar fi înțeles, nici nu ar fi defăimat minunea [zicînd că Apostolii grăiesc] din beție. Căci de ce s-ar fi ispitit cineva să defaime un lucru care nu-l mîhnește cu nimic? De aceea și zice Luca: „batjocorind”, adică luînd în rîs, clevetind și defăimînd. Deci batjocoreau ca unii ce înțelegeau, dar nu se împăcau cu cele zise, căci aceia spuneau „măririle lui Dumnezeu”. Însă cum aduceau întru beție cele ce se ziceau, de vreme ce înțelegeau? Din multa lor nebunie, din covîrșitoarea lor cruzime. Căci obiceiul celor mulți este ca, atunci cînd nu se împacă cu cele zise, să-l socotească îndrăcit, sau nebun sau să-l defaime cu beția pe acela care vorbește, spunînd că nu înțeleg cele zise de el, măcar că acela găiește cu întemeiere și drept, iar cei care-l batjocoresc și-l defaimă aud și înțeleg. Iar aceia îndrăzneau să-i defaime pe Apostoli cu beția pentru că îi auzeau vorbind în limba lor și socoteau că alții, fiind de alte limbi, nu înțeleg minunea. Căci și cînd Stăpînul scotea dracii, ei înțelegeau și vedeau facerile de minuni dar, în loc să-L laude precum s-ar fi cuvenit, ei Îl cleveteau zicînd că face acelea cu Velzevul. Și toate bolile și patimile pe care le vedeau tămăduindu-se, toate facerile de minuni, le făceau materie de zavistie¹, de clevetire și de ucidere. Tot așa și acum, neputînd să tăgăduiască lucrul cel prea-slăvit și mai presus de fire al grăirii în limbi, au îndrăznit a trage minunea întru beție.

Și vezi răutate! – fiindcă era lucru de necrezut să se îmbete întru un ceas ca acela, și mai ales niște oameni care în primejdii și în frici petreceau. Căci îndîrjirea și asprimea numai una caută: să zică orice le-ar veni, nu ceva care să se țină de o socoteală. Pentru aceasta și ceea ce li se pare că au zis-o acoperit este plină de multă nebunie și turbare. Și vezi că răutatea se vedește și din vreme și din ceas. Căci de unde e must la praznicul a cincizeci de zile? – „must” numindu-se vinul cel nou. Apoi, beția nu dă multe feluri de limbi, ci și pe aceea ce este o pierde. Însă vezi ce face Dumnezeu! Dacă nu s-ar fi izvodit batjocorirea, Iudeii s-ar fi lepădat să intre și să audă. Pentru aceea a îngăduit Dumnezeu batjocorirea, ca să-i adune pe mulți.

(14) Și, sînd Petru împreună cu cei unsprezece, a ridicat glasul și le-a grăit: „Bărbați Iudei, și toți care locuiți în Ierusalim, aceasta

¹ „Zavistia” e invidia însoțită de mînie și ură. (n. n.)

să vă fie cunoscută și ascultați cuvintele mele! (15) Aceștia nu sînt beți, cum socotiți voi, căci este al treilea ceas din zi.

Acolo ai văzut purtarea de grijă, vezi și aici bărbăția! Căci, dacă i-ar fi avut pe toți ascultătorii plecați spre a se minuna, oare nu ar fi fost și așa lucru minunat ca între atîția să scoată glas un om necărturar și simplu? Dar cînd mai are în față și batjocoritori și ucigași, nu este el oare mai presus de om? Și vezi că îndată muștră și vădește clevetirea, din glas arătînd că nu sînt beți și că nu și-au ieșit din minte, precum vrăjitorii și cei ce se înnebunesc.

Dar de ce zice: „împreună cu cei unsprezece”? Arată că socoteala și cuvîntul erau de obște, iar Petru era gura tuturor, și cei unsprezece stăteau de față, mărturisind cele grăite. Iar aceea, că „și-a ridicat glasul său”, însemnează că a grăit cu multă îndrăznire, ca îndată de la început să cunoască ei darul Duhului. Astfel, acela care nu suferise întrebarea unei copile simple vorbea acum cu atîta îndrăzneală în mijlocul noroadelor ucigașe. Căci, mai-nainte de a primi limbile, întrebând fiind de o slujnică, Petru s-a înfricoșat și a zis: „Nu-L știu pe omul acesta!” (Matei 26:72-74). Acolo, o slujnică numai, și temere multă; aici, mulțime nenumărată, și glas și cuvînt cu bună îndrăzneală. Și n-a zis: „cum batjocoriți voi că aceștia sînt beți”, ci: „cum socotiți voi”, grăind mai cu blîndețe, fiindcă nu voia să-i arate că ziceau aceasta într-adins, din răutate. Deocamdată aruncă asupra lor neștiința, nu vina de răutate, făcîndu-le cale de întoarcere. Iar aceasta: „căci este al treilea ceas din zi” zice: Nu se poate să se îmbete în ceasul al treilea! Dar nu a stat întru aceasta, căci nici aceia nu socoteau așa despre dînșii, ci ziceau așa luîndu-i în rîs și batjocorindu-i. Dar pentru ce s-au făcut acestea întru „al treilea ceas din zi”? Strălucirea limbilor de foc se arată atunci cînd este ziua luminoasă și toți sînt în tîrg.

(16) Ci aceasta este ce s-a spus prin proorocul Ioil: (17) «Iar în zilele din urmă – zice Domnul – voi turna din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiecele voastre vor prooroci, și tinerii voștri vor vedea vedenii și bătrînii voștri vise vor visa. (18) Încă și peste robii Mei și peste roabele Mele voi turna în acele zile din Duhul Meu, și vor prooroci.

Pînă acum, nu s-a auzit nicăieri numele lui Hristos, nici făgăduința Lui, ci făgăduința Tatălui. Și vezi pricepere și înțelepciune! Nu a zis îndată cele

despre Hristos, că El ni le-a făgăduit pe acestea după ce S-a răstignit. Căci, dacă ar fi zis așa, le-ar fi răsturnat pe toate, măcar că erau puternice să arate dumnezeirea Lui, însă numai dacă erau crezute, iar ceea ce se căuta atunci era tocmai să fie crezute. Iar dacă nu s-ar fi crezut acestea, Apostolii i-ar fi făcut poate să-i și ucidă cu pietre. Căci alt lucru nu dezleagă nedumeririle decât numai mărturia proorocească. Deci, când se ivește vreuna din întrebările cele nedumerite, să nu fugi și să scapi către socoteli, căci gândurile socotelilor se și surpă, se și întăresc, dar cuvântul lui Dumnezeu cine îl dezleagă?¹ Gîndul se dezleagă, *Scriptura* nu se dezleagă!

Și n-a zis: „voi turna Duhul Meu”, ci: „din Duhul Meu”, căci nu Duhul Se toarnă, ci darul Duhului. Și zice: „peste tot trupul”, acela care a crezut adică, aceasta însemnînd: „peste «neamuri»”. Dar deocamdată nu le descoperă lor aceasta. Iar acel cuvînt, „peste tot trupul”, le dă și lor bune nădejdi, dar nu lasă ca folosul să fie numai al lor, cu aceasta curmînd în taină și zavistia [dintre Iudei și cei din „neamuri”].

Și vezi cum descoperirea Sfîntului Duh este de multe feluri, adică: avînd darul Duhului, unul proorocește. Altul, neputînd să slujească unui lucru ca acesta, ia darul vedeniilor, precum aceea a lui Petru dintru al șaselea ceas sau așa cum l-a văzut Corneliu pe Înger, întru al nouălea ceas. Iar ce este în inimă nu se zice „vedenie”, ci „vedere”. Într-un fel are cineva vederea, precum cel căruia i s-a zis: „Mergi!”, nu cu căutătura privind vederea, și alt fel cînd cineva se învață prin nălucire în somn.

(19) Și minuni voi da sus în cer, și jos pe pămînt semne: sînge, foc și fumegare de fum. (20) Soarele se va întoarce întru întuneric și luna în sînge, înainte de a veni ziua Domnului cea mare și luminată. (21) Și tot cel ce va chema numele Domnului se va mîntui» (Ioil 3:1-5).

Acestea arată dinainte curat și Judecata ce va să fie², și ce va fi cu Ierusalimul, și robia ce avea să urmeze, și cele ce aveau să se facă pentru cru-

¹ Căci, „cu adevărat, ce om poate să cunoască sfatul lui Dumnezeu sau cine poate să pătrundă voința lui Dumnezeu? Gîndurile muritorilor sînt șovăielnice și cugetările noastre sînt cu greșală” (*Înțelepciunea lui Solomon* 8:13, 14). (n. n.)

² Precum spune Mîntuitorul Însuși despre a doua Sa venire: „Iar îndată după strîm-torarea acelor zile, soarele se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina ei, iar stelele vor cădea din cer și puterile cerurilor se vor zgudui” (*Matei* 24:29). (n. n.)

cea lui Hristos, și ce avea să li se întâmple Iudeilor pentru Dînsul prin războiul Romanilor. Fiindcă sîngele Iudeilor s-a vărsat prea-mult prin toată Iudeea, și fum s-a făcut, cetățile și satele arzîndu-se. Prin acestea, Iudeii au plătit osîndă pentru ocărîrea lui Hristos, pe care nici chiar soarele nu o suferise, ci își închisese al său ochi, adică puterea cea luminătoare.¹ Și luna și-a schimbat atunci chipul său cel argintiu întru roșeală, precum se întîmplă celor ce pătinesc. Și, într-alt fel, zicînd să luna „s-a întors în sînge”, arată covîrșirea junghierii. Și se povestește că multe semne ca acestea s-au făcut pe cer și în vremea robirii Ierusalimului, precum mărturisește Iosif Flaviu². Iar scriitorul de cîntări³ înțelege graiul acesta într-alt fel, zicînd că „sîngele” e întruparea, „focul” dumnezeirea iar „fumegarea de fum” e Duhul Sfînt, Care a venit peste Fecioara și a umplut lumea de bună mireasmă. Iar „zi a Domnului” zice că e aceea a învierii [Lui].

Și Dumnezeu zice: „Vârșă-voi din Duhul Meu [...] mai-nainte de a veni ziua Domnului.” Și zi-i Iudeului: Dacă aici este numai o față [„persoană”, n. n.] și un singur nume dumnezeiesc, iar El grăiește pentru cineva, atunci de ce nu a zis: „mai nainte de a veni ziua Mea”?

Și zice: Să nu nădărduiți și să îndrăzniți văzînd că acum puteți păcătui fără pedeapsă, căci acestea sînt începături ale unei zile mari și cumplite! Apoi, după ce le-a clătinat și le-a înfricoșat inimile cu acestea, le dă să răsufle și să aibă nădejdi bune. Căci zice: „Și tot cel ce va chema numele Domnului se va mîntui”, fie el rob, ori slobod, ori preot, ori Elin ori Iudeu. Căci întru omul cel nou [Creștinul⁴, cel născut a doua oară din apă și

¹ Cum citim în *Evangelhie*: „Iar de la ceasul al șaselea, s-a făcut întuneric peste tot pămîntul, pînă la ceasul al nouălea” (*Matei* 27:45). Aici e nevoie de tîlcuire, și să vedem ce zice despre aceasta Sfințitul Teofilact: „Întunericul care s-a făcut nu era după rînduiala firii, căci niciodată nu se face întunecare a soarelui (adică ceea ce se numește «eclipsă») la paisprezece zile ale lunii, ci cînd este lună nouă, atunci se fac întunecările firești ale soarelui (eclipsele). Iar în vremea răstignirii, cu adevărat de paisprezece zile era lumina lunii, căci atunci se săvîrșeau Paștile Iudeilor (*Ieșire* 12:6-18). De aceea, patima soarelui a fost mai presus de fire și întunericul a fost în toată lumea [...], ca să se arată că întreaga zidire plînge pentru patima Ziditorului și că Lumina S-a îndepărtat de la Iudei. Să vadă deci Iudeii, care cereau «semn din cer» (*Matei* 16:1-4), cum se întunecă acum soarele!” (în tîlcuirea la *Matei*). (n. n.)

² În *Istoria războiului Iudeilor împotriva Romanilor*. (n. n.)

³ Imnograful care a alcătuit slujba Nașterii Domnului, un anume Anatolie. (n. n.)

⁴ Scriu cu majusculă cuvîntul „Creștin” ca să arăt că el numește un neam osebit, alcătuit din cei botezați din toate celelalte neamuri. Acesta e *norodul cel nou al lui Dum-*

din Duh, n. n.] nu mai este parte bărbătească și muierască, „tăiere împrejur și netăiere împrejur, varvar, scit, rob, slobod, ci toate și întru toți – Hristos” (*Coloseni* 3:11).¹ Dar nu tot cel ce va chema oricum numele Domnului – căci zice: „Nu tot cel ce Îmi zice Mie: Doamne Doamne! – va intra întru împărăția cerurilor” (*Matei* 7:21) – ci acela care îl cheamă cu așezarea dragostei și a viații prea-bune, acela se va mântui. Dar deocamdată Petru face cuvîntul ușor, ca să aducă în lăuntru credința că întru chemare este mîntuirea. Iar „numele Domnului” s-a zis pentru Hristos, după cum arată Pavel, însă acesta [Petru] nu a cutezat deocamdată să îl descopere acelora.

(22) Bărbați Israiliteni, ascultați cuvintele acestea: Pe Iisus Nazarineanul – bărbat arătat la noi de la Dumnezeu prin puteri, prin minuni și prin semne, pe care le-a făcut prin El Dumnezeu în mijlocul vostru, precum și voi știți – (23) pe Acesta, după sfatul cel rînduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat și, răstignindu-L prin mîinile celor fără de lege, L-ați omorît; (24) pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegînd durerile morții,

Și iarăși începe cu înainte-cuvîntare, ca să nu-i tulbure, fiindcă vrea să le aducă aminte de Iisus. Căci mai sus nu s-au tulburat auzind de Proorocul. Și vezi că nu zice nimic din cele înalte, ci de la cele foarte smerite începe, numindu-L „Nazarineanul”, de la cetate, care părea una foarte neînsemnată. Căci, atunci cînd Hristos e numit „Putere a lui Dumnezeu” și „Înțelepciune a lui Dumnezeu”, înțelegem că aceasta se zice despre dumnezeirea Lui; și tot așa, cînd e numit „bărbat” sau se zice că „a murit pentru păcatele noastre”, înțelegem că e vorba de trupul Lui. Căci vezi-L și pe Dînsul zicînd uneori: „Mă căutați să Mă ucideți pe Mine, omul care v-am grăit adevărul” (*Ioan* 8:40), iar alteori: „Eu și Tatăl una sîntem”

nezeu, noul Israil, de vreme ce Iudeii au pierdut această vrednicie, atunci cînd s-au lepădat de Hristos-Dumnezeu. (n. n.)

¹ Stih pe marginea căruia tot Sfințitul Teofilact zice așa: „Iată, aici scrie și altă laudă a omului nou după Hristos, anume că nu caută la dînsul vreo osebie, nici de neam, nici de dregătorie, nici de strămoși, ci însușirile și chipul acestui om nou sînt doar Hristos, și credința și viețuirea după Hristos. Căci, tuturor acelor care sînt închipuiți [«îmbrăcați», n. n.] cu viața cea îmbunătățită, Hristos le este toate: și neam, și dregătorie, și cin și toate celelalte” (în tîlcuirea la *Coloseni*). (n. n.)

(Ioan 10:30). [Iar din aceea că Petru vorbește mai întâi de omenirea lui Hristos] se înnebunesc ereticii ce se trag de la Artema, cărora le-au urmat și cei ce se trag de la Samosatul, care Îl socotesc pe Iisus doar om gol.¹

„[...] prin puteri, prin minuni și prin semne [...]”/ Către această înțelegere se întinde și privește și cea zisă întru epistola către Romani: „Celui hotărât Fiu al lui Dumnezeu întru putere” (Romani 1:4), adică: „Cel care prin lucruri și prin puterea minunilor S-a dovedit că este cu adevărat Fiu al Tatălui”. Căci întru nimic nu se deosebește a zice că Fiul lui Dumnezeu S-a „hotărât întru putere” de a zice că „S-a arătat prin puteri, prin minuni și prin semne pe care le-a făcut prin El Dumnezeu în mijlocul vostru.” Dumnezeu a făcut acestea prin Fiul cu adevărat, căci printr-Însul și vecii i-a făcut, cu dumnezeiască cuvîință. Iar prin acel cuvînt: „în mijlocul vostru”, îi cheamă pe ei înșiși ca martori ai celor ce se zic. Și zice: „în mijlocul vostru”, adică nu întru ascuns, nici în unghere.

Apoi, venind cu cuvîntul la fărădelegea îndrăznită de dînșii, se ispitește să-i izbăvească de dînsa. Căci zice că au săvîrșit-o „după sfatul cel rînduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu”, arătînd că nu cu puterea lor, ci cu voința Aceluia și așa cum era rînduit de demult. Apoi, ca să nu li se pară nici că sînt nevinovați, căci nu erau mai puțin ucigași de oameni, deși uciderea fusese rînduită, adaugă: „prin mîinile celor fără de lege”, adică prin Iuda vînzătorul și prin ostașii ce L-au răstignit. Și, dacă cei ce L-au răstignit sînt fără de lege, e arătat că și cei ce au cerut să fie ucis. Însă acum zice aceasta acoperit, ca să nu îi arunce întru deznădăjduire.

„[...] pe care Dumnezeu L-a înviat [...]”/ De mirare lucru ce cuvînt a îndrăznit să zică în mijlocul ucigașilor: că Hristos a înviat! Și zice că „Dumnezeu L-a înviat” pentru neputința ascultătorilor. Căci întru Cine lucrează Tatăl? Cu adevărat, Întru a Sa Putere, iar Puterea Tatălui este Hristos. Drept aceea, Hristos S-a înviat pe Sine, fiind cu putință a zice și că a fost înviat de Tatăl.

„[...] dezlegînd durerile morții [...]”/ Arată că și moartea se chinuia ținîndu-L pe Dînsul, că și cele cumplite pătimeau, *Scriptura* cea veche numind „dureri și chinuiri ale morții” primejdiile și relele întîmplări. Căci cel ce se chinuiește de cineva nu-l poate ține și nu lucrează asupra aceluia, ci pătimește și se sîrguiește să-l lepede. Și bine a numit învierea „dez-

¹ Artemas și Pavel Samosatul, eretici arieni, adică din aceia care nu primeau dumnezeirea lui Hristos. (n. n.)

legare” a durerilor și a chinurilor morții, asemănând-o pe aceasta cu un pînțec care se chinuiește să nască. Adică: Hristos a rupt și a izbucnit din pînțele morții cel îngreuiat care se chinuia să nască, Mîntuitorul ieșind din legăturile morții și arătîndu-Se din fundul iadului ca dintr-o naștere străină a învierii. Pentru aceasta S-a și numit El „întîi-născut din morți”.

Fiindcă nu era cu puțință ca El să fie ținut de dînsa. (25) Căci David zice pentru El: «Totdeauna am văzut pe Domnul înaintea Mea, căci El este de-a dreapta Mea, ca să nu Mă clatin. (26) Pentru aceasta s-a bucurat inima Mea și s-a veselit limba Mea; încă și trupul Meu se va odihni întru nădejde. (27) Căci nu vei lăsa sufletul Meu în iad, nici nu-L vei da pe Cel Sfînt al Tău să vadă stricăciune. (28) Făcutu-Mi-ai cunoscute căile vieții; cu fața Ta Mă vei umple de bucurie» (Psalm 15:8-11).

„[...] fiindcă nu era cu puțință ca El să fie ținut de dînsa.”[...] / Luptătorii se ung cu ulei, și împotrivicii nu-i mai pot prinde. Descîntătorii se ung și ei, și se fac neatinși și neapropiați de dinții șarpelui. Iar Hristos, Cel uns în taină cu Duhul Său, după ce S-a încheștat cu moartea, a supus-o pe pierzătoare¹, căci împotrivnica s-a frînt și s-a surpat. Iar acest cuvînt, „fiindcă nu era cu puțință”, se cuvine a-l înțelege așa: Fiindcă El era Dumnezeu născut din Dumnezeu, deci neprimitor de nici o schimbare sau prefacere, a înviat în așa chip încît de acum înainte nu va mai muri.

Apoi, îl aduce pe David, care surpă tot gîndul omenesc, căci așa este proorocia: „David zice pentru El”, nu pentru sineși. „Văzut-am pe Domnul înaintea Mea pururea [...]” / Îl numește pe Tatăl „Domn al Său” căci pentru Tatăl a luat El chip de rob. „[...] El este de-a dreapta Mea [...]” / Însemnează că a se zice acum că Tatăl stă „de-a dreapta” Fiului, iar alteleori că Fiul „de-a dreapta” Tatălui, este același lucru. „[...] încă și trupul Meu se va odihni întru nădejde.” / De vreme ce Iisus, primind moarte după firea omenească, și-a lăsat [în mormînt] trupul pe care îl luase după iconomie, ca să-l învie iarăși pe dînsul din moarte, după cuviință zice că trupul acesta al Său s-a sălășluit [acolo] „spre nădejde”, adică în așteptarea învierii.

¹ Pe cea care îi pierde și îi risipește pe oameni, care lucrează prin puterea pierzătorului celui mare, Satana. (n. n.)

Iar unii înțeleg că acest cuvînt: „nu vei lăsa sufletul Meu în iad, nici nu-L vei da pe Cel Sfînt al Tău să vadă stricăciune”, s-ar fi zis din partea lui David, deși nu pot să arate și să dovedească ceea ce socotesc.¹ Totuși ei se află bine-credincioși, zicînd că trupul învie ca trup nestricăcios și duhovnicesc, fiindcă trupul ce se scoală din morți după înviere este duhovnicesc și nestricăcios. Iar „căile vieții” sînt acelea pe care le-au bătătorit sufletele dreptilor [celor vechi] cînd au urcat împreună cu Mîntuitorul din locurile și părțile cele de jos [ale iadului]. Iar din acel cuvînt: „cu fața Ta mă vei umple de bucurie”, „față a Domnului” se cuvine a înțelege dumnezeiasca arătare cea cu prea-dumnezeiască cuviință cu care ne va cerceta pe noi mai desăvîrșit.

(29) Bărbați frați, cuvine-se a vorbi cu îndrăznire către voi despre Patriarhul David: că a murit și s-a îngropat, iar mormîntul lui este între noi pînă în ziua de astăzi. (30) Deci – Prooroc fiind el și știind că Dumnezeu i S-a jurat cu jurămînt că din rodul coapsei lui Îl va ridica pe Hristos după trup, ca să șadă pe scaunul lui – (31) mai înainte văzînd, a vorbit despre învierea lui Hristos, zicînd că nu se va lăsa în iad sufletul Lui și nici trupul Lui nu va vedea stricăciune.

După ce a împlinit mărturia din David, le zice „bărbați frați”. Cînd vrea să zică ceva mare, Petru se folosește de acest început, deșteptîndu-i pe ei și trăgîndu-i la sine. Și, pentru a nu-i vătăma cu nimic, vorbește cu

¹ Iată cît de luminat tîlcuiește aceste stihuri Teodorit: „Deci Stăpînul Hristos zice, și aici, omenește: Întărindu-Mă totdeauna de dumnezeiasca fire, Mă apropii de mîntuitoarea Patimă și Mă veselesc cu nădejdea Învierii. Căci nici sufletul Meu nu se va lăsa în iad, nici trupul Meu nu va pătimi stricăciunea după fire, ci degrab voi dobîndi învierea și Mă voi întoarce la viață, arătînd această cale tuturor oamenilor. Apropiindu-Se la Patimă, zicea: «Întristat este sufletul Meu pînă la moarte.» Iar aici, pomenind învierea, a folosit după cuviință aceste cuvinte, învășîndu-ne că, în locul mîhnirii aceleia, va fi întru necurmată veselie și dulceață, fără de patimă și neschimbător, făcîndu-Se nemuritor și după firea omenească. Căci ca Dumnezeu așa era de-a pururea și, îndată ce S-a plăsmuit în pîntece, I-ar fi fost lesne a dărui nepătimirea, neschimbarea și nemurirea și firii Lui omenești. A slobozit însă firea pe care a luat-o asupra-Și a călători prin patimi, pentru ca, pierzînd silnicia păcatului, să curme într-acest chip tirania diavolului, și să piardă stăpînirea morții și să dea tuturor oamenilor pricină de a învia a doua oară. Deci ca un om ia nestricăciunea și nemurirea” (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

multă-smerită cugetare. Căci, dacă ar fi zis doar că acestea s-au proorocit pentru Hristos de către David, ar fi părut aspru și mai mult i-ar fi pornit către mînie, decît să-i facă supuși și plecați. Apoi, prin multa cinste arătată către fericitul David, întărește că proorocia s-a zis [într-adevăr] pentru Hristos. Și așa s-a iconomisit¹ tot acest cuvînt al lui. Căci nici după ce zice că David „a și murit și s-a îngropat” – la care adăugă: „și mormîntul lui este între noi”, care e întocmai cu a zice: „și nu a înviat” – nici așa nu vine la Hristos, ci îl laudă iarăși pe David, și prin laudele către acela sporște înainte scopul. [Adică el vrea ca], pentru cinstea dată aceluia și neamului lui, să-i facă pe ascultători a primi cuvîntul despre înviere, arătîndu-le că, dacă nu vor crede aceasta, atunci proorocia se vatămă și cinstea lor se strică.

„[...] Cu jurămînt S-a jurat Dumnezeu lui [...]”/ N-a zis: „i-a făgăduit”, ci: „S-a jurat”, arătînd netrecerea făgăduinței. „, că [...] Îl va ridica pe Hristos după trup [...]”/ După trup – zice – căci după dumnezeire șade împreună cu Tatăl cu de-a pururea vecuire. Și Apostolul le aduce pe toate către Tatăl, ca aceia să primească cele zise. „[...] ca să șadă pe scaunul lui [...]”/ În multe locuri ale *Dumnezeieștii Scripturi*, în loc de „împărăție”, se numește scaunul, ca și aici sau ca întru psalmul acesta: „[...] scaunul Tău, Dumnezeu, în veacul veacului” (*Psalmul* 44:6). Dar cum a șezut Hristos pe scaunul lui David? Pentru că împărățește acum și peste Iudei, și cu mult mai vîrtos peste aceia care L-au răstignit.

(32) Dumnezeu L-a înviat pe acest Iisus, Căruia noi toți Îi sîntem martori. (33) Deci, înălțîndu-Se cu dreapta lui Dumnezeu și luînd de la Tatăl făgăduința Duhului Sfînt, L-a turnat pe Acesta, pe Care Îl vedeți și Îl auziți voi acum. (34) Căci nu David s-a suit la ceruri, dar el însuși a zis: «Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea (35) pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale!» (Psalmul 109:1). (36) Deci cu încredințare să știe toată casa lui Israil că Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos pe acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit.”

¹ De către Sfîntul Duh, Care îi dădea lui ce să grăiască, aceasta neînsemnînd că Apostolul nu avea judecată și voință proprie, căci darul Duhului nu împiedică cu nimic libertatea firii omenești. Aceasta e și deosebirea proorociei dumnezeiești de aceea făcută cu puterea duhurilor necurare. (n. n.)

Iarăși aleargă la Tatăl, măcar că ar fi fost de ajuns cea mai dinainte. Dar [Petru] știe cât folos le pricinuieste ascultătorilor prin acestea spre primirea celor la care îi silea. Iar acel cuvânt, „înălțându-Se cu dreapta lui Dumnezeu”, însemnează și că S-a înălțat, și că este în cer, dar nici aceasta nu o zice acum în chip arătat. Și vezi cum la începutul cuvântului nu zicea că Hristos L-a trimis pe Duhul, ci Tatăl, aducându-l spre mărturie și pe Proorocul Ioil. Iar după ce a pomenit de semnele Lui și de cele făcute pentru El și după ce a îndrăznit să vorbească și despre înviere, aici zice cum că El L-a turnat pe Duhul, încât pentru Dînsul a zis Proorocul: „Și, în zilele de pe urmă, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul” (Ioil 3:1).

Iar „făgăduința” este ori aceea făcută Apostolilor¹, ori cea făgăduită Lui de Tatăl mai-nainte de patimi.² Căci, de vreme ce vrea să zică ceva mare și înalt, anume că Hristos L-a turnat pe Duhul, acoperă aceasta zicînd că Tatăl I-a făgăduit Lui acest lucru. Fiindcă în deșert și în zadar va vorbi cineva dacă ceea ce zice nu va ajunge să se săvîrșească spre folos. Și prin acestea arată cum crucea nu L-a micșorat cu nimic pe Dînsul, ci, dimpotrivă, L-a făcut și mai strălucit, fiindcă atunci a făgăduit – după glasul lui Ioan: „El pe voi vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc” (Matei 3:11) – iar acum, după cruce, a împlinit făgăduința.³

„[...] dar el însuși a zis: «Zis-a Domnul Domnului meu [...]»/ Aici nu mai vorbește cu sfială, avînd îndrăzneală din cele zise mai-nainte. Dar ce spune? „Zis-a Domnul Domnului Meu”, [socotind că], dacă David Îl numește pe Dînsul „Domn”, cu mult mai vîrtos nici ei nu vor judeca aceasta cu necuviință.⁴

¹ „Și Eu Îl voi ruga pe Tatăl, și alt Mîngîietor vă va da vouă ca să fie cu voi în veac, Duhul Adevărului” (Ioan 14:16, 17). (n. n.)

² Precum e și în *Evangelhie*: „Iată Fiul Meu pe Care L-am ales, iubitul Meu întru Care a binevoit sufletul Meu; pune-voi Duhul Meu peste El și judecată neamurilor va vesti” (Matei 12:18). (n. n.)

³ Despre aceasta zice și Mîntuitorul în pilda apei vii: „Iisus a stat între ei și a strigat, zicînd: «Dacă însetează cineva, să vină la Mine și să bea! Cel ce crede în Mine – precum a zis *Scriptura* – rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui.» Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească cei ce cred în El. Căci încă nu era (dat) Duhul, pentru că Iisus încă nu fusese proslăvit” (Ioan 7:37-39). (n. n.)

⁴ Așa zice și Teodorit: „Dacă Împăratul David – și împărat bine-credincios, care s-a învrednicit și de proorocescul dar – Îl numește pe Stăpînul Hristos «Domn» al său, apoi El nu este numai om, după nebunia Iudeilor, ci și Dumnezeu, ca Cel ce e Ziditor și Domn al lui David. Și alăturarea numelor arată că e vorba de aceeași ființă, că «Domnul

„Șezi de-a dreapta Mea [...]”/ Prin acest cuvînt, înțelegem cîntea cea deopotrivă a Fiului și a Tatălui, căci la ființa cea fără de trup nu este cu putință a se gîndi „dreapta” sau „stînga”. Iar prin zicerea „pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale” i-a îngrozit cu frică, pentru stăpînirea și supunerea lor. Și, ca să nu fie necrezută, aduce zicerea către Tatăl. Iar care sînt vrăjmașii arată Apostolul, strigînd: „[...] cînd va strica toată începătoria, și toată stăpînirea și puterea [...], iar vrăjmașul cel din urmă care se va strica va fi moartea” (1 Corinteni 15:24, 26).¹

„[...] că Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos [...]”/ Acest cuvînt: „L-a făcut”, e în loc de: „L-a pus, L-a așezat”, căci nu este nici un cuvînt pentru înființarea ipostasului [persoanei Fiului, n. n.]. Și, după ce a grăit lucruri mari, pogoară iarăși cuvîntul spre cele smerite. Căci, cerînd trebuința, adaugă: Toată casa lui Israil să știe cu încredințare că acest Iisus șade de-a dreapta Tatălui! – fiindcă așa urmează din cele zise. Dar nu spune aceasta, ci pe cea cu mult mai smerită, că Dumnezeu L-a așezat pe Dînsul Domn și Hristos.

(37) Iar ei, auzind acestea, s-au umilit cu inima și au zis către Petru și către ceilalți Apostoli: „Ce vom face, bărbați frați?” (38) Iar Petru

zice Domnului: Șezi de-a dreapta Mea!», iar nu «Domnul – zidirii», nici «Domnul – făpturii» (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

¹ Stihuri pe care Sfințitul Teofilact le tîlcuiește așa: „Sfîrșitul – zice – va fi atunci cînd Fiul va birui și va opri toate puterile cele rele ale apostărilor diavoli. Căci acum diavolii încă lucrează și stăpînesc în parte pe mulți oameni, iar atunci va înceta desăvîrșit lucrarea și stăpînirea lor. Despre aceasta a zis tot Pavel: «Lupta noastră nu este împotriva sîngelui și a trupului, ci împotriva începătoriilor și a stăpînirilor» (Efeseni 6:12); și, în alt loc: «ca, întru numele lui Iisus, tot genunchiul să se plece: al celor cerești, al celor pămîntești și al celor dintru adînc» (Filipeni 2:10).” Și, mai departe: „De vreme ce Pavel a zis că Hristos va birui și va strica răzvrătitele puteri ale diavolilor, era de așteptat să zică și cînd; căci poate ar slăbi pînă a le face pe toate și nu va putea să le isprăvească. De aceea zice Pavel aici că El trebuie «a împărăți – adică a Se purta ca un împărat puternic – pînă îi va supune pe vrăjmașii Săi», pentru ca apoi, în urma tuturor, să supună moartea. Căci acela care îl va supune pe diavol e vădit că va supune și lucrul diavolului, care este moartea” (în tîlcuirea la 1 Corinteni). Tot așa zice și Teodorit, cu o mică adăugire: „«Vrăjmași» sînt cu deosebire diavolul și dracii slujitori acestuia, dar lîngă aceștia și împotrivnicii propovăduirii Lui dumnezeiești: Iudeii și Elinii. Iar acest «pînă» nu este însemnător de vreme, ci osebire a dumnezeieștii Scripturi. Pentru că așa zice Dumnezeu și prin Proorocul: «Eu sînt, Eu sînt, și pînă ce veți îmbătrîni Eu sînt»” (în tîlcuirea psalmilor) (n. n.)

a zis către dînșii: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare din voi întru numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor! Și veți primi darul Duhului Sfânt, (39) căci vouă vă e dată făgăduința, și fiilor voștri și tuturor celor de departe, pe oricîți îi va chema Domnul Dumnezeuul nostru.” (40) Și cu alte mai multe vorbe mărturisirea și-i îndemna, zicînd: „Mîntuiți-vă de acest neam îndărătnic!”

Vezi cît de mare este blîndețea? Căci aceasta împunge și moaie inimile oamenilor mai mult decît asprimea. Așa și aici, fericitul Petru le-a adus aminte de faptele săvîrșite de dînșii, însă cu blîndețe, și n-a adăugat nimic despre pedeapsă. Deci s-au cucernicit de blîndețea lui – căci celor ce Îl dăduseră la moarte pe Stăpînul, și încă și pe Apostolii înșiși îi îngrozau cu moarte și poșteau a-i ucide – el le vorbea cu purtare de grijă, ca un părinte și dascăl. Căci – zice – „s-au umilit cu inima” – adică nu doar s-au plecat, ci s-au osîndit pe ei înșiși și au zis: „Ce vom face, bărbați frați?” – ca și cum s-ar fi nedumerit și ar fi fost îngrijați pentru cele îndrăznite. Și acum le zic „frați” celor numiți înainte „amăgitori”, și aceasta nu pentru că ar fi îndrăznit și s-ar fi bizuit pe numirea aceasta, ci arătîndu-le că s-au lipit de dînșii cu dragoste. Pentru că așa îi numiseră și Apostolii pe dînșii cînd a început Petru grăirea către norod. Și, toți întrebîndu-se, tot Petru răspunde, căci pe a lui gură o puneau înainte ceilalți Apostoli. Și zice: „Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos!” Și cuvîntul acesta nu se împotrivescete aceluia: „[...] botezîndu-i pe dînșii întru numele Tatălui, și al Fiului și al Sfîntului Duh”, căci Biserica înțelege Sfînta Treime ca fiind nedespărțită. Astfel încît, pentru unirea cea de o ființă [a Dumnezeirii] în trei Ipostasuri, cel ce se botează întru numele lui Hristos se botează întru Sfînta Treime, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh fiind nedespărțiți. Căci – dacă Tatăl nu ar fi fost numit „Dumnezeu”, și Fiul „Dumnezeu” și Sfîntul Duh „Dumnezeu” – trebuia să zică: „întru numele lui Dumnezeu Iisus Hristos”, ori chiar: „întru numele Fiului”. Ci zice: „întru numele lui Iisus Hristos”, căci numele lui Iisus este „Dumnezeu”, precum și cel al Tatălui și al Duhului.

„Și veți lua darul Sfîntului Duh [...]”/ Vezi cum a arătat că darul este și al lui Hristos, și al Duhului, fiindcă una le este și vrednicia, darul pe care l-a numit și „făgăduință”. Iar acesta – zice – se va da apoi „și fiilor voștri”, darul fiind așadar mai mare, de vreme ce vor avea și moștenitori ai bunătăților. „[...] și tuturor celor de departe [...]”/ Iar dacă se va da și

celor de departe – zice – apoi cu mult mai virtuos vouă, celor de aproape. Și vezi când le-a arătat chemarea „neamurilor”, însemnată prin zicerea „celor de departe”? Când i-a aflat pe dânșii umilindu-se și osîndindu-se singuri. Căci sufletul, dacă ajunge să se osîndească pe sine, nu mai poate să zavistuiască.

(41) Deci ei, primind cuvîntul lui cu dragoste, s-au botezat. Și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete. (42) Și stăruiau în învățătura Apostolilor și în împărtășire, întru frîngerea pîinii și întru rugăciuni. (43) Și s-a făcut frică peste tot sufletul, căci multe minuni și semne se făceau în Ierusalim prin Apostoli. (44) Și toți cei ce crezuseră erau împreună și aveau toate de obște. (45) Și își vindeau moșiile și averile și le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare. (46) Și în toate zilele stăruiau într-un cuget în biserică și, frîgînd pîine în casă, se împărțeau de hrană întru bucurie și întru curăția inimii, (47) lăudîndu-L pe Dumnezeu și avînd har la tot norodul. Iar Domnul adăuga Bisericii în toate zilele pe cei ce se mîntuiau.

„Deci ei, primind cuvîntul lui cu dragoste, s-au botezat. Și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete.”/ Aici, se împlinește proorocia ce zice: „Cine a auzit sau cine a văzut unele ca acestea? Oare o țară se naște într-o singură zi și un popor dintr-o dată? Abia au apucat-o durerile nașterii, și fiica Sionului a și născut fii!” (Isaia 66:8).

„Și s-a făcut frică peste tot trupul [...]”/ Adică nu-i defăimau pe Apostoli, ca pe unii ce erau simpli și smeriți, de vreme ce mult har era izvorînd Petru, încît arăta făgăduințele și cele ce aveau să fie. Deci li se cuvenea să se înspăimînte, „căci multe minuni și semne se făceau în Ierusalim prin Apostoli”, adică cele zise erau mărturisite de minunile și semnele ce se săvîrșeau. Căci – așa cum la Hristos au urmat mai întîi semnele, apoi învățătura și apoi minunile – tot astfel s-a întîmplat și acum.

„Și toți cei ce crezuseră erau împreună [...]”/ Dar nu cu locul, ci cu așezarea [lăuntrică], și cu socoteala, și cu nedespărțita unire la un gînd și cu dragostea pe care o aveau unii către alții. Iar aceea: „după cum avea nevoie fiecare”, arată iconomia [pe care o așezaseră], iar nu cum au făcut înțelepții Elinilor, dintre care unii au lăsat pămîntul nelucrat și nesemănat, iar alții au aruncat aur mult în mare. Fiindcă acest lucru nu era defăi-

mare a banilor, ci nebunie și ieșire din minte. Căci diavolul s-a sîrguit să defaime zidirile lui Dumnezeu, ca și cum nu ar fi fost cu putință a folosi bine banii.

„Și în toate zilele stăruiau [...]”/ Nu într-o zi, sau în două sau în trei, ci „în toate zilele” și „cu un cuget”, ca și cu un suflet. Și vezi cum Iudeii ce crezuseră nu făceau nimic altceva, decît stăruiau la biserică [a lui Solomon, n. n.], ca unii ce se făcuseră cu adevărat mai sîrguitori și aveau mai multă evlavie către locul acela. Iar Apostolii nu-i despărțeau deo-camdată de acolo, ca să nu-i vatăme. „[...] frîgînd pîine în casă.”/ „Casă” numește tot biserica, fiindcă întru dînsa mînceau. Iar acest cuvînt: „frîgînd pîine”, arată multa lor înfrînare și subțirătatea hranei. Căci zice că „se împărtășeau de hrană”, nu că se desfătau. Astfel, din credință, își îndreptau viața spre mai bine.

Dar cum aveau har la tot norodul? – căci zice: „și avînd har la tot norodul”. Cum? Prin acelea pe care le săvîrșeau: prin milostenie, prin curata petrecere. Căci, deși preoții se pusese răsupra lor din zavistie și din pizmă, la norod aveau har.

CAPITOLUL III

(1) Iar Petru și Ioan se suiau la biserică pentru rugăciunea din ceasul al nouălea. (2) Și era un bărbat olog din pîntecele mamei sale, pe care-l aduceau și-l puneau în fiecare zi la ușa bisericii, zisă „Frumoasă”, ca să ceară milostenie de la cei ce intrau, (3) care, văzîndu-i pe Petru și pe Ioan vrînd să intre în biserică, le-a cerut milostenie. (4) Iar Petru, căutînd spre el împreună cu Ioan, a zis: „Privește la noi!” (5) Iar el căuta la ei cu osîrdie, așteptînd să primească ceva de la dînșii. (6) Iar Petru a zis: „Argint și aur nu se află la mine, dar ce am, aceea îți dau: Întru numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, scoală-te și umblă!” (7) Și, apucîndu-l de mîna dreaptă, l-a ridicat;

„[...] Petru și Ioan se suiau la biserică [...]”/ Pretutindeni se arată că aceștia doi, [Petru și Ioan] aveau multă unire. Acestuia îi face semn Petru¹, împreună au venit la mormînt², despre dînsul Îl întreabă [Petru] pe Hristos: „Doamne, dar cu acesta ce va fi?” (Ioan 21:21). Dar pentru ce „se suiau la biserică? Oare încă trăiau evreiește? Să nu fie! Ci cu folos și cu pogoříre făceau acest lucru. Și vezi cum stăruiau la rugăciuni: „se suiau la biserică pentru rugăciunea din ceasul al nouălea”³. Și povestește despre loc și vreme cu de-adinsul, încredințînd ceea ce scrie. Dar cum de nu zice și numele ologului? Pentru că nici Apostolii nu-l știau, omul fiindu-le necunoscut cu totul. Și cu aceasta se poate vedea că nu făceau vindecările după hatîr, sau după vreo înduplecare, nelăsînd vreo bănuială de fățarnicie, cum socotesc cei prea fără de rușine, că unii din Apostoli ar fi făcut vindecările din hatîr pentru cei cunoscuți lor. Dar cum nu s-au înștiințat de numele aceluia după vindecare? Pentru că nu era gija lor nici-

¹ „Iar la masă era rezemat la pieptul lui Iisus unul dintre ucenicii Lui, pe care-l iubea Iisus. Deci Simon Petru i-a făcut semn acestuia și i-a zis: «Întreabă cine este cel despre care vorbește!»” (Ioan 13:23, 24). (n. n.)

² „Deci a ieșit Petru și celălalt ucenic și veneau la mormînt. Și cei doi alergau împreună, dar celălalt ucenic, alergînd înainte mai repede decît Petru, a sosit cel dintîi la mormînt” (Ioan 20:3, 4). (n. n.)

³ Trei după amiaza, după ceasul nostru. (n. n.)

decum a se prinde întru acelea care nu le foloseau la nimic. Iar mie mi se pare că nici cei mulți nu știau numele bărbatului, ci îl numeau doar „Ologul”, de la patima lui. Căci într-atît le era de cunoscută tuturor boala, încît, dacă cineva ar fi auzit de „Ologul”, l-ar fi înțeles îndată pe acela, deși poate că mai erau și alții. Dar de unde îl știau că era olog „din pîntecele mamei sale”? Din glasul și vorba tuturor, căci toți îl știau pe dînsul din stăruirea la biserică. Dar cum de nu îl aduseseră pentru a fi vindecat de Hristos? Poate că unii din cei ce stăruiau la biserică erau necredincioși, de vreme ce nu l-au adus nici la Apostoli, pe care îi vedeau întrînd și făcînd asemenea minuni.

„Argint și aur nu se află la mine [...]”/ N-a zis: „nu am la mine”, așa cum zicem noi, ci: „nu am de loc”. Și vezi cum Ioan pretutindeni tace, iar Petru răspunde și pentru dînsul. Deci ce? Îl treci cu vederea pe cerșetor dacă nu ai argint? Nu! – zice – „ci, ceea ce am, aceea îți dau”. Așa făcea și Hristos: îi tămăduia; de multe ori numai cu cuvîntul, de multe ori și atingîndu-se de ei, dacă erau mai neputincioși cu credința, ca să nu se creadă că cele făcute se făceau din întîmplare. „Și, apucîndu-l de mîna dreaptă – zice – l-a ridicat.”/ Acest lucru a făcut arătată învierea, căci chip al învierii era ceea ce se făcuse.¹ Deci cel ce scrie cartea trece peste celelalte semne și-l povestește pe acela de la care toți s-au pornit.

și îndată i s-au întărit fluierile și tălpile picioarelor. (8) Și, sărind, a stat în picioare și umbla, și a intrat cu ei în biserică umblînd, și sărind și lăudîndu-l pe Dumnezeu. (9) Și tot norodul l-a văzut umblînd și lăudînd pe Dumnezeu. (10) Și îl cunoșteau că el era cel care ședea pentru milostenie la ușa cea frumoasă a bisericii, și s-au umplut de spaimă și de mirare pentru ceea ce i se întîmplase.

„[...] umblînd și sărind [...]”/ Ispitindu-se și făcînd mai multă cercare dacă s-a îndreptat cu adevărat, căci era cu puțință ca și el să se fi îndoit pentru lucrul cel prea-slăvit și nenădăjduit. Iar unii zic că nici nu știa să umble, și pentru aceasta își mișca picioarele ca și cum ar fi sărit. Și vezi cum nu se astîmpăra: și din dulceața mișcării, dar și pentru a le astupa gurile, sărind ca [minunea] să nu se socotească fățarnicie. „și [...] îl cunoș-

¹ Precum vedem în icoana învierii, unde Mîntuitorul îl ridică pe Adam din iad apucîndu-l de mîna dreaptă. (n. n.)

teau [...]”/ Bine a zis: „îl cunoșteau”. Căci de acum începe a fi cunoscut mai de toți pentru lucrul cel făcut cu minune. „[...] și a intrat cu ei în biserică umblînd, și sărînd și lăudîndu-L pe Dumnezeu [...]”/ Și nu se des-părtea de dînșii, din iubire și din dragoste, poate mulțumindu-le, și bu-curîndu-se și veselindu-se de dînșii. „Și tot norodul l-a văzut umblînd și lăudînd pe Dumnezeu [...]”/ Minunea s-a făcut în biserică, spre mîntuirea și folosul mai multora.

(11) Și, ținîndu-se ologul cel vindecat de Petru și de Ioan, tot noro-dul, înspăimîntat, a alergat la ei, în foișorul numit „al lui Solo-mon”. (12) Iar Petru, văzînd aceasta, a răspuns către norod: „Băr-bați Israiliți, de ce vă minunați de acest lucru și de ce căutați la noi, ca și cum cu a noastră putere sau bună credință l-am fi făcut pe acesta să umble? (13) Dumnezeuul lui Avraam, și al lui Isaac și al lui Iacov, Dumnezeuul părinților noștri, L-a slăvit pe Fiul Său Iisus, pe Care voi L-ați dat și de Care v-ați lepădat înaintea feței lui Pilat, care socotea să-L sloboadă. (14) Dar voi v-ați lepădat de Cel sfînt și drept, și ați cerut să vă dăruiască un bărbat ucigaș. (15) Iar pe Începătorul vieții L-ați ucis, pe Care însă Dumnezeu L-a sculat din morți și Căruia noi îi sîntem martori. (16) Și, pe acesta pe care îl vedeți și îl cunoașteți, prin credința întru numele Lui, numele lui Iisus l-a întărit, și credința cea întru El i-a dat lui întregirea aceasta a trupului, înaintea voastră, a tuturor.

Ce este acest cuvînt: „ținîndu-se ologul cel vindecat de Petru și de Ioan”? Se temea să se despartă de dînșii, socotind că va fi izbăvit de pa-timă numai cît se va ține de dînșii și le va urma lor, mai ales că Petru îl vindecase apucîndu-l de mîină și ridicîndu-l.

„[...] în foișorul numit «al lui Solomon».”/ Numai foișorul acesta ră-măsese și mai stătea atunci din zidirea lui Solomon, căci Nabucodonosor arsesse biserica¹, pe care o zidise din nou Chir Persul¹.

¹ Nabucodonosor (împărat Babilonian, 604-562) a dus norodul lui Israil în robia de 70 de ani. În 597, Nabucodonosor cucerește Ierusalimul și strămută pe împăratul Ioia-chim împreună cu curtea sa, cu meșteșugarii și cu ostașii. Urmașul acestuia, Sedechia, se răzvrătește, și în 587 Ierusalimul e iarăși cucerit și jefuit, biserica e dărîmată și sînt strămutați alți Iudei. Apoi, în 582, urmează o nouă strămutare, după răscoala în care a

„[...] bărbați Israiliți, de ce vă minunați de aceasta? [...]”/ Această grăire a lui Petru către norod are mai multă îndrăzneală nu pentru că întru cea dintâi s-ar fi temut, dar atunci ei nu ar fi suferit să audă acestea, fiind batjocoritori și semeți. Astfel, începînd acea grăire, îi întorcea spre lua-rea-aminte prin înainte-cuvîntare, zicînd: „Aceasta să vă fie cunoscută [...]” și: „Ascultați graiurile mele [...]”. Iar aici nu are trebuință de pre-gătirea aceasta, căci nu mai erau trîndavi, ci semnul [vindecarea ologului, n. n.] îi întorsese pe dîșii, toți fiind acum plini de frică și de spaimă. Și vezi cum leapădă Petru slava lor, căci nimic nu-i folosește mai mult pe ascultători decît a nu grăi ceva mare pentru sine, ci și pe cel ce voiește a le da slavă să-l oprească. Și, defăimînd slava de la oameni, Apostolii s-au slăvit încă mai mult, arătînd că semnul ce se făcuse nu era omenesc, ci dumnezeiesc.

„[...] Dumnezeu părinților noștri L-a slăvit pe Fiul Său, pe Iisus, pe Care voi L-ați dat și de Care v-ați lepădat înaintea feței lui Pilat, care socotea să-L sloboadă.”/ Încă se ține de cele mai smerite, dar acum crește și mărește nelegiuirea lor, nu o mai acoperă ca înainte. Face aceasta vrînd să-i tragă și să-i aducă pe dîșii mai mult, arătîndu-le vinovăția. Și două sînt învinuirile. Una, că Pilat – cu toate că era om Elin [păgîn, n. n.], și deci nu văzuse vreun un semn [făcut de Iisus] și nu-i cunoștea pe Prooroci – voia totuși să-L sloboadă, iar voi [zice] – Iudei fiind, și întru semne petrecînd și întru proorociile cele pentru Hristos îndeletnicindu-vă – nu ați primit aceasta, ci „de Cel Sfînt și drept v-ați lepădat”. Și, a doua, că „ați cerut – zice – să vă dăruiască un bărbat ucigaș.” Și, zicînd că în locul Lui au cerut un tîlhar, le-a vădit cu totul vinovăția, arătînd că puteau să-L sloboadă pe Iisus cu adevărat: căci, dacă [Pilat] l-a slobozit pe tîlhar, cu mult mai vîrtos ar fi făcut aceasta cu Cel nevinovat. Dar ei l-au dezvinovățit pe făcătorul de rele, iar pe Făcătorul de bine L-au ucis.

fost ucis guvernatorul Godolia. Puțini dintre cei robiți aveau să se întoarcă la Ierusalim, mai întîi cu Zorobabel și apoi cu Ezdra. (n. n.)

¹ Chirus III Cel Mare (559-529), împărat Persan. Persii cuceresc Babilonul în anul 539 înainte de întruparea Mîntuitorului Hristos, iar un an mai tîrziu Chirus îi liberează pe Iudei, îi ajută să se întoarcă acasă, înapoiază cele 5400 de obiecte de aur și argint răpite de Nabucodonosor din biserică și poruncește refacerea bisericii lui Solomon din Ierusalim (vezi *Cartea întîi al lui Ezdra*, 1:1-4). Este unealtă a lui Dumnezeu, Care zice: „Eu Însumi îi spun lui Chirus «păstorul Meu»” (*Isaia*, 44:28). (n. n.)

„[...] pe Începătorul vieții [...]”/ Iar dacă este Începător al vieții – zice – atunci El S-a înviat pe Sineși, ca Acela ce are întru Sine viața și pricina vieții.

„[...] Căruia noi îi sîntem martori.”/ Nu mai aleargă către proorocie, ca înainte, căci, de vreme ce acum se făcuse vrednic de credință înaintea lor, aduce ca martori ceata Apostolilor.

„[...] L-a întărit numele lui Iisus”/ După ce a zis: „prin credința în numele Lui”, acum încheie cuvîntul, adăugînd că „numele lui Iisus l-a întărit”. Adică ce spune? Că ologul s-a întărit crezînd doar întru numele Lui Iisus, mai-nainte de a avea credința întru El. Așadar, și singur numele Lui, chemat fiind, l-a întărit pe dînsul, atîta tărie are și atîta dar izvorăște!

„[...] și credința întru El [...]”/ Și care este credința propovăduită despre El o tâlcuiește Însuși, zicînd: „Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (Ioan 17:3). [Și vorbește despre credința întru Hristos] pentru că unii ar fi putut zice: Atunci, dacă un necredincios va chema numele lui Hristos, va urma vindecarea și tămăduirea aceluia, de vreme ce singură chemarea numelui îl întărește. Deci, ca să nu zică cineva aceasta, a adăugat: „și credința întru El”. Adică: Mare Îi este numele și înfricoșat, și izvorăște tămăduiri, însă are trebuință și de suflete care pot să se învrednicească darului, și de rugători și mijlocitori puternici să-L milostivească pe Dătătorul vindecărilor. Căci, dacă rămîne necredincios, acela ce are trebuință de vindecare nu va putea să o dobîndească, încît Hristos nu-Și va săvîrși dăruirea la chemarea numelui Săi de către cei necredincioși. Căci fiii lui Scheva¹ nu i-au folosit nici pe alții, ci încă s-au păgubit și pe ei. [...]

(17) Și acum, fraților, știu că întru neștiință ați făcut [nelegiuirea], ca și boierii voștri. (18) Ci Dumnezeu a împlinit astfel cele ce vestise dinainte prin gura tuturor Proorocilor, anume că Hristos va pătimi.

Fiindcă i-a atins foarte, acum iarăși îi slăbește, dîndu-le loc de pocăință. Și le dăruiește două pricini de dezvinovățire: una, neștiința; iar a doua că cele săvîrșite de ei se vestiseră dinainte. Și mai înainte a zis:

¹ Vezi mai jos, la capitolul 19, stihul 14. (n. n.)

„[...] după sfatul cel rînduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat și, răstignindu-L prin mîinile celor fără de lege, L-ați omorît”, iar acum arată încă mai pe larg, zicînd: „Ci Dumnezeu a împlinit astfel cele ce vestise dinainte prin gura tuturor Proorocilor, anume că Hristos va pătimi.” Dar de ce nu pune mărturiile răstignirii Lui așa cum sînt ele în *Scriptură*? Pentru că toate sînt zise acolo cu multe învinovățiri și arată munca ce va fi asupra lor [a Iudeilor], cum ar fi aceasta: „Și voi da pe cei răi în locul îngropării Lui și pe cei bogați în locul morții Lui!” Așadar, Petru îi mîngîie pe dînșii zicîndu-le: Nu al vostru a fost lucrul cel îndrăznit, ci așa a voit Dumnezeu. Zicînd acestea, el răspunde totodată graiurilor cu care [Iudeii] Îl ocăriseră pe Hristos cînd era spînzurat pe cruce, zicînd: „S-a încrezut în Dumnezeu! Să-L mîntuiască acum, dacă-L vrea pe El!” (*Matei 27:43*), și: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!” (*Matei 27:40*) și cele asemenea. Deci acum, Petru numai că nu le zice: Bîrfire erau graiurile acelea, o nebunilor! Căci, dacă așa se cădea să se facă și dacă toți Proorocii mărturisesc aceasta, este arătat că nu din neputință a făcut Hristos pogorămîntul acela, ci mai vîrtos din puterea Lui cea negrăită, și din stăpînirea cea covîrșitoare și din nemăsurata Lui iubire de oameni.

(19) Deci pocăiți-vă și vă întoarceți, ca să se șteargă păcatele voastre, (20) ca să vină vreme de răsuflare de la fața Domnului și să vi-L trimită pe Cel mai dinainte vestit vouă, pe Iisus Hristos, (21) pe Care trebuie să-L primească cerul pînă la anii așezării tuturor celor despre care a vorbit Dumnezeu prin gura sfinților Săi Prooroci din veac.

Aici, nu vorbește de păcatul îndrăznit prin cruce, căci l-a zis mai sus: „Și acum, fraților, știu că întru neștiință ați făcut [nelegiuirea], ca și mai marii voștri.” Dar ce este aceea zisă acolo: „și acum știu”? Adică: Acum știu că e de folos să zic așa, ca să cîștig mîntuirea voastră. Sau: Acum știu că din neștiință ați făcut, căci văd cum mulți dintre voi se întorc și se mîntuiesc. Căci poate le vorbea acelora dintre dînșii care se întorseseră și crezuseră. Dar cum făcuseră ei păcatul „întru neștiință”? Ce neștiință poate fi întru aceea că l-au cerut pe tîlhar, că nu L-au primit pe Cel judecat a fi slobozit, ci au voit să-L ucidă? Petru a zis așa ca să le deschidă ușă de întoarcere. De aceea nu zice aici: Pocăiți-vă, ca să se șteargă păca-

tele îndrăznite de voi prin cruce! – ci: „ca să se șteargă deocamdată celelalte păcate ale voastre”. Deci zice: „Pocăiți-vă, [...] ca să vină vreme de răsuflare de la fața Domnului!”, prin aceasta arătând că [Iudeii] aveau să cadă întru multe ticăloșii.¹ Căci cuvântul acesta se poate potrivi celui ce va plînge și are nevoie de oarecare mîngîiere.

„[...] și să vi-L trimită pe Cel mai dinainte vestit vouă, pe Iisus Hristos [...]”/ Și vezi rînduiala cu care pășește înainte Petru. Căci întru cea dintîi grăire către norod a însemnat învierea și înălțarea la ceruri, iar aici pomenește de venirea cea strălucită a lui Hristos, pe care o numește „vreme de răsuflare”. Căci ce alte vremi de răsuflare ar fi fost, afară de cele ale învierii de obște? – pe care și Pavel le caută, zicînd: „Căci noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiți, de vreme ce nu dorim să ne scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă pe deasupra, ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață” (2 *Corinteni* 5:4). Iar dacă unii le-ar numi „vremi de răsuflare” și pe cele de după robirea [lor de către Romani], nimic nu oprește această înțelegere. Căci, pentru cei aleși, Dumnezeu avea să scurteze necăjirea și robirea lor, pentru ca aceia ce au crezut să afle răsuflare și să se mîntuiască din acea grea și aspră nevoie.

„[...] Pe Care trebuie să-L primească cerul [...]”/ Dar cum zice „pe Care trebuie să-L primească cerul”? Oare încă nu-L primise pe Dînsul? Ba foarte Îl primise! Și atunci de ce nu a zis: „pe Care cerul L-a primit”? Pentru că zicerea aceasta e în loc de: Trebuie să-L primească cerul, căci El este Dumnezeu și se cade să șadă de-a pururea împreună cu Tatăl.

„[...] să-L primească cerul pînă la anii așezării tuturor [...]”/ Arată pricina pentru care Hristos nu vine acum: Se cade – zice – să le așeze și să le ducă la sfîrșit pe toate, și atunci va veni. Iar acest mic cuvînt, adică „pînă”, nu însemnează în *Dumnezeiasca Scriptură* rînduiala vremii. [Căci cerul nu-L va primi pe Hristos doar „pînă” „la anii așezării tuturor”, adică doar „pînă” la a doua Sa venire, iar după aceea s-ar înțelege că nu-L va mai primi.] Căci, dacă ar fi așa, cum s-ar cuveni să înțelegem cuvîntul zis către Dumnezeu: „Pînă în veac Tu ești”?²

¹ Precum s-a și întîmplat nu peste multă vreme, cînd, în anul 70, Ierusalimul a fost nimicit și Iudeii împrăstiați în cele patru vînturi. (n. n.),

² Adică – după ce va trece acest „veac”, care e vremea acestei lumi – Dumnezeu nu va mai fi?! Firește că nu asta e înțelegerea. Căci aici, ca și în multe alte părți ale *Scripturii*, prin „veac” se înțelege veșnicia. (n. n.)

„[...] despre care a vorbit Dumnezeu prin gura sfinților Săi Prooroci din veac.”/ Deci înțelegerea acestui cuvânt pus înainte este așa: Multe au zis Proorocii că se vor face, care nu s-au împlinit toate pînă acum, ci încă se fac și se vor face pînă la sfîrșit. Căci, înălțîndu-Se la cer, Hristos petrece acolo pînă la sfîrșitul lumii, și va veni cu putere abia după ce toate cele vestite mai-nainte de Proorocii se vor așeza în starea lor. Iar cînd sfîrșitul va sosi și cele simțite vor înceta, atunci Hristos va fi mai înalt decît cerurile.

(22) Căci Moisi a zis către părinți: «Domnul Dumnezeuul nostru va ridica vouă dintre frații noștri prooroc ca mine. Pe El să-L ascultați în toate cîte va grăi către voi. (23) Și tot sufletul care nu va asculta de Proorocul acela se va pierde din norod!» (Deuteronomul 18:15, 19). (24) Și toți Proorocii, de la Samuil și de la ceilalți care au grăit, au vestit dinainte zilele acestea. (25) Voi sînteți fiii Proorocilor și ai așezămîntului pe care l-a așezat Dumnezeu cu părinții voștri, zicînd către Avraam: «Și întru sămînța ta se vor blagoslovi toate neamurile pămîntului» (Facerea 12:3). (26) Vouă întîi înviîndu-L, Dumnezeu L-a trimis întîi la voi pe Fiul Său, pe Iisus, să vă blagoslovească, dacă vă întoarceți de la vicleșugurile voastre.”

Zicerea „prooroc ca mine” se cuvine a fi înțeleasă nu pentru firea [lui Moisi], ci pentru faptele lui. Deci nu după fire, ci după lucruri se cuvine a o lua. Căci, dacă ar fi zis: „ca mine” după fire, nu s-ar fi ridicat un singur prooroc [ca el], ci mulți.

„[...] va ridica vouă dintre frații noștri prooroc [...]”/ Hristos a fost Prooroc după firea Sa cea omenească, [și de aceea] S-a numit „Emanuil”¹, căci, asemenea lui Moisi, a fost mijlocitor între Dumnezeu și oameni. De aceea, ar fi putut fi numit și [un alt] „Moisi”, cu care Se aseamănă ca adevărul cu umbra lui. Căci Hristos S-a născut în Betleem, precum Moisi în Egipt²; Israilit a fost acela, Israilit și Acesta, după trup; acela din neam preoțesc, Acesta din David prin Fecioara; Faraon a fost în

¹ Cum zice Proorocul: „Iată, Fecioara va avea în pîntece, și va naște fiu și vei chema numele lui «Emanuil»” (Isaia 7:14), care se tâlcuiește „cu noi este Dumnezeu”. (n. n.)

² Adică amîndoi s-au născut în pribegie. (n. n.)

vremea aceleuia, Irod întru a Acestuia¹; prunci de parte bărbătească a ucis unul, la fel a făcut și celălalt; prin mijlocirea maicii lui s-a mîntuit acela², prin Maica Sa și împreună cu ea și Acesta³.

„Și tot sufletul care nu va asculta de Proorocul acela se va pierde din norod!”/ Fiind nemuritor, sufletul omului nu se pierde cu totul, ci din ceata și rînduiala cea bună unde era rînduit mai-nainte. Așa s-a pierdut și Iuda din ceata Apostolilor. Prin urmare, de vreme ce sufletul este nemuritor, înțelegem că „pierderea” e ca el să ajungă în afara bunătaților pe care le-ar fi dobîndit dacă ar fi petrecut cu dumnezeiască cuviință⁴.

„Voi sînteți fii Proorocilor [...]”/ Aceasta e în loc de: Să nu vă temeți, socotind că vă veți înstrăina de făgăduințe, căci voi sînteți fiii Proorocilor, vouă v-a vorbit Dumnezeu făcîndu-vă făgăduințele. Dar ce înseamnă „fii ai așezămîntului”? Aceasta e în loc de „moștenitori”, și nu ca niște moștenitori de departe, ci ca fii. Aici însemnează că ei sînt și moștenitori ai înfierii lor [de către Dumnezeu], dacă o vor voi cu adevărat. Pentru aceasta zice: „voi sînteți fiii Proorocilor și ai așezămîntului”.

„[...] Dumnezeu L-a trimis întîi la voi pe Fiul Său, pe Iisus, să vă blagoslovească, dacă vă întoarceți de la vicleșugurile voastre.”/ Adică: L-a trimis tuturor neamurilor pămîntului, dar vouă mai întîi, celor ce L-ați răstignit și L-ați omorît. Și cînd L-a trimis întîi la voi, înaintea altora? Înainte de cruce numai? Nu, ci și după aceea, și după înviere, căci zice: „vouă întîi înviindu-L L-a trimis”. Ce să facă? Să vă blagoslovească și să vă mîntuiască, dacă și voi veți voi cu adevărat să vă întoarceți de la păcatele voastre.

¹ Adică doi tirani care îl închipuiau pe Antihristul. (n. n.)

² Pentru că maica lui Moisi nu a ascultat porunca lui Faraon și nu l-a ucis pe prunc. (n. n.)

³ Cînd au fugit în Egipt de răul lui Irod. (n. n.)

⁴ Adică: „după voia lui Dumnezeu, precum se și cuvine”. (n. m.)

CAPITOLUL IV

(1) Și, grăind ei către norod graiurile acestea, au venit asupra lor preoții, și voievodul bisericii și Saducheii, (2) părîndu-le rău că învățau norodul și vesteau învierea din morți întru Iisus. (3) Și, punîndu-și mîinile pe ei, i-au pus sub pază pînă a doua zi, căci acum era seară.

Încă nerăsufliînd de ispitele dinainte, ei intrau întru altele! Și vezi cum se iconomisesc lucrurile! Întîi, fuseseră luați în batjocură; apoi, au intrat în primejdii, însă nu necurmat. Mai întîi, s-au făcut străluciți întru grăirile către norod, iar după acestea au săvîrșit o mare minune. De aici, au căpătat îndrăzneală, Dumnezeu slobozindu-i [de mînia Iudeilor], și s-au apucat de nevoințe. Însă tu vezi sporirea întru răutate și întru semeție a Iudeilor [a preoților, n. n.]! Căci la Hristos au căutat pe cineva care să-L vîndă, dar acum își pun ei înșși mîinile asupra Apostolilor, mai dîrji, și mai fără rușine și mai obraznici făcîndu-se după cruce. Și împreună cu dînșii a venit – zice – și voievodul bisericii, ca iarăși să pună învinovățire de obște asupra celor făcute, pentru a nu fi din parte răzbunarea și doar a unora. Lucru pe care se sîrguiesc să-l facă totdeauna.

„[...] i-a pus la pază pînă a doua zi [...]”/ Făceau aceasta vrînd ca să-i moaie pe dînșii, dar pe Apostoli întîrzierea vremii îi făcea mai îndrăzneți.

(4) Și mulți din cei ce auziseră cuvîntul au crezut, și numărul bărbăților credincioși s-a făcut ca la cinci mii.

Ce e aceasta? Căci doar nu-i văzuseră pe Apostoli că se fac străluciți și biruitori, ci legați?! Fiindcă Apostolii au fost legați înaintea mulțimii, ca să-i facă mai fricoși pe cei care îi vedeau. Și i-au luat ca să-i iscodească pe dînșii deosebi [în temniță], ca nu cumva să se folosească ascultătorii dintru îndrăzneala lor. Se cădea așadar ca și aceia ce crezuseră înainte să se facă acum mai neputincioși, ci s-a făcut lucrul împotrivă! Cum de au crezut așadar? Aici vezi în chip arătat dumnezeiasca lucrare! Căci grăirea lui Petru către norod, alcătuită fiind de către dumnezeiescul Duh, și-a aruncat semințele întru adîncul minții lor, atingîndu-le însuși sufletul.

(5) Și a doua zi s-au adunat boierii lor, și bătrînii și cărturarii din Ierusalim, (6) și Anna arhiereul, și Caiafa, și Ioan, și Alexandru și cîți erau din neamul arhieresc. (7) Și, punîndu-i în mijloc, îi întrebau: „Cu ce putere sau întru al cui nume ați făcut voi aceasta?” (8) Atunci Petru, umplîndu-se de Duh Sfînt, a zis către dînșii: „Boieri ai norodului și bătrîni ai lui Israil! (9) De vreme ce sîntem astăzi întrebați pentru facerea de bine către un om bolnav, întru cine a fost el mîntuit, (10) cunoscut să vă fie, vouă și la tot norodul lui Israil, că întru numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-ați răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a sculat din morți. Întru Acela stă acesta înaintea voastră sănătos!

Pe lîngă celelalte răutăți, mai era că Iudeii nu le mai păzeau nici măcar pe cele ale *Legii*. Căci vezi mulțime de arhierei, deși s-ar fi convenit să fie numai unul toată viața lui! Aceștia pun și aici chip și formă de divan [„tribunal”, n. n.], făcîndu-se vinovați de judecată nedreaptă. Și întrebau: „Cu ce putere sau întru al cui nume ați făcut voi aceasta?” Dar știau! Căci îi țineau pe dînșii „părîndu-le rău că învățau norodul și vesteau învierea din morți întru Iisus”. Și atunci de ce îi mai întreabă? Pentru că nădăjduiau ca Apostolii, temîndu-se de divan și de mulțime, să se lepede, și prin aceasta socoteau că își vor împlini tot scopul lor. Și bagă de seamă cu ce vicleșug îi întreabă: „Cu ce putere – zice – sau întru numele cui ați făcut voi aceasta?” Căci ei voiau ca Apostolii să spună că lucrul este mai mult al lor decît al puterii lui Hristos. Și vezi cum [arhiereii] se sugrumau și nu voiau nici măcar să numească vindecarea ologului! Căci pentru ce nu arată ce lucru [făcuseră Apostolii], ci zic doar așa: „ați făcut aceasta”.

„Boieri ai norodului și bătrîni ai lui Israil [...]”/ Vezi filosofie! Îi numește pe dînșii cu cinste, dar bagă de seamă cum îi atinge foarte atunci cînd cere nevoia.

„[...] sîntem astăzi întrebați pentru facerea de bine către un om bolnav [...]”/ Nici după ce s-a suit la ceea ce vrea să spună nu se depărtează de mustrarea convenită lor, aducîndu-le aminte în taină că pururea judecau și se îngreuiiau pentru asemenea [faceri de bine].¹ Și ceea ce zice este așa:

¹ De cîte ori Mîntuitorul vindeca pe cineva, Iudeii se tulburau din pricina zavistiei, învinuindu-L fie că nu cinstește Sîmbăta, fie pentru altceva, ca atunci cînd Fariseii ziceau că „îi scoate pe demoni cu domnul demonilor” (*Matei* 9:34). (n. n.)

Pentru ceea ce am săvârșit se cădea să fim mai ales încununați și propovăduiți ca niște făcători de bine.

Dar acum – zice – „de vreme ce sîntem [...] întrebați [judecați pentru aceasta, n. n.] [...], cunoscut să vă fie, vouă și la tot norodul lui Israil [...]”/ Aceasta îi scîrbea mai mult pe dînșii [pe arhierii, n. n.] și aceasta era ceea ce le-o zisese Apostolilor Hristos: „Ceea ce ați auzit la ureche, propovăduiți-o de pe case!” (Matei 10:27).¹ „[...]” că întru numele lui Iisus Hristos Nazarineanul [...]”/ Să nu socotiți – zice – că Îi ascundem și Îi tănuim patria! Ci și pe aceasta o zicem, și încă Îi mărturisim și patima și Îi propovăduim învierea: „Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-ați răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a sculat din morți”

„[...]” pe Care voi L-ați răstignit [...]”/ Le pomenește și un grai care îi putea înfricoșa. Căci oare ce fel de răni primeau ei, auzind cuvintele acestea:

(11) Aceasta este «piatra» pe care nu ați luat-o în seamă voi, ziditorii, care a ajuns în capul unghiului. (12) Și întru nimic altceva nu este mîntuire! Căci nici un alt nume nu este dat între oameni întru care trebuie să ne mîntuim noi!”

„Aceasta este «piatra» [...]”/ Adică cea foarte lămurită [netezită, n. n.], care s-a făcut „cap” al celor două noroade ce s-au împreunat și s-au încheiat printr-însa întru o Biserică: adică norodul Iudeilor ce au crezut și norodul luat din „neamuri”.²

¹ În acele ținuturi fierbinți din Răsărit, casele au acoperișul drept, terasat, încît Iudeii își petreceau vremea serii și a nopții acolo, pentru răcoare. Deci Mîntuitorul le spusese Apostolilor să propovăduiască cuvîntul auzit în taină de la El de pe acoperișuri, în auzul întregii cetăți. (n. n.)

² Despre această „piatră” au vorbit Proorocii, între care David, zicînd: „Piatra pe care nu au socotit-o ziditorii, aceasta s-a făcut în capul unghiului” (Psalmul 117:22). Stih pe care înțeleptul Teodorit îl tâlcuiește așa: „Iudeii nu pot alătura acest stih la altcineva decît la Hristos, măcar de s-ar nerușina de nenumărate ori! [...] Stăpînul Hristos a împreunat cei doi pereți care stăteau departe unul de altul – zic adică pe aceia care au crezut și din Iudei, și din «neamuri», pe cei ce slujeau păgînatății și pe cei ce trăgeau jugul Legii – adunîndu-le pe cele despărțite întru una, pe care le-a înjugat și a încheiat dintru amîndouă o singură Biserică, asemănîndu-Se unui unghi care leagă împreună doi pereți. Deci aceasta e «piatra» pe care, ziditori fiind de demult Fariseii și Saducheii, au lepădat-o și au răstignit-o preoții și cărturarii, dar ea s-a făcut «în capul unghiului», ori –

„Și întru nimic altceva nu este mîntuire! Căci nici un alt nume nu este dat între oameni întru care trebuie să ne mîntuim noi.”/ Aici, grăiește lucruri și mai mari. Căci, cînd se cuvenea să învețe, Petru aducea spre mărturie chiar și proorocii; iar cînd trebuia doar să îndrăznească, atunci hotărâște numai. Adică, atunci cînd nu era să isprăvească ceva [prin propovăduire]¹, ci numai să arate îndrăzneală, nu îi cruța. De aceea, acum nu se teme să-i împungă, precum face cînd vrea să economisească cuvintele spre folosul ascultătorilor. Deci zice: Este vădit tuturor că mîntuirea întru numele [lui Hristos] nu ni s-a dat doar nouă [Iudeilor], ci și celorlalți oameni. Căci și Iudeii socoteau că este înviere, însă rece și copilărește [și doar pentru ei, n. n.].

(13) Și, văzînd ei îndrăzneala lui Petru și a lui Ioan și știind că sînt oameni necărturari și proști [aici, „simpli”, n. n.], se minunau. Și îi cunoșteau, căci fuseseră împreună cu Iisus. (14) Și, văzîndu-l pe omul cel tămăduit sînd împreună cu dînșii, nu puteau să zică nimic împotriva.

„[...] știind că sînt oameni necărturari și proști [„simpli”, n. n.], se minunau [...]”/ Căci se poate a fi necărturar, dar nu și simplu; sau simplu, dar nu și necărturar. Iar aici s-au împreunat amîndouă. De aceea se și minunau [arhieriei, văzîndu-i] că grăiesc împotriva lor ca niște ritori.²

după Simmah – «din colțul unghiului». Dumnezeu a mai-naime vestit pentru «piatra» aceasta încă și prin Isaia Proorocul: «Iată, pun în Sion piatră aleasă, de mult preț, din marginea unghiului, cinstită întru temeliile lui, și tot cel ce crede întru dînsa nu se va rușina». Aceasta a zis și Fericitul Pavel: «(...) zidindu-vă pe temelia Apostolilor și a Proorocilor, fiind piatră din colțul unghiului Însuși Iisus Hristos.» Și Fericitul Daniil a văzut «piatra» aceasta tăindu-se fără de mîini, învățîndu-se nașterea cea neîmpărtășită de nuntă a Fecioarei; și a văzut-o pe aceasta zdrobind «chipul», adică deșertăciunea vieții, și munte mare făcîndu-se și acoperind toată lumea” (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

¹ Petru nu încearcă să-i încredințeze de nimic pe boierii bisericii celei vechi, știind prea-bine că aceștia sînt hotărîți să-i ucidă pe Apostoli la fel ca pe dumnezeiescul lor Învățător, de Care tocmai scăpaseră. Petru le vorbește totuși, pentru ca îndrăzneala lui și a celorlalți Apostoli întru Hristos să fie povestită și să ajungă la urechile norodului. (n. aut.)

² Deși pescar, Petru se făcuse ritor, căci vorbea de la Duhul Sfînt, după proorocia Mîntuitorului Hristos, Care spusese: „Iar cînd vă vor prinde, să nu vă îngrijiiți dinainte ce veți vorbi, ci să vorbiți ceea ce se va da vouă în ceasul acela. Căci nu voi sînteți cei care veți vorbi, ci Duhul Sfînt. [...] Și veți fi urîți de toți pentru numele Meu” (Marcu 13:11-13). (n. n.)

Dar de unde îi știau că sînt astfel? Dintru înseși cele grăite de ei și pentru că „îi cunoșteau, căci fuseseră împreună cu Iisus” în vremea pătimirii. Căci doar Petru și Ioan au fost atunci împreună cu Dînsul, și [arhiereii] îi văzuseră smeriți și sfioși.¹ Și acest lucru, adică schimbarea lor cea fără de veste, îi făcea pe arhierei să se mire încă mai vîrtos. Căci cel ce atunci nu suferise nici întrebarea unei slujnice, acum stătea în mijlocul arhiereilor și al soborului și grăia cu îndrăzneală.

(15) Și, poruncindu-le să iasă afară din sobor, vorbeau între ei, (16) zicînd: „Ce le vom face acestor oameni? Căci tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim le este arătat că prin ei s-a făcut semn cunoscut, și nu putem să tăgăduim. (17) Dar ca aceasta să nu se lățească mai mult în norod, cu îngrozire să-i îngrozim, ca mai mult să nu grăiască întru numele acesta nici unui om.” (18) Și chemîndu-i, le-au poruncit ca nicidecum să nu mai grăiască, nici să mai învețe în numele lui Iisus. (19) Iar Petru și Ioan, răspunzînd, au zis către dîșii: „Judecați dacă este drept înaintea lui Dumnezeu să ascultăm de voi mai mult decît de Dumnezeu! (20) Căci noi nu putem să nu grăim cele ce am văzut și am auzit.” (21) Dar ei, îngrozindu-i din nou, i-au slobozit, negăsind cum să-i pedepsească, din pricina norodului, căci toți Îl slăveau pe Dumnezeu pentru ceea ce se făcuse. (22) Căci avea mai mult ca patruzeci de ani omul întru care se făcuse semnul acela al vindecării.

Pentru ce nu îi duc pe Apostoli la Pilat, ci îi judecă doar ei singuri? Pentru că se rușinau și li se roșea fața de cele mai dinainte, și nu voiau să fie defăimați și pentru aceia.

(23) Iar după ce au fost sloboziți, Apostolii au venit la ai lor și le-au vestit cîte le-au zis arhiereii și bătrînii. (24) Iar ei, auzînd, au ridicat toți împreună glas către Dumnezeu și au zis: „Stăpîne, Tu

¹ Căci zice *Scriptura*: „Și Simon-Petru și un alt ucenic [Ioan, n. n.] mergeau după Iisus. Iar ucenicul acela era cunoscut arhiereului și a intrat împreună cu Iisus în curtea arhiereului. Iar Petru a stat la poartă, afară. Deci a ieșit celălalt ucenic, care era cunoscut arhiereului, și a vorbit cu portăreasa și l-a băgat pe Petru înăuntru” (Ioan 18:15, 16). (n. n.)

ești Dumnezeu, Cel ce ai făcut cerul, și pământul, și marea și toate cele ce sînt în ele; (25) Care, prin gura părintelui nostru David, sluga Ta, ai zis: «Pentru ce s-au întăritat neamurile și noroadele au cugetat cele deșarte? (26) Stat-au de față împărații pământului și boierii s-au adunat laolaltă asupra Domnului și asupra Unsului Lui» (Psalmul 2:1, 2). (27) Căci s-au adunat cu adevărat asupra Sfîntului Tău Fiu Iisus, pe Care Tu L-ai uns, Irod și Pontius Pilat, împreună cu «neamurile» și cu noroadele lui Israil, (28) ca să facă toate cîte mîna Ta și sfatul Tău mai dinainte au rînduit să fie.

Nu pentru iubirea de cinste povestește, ci ca să arate semnele darului lui Hristos. Și vezi cu ce luare-aminte sînt rugăciunile lor! Căci, cînd se rugau să le fie arătat cel vrednic de apostolie, ziceau: „Tu, Doamne, cunoscătorule de inimi al tuturor”, fiindcă acolo era nevoie de mai-înainte cunoștință. Iar aici, pentru că aveau nevoie să le astupe gura celor împotrivnici, strigă: „Stăpîne, Tu ești Dumnezeu care ai făcut cerul și pământul!” Căci mulți dintre eretici despart Dumnezeirea, zicînd că unul este Dumnezeu-Făcătorul de lume, și altul Tatăl lui Hristos. Drept aceea, ei au despărțit și *Scriptura*, zicînd că *Așezămîntul cel Vechi* e al Făcătorului de lume, iar cel nou al Tatălui lui Hristos. Și, potrivit socotelii lor celei păgînești, zic că „dumnezeii” aceștia sînt împotrivnici între ei, și la fel „scripturile” lor. Prin urmare – zic ei – cei ce năzuiesc întru Domnul Hristos sînt vrăjmași ai Făcătorului de lume și sînt mai buni decît Dînsul; și oamenii Făcătorului de lume sînt osîndiți de Hristos și de învățătura Lui. De aceea, curmînd eresul acesta, Sfinții Apostoli arată prin rugăciunea lor că Dumnezeu-Făcătorul lumii și Tatăl Mîntuitorului este Unul și Același, fiindcă de la Dînsul s-au dat amîndouă *Așezămintele*.

„[...] Care, prin gura părintelui nostru lui David, sluga Ta, ai zis: «Pentru ce s-au întăritat neamurile?» [...]”/ Aduc în mijloc proorocia ca și cum [prin David] Dumnezeu ar fi cerut socoteală, și mîngîindu-se că în zadar cugetă vrăjmașul cele ale sale.¹

¹ „Pentru ce s-au întăritat neamurile și noroadele au cugetat cele deșarte? Stătut-au de față împărații pământului și boierii s-au adunat întru una asupra Domnului și asupra Unsului Lui.” Iată tîlcuirea lui Teodorit la aceste două stihuri începătoare ale *Psalmului* 2: „Săvîrșind întîiul *Psalm* întru pomenirea necredincioșilor, dintru aceasta a făcut iarăși începutul celui de al doilea, învățînd că vor primi sfîrșitul mai-nainte zis acelora și cei

„[...] ca să facă cîte mîna Ta și sfatul Tău mai-nainte au rînduit.”/ Adică: Nu ei au avut putere, ci Tu ești Cel ce toate le-ai îngăduit și le-ai adus întru sfîrșit, Cel ce ești bun aflător și înțelept, Care îi folosești și pe vrăjmașii Tăi în slujba voii și a sfatului Tău. Căci ei s-au adunat ca niște vrăjmași, dar le făceau doar pe acelea îngăduite de Tine. Dar ce însemnează acest cuvînt: „mîna Ta și sfatul Tău”? Aici, mi se pare că zice „putere și sfat”. Deci zice: Ajunge numai să voiești, [și se fac] cîte ai așezat și ai rînduit Tu, căci nimeni mai-nainte hotărăște cu putere [ceea ce face].

(29) Și acum, Doamne, caută împotriva îngrozirilor lor! Și dă robilor Tăi să grăiască cuvîntul Tău cu toată îndrăzneala (30) cînd vei tinde dreapta Ta spre tămăduire, și semne și minuni să se facă prin numele Sfîntului Tău Fiu Iisus!” (31) Și, rugîndu-se ei, s-a clintit locul în care erau adunați, și s-au umplut toți de Duh Sfînt și grăiau cuvîntul lui Dumnezeu cu îndrăznire.

Și vezi? N-a zis: „rupe-i pe dînșii” sau: „aruncă-i pe dînșii”. Dar ce? „Caută împotriva îngrozirilor lor și dă robilor Tăi să grăiască cuvîntul Tău cu toată îndrăzneala!” Apostolii se rugau nu pentru că s-ar fi lepădat de a mai pătimi ceva greu, ci pentru propovăduire.

„Și, rugîndu-se ei, s-a clintit locul în care erau adunați [...]”/ Dar pentru ce a clătinat Dumnezeu locul pe care se aflau? Acest semn s-a făcut

ce s-au turbat asupra Mîntuitorului: și păgîni, și împărați, și boieri și Iudei. Pentru că întru al doilea *Psalm* mai-înainte vestește patimile omenești și împărăția Stăpînului Hristos, și încă mai-nainte proorocește chemarea «neamurilor» și tînguiește necredința Iudeilor, căci acest «pentru ce s-au întăritat neamurile?» este al celui ce se tînguiește și osîndește nebunia. Dar nu avem trebuință de multe cuvinte spre tîlcuire, fiindcă dumnezeiescul Petru, căpetenia Apostolilor, a pus tîlcuirea în *Fapte*: «împărați» și «boieri» i-a numit pe Irod, pe Pilat Ponteanul, pe arhierei și pe cărturari. Pentru că unul s-a trimis de împăratul Romanilor, ocîrmuind stăpînirea aceluia; iar celălalt era întru aceeași vreme toparh (adică domn) al Iudeilor. Unul avea slugi și supuși din Iudei, iar celălalt – ostași din «neamuri». Și, făcîndu-se într-un gînd și unire și măiestrind uciderea Stăpînului, s-au sfătuit lucruri deșarte și zadarnice, neputînd să-L dea uitării pe Cel ce S-a răstignit de dînșii: că, înviind a treia zi, El a stăpînit toată lumea. Și prea cu potrivire și foarte după cuviință l-a încheiat și l-a unit Psalmistul cu fața [«ipostas», «persoană», n. m] norodului pe acest «au cugetat deșarte», pentru că Iudeii au făcut sfatul acesta rău asupra Mîntuitorului: martor este glasul *Sfintelor Evanghelii*, care ne învață că Fariseii, ieșind, au făcut sfat cum Îl vor pierde pe Dînsul, și Caiafa a strigat: «De folos este ca să moară un om, și să nu piară tot neamul»” (în tîlcuirea *Psalmilor*). (n. n.)

pentru a se arăta că au fost auziți și cercetați. Căci acesta este uneori semn de mînie, iar alteori de cercetare. Apoi, ca să-i înfricoșeze pe cei care îi îngrozeau pe Apostoli și pentru a-i aduce pe aceștia spre îndrăznire. Fiindcă erau la început și aveau trebuință de semn simțit. Deci locul s-a cutremurat, iar aceasta i-a întărit și mai mult pe dînșii.

„[...] Și s-au umplut toți de Duh Sfînt [...]”/ Adică întru dînșii s-a ațîțat și s-a aprins darul [Duhului Sfînt].

(32) Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una. Și nimeni nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. (33) Și cu mare putere dădeau Apostolii mărturia învierii Domnului Iisus Hristos. Și mare dar era peste ei toți, (34) căci nu era cineva lipsit între dînșii. Fiindcă toți cîți aveau țărini sau case le vindeau, și aduceau prețul celor vîndute (35) și-l puneau la picioarele Apostolilor. Și se da fiecăruia după cum avea cineva trebuință.

„Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una.”/ Aici, „inimă” și „suflet” însemnează același lucru.

„Și cu mare putere dădeau Apostolii mărturia învierii Domnului Iisus Hristos [...]”/ Îi arată ca și cum li s-ar fi încredințat ceva [pe care trebuiau să-l dea înapoi], vorbind ca despre o datorie, căci aceasta însemnează „dădeau mărturia”.

„Și mare dar era peste ei toți, căci nu era cineva lipsit între dînșii [...]”/ De aceea era darul, căci nimeni nu era lipsit, prin multa osîrdie a celor ce dădeau. Căci nu dădeau doar o parte din ce aveau, iar alta o păstrau; nici nu le dădeau pe toate ca să se folosească apoi tot ei din acelea. Ci toți aceia care crezuseră erau hrănindu-se ca dintru o casă din prețul vînzării averilor lor [pe care îl aduceau Apostolilor]. Iar acest lucru arată multa cinstire și evlavie a celor ce aduceau prețul, căci nici măcar nu îndrăzneau să îl dea în mîinile Apostolilor, ci îl puneau la picioarele lor, pe dînșii făcîndu-i domni și iconomi, ca să cheltuiască de obște, iar nu ca și cum ar fi fost ale fiecăruia osebite. Și acest lucru îi izbăvea de slava deșartă pe aceia care dădeau, pricinuind și îndoită veselie aceluia ce luau, căci le mîngîia lipsa, făcîndu-i totodată și slobozi de rușine.

(36) Iar Iosif – cel numit de Apostoli „Varnava” (care se tâlcuiește „Fiul mîngîierii”), un Levit de neam Cipriot – (37) avînd țarină și vînzînd-o, a adus banii și i-a pus la picioarele Apostolilor.

CAPITOLUL V

(1) Iar un bărbat oarecare, anume Anania, împreună cu Safira, muierea lui, și-a vândut țarina. (2) Și a ascuns din preț, știind și muierea lui; și, aducînd o parte oarecare, a pus-o la picioarele Apostolilor. (3) Iar Petru a zis către dînsul: „Anania, de ce a umplut Satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfînt și să ascunzi din prețul țarinei? (4) Oare, păstrînd-o, nu-ți rămînea ție? Și, vîndută, nu era în stăpînirea ta? Pentru ce ai pus în inima ta lucrul acesta? N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu.” (5) Iar Anania, auzind aceste cuvinte, a căzut și a murit. Și frică mare s-a făcut peste toți cei care au auzit. (6) Și, sculîndu-se cei mai tineri, l-au luat și, scofîndu-l afară, l-au îngropat.

Nu mi se pare că acest Iosif e cel care se alesese cu Matia, căci acela se numea și „Iust”, iar acesta „Varnava”, adică „Fiul Mîngîierii”. Și mi se pare că luase numirea din fapta sa bună. Dar cum era el și Levit, și Cipriot? Pentru că *Legea* se dezlega acum fără nici o păzire, și astfel Leviții se mutau din Ierusalim.

Și îl pomenește mai întîi pe cel ce isprăvise fapta bună fiindcă vrea să povestească împlinirea cu Anania și Safira, ca să arate cum au păcătuit aceia. Căci – atîta mulțime fiind care făcea această faptă bună, atîtea semne, atîta dar – cei doi au adus asupra lor pieirea, neînvățînd nimic dintru acestea. Iar lucrul cel greu este că păcatul s-a făcut cu învoire [între ei] – „Anania, împreună cu Safira, muierea lui, și-a vândut țarina. Și a ascuns din preț, știind și muierea lui” – și nimeni altcineva nu știa lucrul făcut.

„[...] și-a vîndut țarina. Și a ascuns din preț [...]”/ De unde i-a venit ticălosului să săvîrșească acet lucru? Din aceea că Satana „a umplut” inima lui. Dar zic unii: Dacă Satana a umplut inima lui Anania, pentru ce s-a supus acela sub pedeapsă? Pentru că el s-a făcut pricinuitoarea acestui lucru, el s-a gătît pe sineși să primească și să se umple de lucrarea Satanei.

„Oare, păstrînd-o, nu-ți rămînea [țarina] ție? Și, vîndută, nu era în stăpînirea ta? [...]”/ Căci nu de silă și de nevoie ai vîndut-o [– zice Petru]. Au doară fără voia voastră vă tragem, de ai pus lucrul acesta întru inima ta?

„«Pentru ce ai pus în inima ta lucrul acesta? N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu.» Iar Anania, auzind aceste cuvinte, a căzut și a murit.”/

Trei semne [dumnezeiești] s-au întîmplat deodată: că Petru le știa pe cele făcute în ascuns; că le cunoștea pe cele cugetate în minte; și, al treilea, că Anania a murit [după ce Apostolul îi vădise înșelăciunea]. Iar mulți din cei lenevoși, punînd înainte cele ale Ananiei și Safirei, îl osîndesc și îl defaimă pe căpetenia Apostolilor pentru ucidere. Însă defăimarea aceasta nu se atinge atît de Petru, ci mai mult de Duhul Sfînt, Cel care a adus hotărîrea asupra lor cu dreptate. Căci Petru a vădit numai minciuna, iar Duhul, avînd stăpînirea vieții și a morții, i-a ucis pe cei ce greșiseră împotriva Lui. Același lucru se poate zice și pentru Safira. Căci nu Petru a omorît-o pe dînsa, ci Judecătorul a osîndit-o întocmai ca și pe bărbatul ei, de vreme ce greșeala a fost a amîndurora. Iar Petru știa acest lucru primindu-l de la Dînsul, și l-a vădit, de vreme ce tot timpul grăia prin Duhul Sfînt.

(7) Și, după ce au trecut ca la trei ceasuri, a intrat și muierea lui, neștiind ce se întîmplase. (8) Și a zis către ea Petru: „Spune-mi mie dacă ai vîndut țarina cu atît!” Iar ea a zis: „Într-adevăr, cu atît.” (9) Iar Petru a zis către ea: „V-ai vorbit între voi să ispitiți Duhul Domnului! Iată, picioarele celor ce l-au îngropat pe bărbatul tău sînt la ușă și te vor scoate afară și pe tine.” (10) Și ea a căzut îndată la picioarele lui Petru și a murit. Și, intrînd, tinerii au aflat-o moartă și, scofînd-o afară, au îngropat-o lîngă bărbatul ei. (11) Și s-a făcut frică mare peste toată Biserica și peste toți care au auzit acestea.

„Și, după ce au trecut ca la trei ceasuri, a intrat și muierea lui, neștiind ce se întîmplase.”/ Muierea nu era înștiințată, fiindcă nimeni dintre cei de față nu-i spusese, de vreme ce „frică mare s-a făcut peste toți cei care au auzit”. Și, minunîndu-se de aceasta, scriitorul le-a pus pe amîndouă: și că trecuseră ca la trei ceasuri, și că ea a intrat neștiind nimic de lucrul făcut. Și vezi că nu Petru o chemase, ci el a așteptat ca aceea să intre cînd va voi ea, dîndu-i astfel vreme de pocăință, dacă ar fi voit. Și nimeni nu a îndrăznit să-i spună ei lucrul ce se făcuse: una pentru frica de dascălul lor, și alta pentru ascultare.

„Spune-mi mie dacă ai vîndut țarina cu atît!”/ Petru voia ca aceasta să se mîntuiască, fiindcă bărbatul ei fusese începătorul păcatului. De aceea, îi dă ei soroc de răspuns și de pocăință, zicînd: „Spune-mi mie dacă ai vîndut țarina cu atît!”

„Și ea a căzut îndată la picioarele lui Petru și a murit.”/ Cum de a căzut lîngă picioarele lui? Pentru că era aproape de dînsul. Și Petru o lăsase

să stea aproape ca, de ar fi voit să se pocăiască și să se mărturisească, să nu se rușineze că o auzeau ceilalți.

Dar poate unii vor zice că prea amar i-a pedepsit pe dînșii. Unde este amărăciunea? Dacă unul a fost ucis cu pietre numai pentru că a adunat lemne afară de *Lege*¹, cu mult mai vîrtos furul de cele sfințite, căci banii aceia erau sfințiți! Vezi încă și aceasta: cu ai lui, Apostolul e aspru, dar față de cei străini [de Biserică] nu folosește pedeapsa, și amîndouă sînt drepte și potrivite. Astfel, pe necredincioși nu îi pedepsește, ca să nu pară că îi silește pe oameni să vină la credință fără voia lor, de frică. Dar pe cei ce o dată au venit la credință și s-au învrednicit de învățătură și de darul duhovnicesc, nu îi lasă a fi furi de cele sfinte, mai ales că [Apostolii] erau la început, și fapta acelora ar fi fost spre defăimarea propovăduirii.

„Și [...] au aflat-o moartă și, scoțînd-o afară, au îngropat-o.”/ Vezi că nu se mai păzea *Legea*, cara porunca să nu se atingă de cele necurate decît după rînduielile ei?² Iar [Iudeii] se atingeau de cei morți cum se întîmpla și fără de nici un fel de păzire.

¹ Acei oameni vechi erau cu adevărat foarte trupești (în înțelesul curat al cuvîntului), și aveau nevoie de o lege trupească. De aceea erau atît de „sălbatic” pedepsele, după socoteala noastră de „Europeni”, chiar dacă noi sîntem mai răi decît orice fiare, doar că în chip acoperit. De pildă, iată ce a fost cu acela care „aduna lemne afară de *Lege*”, adică Sîmbăta: „Cînd se aflau fiii lui Israil în pustiu, au găsit un om adunînd lemne în ziua odihnei. Și cei ce l-au găsit adunînd lemne în ziua odihnei l-au adus la Moisi, și Aaron și la toată obștea fiilor lui Israil. Și l-au pus sub pază, pentru că nu era încă hotărît ce să facă cu el. Atunci a zis Domnul către Moisi: «Omul acesta să moară! Să fie ucis cu pietre de către toată obștea fiilor lui Israil, afară din tabără!» L-au scos deci toată obștea fiilor lui Israil afară din tabără și l-au ucis cu pietre [...], cum poruncise Domnul lui Moisi. Și a grăit Domnul cu Moisi și a zis: «Vorbește fiilor lui Israil și le spune să-și facă ciucuri la poalele hainelor lor, din neam în neam, și pe deasupra ciucurilor de la poalele hainelor să pună un șiret de mătase violetă. Ciucurii aceștia să fie ca, uîfîndu-vă la ei, să vă aduceți aminte de toate poruncile Domnului, și să le împliniți și să nu umblați după inima voastră și după ochii voștri care vă îndeamnă la desfrînare; ca să vă aduceți aminte și să pliniți toate poruncile Mele și să fiți sfinți înaintea Dumnezeului vostru. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru, Care v-am scos din pămîntul Egiptului, ca să fiu Dumnezeul vostru. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru” (*Numeri* 15:32-41). Iată dar de ce Dumnezeul a toată lumea era atît de aspru înainte de legea darului: din purtare de grijă și dragoste! Căci nu călcarea zilei odihnei (a Sîmbetei) era păcatul, ci neascultarea, care de la Adam ne aruncă în puterea celui rău și viclean. (n. n.)

² *Legea* cea veche porunca ca Iudeii să nu se atingă de mort, căci aceasta i-ar fi făcut necurați pînă ce s-ar fi curățit cu cenușa topită în apă a junicii arderii de tot (vezi capitolul 10 al *Numerilor*). Despre acestea, Sfințitul Teofilact zice așa: „În *Legea* cea Ve-

„Și s-a făcut frică mare peste toată Biserica și peste toți care au auzit acestea.”/ Aceia s-au pedepsit, și alții au dobândit [frica de Dumnezeu].¹ Căci, deși se făcuseră semne și înainte, ele nu pricinuiseră o asemenea frică. Deci adevărat este că „Se cunoaște Domnul judecăți făcând”.²

(12) Iar prin mâinile Apostolilor se făceau semne și minuni multe în norod. Și erau toți într-un cuget, în pridvorul lui Solomon. (13) Și nimeni dintre ceilalți nu cuteza să se lipească de ei, dar norodul îi mărea, (14) și mai mult se adăugau cei ce credeau în Domnul, mulțime de bărbați și de femei, (15) încât și pe ulițe îi scoteau pe cei bolnavi și-i puneau pe paturi și pe năvălii, ca, venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul dintre ei. (16) Și se

che erau spălări felurite. De pildă, dacă cineva punea mâna (sau visa că pune mâna) pe mort sau pe lepros, se spăla și i se părea că astfel s-a curățit de spurcăciune. Însă aceste îndreptări erau ale trupului, adică erau porunci trupești, curățind trupurile și îndreptându-i trupește pe aceia cărora li se părea că sînt necurați cu trupul. Dar toate acestea – zice – urmau a nu se însărcina asupra oamenilor pînă în sfîrșit, ci doar pînă la venirea lui Hristos, Care avea să le îndrepte, legiuind adevărata și dreapta slujire a lui Dumnezeu, căci zice: «Duh este Dumnezeu, și cei ce se închină Lui se cuvine a I se închina în duh și întru adevăr» (Ioan 4:24)” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). Deci porunca de a nu se atinge de mort fusese dată numai pentru această curățire, care era închipuire a curățirii legii celei noi a lui Hristos (prin Sfîntul Botez și prin Sfînta Împărtășanie cu sîngele lui Hristos). Iar acum, de vreme ce curățirea aceasta se făcuseră lucrătoare, desființînd-o pe aceea din *Legea* veche, încetase și vechea poruncă. De aceea zice Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Prin urmare, obiceiul de a nu-l săruta pe cel adormit preoții ce au să slujească liturgia este iudaic și străin de Creștini, căci Evreii aveau obiceiul de a socoti lucrul necurat a se atinge de trup mort. Așadar, unii ca aceștia să se îndrepteze, iar de nu, să se cerceteze de către părinții duhovnicești și de sfinții arhierei” (în aceeași tîlcuire). (n. n.)

¹ Și astfel s-au folosit, „căci – zice Teodorit – dumnezeiasca judecată este dreaptă și plină de frică.” Iar Psalmistul zice: „Frica Domnului – curată, care rămîne în veacul veacului” (*Psalm 18:10*). Cuvînt pe care Teodorit îl tîlcuiește așa: „Și după cuviință a numit «curată» frica de Dumnezeu, adică curată de păcat, fiindcă frica omenească este păcătoasă și se numește «temere».” Și – zice același Teodorit – „dacă «frica lui Dumnezeu este începutura înțelepciunii» (*Iisus Sirah 1:14*), apoi nefrica și lepădarea vor fi împotriva înțelepciunii.” (n. n.)

² Zice Teodorit: „Cunoaște-Se Domnul judecăți făcînd: întru lucrurile mîinilor lui s-a prins păcătosul» (*Psalm 9:16*). [...] Domnul S-a cunoscut judecăți făcînd, iconomizînd cu înțelepciune și dreptate.” (n. n.)

aduna și mulțimea din cetățile dimprejurul Ierusalimului, aducând bolnavi și chinuiți de duhuri necurate, și toți se tămăduiau.

„Iar prin mîinile Apostolilor se făceau semne și minuni multe în norod.”/ După ce oamenii le-au luat frica, Petru și ceilalți Apostoli făceau încă mai multe semne.

„Și erau [...] în pridvorul lui Solomon.”/ Nu mai petreceau în casă, ci în biserică. Și, ca să nu te minunezi cum îngăduiau acest lucru [cei din Biserica Iudeilor], zice că „nimeni dintre ceilalți nu cuteza să se lipească de ei”.

„Dar norodul îi mărea [...], încît și pe ulițe îi scoteau pe cei bolnavi”/ Acest lucru nu s-a făcut în vremea lui Hristos: ca bolnavii să dobîndească vindecarea din umbra Lui, pe ulițe, și nimeni să nu îndrăznească a se apropia de El. Dar cum se întîmplau acestea aici? Pentru că lucrul era al Lui, al lui Hristos, Celui ce a zis: „Cel ce crede întru Mine va face lucrurile pe care le fac Eu; și mai mari decît acelea va face” (Ioan 14:12).

„Și se aduna și mulțimea din cetățile dimprejurul Ierusalimului, aducând bolnavi și chinuiți de duhuri necurate, și toți se tămăduiau.”/ Și despre toate părțile le creștea lor minunea: de la cei ce crezuseră, de la cei ce se tămăduiseră, de la cei ce fuseseră pedepsiți, din îndrăznirea pe care o aveau către propovăduire, și din cealaltă faptă bună și sîrguință a vieții. Căci nu numai a semnelor era ceea ce se făcea, ci și viața și fapta bună a bărbaților era mare și cu adevărat apostolească.

(17) Și, sculîndu-se arhiereul și toți cei împreună cu el – cei din erezul Saducheilor – s-au umplut de pizmă. (18) Și și-au pus mîinile pe Apostoli și i-au băgat în temnița obștească. (19) Iar noaptea, Îngerul Domnului a deschis ușile temniței și, scofîndu-i pe dînșii, le-a zis: (20) „Mergeți și, stînd în biserică, grațiți norodului toate cuvintele vieții acesteia.” (21) Și, auzînd, au intrat de dimineață în biserică și învățau. Și, venînd, arhiereul și cei împreună cu el au adunat sinedriul și pe toți bătrînii fiilor lui Israil și au trimis la temniță să-i aducă pe dînșii. (22) Dar, ducîndu-se, slujitorii nu i-au găsit în temniță și, întorcîndu-se, au vestit, (23) zicînd: „Temnița am găsit-o încuiată cu toată întărirea și pe străjeri stînd înaintea ușilor, dar cînd am descuiat, înăuntru n-am aflat pe nimeni.” (24) Dacă au auzit aceste cuvinte, preotul, și voievodul bisericii și

arhiereii se mirau de ei ce ar fi putut fi aceasta. (25) Dar, venind, cineva le-a spus: „Iată, bărbații pe care i-ați pus în temniță sînt în biserică, stînd și învățînd norodul.”

Ce este ceea ce zice: „sculîndu-se”? Adică „zădărindu-se”, „pornindu-se” pentru cele zise. Acum, se pun asupra [Apostolilor] mai cu asprime și mai cu pornire. Și nu îi judecă pe dîșii îndată, socotind că mai mult îi vor îngrozi cu temnița cea de obște. Însă tu vezi – te rog! – cum se țesea și se învrîsta¹ viața Apostolilor: întîi, s-au mîhnit pentru înălțarea lui Hristos; apoi, au avut bucurie pentru pogorîrea Duhului; iarăși, mîhnire din pricina batjocoritorilor; apoi, bucurie pentru cei credincioși; iar pentru semnul acela [vindecarea ologului din naștere, n. n.], iarăși mîhnire, pentru că au fost prinși; apoi, bucurie pentru răspunsul [dat arhiereilor]; aici, iarăși bucurie, pentru strălucirea și pentru semnele lor, și din nou întristare de la arhierei și de la cei ce i-au prins pe dîșii. Căci cîți viețuiesc după Dumnezeu, într-acest chip pot fi aflați petrecîndu-și viața.

„Iar noaptea, Îngerul Domnului a deschis ușile temniței [...]”/ Un Înger îi scoate pe dîșii², și spre mîngîierea lor, și spre folosul Iudeilor. Dar pentru ce nu au fost înștiințați îndată [arhiereii] că Apostolii ieșiseră din temniță? Ca, făcîndu-se mai întîi întru nedumerire și mirare, dacă ar fi voit, să înțeleagă și să știe că dumnezeiască era acea putere.

(26) Atunci, mergînd, voievodul cu slujitorii i-au adus, dar nu cu sila, căci se temeau ca norodul să nu-i ucidă cu pietre. (27) Și, aducîndu-i, i-au pus în fața soborului. Iar arhiereul i-a întrebat, (28) zicînd: „Au nu cu poruncă v-am poruncit vouă să nu mai învățați întru numele acesta? Și – iată! – ați umplut Ierusalimul cu învățătura voastră și voiți să aduceți asupra noastră sîngele Acestui om!” (29) Iar Petru și Apostolii, răspunzînd, au zis: „Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decît pe oameni. (30) Dumnezeuul părinților noștri L-a înviat pe Iisus, pe Care voi L-ați omorît, spînzurîndu-L pe lemn. (31) Pe Acesta, Dumnezeu L-a înălțat prin dreapta Sa Începător și Mîntuitor, ca să-i dea lui

¹ Precum se învrîstează cu dungi vopsite deosebit velințele și covoarele țesute. (n. n.)

² Căci, așa cum spune Pavel, „Îngerii sînt duhuri slujitoare, care se trimit spre slujbă pentru cei ce urmează să moștenească mîntuirea” (Evrei 1:14). (n. n.)

Israil pocăință și iertarea păcatelor. (32) Și noi sîntem martori ai acestor cuvinte, și Duhul Sfînt, pe Care Dumnezeu L-a dat celor ce Îl ascultă.

„Atunci, mergînd, voievodul cu slujitorii i-au adus, dar nu cu sila, căci se temeau ca norodul să nu-i ucidă cu pietre.”/ Măcar că ar fi trebuit să se teamă de Dumnezeu, Care pururea îi răpea pe Apostoli din mîinile lor ca pe niște păsări, ei se tem mai mult de norod. Căci toate erau vrednice să-i înduplece a crede că cele făcute sînt lucrare dumnezeiască, de vreme ce – ca și la mormînt¹ – temnița, și pecetea, și oamenii erau întărite.

Însă ei zic: „Au nu cu poruncă v-am poruncit vouă să nu mai învățați în numele acesta?”/ Și ce dacă ați poruncit? Căci, dacă Apostolii s-ar fi plecat atunci (la porunca cea dintîi) și s-ar fi făgăduit să asculte, ați fi în drept acum să-i biciuiți și să le cereți seamă pentru cele făcute. Dar, de vreme ce atunci au zis că nu se vor pleca [poruncii voastre], care vă sînt acum îndreptările?

„[...] și voiți să aduceți asupra noastră sîngele Acelui om.”/ Lor încă li se pare a fi doar om. Și acest cuvînt îl zic ca și cum ar vrea să arate că de nevoie și trebuincioasă li s-a făcut poruncirea, pentru a lor mîntuire. Dar ei ziceau acestea ca mai mult să asprească și să ridice mulțimea asupra Apostolilor.

„Trebuie să ascultăm pe Dumnezeu mai mult decît pe oameni.”/ Apostolii nu răspund cu semeție, căci erau dascăli. Și nici nu se mîniau, ci le era milă de dînșii și căutau chipul în care să-i izbăvească de rătăcire și de mînie.

„Și noi sîntem martori ai acestor cuvinte, și Duhul Sfînt [...]”/ [Și noi sîntem martori] că [Dumnezeu] a făgăduit iertare și pocăință, că învierea era mărturisită dinainte. Că dă iertare mărturisim și noi, și Duhul Sfînt², Care nu ar fi venit asupra-ne dacă mai-nainte nu s-ar fi dezlegat păcatele. Și vezi cum – pomenind de îndrăznirea cea fără de lege – „[...] Iisus, pe Care voi L-ați omorît, spînzurîndu-L pe lemn” – Apostolii vorbesc apoi de iertarea păcatelor, arătînd că cele făcute de aceia erau vrednice de

¹ Ca și la mormîntul Domnului. (n. n.)

² Așa cum proorocise Însuși Hristos: „Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine. Și voi mărturisiți, pentru că de la început sunteți cu Mine” (Ioan 15:26, 27). (n. n.)

moarte, iar cele date se dădeau ca de la Făcătorul de bine. Și zic că Dumnezeu L-a înălțat pe Acesta Stăpînitor și Mîntuitor, dîndu-le și aducîndu-le pe toate la Tatăl, ca să nu pară că Hristos este străin de Tatăl.

Și zice: „[...] Duhul Sfînt, pe Care l-a dat Dumnezeu celor ce Îl ascultă pe El.”/ Deci [Petru și ceilalți Apostoli] nu au zis: „pe Care ni l-a dat Dumnezeu nouă”, ci: „celor ce Îl ascultă”. O dată, smerindu-se; iar alta, pentru a arăta un lucru mare, însemnînd că și [cei din sobor] puteau să-L ia. Căci și pentru aceasta a slobozit Dumnezeu ca să fie aduși Apostolii la divan, ca aceia să se învețe, dacă ar fi voit, iar Apostolii să se îndemne întru îndrăzneală, și toți să cunoască.

(33) Iar ei, auzind, crăpau și se sfătuiau să-i omoare. (34) Și, ridicîndu-se în sobor un Fariseu – anume Gamaliil, învățător de Lege cinstit de tot norodul – a poruncit să-i scoată pe Apostoli afară puțin, (35) și a zis către dînșii: „Bărbați Israiliți, luați aminte la voi ce aveți să faceți cu acești oameni. (36) Căci, mai-nainte de zilele acestea, s-a ridicat Teudas, zicînd că el este cineva, lîngă care s-a lipit un număr de bărbați ca la patru sute, care a fost ucis și toți cîți l-au ascultat au fost risipiți și nimiciți. (37) După aceasta, s-a ridicat Iuda Galileeanul, în zilele numărătorii, și a tras norod mult după el; și acela a pierit și toți cîți au ascultat de el au fost împrăstiați.

„Iar ei, auzind, crăpau și se sfătuiau să-i omoare.”/ Auzind, ceilalți s-au umilit, iar aceștia grăiau și se sfătuiau să-i ucidă pe dînșii. Iar acest Gamaliil era dascălul lui Pavel. Și este lucru vrednic de mirare cum – fiind și învățat în *Lege*, și judecățile minții avîndu-le – încă nu crezuse, ca și Pavel.¹

¹ Despre aceasta, Cuviosul Nicodim Aghioritul zice următoarele: „Însemnează că Evstratie, presviterul bisericii celei mari, istorisește că acest Gamaliil a fost unchiul Sfîntului Nicodim, prietenul de noapte al Domnului și grobaru Lui, care după aceea I s-a făcut și prieten de zi, prin mucenicie. Căci amîndoi – și Gamaliil, și nepotul său Nicodim – au fost botezați de Apostolii Petru și Ioan și, aflînd Iudeii că fericitul Nicodim s-a botezat, l-au bătut și l-au schingiuit cu multe bătăi, întru care, nevoindu-se cu statornicie, pururea pomenitul s-a săvîrșit după puțin și a luat cununa muceniei. Iar Calist Xantopol, în sinaxarul Duminicii Mironosițelor zice că Sfîntul Nicodim, mai întîi decît toți, a scris o carte în care arată patimile și învierea Domnului, căci era din adunarea Lu-

„Bărbați Israiliți, luați aminte la voi, ce aveți să faceți cu acești oameni!”/ Vezi înțelepciunea grăirii lui, cum îndată i-a aruncat pe dinșii într-
tru frică. Și, ca să nu se bănuiască cumva că și el le cugetă și le crede pe
ale Apostolilor, vorbește ca și cum ar fi de o socoteală și de un sfat cu
ceilalți. Și face cuvîntul cu multă asprime și pornire, zicînd: Luați aminte
ce voiți să faceți!

„Căci, mai-nainte de zilele acestea, s-a ridicat Teudas [...] După
aceasta, s-a ridicat Iuda Galileanul [...]”/ Două pilde pune, și nu pome-
nește de unele vechi, ci de pilde noi, căci unele ca acestea sînt mai puter-
nice spre încredințare. Penru aceea și zicea: „mai-nainte de zilele aces-
tea”. Și, putînd și altele să zică, s-a îndestulat cu acestea, căci „în două
mărturii tot cuvîntul va sta” (*Deuteronomul* 19:15). Și n-a zis de cine s-au
ucis aceia, ci [doar] că s-au risipit. Pe Teudas îl pomeneste și Iosif [Fla-
viu], întru a nouăsprezecea carte a cuvîntării celor vechi, precum zice și
Evsevie¹, întru a doua carte a istoriei Bisericii, așa: „Și, fiind pus domn
peste Iudeea Fad, un vrăjitor cu numele Teuda a înduplecat norodul ca, lu-
îndu-și averile lor, să-i urmeze către rîul Iordanului. Căci zicea că este pro-
oroc și că, deschizînd rîul cu porunca, le va da lor trecere lesnicioasă. Și pe
mulți a amăgit, însă Fad nu i-a lăsat să se îndulcească de nebunia lor, ci a

deilor și știa cu amănuntul sfaturile și cuvintele lor. Despre Nicodim scrie și Grigorie
Teologul, zicînd acestea: «Deși ești cinstitor de noapte al lui Dumnezeu, cu miruri
îngroapă-L pe El» (*Cuvînt la Paști*), pe care Nichita Scoliașul o tîlcuiește așa: «Nico-
dim a iubit în mintea sa cunoștința lui Hristos, dar își cruța trupul de pătîmîri și de lovi-
rile demonilor ca un fricos, tăgăduindu-se de frica Iudeilor. Și mare lucru este ca un ase-
menea om să primească a cugeta bine despre Hristos și a nu grăi cuvinte hulitoare. Și
cel ce vorbea despre Stăpînul cu bună-cinstire de Dumnezeu îngroapă trupul Stăpînului
stropindu-l cu miruri care slobozeau duhovniceasca mireasmă.» Însemnează că [...] aceleași lucruri le zice și Nichita, ritorul Paflagon, despre învățătorul de *Lege* Gamaliil,
unchiul mucenicului Nicodim. Anume că s-au botezat amîndoi și că Nicodim s-a să-
vîrșit întru bătaie. El adaugă că și fiul lui Gamaliil, Avelvus cu numele, s-a botezat și și-a
sfîrșit viața întru feciorie, necăsătorit. Iar sfințitele rămășițe ale acestora s-au pus în trei
racle, care s-au așezat în locul unde era și racla cu prea-cinstitele moaște ale întîiului
mucenic și arhidiacon Ștefan. Iar cînd, după multe vedenii și descoperiri, s-au aflat
moaștele Sfîntului Ștefan, s-au aflat și moaștele acestora (*Cuvînt la dezgroparea moaș-
telor Sfîntului Ștefan*).” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). Despre Gamaliil vom mai po-
meni și la nota stihului doi, capitoul 8. (n. n.)

¹ Evsevie din Chesaria († 339), mare istoric al Bisericii. (n. n.)

trimis un polc¹ de călăreți asupra lor, care pe mulți dintru dînșii i-au ucis și i-au prins, și însuși capul lui Teuda l-au tăiat și l-au adus la Ierusalim.”

Se pare că în vremea lui Pilat unii Galileeni s-au răsculat, urmînd dogmelor lui Iuda Galileeanul. Și dogma lui era aceasta: zicea că nu se cade a numi „domn” pe nimeni, nici pentru vreo cinste oarecare, nici pentru dragoste; și încă nici pe împăratul. Și, pentru că nu l-au numit „domn” pe Chesarul, prea-grele munci au pătimit mulți dintru dînșii. Și învățau că nu se cade să se aducă lui Dumnezeu alte jertfe afară de cele legiuite în *Legea* lui Moisi. Astfel, ei opreau jertfele ce se făceau pentru norod, pentru împăratul, pentru neamul Romanilor² și pentru mîntuire. Și poate că de aceea s-a mîniat Pilat asupra lor și a poruncit să fie uciși alături de jertfele care li se părea că le aduc după *Lege*, încît atunci s-a amestecat cu sîngele jertfelor aduse și acela al celor ce le aduceau, precum se istorisește și în *Evangelhia* lui Luca³.

(38) Și acum zic vouă: Feriți-vă de oamenii aceștia și lăsați-i! Căci, dacă această hotărîre sau lucrul acesta e de la oameni, se va risipi; (39) iar dacă este de la Dumnezeu, nu veți putea să-i risipiți, ca nu cumva să vă aflați și luptători împotriva lui Dumnezeu.”⁴ (40) Și l-au ascultat pe el; și, chemîndu-i pe Apostoli și bătîndu-i, le-au poruncit să nu mai grăiască întru numele lui Iisus, și i-au slobozit. (41) Iar ei se duceau de la fața soborului bucurîndu-se că s-au învrednicit a fi necinstiți pentru numele Domnului Iisus.⁵ (42) Și toată ziua, în biserică și prin case, nu încetau să învețe și să-L binevestească pe Hristos Iisus.

¹ Regiment (n. n.).

² Se vede că, sub stăpînirea Romanilor, se făcuseră înnoiri, cu totul neîngăduite de *Lege*. (n. n.)

³ „Și erau de față în acel timp unii care vesteau despre Galileenii al căror sînge Pilat îl amestecase cu jertfele lor. Și El, răspunzînd, le-a zis: «Credeti oare că acești Galileeni au fost mai păcătoși decît toți Galileenii, fiindcă au suferit aceasta?»” (*Luca* 13:1, 2). (n. n.)

⁴ Ceea ce și erau, împlinind zisa Proorocului: „Boierii s-au adunat laolaltă asupra Domnului și asupra Unsului Lui” (*Psalmul* 2:1, 2). (n. n.)

⁵ Stih pe marginea căruia Teofilact scrie acestea: „Vezi, Creștine, că a fi ocărit și bătut pentru Hristos este cinste și vrednicie! Și, cu adevărat, mare vrednicie este aceasta! Și – o! – de ne-am învrednici și noi, nevrednicii, de dumnezeiescul dar întru necazurile noastre, fiindcă acest dar ține și întărește neputința noastră, ca necazurile pe care le sufe-

„Feriți-vă de oamenii aceștia!”/ După ce a zis pilda celor ce fuseseră uciși, le dă lor să gîndească și pentru sinele, zicînd: Cugetînd să-i stricați pe alții, nu cumva să vă stricați pe voi înșivă! Căci cel ce se luptă împotriva voii lui Dumnezeu nu pe Acela Îl strică, ci pe sineși. Și zice: Dacă este lucru omenesc, ce trebuință este a vă supăra? Iar dacă este dumnezeiesc, nici supărîndu-vă nu veți putea să-l risipiți. Și n-a zis nici că era de la Dumnezeu, dar nici omenesc. Căci, dacă ar fi zis că era de la Dumnezeu, aceia ar fi grăit împotriva; iar dacă ar fi zis că e de la oameni, i-ar fi făcut mai lesnicioși împotriva Apostolilor. Pentru aceasta, iconomisind cuvîntul cu înțelepciune, le poruncește să aștepte sfîrșitul. Și vezi? N-a zis: Dacă nu-i veți risipi, este de la Dumnezeu – ci: „dacă este de la Dumnezeu, nu se va risipi”.

„Și l-au ascultat pe el [...]”/ L-au ascultat pentru că le-a zis acestea ne-fiind de față Apostolii și ca și cum ar fi cugetat aceleași cu dînșii. Atunci de ce i-au bătut, dacă l-au ascultat? L-au ascultat să se oprească de la junghierea lor, căci aceasta voiau. Și au lăsat sfatul acela, dar și-au împlinit mînia bătîndu-i.

rim să fie spre folosul nostru, pentru că subțiază multa grăsimă a păcatelor noastre, spre slava Tatălui, și a Fiului și a Sfîntului Duh, Căruia slava fie în veacurile veacurilor! Amin!” (în tîlcuirea epistolei către Coloseni). Iar în alt loc al tîlcuirii epistolelor lui Pavel, același Teofilact zice așa: „Necinstirile și defăimările pe care le pătimim pentru Hristos și pentru propovăduirea evangheliei Lui sînt slavă a noastră, căci diavolul este biruit și cade atunci cînd noi sîntem ne-cinștiți.” (n. n.)

CAPITOLUL VI

- (1) *În zilele acelea, înmulțindu-se ucenicii, cîrteau Eliniștii împotriva Evreilor că văduvele lor erau trecute cu vederea la slujba cea din toate zilele.*

„În zilele acelea [...]”/ Nu într-o înșeși zilele acelea, ci într-o unele mai pe urmă, căci așa are obicei a grăi *Scriptura*. Iar „Eliniști” mi se pare că îi numește pe cei ce grăiau elinește. Căci aceștia, Evrei fiind, vorbeau în limba elinească.

„[...]” că văduvele lor erau trecute cu vederea la slujba cea din toate zilele.”/ Așadar în toate zilele aveau slujbă văduvele. Iar „slujbă” numește lucrul milosteniei.¹ Și nu era din răutate acest lucru, că se treceau cu vederea văduvele, ci din lenevirea celor mulți. Pentru aceea, punîndu-se grijă în mijloc, a și încetat de aici încolo ceea ce îi mîhnea.²

- (2) *Și, chemînd cei doisprezece mulțimea ucenicilor, au zis: „Nu este plăcut ca noi, lăsînd de-o parte cuvîntul lui Dumnezeu, să slujim la mese. (3) Drept aceea, fraților, socotiți dintre voi șapte bărbați mărturisiți plini de Duh Sfînt și de înțelepciune, pe care să-i rînduim la treaba aceasta. (4) Iar noi vom stărui în rugăciune și întru slujba cuvîntului.” (5) Și a plăcut cuvîntul înaintea întregii mulțimi. Și i-au ales pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfînt, și pe Filip, și pe Prohor, și pe Nicanor, și pe Timon, și pe Parmena, și pe Nicolae, nemernicul Antiohian, (6) pe care i-au pus înaintea Apostolilor, și ei, rugîndu-se, și-au pus mîinile peste*

¹ „De vreme ce sînt multe chipuri ale slujirii – zice Teofilact în tîlcuirea epistolei către Romani. Căci unul slujește lui Dumnezeu iconomisînd numai lucrurile sale, iar altul purtînd grijă de frații străini și de văduve (precum era Ștefan, întîiul mucenic, și ceilalți șase diaconi pentru mese), iar altul cu slujba cuvîntului și a învățaturii.” Așa zicea și Pavel, de pildă: „Acum însă merg la Ierusalim ca să slujesc sfinților” (*Romani* 15:25), arătînd că milostenia este o datorie a Creștinilor, după porunca Mîntuitorului. (n. n.)

² De aceea, Pavel, scriindu-i întîia dată lui Timotei, orînduiește în amănunt cum trebuia să poarte grijă episcopul și biserica de văduve, precum și îndatoririle acestora. Și vezi pentru aceasta în tîlcuirea lui Teofilact la capitolul 5 al acelei epistole. (n. n.)

dînșii. (7) Și cuvîntul lui Dumnezeu creștea, și se înmulțea foarte numărul ucenicilor în Ierusalim, încă și mulțime de preoți se supuneau credinței.

„Nu este plăcut ca noi, lăsînd de-o parte cuvîntul lui Dumnezeu, să slujim la mese.”/ Căci, decît cele ce nu sînt de atîta nevoie, trebuie să se aleagă și să se pună înainte cele de mai mare nevoie.

„Drept aceea, fraților, socotiți dintre voi șapte bărbați [...]”/ Nu ei aleg, ci dau și lasă alegerea mulțimii. Și îi pun înainte pe cei ce erau plăcuți tuturor și mărturisiți de toți. „[...] mărturisiți plini de Duh Sfînt și de înțelepciune [...]”/ Nu îi numește doar „duhovnicești”, ci: „plini de Duh Sfînt și de înțelepciune”, căci a suferi defăimările și cîrtirile văduvelor era lucru al unei prea-mari filosofii.

„[...] și ei, rugîndu-se, și-au pus mîinile peste dînșii.”/ Vezi că [scrisorile] nu grăiește de prisos, căci nu a zis cum, ci numai că s-au hirotonit prin rugăciune. Căci acest lucru este hirotonia: mîna este pusă peste bărbat, iar Dumnezeu le lucrează pe toate, mîna Lui atingîndu-se de capul celui ce se hirotonește, dacă se hirotonește cum se cuvine. Și ce fel de hirotonie au primit aceștia șapte? Oare a diaconilor? Dar acest lucru nu este în biserici, punerea mîinilor asupra diaconilor, și nu era nici un episcop, ci numai Apostolii. Pentru aceasta, socotesc că numirea diaconilor și a preoților nu era arătată. Ci aceștia s-au hirotonit deocamdată numai ca să slujească credincioșilor la cele de trebuință¹.

„[...] și se înmulțea foarte numărul ucenicilor în Ierusalim, încă și mulțime de preoți se supuneau credinței.”/ Nu degeaba a zis acest cuvînt, ci arătînd cîtă este puterea milosteniei și a rînduiei.

(8) Iar Ștefan, fiind plin de credință și de putere, făcea minuni și semne mari în norod. (9) Și s-au ridicat unii din sinagoga ce se zicea „a Libertinilor”, a Chirinenilor, a Alexandrinilor și a celor din Chilichia și din Asia, sfădindu-se cu Ștefan. (10) Și nu puteau să stea împotriva înțelepciunii și a Duhului cu care grăia.² (11) Atunci au pus niște bărbați care să zică: „L-am auzit spunînd

¹ Adică nu pentru a sluji împreună cu preoții, căci slujbele Bisericii, așa cum le știm, nu erau încă. (n. n.)

² După proorocia Domnului: „Orice armă făurită împotriva ta nu va izbuti și orice limbă care se ridică la judecată cu tine osîndită va fi. Aceasta este moștenirea slugilor Domnului și dreptatea care vine de la Mine» – zice Domnul” (Isaia 54:17). (n. n.)

cuvinte de hulă împotriva lui Moisi și a lui Dumnezeu.” (12) Și au întărit norodul, și pe bătrâni și pe cărturari și, năvălind asupra-i, l-au răpit și l-au dus la sobor. (13) Și au pus mărturii mincinoase, care ziceau: „Acest om nu încetează a grăi cuvinte de hulă împotriva acestui loc sfânt și a Legii. (14) Căci l-am auzit zicând că acest Iisus Nazarineanul va strica locul acesta și va schimba obiceiurile lăsate nouă de Moisi.” (15) Și, căutând spre el toți cei ce ședeau în sobor, au văzut fața lui ca o față de Înger.

„[...] Iar Ștefan, fiind plin de credință și de putere, făcea minuni și semne mari în norod.”/ Vezi cum și din cei șapte era unul mai ales. Căci, deși hirotonia era de obște, totuși acesta a tras asupra-și mai mult dar [al Sfântului Duh]. Și vezi cum mai-nainte de acest lucru nu făcuse minuni, ca să se arate că nu ajunge darul singur, ci este trebuință și de hirotonie. Drept aceea, [la hirotonie] s-a făcut adăugare a Duhului, fiindcă și întru alegere, mai-nainte de hirotonie, îl mărturisiseră ca fiind „plin de Duhul”. Și de multe feluri sînt darurile [Sfântului Duh].¹

„Și s-au ridicat unii din sinagoga ce se zicea «a Libertinilor», a Chirinenilor, a Alexandrinilor și a celor din Cilicia și din Asia [...]”/ „Ridicare” numește întăritarea și mînierea lor. Și de multe feluri erau sinagogile care se sfădeau cu Ștefan. Și se sfădeau ca să-l silească pe dînsul să zică ceva, iar el poate că vorbea mai descoperit și arăta încetarea Legii. Sau nu o arăta, dar o însemna umbrît; fiindcă, dacă ar fi zis-o arătat, nu ar mai fi fost trebuință de mărturii mincinoase. Și vezi-l pe dînsul că nu se îndemna să învețe, ci fiind silit de cei ce se sfădeau cu dînsul.

„Atunci, au pus niște bărbați care să zică [...]”/ Nu mărturisesc înșiși cei ce se sfădeau cu el, căci s-ar fi vădit îndată că îl clevetesc din zavistie; ci năimesc pe alții, ca să nu se bănuie că lucrul este cu asuprire. Căci nu se temeau de Dumnezeu să-i ucidă [pe Apostoli] fără dreptate, ci căutau către slava oamenilor.

„Și au pus mărturii mincinoase, care ziceau [...]”/ Pretutindeni, mărturia mincinoasă!² Căci nu voiau doar să-i ucidă, ci cu hotărîrea de a vâ-

¹ Căci, așa cum arată Pavel în epistola întâi către Corinteni, Duhul a împărțit multe daruri, oșebit fiecăruia, între care: darul propovăduirii apostolești, darul învățării altora, darul proorociei, darul tămăduirii, darul facerii de minuni, darul de a se ruga pentru alții și așa mai departe. (n. n.)

² Foarte firesc, de vreme ce toată lupta se duce împotriva Adevărului, care nu e *ceva*, ci e Însuși Hristos-Dumnezeu, pe Care cei fără de lege vor să Îl scoată din lume. De ace-

tăma – precum socoteau – și slava celor uciși. Și n-au zis că „grăiește”, ci că „nu încetează a grăi cuvinte de hulă”. Aceia, făcând lucruri de hulă, nu luau seama, iar pe acesta îl osîndeau că doar grăia cuvinte de hulă.

„Căci l-am auzit zicînd că Acest Iisus Nazarineanul [...]”/ Cu ocărire ziceau „Nazarineanul”. „[...] va strica locul acesta și va schimba obiceiurile [...]”/ Aceasta, că voia să strice biserica lui Dumnezeu, o ziseseră despre Hristos [și la judecată].¹ Căci multă evlavie aveau ei pentru biserică! Iar musturarea este îndoită: „va strica locul acesta și va schimba obiceiurile”.²

„Și, căutînd spre el toți cei ce ședeau în sobor, au văzut fața lui ca o față de Înger”/ Drăgăstos și iubit l-a făcut pe dînsul Dumnezeu. Căci, de vreme ce avea să zică oarecari cuvinte, i-a slăvit fața, ca îndată să-i înspăimînte pe dînșii cu strălucirea feței. Fiindcă sînt fețe pline de dar duhovnicesc prea-drăgăstoase celor ce îi iubesc și vrednice de cucernicie și de cinste vrăjmașilor.

ea, ei fac cu propovăduitorii Adevărului ceea ce făcuseră cu Hristos Iisus, precum citim: „Arhiereii și tot sinedriul căutau împotriva lui Iisus mărturie ca să-L dea la moarte, dar nu găseau. [...] Și ridicîndu-se unii, au dat mărturie mincinoasă împotriva Lui” (*Marcu* 14:55, 57). (n. n.)

¹ „Iar arhiereii, bătrînii și tot soborul căutau mărturie mincinoasă împotriva lui Iisus, ca să-L omoare. Și n-au găsit, deși veniseră mulți martori mincinoși. Mai pe urmă însă, au venit doi și au spus: «Acesta a zis: Pot să stric biserica lui Dumnezeu [...]»” (*Matei* 26:59-61). (n. n.)

² Măcar că Hristos le spusese că nu pentru aceasta venise, ci spre împlinirea *Legii*, după cuvîntul Proorocilor. Arhiereii nu mai urmau însă de mult *Legea* dată de Dumnezeu prin Moisi, pe care îl tot pomeneau. Păgîni, idolatri, se așezaseră deasupra *Legii* și se foloseau de ea pentru a dobîndi ascultarea și slava norodului, el însuși învăluit în erezii. Pe scurt, la adăpostul *Legii*, arhiereii și cărturarii se făcuseră pe sine zei! (n. n.)

CAPITOLUL VII

(1) Și a zis arhiereul: „Oare așa sînt acestea?” (2) Iar el a zis: „Bărbați frați și părinți, ascultați! Dumnezeu slavei S-a arătat părintelui nostru Avraam, cînd era în Mesopotamia, mai înainte de a locui în Haran, (3) Și a zis către dînsul: «Ieși din pămîntul tău și din rudenia ta și vino în pămîntul pe care ți-l voi arăta!» (Facerea 12:1). (4) Atunci, ieșind din pămîntul Haldeilor, a locuit în Haran. Iar de acolo, după moartea tatălui său, l-a strămutat în acest pămînt, în care locuiți voi acum. (5) Și nu i-a dat moștenire într-însul nici un pas de picior, ci i-a făgăduit că i-o va da spre stăpînire lui și sămînței lui după el, neavînd el fecior. (6) Și Dumnezeu a grăit astfel: «Sămînța lui va fi nemernică în pămînt străin, și acolo o vor robi și o vor chinui patru sute de ani. (7) Și pe neamul căruia vor sluji, Eu îl voi judeca,

„Căci l-am auzit zicînd că acest Iisus Nazarineanul va strica locul acesta [biserica] și va schimba obiceiurile lăsate nouă de Moisi. [...] Și a zis arhiereul: «Oare așa sînt acestea?»”/ Pretutindeni era lipit de dînșii Moisi, fiindcă de cele ale lui Dumnezeu nu prea le păsa lor, cît de cele ale lui Moisi¹. Însă acesta [Ștefan] ridică dintru început socoteala lor și întărește cum că nici biserica, nici obiceiurile [Legii] nu sînt ceva, și că nu vor birui propovăduirea evangheliei, și că pe cele ce sînt cu neputință Dumnezeu le face a fi lesnicioase și cu putință. Căci vezi prin [spusele lui] țesîndu-se grăirea către norod, anume că, după ce se îndulciseră pururea de multă iubire de oameni [de la Dumnezeu], au răsplătit Făcătorului de bine cu cele împotrivnice și s-au apucat de cele ce sînt cu neputință. Și

¹ Prin „Moisi” se înțelege *Legea* lui Moisi, legea cea veche, care nu era a lui, ci fusese primită prin el, cel mai drept om al vremii sale. Pentru Iudei – care s-au lepădat de Dumnezeu în chiar clipa și ceasul cînd El îi încredința tablele *Legii* lui Moisi, după ce se lepădaseră de El încă de la ieșirea din robia Egiptului, povățuiți de același Moisi – pentru Iudei așadar Moisi ajunsese a fi cel mai mare dintre „zeii neamului”, alături de Avraam, Isaac și Iacov-Israil. Și asta după ce în timpul vieții îl necăjiseră și îl amăriseră pe Patriarhul și împăratul lor pururea și necurmat, la o vreme fiind aproape gata să-l ucidă cu pietre (vezi *Cartea Ieșirii*). (n. n.)

arată că făgăduința s-a făcut [lui Avraam] mai-nainte de a fi locul acela [al bisericii lui Solomon], mai-nainte de tăierea împrejur, mai-nainte de jertfe, mai-nainte de biserică [adică de rînduiriile ei, n. n.]. Mai arată că nu pentru vrednicie primiseră tăierea împrejur și *Legea* și că pămîntul făgăduinței le era plată numai pentru ascultarea [lui Avraam]. Și zice că făgăduința nu s-a împlinit nici după ce s-a dat tăierea împrejur și *Legea*, care erau doar închipuiri [ale altor lucruri].

Și, bine începînd, Îl numește [pe Dumnezeu] „Dumnezeu al slavei”, căci El i-a făcut slăviți pe cei necinstiți. Și zice că, deși biserica nu era, Avraam, care avea strămoși Perși¹ și era în pămînt străin, s-a învrednicit de vederea dumnezeiască. Și vezi cum îi depărtează pe dînșii de la cele trupesti, deocamdată de la locul bisericii, fiindcă despre loc era cuvîntul. Căci zice: Dacă Dumnezeu este Dumnezeu al slavei, înseamnă că nu are trebuință să Se slăvească de către voi prin biserică, fiindcă El este izvorul slavei și al tuturor bunătăților.²

„Ieși din pămîntul tău și din rudenii ta!”/ Cum zice *Scriptura* că tatăl lui Avraam a voit să iasă [și să meargă în Hanaan]³, iar aici arată că lui Avraam i s-a zis: „Ieși din pămîntul tău”?! De aici ne învățăm că din vederea lui Dumnezeu ce s-a făcut către Avraam, dintru aceea s-a pornit și a voit să iasă tatăl lui. Și prin acestea [Ștefan] arată că aceștia [Iudeii din sobor] nu erau fii ai lui Avraam, căci acela era plecat și supus, părăsindu-și patria și rudeniile, iar aceștia erau nesupuși.⁴

¹ Dacă va cerceta cineva cu de-adsinul, Iudeii sînt Perși – după Gură de Aur. (n. aut.)

² „Ci grăiesc vouă că mai mare decît biserica este aici” (*Matei* 12:6), „biserică” însemnînd aici Templul din Ierusalim. Așa le zice Dumnezeu celor care Îl osîndeau pe El și pe ucenicii Săi că dezleagă Sîmbăta. Dar cum ar fi păzit-o, de vreme ce El Însuși era Dumnezeu al Sîmbetei și ucenicii se aflau împreună cu El în toată vremea? Din cele întîmplate Mîntuitorului și apoi Apostolilor legat de păzirea *Legii*, se vede că Iudeii făcuseră din aceasta un idol, pe care îl cinsteau în locul Dumnezeului celui viu. (n. n.)

³ Căci zice: „Și a luat Terah pe fiul său Avram, și pe Lot, fiul lui Haran și nepotul său, și pe Sarai, nora sa și femeia fiului său Avram, și a plecat cu ei din Urul Haldeii, ca să meargă pînă în Hanaan; dar au mers pînă la Haran și s-au așezat acolo” (*Facerea* 11:31). (n. n.)

⁴ „Căci, după dumnezeiescul Apostol: «Nu toți cei ce sînt din Israil sînt *Israil*, nici fii ai lui Avraam pentru că sînt sămînță a lui» (*Romani* 9:7). Și împreună glăsuiesc cu acestea și graiurile proorocești: «De ar fi numărul fiilor lui Israil ca nisipul mării, doar rămășița lui se va mîntui» (*Isaia* 10:22). Aceasta a zis-o și Fericitul David: «Cei ce iubesc numele Tău vor locui într-însul» (*Psalm* 69:36), căci – după Cruce și după turbarea

„Și nu i-a dat moștenire într-însul nici un pas de picior¹ [...]”/ Vezi cum îi înalță pe dînșii de la pămînt? Căci pentru ce nu i-a dat? Pentru că [„pămîntul făgăduinței”, Palestina] era închipuire a altui pămînt.²

aceea – ei s-au izgonit ca niște cîini, iar cei ce Îl iubesc pe El s-au sălășluit în Sion, aducîndu-I jertfa laudei” (Teodorit, în tîlcuirea psalmilor).

Iar după Teofilact, tîlcuirea stihului „nu toți cei ce sînt din Israil sînt *Israil*, nici *fii ai lui Avraam* pentru că sînt sămînță a lui” este aceasta: „Dumnezeu Și-a împlinit făgăduiala, adică ceea ce i-a zis lui Avraam: «Tie îți voi da (pămîntul Palestinei) și seminției tale, în veac» (*Facerea* 13:15). Să vedem așadar care este seminția aceasta, pentru că nu toți cîți s-au născut din Avraam sînt curat seminție și fii ai lui Avraam, precum nici toți cei din Israil, adică cei ce s-au născut din Iacov, sînt *Israiliți*. Ci sămînță și fii ai lui Avraam și ai lui Israil sînt cei născuți din Avraam după asemănarea lui Isaac și cei vrednici de fapta bună a lui Israil, prin care el s-a învrednicit a-L vedea pe Dumnezeu. Fiindcă Pavel înadins nu a zis: «cei din Iacov», ci: «cei din Israil», ca să arate cinstitul nume pe care l-a luat Iacov de la Dumnezeu cînd s-a luptat cu El și a fost numit «Israil», ceea ce însemnează «mintă văzătoare de Dumnezeu». Căci așa zice *Sfînta Scriptură*: «Nu se va mai chema numele tău Iacov, ci Israil te vei numi» (*Facerea* 32:28). Deci, dacă tu – o, cititorule! – vei înțelege cine sînt cei ce se nasc după asemănarea nașterii lui Isaac, atunci vei afla adevărată și nemincinoasă făgăduința lui Dumnezeu, fiindcă acela li s-au dat făgăduințele. De aceea, nu se cuvine a fi hulit Dumnezeu, pentru că El a făcut ceea ce a zis, deși unii nu înțeleg.” (n. n.)

¹ Scriindu-le Evreilor, și Pavel va arăta că Avraam nu primise pămîntul făgăduit, cînd Dumnezeu îi zisese: „Tot pămîntul pe care îl vezi îl voi da ție și seminției tale pînă în veac” (*Facerea* 23:15). Avraam – scrie Pavel – „a nemernicit în pămîntul făgăduinței ca întru unul străin” (*Evrei* 11:9).” Zicere pe care Teofilact o tîlcuiește așa: „Cum «ca întru unul străin»? Așa, căci pînă și mormîntul Sarrei, femeia sa, l-a cumpărat de la Efron Heteul, locuitor al pămîntului acelaia, precum zice *Scriptura*: «Argintul țarinei ia-l de la mine, și-mi voi îngropa mortul [...]» (*Facerea* 23:13)” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

² Avraam (împreună cu Isaac și Iacov) nu a primit făgăduința pe acest pămînt, dar nici nu s-a îndoit că aceasta se va împlini, însă nu aici, căci – așa cum zice Pavel – „aștepta cetatea întemeiată, al cărei meșter și ziditor este Dumnezeu” (*Evrei* 11:10). Zicere pe care Sfințitul Teofilact o deslușește astfel: „Avraam și urmașii lui, adică fiul și nepotul, locuiau în pămîntul făgăduinței ca străini și nemernici [...] pentru că așteptau să primească cetatea cerească, aceea cu temelii adevărate, totdeauna întărite, care nu putrezesc niciodată. De aceea și Dumnezeu, văzîndu-i că defăimau făgăduințele bunătăților pămîntești, a întîrziat și a gătit a li le da pe acelea mai mari, cerești, pe care erau vrednici a le lua, iar nu pe acelea pămîntești, înjosite.” Așa zice și Teodorit: „Nu doreau de cele ce se fac, ci le poșteau pe cele viitoare. Căci doar acelea sînt adevărate și stăruitoare. Căci, prin «temelii», însemnează stăruirea, iar «cetate» nefăcută de mîna a numit petrecerea din ceruri” (după Cuviosul Nicodim Aghioritul, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

„[...] ci i-a făgăduit să-i dea lui [...]”/ Vezi că nu fără rost repetă zice-re. Nu i-a dat – zice – ci i-a făgăduit. Și, dacă Avraam era nemernic și străin, cum ar fi putut să țină și să moștenească acel pământ? Deci lui Avraam i se păzește moștenire prin sămînța lui, „care este Hristos [ca om]” (*Galateni 3:16*)¹, [pentru vremea] cînd vor împărăți împreună cu Dînsul și sfinții, precum este scris, cînd va veni întru slava Părintelui Său împărățind peste toate neamurile.²

¹ Zicere pe care Teodorit o tîlcuiește așa: „Și *Scriptura Veche* numește «testament al lui Dumnezeu» făgăduința făcută către Avraam. Deci nu este cu puțință ca acela să primească vreo adăugire, sau scădere sau surpare prin punerea *Legii*, care s-a făcut mulți ani mai târziu. Dumnezeu a toate a făgăduit să blagoslovească neamurile din «sămînța lui Avraam», iar sămînța aceasta este Stăpînul Hristos, căci printr-Însul a luat sfîrșit făgăduința și «neamurile» s-au norocit de blagoslovenie. Iar ceilalți toți – deși au fost împărtașiți de fapta bună cea mai desăvîrșită: ori Moisi, ori Samuil, ori Ilie și, cuprinzător, toți cei ce se pogorau cu neamul din Israil – se numesc «sămînță a lui Avraam» după fire, însă nu sînt acea «sămînță» care a adus «neamurilor» izvorul blagosloveniei. Căci aceasta arată dumnezeiescul Apostol, anume că *Scriptura* nu zice: «semințiilor», ca pentru multe, ci ca pentru una: «sămînței tale», care este Hristos. Deci aceia, chiar dacă se trag din Avraam cu neamul, nu se numesc și «sămînță a lui Avraam», dar Acesta chiar are această numire, fiindcă doar El este Cel care a dat blagoslovenie, după făgăduință. Pentru aceasta, dumnezeiescul Apostol arată că făgăduința e mai tare decît *Legea*” (în tîlcuirea psalmilor). (n. n.)

² Despre moștenirea „sămînței lui Avraam” Hristos și împărățirea Lui a proorocit de multe ori Sfîntul împărat David, el însuși strămoș după trup al Mîntuitorului Hristos. Să citim despre aceasta stihurile 6-8 din *Psalmul 104*, împreună cu tîlcuirea lor făcută de Teodorit: „«Sămînța lui Avraam – robii Lui, fiii lui Iacov – aleșii Lui.»

Pe aceiași îi numește cu amîndouă numele, fiindcă unii au fost strămoși, iar ceilalți – fii. Iar «aleși» i-a numit ca pe cei ce s-au chemat «norod al lui Dumnezeu» mai mult decît toate neamurile. Și a arătat aceasta și prin cele adăugate:

«El este Domnul Dumnezeu nostru, în tot pămîntul – judecățile Lui.»

Căci pe aceștia i-a numit «norod al Său» Cel ce este Dumnezeu și Domn al tuturor și stăpînește toată lumea.

«Adusu-Și-a aminte în veac de așezămîntul Său, de cuvîntul ce a poruncit întru o mie de neamuri.»

Prin acestea, ne învață îndelungarea și statornicia făgăduințelor făcute către Avraam, căci cuvîntul nu este covîrșitor, după cum au socotit oarecari, ci adevărat și dumnezeiesc. Și Dumnezeu al tuturor S-a făgăduit că întru «sămînța lui Avraam» se vor blagoslovi toate neamurile, iar «sămînța» lui după trup este Stăpînul Hristos, Care are stăpînirea veșnică și împărăția nepieritoare. Aceasta arată încă și pomenirea celor «o mie de neamuri», căci cuvîntul nu însemnează număr de ani, ci îndelungarea și veșnicia.”

Iar Pavel, vorbind despre a doua venire a Mîntuitorului în epistola întîia către Tesaloniceni, proorocește această împărățire în chip luminat: „[...] apoi noi, cei vii ce vom fi

„[...] și sămînței lui după dînsul, neavînd el fiu”/ Iarăși însemnează puterea lui Dumnezeu, care face a fi cu puțință cele cu neputință. Căci, pe cel ce era în Persia, atît de departe, a zis că îl va face domn și stăpîn al Palestinei. Aici se arată și multa iubire de oameni a lui Dumnezeu, și credința lui Avraam, căci acest cuvînt: „neavînd el fiu”, îi arată ascultarea și credința. Căci cele ce se făceau împotriva l-ar fi putut pleca a socoti că nici după acestea nu va primi nici un pas de pămînt, de vreme ce nu avea acum, cînd venise [la locul poruncit].¹

„Și Dumnezeu i-a grăit astfel: «Sămînța lui va fi nemernică în pămînt străin, și acolo o vor robi și o vor chinui patru sute de ani.»”/ Vezi chipul făgăduinței și cu cîți ani mai-nainte se făcuse? Și nicăieri nu e jertfă și nicăieri tăiere împrejur! Și prin acestea arată cum Dumnezeu îngăduia ca Israiliții să pătimească rău, deși nu avea să-i învinuiască pentru nimic.² Cel ce avea să dea pămîntul a slobozit mai întîi cele rele.

rămas, ne vom răpi în nori împreună cu aceștia, spre întîmpinarea Domnului, în văzduh, și așa totdeauna împreună cu Domnul vom fi” (3:17). Zicere pe care Teofilact o tîlcuiește așa: „Creștinii cei drepti și vrednici ce se vor afla vii atunci, schimbîndu-se îndată, au să se răpească și ei în nori asemenea cu cei ce s-au sculat din morți, mergînd spre întîmpinarea Domnului în văzduh. Căci, așa cum Hristos, după ce S-a sculat din morți, S-a înălțat la ceruri pe nori – căci zice: «Norii L-au luat pe El de la ochii lor» (*Fapte* 1:9) – tot la fel se vor înălța și Creștinii ce au viețuit după Hristos, cu același car, adică cu aceiași nori, cu care S-a înălțat și Hristos. Dar poate s-ar nedumeri cineva și ar zice: Dacă Hristos are să Se pogoare, de ce-i mai răpește sus pe Creștinii cei drepti? La aceasta răspundem că îi înălță pentru cînte și pentru slavă. Căci – așa cum un împărat, cînd urmează să intre în vreo cetate, este întîmpinat de cei cinstiți și slăviți, iar cei osîndiți nu ies afară, ci-l așteaptă pe împărat înăuntru, ca să fie judecați – așa va fi și atunci, și dreptii se vor răpi în nori și vor merge cu îndrăzneală spre întîmpinarea Domnului. Iar după Judecată au să rămînă uniți pururea cu Împăratul Hristos (unire care este capul tuturor bunătăților), împreună împărășind și împreună slăvindu-se cu El în veci.” (n. n.)

¹ Pentru această ascultare fără cîrtire și îndoială a fost ales Avraam ca pîrinte al norodului ales. Căci a crezut nesmintit în cuvîntul lui Dumnezeu și cînd și-a părăsit țara și neamul pentru acel pămînt pe care nu l-a dobîndit, și cînd a primit fără nici o nădejde făgăduința de a avea fiu, și – mai ales! – atunci cînd l-a dus pe acest fiu la jertfă. Din această ascultare a lui Avraam aveau să cadă urmașii urmașilor lui, de la ieșirea din Egipt și pînă în vremea Sfîntului Ștefan, care tocmai aceasta le arată arhierilor și bătrînilor. (n. n.)

² Dumnezeu a făcut aceasta ca să le pună credința la încercare, precum și lui Avraam, credința fiind aceea adevărită prin faptele bune, de vreme ce – după Iacov „fratele Domnului” – „fără fapte, credința este moartă” (*Iacov* 2:20). (n. n.)

„[...] și acolo o vor robi și o vor chinui patru sute de ani.”/ Cele de aici nu sînt împotrivă aceloră scrise la *Ieșire*. Căci acolo s-a zis: „Iar după trecerea celor patru sute treizeci de ani a ieșit toată oștirea Domnului din pămîntul Egiptului” (*Ieșirea* 12:41), iar aici zice că după patru sute de ani. Ci se cuvine a crede că nu s-a zis că au ieșit după ce s-au împlinit [întocmai] acei patru sute de ani, ci după patru sute de ani care îi cuprind și pe cei treizeci. [...] Căci zice [mai departe]: „și o vor chinui patru sute de ani, și după acestea vor ieși și Îmi vor sluji Mie”. Acest cuvînt: „după acestea”, însemnează cei treizeci de ani.

„Și pe neamul căruia vor sluji, Eu îl voi judeca – a zis Dumnezeu”/ Nici cei ce îi chinuiau pe dînșii nu făceau aceasta fără de muncă. Pentru că amară și grea robie aveau să pătimească [Iudeii în Egipt], căci nu ca pe niște robi, ci ca pe niște vrăjmași și pizmași i-au folosit [Egiptenii].

iar după acestea vor ieși și-Mi vor sluji Mie în locul acesta» (Face-rea 15:13, 14). (8) Și i-a dat așezămîntul tăierii împrejur. Și așa l-a născut pe Isaac și l-a tăiat împrejur a opta zi. Și Isaac l-a născut pe Iacov, și Iacov pe cei doisprezece Patriarhi. (9) Și Patriarhii, pizmuindu-l pe Iosif, l-au vîndut în Egipt. Dar Dumnezeu era cu el, (10) și l-a scos din toate necazurile lui și i-a dat dar și înțelepciune înaintea lui Faraon, împăratul Egiptului, iar acesta l-a pus povățuitor peste Egipt și peste toată casa lui. (11) Și a venit foamete peste tot pămîntul Egiptului și al Hanaanului și necaz mare, și părinții noștri nu aflau hrană. (12) Și Iacov, auzind că sînt bucate în Egipt, a trimis pe părinții noștri înțîia oară. (13) Iar a doua oară Iosif s-a făcut cunoscut fraților săi și Faraon a aflat neamul lui Iosif. (14) Și Iosif, trimițînd, l-a chemat pe Iacov, tatăl său, și toată rudenia sa, cu șaptezeci și cinci de suflete. (15) Și Iacov s-a coborît în Egipt; și a murit și el și părinții noștri; (16) și au fost strămutați în Sihem și au fost puși în mormîntul pe care Avraam l-a cumpărat cu preț de argint de la fiii lui Emor al lui Sihem.

S-a legiut Părinților a se tăia împrejur marginea pielii pentru că Avraam se ridicase și venise în Palestina din pămîntul Haldeilor, iar acestora le era slobod – după obiceiurile lor strămoșești, la fel ca și Mezilor și Perșilor – să se împreuneze cu mamele și cu surorile lor. Deci marginea

pielii trupului se taie împrejur pentru a depărta de la prieteșugul trupului și a se lepăda de nelegiuirile nunți între rudenii. Iar alții zic că lui Avraam și celor dintr-însul li s-a rînduit tăierea împrejur ca să fie arătat că dintru dînșii va fi Hristos după trup. Căci cunoaștem că tăierea împrejur făcută în trup de demult închipuia întru sine icoana mîntuitorului botez, prin lepădarea marginii pielii arătîndu-se lepădarea rudeniei celei după trup și înfierea celor tăiați împrejur ca fii ai lui Dumnezeu.

„[...] și l-a tăiat împrejur a opta zi”/ Isaac se taie împrejur în ziua a opta [după porunca lui Dumnezeu], de unde și Iudeii¹, [care țineau aceeașta nesmintit], cum scrie la *Ioan*.² Iar Ismail, cînd avea treisprezece ani³: pentru aceasta, și Ismailitenii, cei dintr-însul, așa se taie împrejur.

¹ Cum îi poruncise Dumnezeu lui Avraam: „În neamul vostru, tot pruncul de parte bărbătească, născut la voi în casă sau cumpărat cu bani de la alt neam, care nu-i din seminția voastră, să se taie împrejur în ziua a opta” (*Facerea* 17:12). (n. n.)

² Iudeii țineau la tăierea împrejur la opt zile în chip nesmintit, încît, dacă se întîmpla ca ziua a opta a pruncului să cadă Sîmbăta, călcau și Sabatul, pentru a cărui necinstire L-au osîndit pînă și pe Hristos-Dumnezeu, cînd vindeca oameni întru acea zi. De aceea pomenește Sfîntul Teofilact de evanghelia lui Ioan, căci acolo Mîntuitorul le arată Iudeilor că Îl învinuiesc degeaba pentru călcarea *Legii*, de vreme ce ei înșiși călcau Sîmbăta pentru un lucru trupesc, zicînd așa: „[Voi, care] îl tăiați împrejur pe om Sîmbăta, ca să nu se strice *Legea* lui Moisi, vă mîniați pe Mine că am făcut Sîmbăta un om întreg sănătos?” (*Ioan* 7:22). (n. n.)

³ Cum scrie la *Facere* 17:25. Acesta a fost semn de la Dumnezeu că Ismail, cel născut din roaba Agar, nu este „fiu al lui Avraam” după credință. De aceea îl și pune Dumnezeu pe Avraam să îl alunge, cunoscînd dinainte că acesta nu va moșteni făgăduința: „Scoate pe fiul slujnicei, căci nu va moșteni fiul slujnicei cu fiul celei slobode!” (*Facere* 21:10). Același lucru, și pentru aceeași pricină, l-a făcut Dumnezeu și cu Isav, care era chiar frate geamăn cu Iacov, tocmai ca să ne învățăm că pot fi unii frați după trup, dar nu și „fii ai lui Avraam”, adică ai credinței, și deci nu fii ai lui Dumnezeu.

Despre tăierea împrejur a lui Ismail, Sfîntul Chiril al Alexandriei zice așa (în *Cuvîntul despre tăierea împrejur în a opta zi*): „Ismail, ca acela născut după trup și tăiat împrejur în anul al treisprezecelea al vîrstei sale, a căzut din învierea Domnului ce s-a făcut «în ziua a opta», ca unul ce nu a primit mîntuitoarea propovăduire a acesteia. A căzut încă și din «a douăsprezecea zi», ca unul ce și-a întors fața de la ceata celor doisprezece Apostoli. Iar Isaac se taie împrejur întru a opta zi, fiindcă – zice – «fii celei slobode», adică ai Ierusalimului celui de sus, primind-o pe «cea de-a opta», adică învierea lui Hristos, și îmbogățindu-se de tăierea împrejur duhovnicească, s-au slobozit de tot păcatul și s-au izbăvit de moarte. Fiindcă aceștia s-au slobozit de păcat, din care și prin care a venit moartea, potrivit-o însă la viața întru Hristos.” (n. n.)

„[...] l-au vîndut în Egipt”/ Nimic avînd pentru care să-l învinuiască pe fratele lor, ci i-au făcut răul acela după ce el venise la ei pentru grija lor.¹ Și, neștiind, el ajută proorociei; și, nevînd, s-a făcut pricinuitor mîntuirii [Iudeilor], deși după multe ispite. Iar Iosif a întors asupra lor mare frică și nesuferită rușine, deși nu le-a făcut nici un rău, suferindu-le pe toate cu nepomenire de rău. Ci și flămînzi fiind, i-a hrănit și i-a făcut cunoscuți [și primiți] lui Faraon.

„[...] și au murit el și părinții noștri și au fost strămutați în Sihem [...]”/ În Sihem se îngropaseră Avraam și Patriarhii care se numeau „Si-hema”. „[...] și au fost puși în mormîntul pe care Avraam l-a cumpărat cu preț de argint.”/ Zicînd aceasta, arată că nici pînă la îngropare nu se făcuse Avraam stăpîn locului. Căci însuși mormîntul îl cumpărase de la Emor, ca să o îngroape pe Sarra.²

(17) Iar cum se apropia vremea făgăduinței pentru care s-a jurat Dumnezeu lui Avraam, a crescut norodul și s-a înmulțit în Egipt, (18) pînă cînd s-a ridicat peste Egipt alt împărat, care nu știa de Iosif. (19) Acesta, meșteșugind ca un viclean asupra neamului nostru, i-a chinuit pe părinții noștri ca să-și lepede pruncii lor, să nu vieze. (20) Întru acea vreme, s-a născut Moisi și era plăcut lui Dumnezeu. Și trei luni a fost hrănit în casa tatălui său. (21) Și, lepădîndu-l el [tatăl său], l-a luat fiica lui Faraon și l-a crescut ca fiu al ei. (22) Și a fost învățat Moisi în toată înțelepciunea Egiptenilor și era puternic în cuvintele și în faptele lui. (23) Iar cînd i s-au împlinit lui patruzeci de ani, s-a suit în inima lui să-i cerceteze pe frații săi, fiii lui Israil. (24) Și, văzîndu-l pe unul dintre ei că pătimea nedreptate, l-a apărut și a făcut izbîndă celui asuprit, ucigîndu-l pe Egiptean. (25) Și socotea că frații săi pricep că Dumnezeu le dă izbăvire prin mîna lui, dar ei n-au priceput. (26) Și a doua zi s-a arătat unora care se băteau și i-a îndemnat la pace, zicînd: «Bărbaților, sînteți frați. De ce vă faceți nedreptate unul altuia?» (27) Dar cel care îl asuprea pe aproapele l-a împins, zicînd: «Cine te-a pus pe tine domn și judecător peste

¹ I l-au făcut din pizmă, căzînd el între frații săi „ca între niște lupi”, cum zice Teodorit în a sa tîlcuire a psalmilor. (n. n.)

² Ceea ce am arătat deja într-o notă dinainte. (n. n.)

noi? 28. Nu cumva vrei să mă omori, cum l-ai omorât ieri pe Egiptean?» (Ieșirea 2:14).

„[...] Iar cum se apropia vremea făgăduinței pentru care s-a jurat Dumnezeu lui Avraam, a crescut norodul și s-a înmulțit [...]”/ Acest cuvânt arată că [Dumnezeu] nu îi crescuse pe dînșii întru cei patru sute de ani, ci cînd avea să se apropie sfîrșitul, cînd petrecuseră de acum în Egipt patru sute de ani și mai mulți.

„Și, lepădîndu-l el [tatăl său, pe Moisi], l-a luat fiica lui Faraon și l-a crescut ca fiu al ei. Și a fost învățat Moisi în toată înțelepciunea Egiptenilor [...]”/ Și dacă acel lucru al lui Iosif este minunat – că s-a vîndut de frați și că cel vîndut i-a mîntuit [pe vînzători] – acesta este mai minunat, că Faraon îl hrănea pe cel care avea să-i surpe împărăția.¹ Cel ce trebuia să fie ucis de acela care hotărîse asupra lui moarte se învăța și se creștea spre surparea celui ce îl hrănea. Iar acest cuvînt: „meșteșugind asupra neamului nostru, i-a chinuit pe părinții noștri ca să-și lepede pruncii, să nu vieze”, însemnează că Faraon nu voia să facă uciderea pruncilor la arătare.

„Și s-a învățat Moisi toată înțelepciunea Egiptenilor [...]”/ Nici Moisi, nici Anania și Daniil n-ar fi învățat după învățătură străină dacă nu i-ar fi nevoie și nu i-ar fi silit stăpînii. Pentru că nu o folosesc pe dînsa întru nimic, numai dacă n-ar zice poate cineva că bun lucru era a o învăța ca să răstoarne amăgirile aceloră.

„[...] și a făcut izbîndă Moisi celui asupra, ucigîndu-l pe Egiptean.”/ Moisi nu l-a ucis stăpînindu-se de mînie, nici biruindu-se de iuțime, ci din rîvnă. Și lucrul făcut pentru rîvna lui Dumnezeu, măcar ucidere de ar fi, nu este ucidere. Căci Finees, ucigîndu-i pe cei doi [pe Israilit și pe femeia Madianită, n. n.] L-a împlînzit pe Dumnezeu, și a încetat zdrobirea [fiilor lui Israil].² Iar lucrul făcut de Moisi era închipuire a aceloră necu-

¹ Prin „cel care avea să surpe împărăția” lui Faraon se înțelege Moisi împreună cu neamul lui Israil, povățuit de el. Iar Moisi nu numai că fusese hrănit de Faraon, dar și „fiu” al fiicei lui Faraon – precum zice Pavel: „Prin credință, făcîndu-se mare, Moisi s-a lepădat de a se numi «fiu» al fiicei lui Faraon” (Evrei 11:24). Stih pe care Teofilact îl filcuieste așa: „Este arătat că Moisi s-a lepădat a se numi «fiu» al fiicei lui Faraon fiindcă nădăjduia a lua de la Dumnezeu vrednicii mai mari. Iar zicerea «s-a lepădat» arată ura cea covîrșitoare și înființată în inima sa pentru curtea împărătească.” (n. n.)

² Precum citim că i-a spus Dumnezeu lui Moisi: „Finees, feciorul lui Eleazar, fiul preotului Aaron, a abătut mînia Mea de la fiii lui Israil, rîvnind între ei pentru Mine, și

noscute, era semn că, prin el, Dumnezeu avea să-i ucidă pe Egipteni și să-i mîntuiască pe Israiliți.¹

„Și socotea că frații săi pricep că Dumnezeu le dă izbăvire prin mîna lui [...]”/ De vreme ce prin înseși faptele se arăta apărarea [lui Dumnezeu prin Moisi], ce mai era de priceput? Dar ei n-au priceput.

„Și a doua zi s-a arătat unora care se băteau și i-a îndemnat la pace: «Bărbaților, sînteți frați. De ce vă faceți nedreptate unul altuia?»”/ Vezi cum cel ce arătase mînie asupra Egipteanului vorbește acum cu blîndețe. Și vezi [ce i se răspunde]: „Cine te-a pus pe tine domn și judecător peste noi?” Acela zicea aceleași graiuri ca și către Hristos! Așa au obicei Iudeii: făcîndu-li-se bine, să-l nedreptățească pe făcătorul de bine.²

Și vezi cum făgăduința lui Dumnezeu creștea prin acelea prin care diavolul se ispitea să o strice. Fiindcă Israil pătimea necaz și greutate, dar creștea și se înmulțea. Căci pentru aceasta e luat și Moisi în casa împărătească, și hrănit și învățat. Așa, robul cel vîndut ajunge să împărătească acolo unde era rob. Căci, fiind lepădat, l-a luat fata lui Faraon. Părinții l-au născut și au văzut că era frumos, căci mai-nainte înflorea întru dînsul darul. Și, văzîndu-l că era frumos, le-a fost milă de el. Și, temîndu-se de porunca lui Faraon, l-au ascuns; apoi, s-au biruit de frică și s-au pornit să-l arunce. Și, pentru milostivire, meșteșugesc porunca: făcînd sicriu,

nu i-am mai pierdut pe fiii lui Israil în mînia Mea. De aceea, spune-i că voi încheia cu el legămîntul Meu de pace, și va fi pentru el și pentru urmașii lui de după el legămînt de preoție veșnică, fiindcă a arătat rîvnă pentru Dumnezeul său și a ispășit păcatul fiilor lui Israil” (*Ieșirea* 25:11-13). (n. n.)

¹ Moisi nu l-a ucis pe Egiptean din mînie, ci fiindcă el fusese ales să apere și să poartă norodul lui Dumnezeu, al cărui prooroc și legiuitor urma să fie. (n. n.)

² „Căci – zice Teofilact în altă parte – așa cum Evreii, cărora li se făcuse bine de către Hristos, la urmă Îl ocărau și-L necinsteau, iar la sfîrșit L-au răstignit – tot astfel și cei cărora li se făcuse bine de către Moisi mai înainte, în urmă îl ocărau și-l necinsteau. Căci însuși Evreul izbăvit de Moisi din mîna Egipteanului care îl bătea, chiar acela îl ocăra a doua zi pe Moisi, făcătorul său de bine, care acum îl muștra pentru lovirea fratelui său. Și îi zicea lui Moisi: «Cine te-a pus începător și judecător asupra noastră? Au doar vrei să mă ucizi cum l-ai ucis ieri pe Egiptean?»” (*Ieșirea* 2:14).” (în tîlcuirea la *Evrei*). La care Cuviosul Nicodim Aghioritul vine și cu alte lămuriri, zicînd așa: „Încă și Procopie zice că cel ce i-a stat împotrivă și l-a ocărît pe Moisi a fost însuși Evreul căruia i se făcuse bine de către acesta, fiindcă nimeni altul nu fusese de față să vadă cum l-a ucis Moisi pe Egiptean pentru a-l slobozi pe Evreu din mîinile lui” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

după urmarea aceluia făcut în vremea lui Noe, și chemându-L pe Dumnezeu lui Noe, au aruncat copilul în râu cu sicriașul, ca să pară și că se pleacă poruncii, și să păzească copilul. Și aceia îl aruncă, iar Dumnezeu poruncește fetei lui Faraon, care nu știa, să iasă la râu. Și ea a ieșit neștiind și a aflat cea ce nu căuta, și s-a mântuit Moisi prin semnele mântuirii de obște ale Bisericii. Căci sicriul din lemn era, și lemnul în apă, și mântuire s-a făcut celui deznădăjduit de viață; și ceea ce l-a luat nu era Iudeică, ci din „neamuri”, Egipteană.¹ Și apoi pribegeste, însă în pribegie se învrednicește de vederea aceea și i se încredințează povățuirea norodului.

(29) Și a fugit Moisi pentru cuvântul acesta și s-a făcut nemernic în pământul lui Madiam, unde a născut doi fii. (30) Și, după ce s-au împlinit patruzeci de ani, Îngerul Domnului i S-a arătat în pustiul Muntelui Sinai, în para focului unui rug. (31) Iar Moisi, văzînd, s-a minunat de vedenie; și, apropiîndu-se ca să ia seama, s-a făcut glasul Domnului către el: (32) «Eu sînt Dumnezeuul părinților tăi, Dumnezeuul lui Avraam, și Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov!» (Ieșirea 3:6). Și Moisi, cutremurîndu-se, nu îndrăznește să privească. (33) Iar Domnul i-a zis: «Dezleagă încălțămînta picioarelor tale, căci locul întru care stai este pămînt sfînt! (34) Privind, am văzut chinuirea norodului Meu în Egipt, și suspinul lor l-am auzit și M-am pogorît ca să-i scot. Și acum vino, să te trimit în Egipt!» (Ieșirea 3:5-10).

Dar nici fuga lui Moisi n-a stins iconomia lui Dumnezeu, căci, „după ce s-au împlinit patruzeci de ani, i S-a arătat lui Îngerul Domnului, în pustiul Muntelui Sinai, în para focului unui rug”. Cînd era fugăr, cînd era străin, cînd multă vreme petrecuse în pămînt străin, încît făcuse și doi copii, cînd nu mai nădăjduia să se mai întoarcă, atunci i S-a arătat lui Înge-

¹ Semnele învierii: sicriul (chivotul lui Noe) în apa botezului, de unde corabia Bisericii lui Hristos, care a fost luată din «neamuri», adică dintre toți cei aflați întru întunericul necunoașterii de Dumnezeu. De aceea zice Proorocul: „Ascultă, fiică, și vezi, și pleacă urechea ta și uită norodul tău și casa părintelui tău!” (Psalmul 44:10). Stih pe care dumnezeiescul Teodorit îl tâlcuiește așa: „Biserica «neamurilor» a avut părinți și strămoși care au slujit idolilor, deci acesteia îi cere să nu lase întru pomenire nici unul din obiceiurile părintești. Iar Duhul Sfînt o numește «fiică», pentru că ea a primit nașterea duhovnicească de a doua oară [botezul din apă și din Duh, n. n.]” (în tâlcuirea psalmilor). (n. n.)

rul! Și însemnează că acum „Înger” Îl numește pe Fiul lui Dumnezeu, precum [altădată] „om”.¹ Și Acesta nu i Se arată lui în biserică², ci în pustie; și nu oricum în pustie, ci în rug. Și iată, și de glas s-a încredințat: „Eu sînt – zice – Dumnezeuul părinților tăi, [„Îngerul sfatului celui mare” (Isaia 9:6)], [...] Dezleagă încălțăminte picioarelor tale, căci locul întru care stai este pămînt sfînt!” Locul era sfînt din pricina arătării lui Hristos și cu mult mai minunat decît locul cel din Sfintele Sfintelor³, căci acolo niciodată nu S-a arătat așa. Apoi, și purtarea de grijă multă este, căci zice: „Privind, am văzut chinuirea norodului Meu [...], și suspinul lor l-am auzit și M-am pogorît ca să-i scot.”

(35) Pe Moisi acesta – de care s-au lepădat, zicînd: «Cine te-a pus pe tine domn și judecător?» (Ieșirea 2:14) – pe acesta l-a trimis Dumnezeu domn și izbăvitor, prin mîna Îngerului care i Se arăta-se lui în rug. (36) Acesta i-a scos pe dînșii, făcînd minuni și semne în țara Egiptului, și în Marea Roșie și în pustie, timp de patruzeci de ani. (37) Acesta este Moisi, cel ce a zis fiilor lui Israil: «Prooroc ca mine vă va ridica Dumnezeu din frații voștri; pe El să-L ascultați!» (Deuteronomul 18:15). (38) Acesta este cel ce a fost la adunare în pustie cu Îngerul care i-a vorbit pe Muntele Sinai și cu părinții noștri, primind cuvinte vii să ni le dea nouă. (39) Căruia n-au voit să se facă ascultători părinții noștri, ci l-au lepădat și s-au întors cu inimile lor în Egipt, (40) zicînd lui Aaron:

¹ Despre aceasta, iată ce zice și Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Și marele Vasilie zice că Cel ce i S-a arătat lui Moisi (în rug) și lui Iacov, încă și lui Avraam, a fost Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce se scrie că li S-a arătat «Înger» și «Dumnezeu»: «Deci este vădit fiecăruia că, acolo unde se zice: Înger și Dumnezeu, e numit Însuși Cel unul născut, Care, arătîndu-Se oamenilor, a vestit sfinților voia Părintelui Său» (cuvîntul al 2-lea asupra lui Evnomie). Încă și Sever zice aceasta (foaia 576 și 578, în tomul 1 al șirului celor 5 cărți). Despre aceasta cîntă și Biserica, în cîntarea a cincea, glasul al doilea, a canoanelor Treimii: «Lui Moisi în rug arătîndu-Te în chip de foc, Înger al Părintelui Te-ai numit, Cuvinte!»; iar înțîia cîntare a glasului șapte zice: «Arătîndu-Te în rug lui Moisi, Cuvinte al lui Dumnezeu, ca un foc curățitor»” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

² De aici plecînd pricina lui Ștefan, adică de la stricarea bisericii *Legii* celei vechi și a rînduieiilor sale. (n. n.)

³ Acea parte a Cortului Mărturie și apoi a bisericii lui Solomon în care nu intra decît arhiereul (și acela doar o dată în an) pentru a săvîrși jertfa de curățire și a i se vorbi de la Dumnezeu, Care nu Se arăta așa de vădit precum lui Moisi în rug. (n. n.)

«Fă-ne dumnezei să meargă înaintea noastră, căci acestui Moisi care ne-a scos din țara Egiptului nu știm ce i s-a întâmplat!» (Ieșirea 32:11). (41) Și au făcut în zilele acelea un vițel, și au adus idolului jertfă și se veseleau întru lucrurile mâinilor lor.

Zice: Pe acest Moisi – care s-a primejduit să piară, care a fost defăimat de [ai lui], de către care a fost lepădat – Dumnezeu, ridicându-l, l-a trimis prin mâna Îngerului ce i S-a arătat în rug. El L-a văzut în chip arătat pe Dumnezeu, pe Acela numit „Înger”.

„Acesta este Moisi, cel ce a zis fiilor lui Israil: «Prooroc ca mine vă va ridica Dumnezeu din frații voștri [...]»”/ Adică: Defăimat ca și mine, de aceia care se cădea mai virtos să Îl cinstească. Și, prunci fiind, amândoi erau vrăjmășuiți: pe Moisi a voit să-l ucidă Faraon, și a fugit; pe Stăpînul, Irod, și El a scăpat în Egipt. Amândoi au dat lege, și nici unul nu a fost ascultat.

„Acesta este cel ce a fost la adunare în pustie cu Îngerul care i-a vorbit pe Muntele Sinai și cu părinții noștri [...]”/ Zicerea pusă înainte arată că nu de la loc se întâmplă oamenilor să fie mai răi sau mai buni. Căci, afară de Egipt fiind cu locul aceia despre care este cuvîntul, cu așezarea [su-fletului] erau într-însul, nedepărtîndu-și și nedezipindu-și a lor socoteală de obiceiurile egiptene¹, precum zice și *Evanghelia*: „Unde este comoara ta, acolo e și inima ta” (*Matei* 6:21) Căci mulți, fiind încă pe pămînt, dar strîngînd comoară în cer, acolo își au inima; iar îngerii care au călcat porunca, acolo fiind, își aveau așezarea [inimii] pe pămînt, pricină din care le-a și urmat a fi aruncați din cer pe pămînt. [...]

„Fă-ne dumnezei! [...]”/ N-au zis: „dumnezeu”, ci: „dumnezei”. „Și au făcut în zilele acelea un vițel, și au adus idolului jertfă și se veseleau

¹ Iudeii au rămas legați pururea, pînă azi, de păgînismul egiptean (la care s-a adăugat apoi acela babilonian), „Egiptul fiind încununat de demult cu stăpînirea păgînătății”, după cum zice Teodorit, care îl cuiește stihul „întru Tine m-am întărit din pîntece, din mitrasul maicii mele Tu ești acoperitorul meu” (*Psalmul* 70:6) așa: „«Naștere» și prăsiere numește ieșirea din Egipt. Și Dumnezeul tuturor ne învață aceasta, prin prea-dumnezeiescul Iezechil, cînd muștră păgînătatea Ierusalimului și zice: «Tatăl tău este Amoreu, iar mamă-ta Heteancă», adăugînd: «În ziua în care te-ai născut, buricul tău nu s-a tăiat, și cu sare nu te-ai sărat și cu apă nu te-ai spălat spre mîntuire.» Căci – de vreme ce buricul este ca o rădăcină pruncului, căci prin acela se crește și se hrănește, iar Israil avea sădită întru sine păgînătatea Egiptenilor și după ieșirea din Egipt – după cuviință a zis: Nu ți s-a tăiat buricul, căci tot din pîntecele maicii [păgînătatea egipteană, n. n.] tragi hrana, și petreci întru meșteșugirile mai dinainte” (în înțelesul *Psalmilor*). (n. n.)

întru lucrurile mâinilor lor.”/ Aceasta a zis-o și David: „Și au făcut vițel în Horiv, și s-au închinat celui cioplit și au schimbat mărirea Lui întru asemănare de vițel ce mănâncă iarbă. Și au uitat pe Dumnezeu, Cel ce i-a mîntuit pe dînșii, Cel ce a făcut lucruri mari în Egipt, minunate în pămîntul lui Ham, înfricoșate în Marea Roșie” (*Psalmul 105: 19-22*)¹ Și nu fără rost a pomenit de Horiv, ci ca să arate covîrșirea nebuniei lor. Căci, unde Se arătase Dumnezeu lui Moisi, acolo au făcut idolul și i-au adus jertfă!²

(42) Și Dumnezeu S-a întors, și i-a dat pe ei să slujească oștirii cerului, precum este scris în cartea Proorocilor: «Oare Mie Mi-ați adus junghieri și jertfe, casă a lui Israil, timp de patruzeci de ani

¹ Vițelul era boul Apis, idolul Egiptenilor, despre care va mai fi vorba. (n. n.)

² Acestea le zice și Teodorit, aducînd și alte amănunte: „Nu așa prost a pomenit muntele, ci arătînd covîrșirea păgînatății: căci întru acesta S-a arătat Domnul tuturor, întru acesta i-a umplut de groază pe dînșii, arătîndu-Se cu mulțime de foc, folosind trîmbețe, și lovind cu trăsnete urechile lor și aducînd cu atîta frică punerea de lege. Întru acesta au îndrăznit păgînatatea. [Și] altă nebunie a fost că au adus cinstea cea dumnezeiască lucrului pe care îl vedeau că și-a primit chipul prin meșteșug omenesc. [Și] foarte potrivit a povestit cu jale nebunia lor: căci – în loc de a Celui ce atîtea minuni a făcut, și a dăruit mîntuirea aceea prea-slăvită și atîtea a putut a lucra – au cinstit icoană de vițel, al cărei întîi chip [«model», cum spunem acum, n. n.] are trebuință de hrană. Și hrană a vițelului nu este pîinea ce se aduce celor cuvîntători, ci buruieni și iarbă. Iar a vițelului – celui ce firea îi este necuvîntătoare, și hrana îi este iarbă și slujba lui este dăruită oamenilor – icoana este cu mult mai proastă, căci nu e numai necuvîntătoare, ci și neînsuflețită, și nu poate nici a lucra, nici a mugi și a zbiera, nici a mîncă. Dar ei au ispitit-o pe cea neputincioasă mai mult decît pe Dumnezeu! (în tîlcuirea psalmilor). Și cînd au făcut aceasta? Chiar „în acele zile”, adică în vremea cînd Moisi primea *Legea* de la Dumnezeu! (n. n.)

De aceea a îngăduit Dumnezeu jertfele, pe care nu El le-a dorit – după cum se arată în mai multe rînduri în această carte, și așa cum deslușește Pavel în epistolele sale – pentru a-i dezvăța pe Iudei să mai aducă jertfe dobitoacelor, și mai cu seamă cornutelor mari, care îl închipuiau pe Apis, taurul sau boul „sacru” al Egiptenilor. Astfel, Dumnezeu legiuiește, dimpotrivă, ca ei să îl jertfească pe acela lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă trei lucruri: o dată, omul își aduce aminte că el e stăpîn și domn asupra dobitoacelor, iar nu acelea asupra lui; al doilea, prin jertfirea dobitoacelor, omul, stăpînul lor, recunoaște că le-a primit în dar de la Dumnezeu a toate și astfel își arată recunoștința; și, al treilea, prin aceasta se arată că idoli închipuiți de acele dobitoace nu sînt nimic în fața lui Dumnezeu, ci goale sminteli și năluciri diavolești. (n. n.)

în pustie? (43) Și ai purtat cortul lui Moloh și steaua dumnezeului vostru Remfan, chipurile pe care le-ai făcut, ca să vă închinați la ele! De aceea, vă voi strămuta dincolo de Babilon!» (Amos 5:25-27). (44) Părinții noștri aveau în pustie Cortul Mărturie, precum orînduise Cel ce a vorbit cu Moisi, ca să-l facă după chipul pe care îl văzuse. (45) Și, primindu-l pe acesta, părinții noștri l-au adus cu Iisus [Navi] în țara stăpînită de neamurile pe care Dumnezeu le-a scos de la fața părinților noștri, pînă în zilele lui David, (46) care a aflat har înaintea lui Dumnezeu și a cerut să afle locaș pentru Dumnezeul lui Iacov. (47) Iar Solomon l-a zidit Lui casă, (48) dar Cel Preaînalt nu locuiește în locașuri făcute de mîini, precum zice Proorocul: (49) «Cerul este scaunul Meu și pămîntul așternut picioarelor Mele. Ce casă Îmi veți zidi Mie? – zice Domnul – sau care este locul odihnei Mele? (50) Au nu mîna Mea a făcut toate acestea?» (Isaia 66:1, 2).

Ceea ce zice: „i-a dat pe ei să slujească”, este în loc de: „i-a lăsat”, „i-a slobozit”, precum și la Apostolul zicerea „i-a dat pe dînșii Dumnezeu întru minte neiscusită, să facă cele necuvenite” (1 Corinteni 1:29) e în loc de: „i-a lăsat să fie dați”.¹ Deci zice: De vreme ce Iudeii aveau o asemenea dorire a sluji zidirii mai vîrtos decît Ziditorului – după ce le-a oprit de multe ori prin Prooroci sîrguința aceasta, iar ei au rămas tot întru aceea – Dumnezeu i-a lăsat precum au voit și au ales. Iar acest cuvînt: „Dumnezeu S-a întors”, e în loc de: „întorcîndu-Se de la altă voie”. Căci

¹ Zicerea aceasta: „[...] i-a dat pe dînșii Dumnezeu întru minte neiscusită, să facă cele necuvenite”, îi însemnează pe Elini (pe păgîni), dar se potrivește desăvîrșit și Iudeilor, care, cu toată povăluirea nemijlocită a lui Dumnezeu, tot păgîni au rămas – de la robia egipteană pînă în ziua de astăzi – numai și numai din pricina relei lor voințe. Ca să înțelegem mai bine, să citim și tîlcuirea acestui stih, făcută tot de Teofilact:

„De trei ori a pomenit Pavel aceeași noimă și a folosit aceeași zicere: «i-a dat», și pretutindeni zice că pricina lepădării lui Dumnezeu e păgînatatea oamenilor. Și acum zice că, «precum ei nu au cercat a avea pe Dumnezeu întru cunoștință», pentru aceasta și Dumnezeu i-a dat în patimi, arătînd că necinstea întru Dumnezeu a Elinilor nu se naște din necunoștința lor, ci din cugetare. Pentru că nu a zis: «precum nu L-au cunoscut pe Dumnezeu», ci: «precum nu au cercat (adică nu au judecat) a-L avea pe Dumnezeu întru cunoștință», deci de voie au ales păgînatatea. Așadar, păcatele nu se nasc de la trup, precum zic oarecarieretici (Maniheii adică), ci din judecata minții celei stricate (vezi la tîlcuirea zicerii: «făcînd voile gîndurilor lor», Efeseni 2:3).” (n. n.)

una arată că era voia lui Dumnezeu, și alta ceea ce se făcuse după ce i-a lăsat. Adică voia Lui era aceea pe care o și legiuise: „Să slujești numai Domnului Dumnezeului tău!” (*Ieșirea* 23:25)¹ – dar, rămânând ei întru păgînatate, i-a lăsat, căci Dumnezeu nu voiește să-I slujească cineva de nevoie și de silă, ca să nu defaima stăpînirea de sine [a omului, libertatea, n. n.]².

¹ Iar în altă parte e încă mai lămurit: „Așadar, Israile, ce cere de la tine Domnul Dumnezeul tău? Numai aceasta: să te temi de Domnul Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui, să-L iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău din toată inima ta și din tot sufletul tău” (*Deuteronomul* 10:12). (n. n.)

² E un lucru greu de înțeles pentru mintea noastră – care nu știe pricinile cele dintîi ale nici unui lucru, și nici ultimele urmări ale săvîrșirii vreunui lucru – cum se împacă voința și atot-puternicia lui Dumnezeu (care privesc întotdeauna spre bine), cu îngăduința Lui (care îi lasă pe diavoli și pe oameni a săvîrși răul). Căci El Însuși zice: „Lăsați să crească împreună și grîul, și neghina, pînă la seceriș, și la vremea secerișului voi zice secerătorilor: «Pliviți înfîți neghina și legați-o în snopi ca s-o ardem, iar grîul adunați-l în jîtnița Mea»” (*Matei* 13:30). „Grîul” fiind cei care au făcut faptele bune ale credinței, iar „neghina” cei care au făcut răul. Neînțelegerea acestui lucru atît de tainic, venită din necredință, îi duce pe mulți la deznădejde, de la care mai e doar un mic pas pînă la erezie sau chiar ateism. Căci răul nu este *de la* Dumnezeu, ci *îngăduit* de El, din pricina zisă de Sfințitul Teofilact mai sus: pentru a nu încălca voința liberă a omului. Aceasta nu înseamnă că Dumnezeu a lăsat purtarea de grijă pentru noi, nicidecum! Doar că, știind dinainte *toate* urmările *tuturor* faptelor, face în așa fel (și aceasta e taina), ca, din cele rele, să iasă pînă la urmă un lucru bun, ceea ce se va vedea la învierea și la judecata de obște, cînd se vor fi săvîrșit toate. Iată dar cum ne luminează despre aceasta „dumnezeiescul Damaschin, care împarte voința lui Dumnezeu în două: întru cea înainte-povățuitoare, după care Dumnezeu, fiindcă e bun, voiește cele bune, care se numește și «bunăvoință»; și în cea următoare, după care, fiindcă e drept, Dumnezeu îngăduie spre folos a veni asupra noastră necazurile și pătimirile împlinite, care se numește și «depărtare» ori «slobozire». Iar păcatul nu e nici după voia înfîți-povățuitoare a lui Dumnezeu, nici după cea următoare, ci este doar nașterea mai-nainte alegerii celei înrăutățite a omului (*Cartea a doua despre credință*)” (Teofilact, în *tîlcuirea epistolelor lui Pavel*).

Tot așa, Marele Vasile (hotărîrea în scurt 276) zice: „Multe lucruri voiește Dumnezeu: unele fiindcă e din fire bun și îndelung-răbdător pentru a noastră facere de bine, care se numesc «bunătăți», fiind pline de bunătatea și de milostivirea Lui, precum sînt faptele cele bune, și dumnezeieștile daruri cu care ne hărăzește și toate bunătățile trupești și sufletești; iar altele le voiește Dumnezeu cînd Se mînie pentru păcatele noastre, care se numesc «rele», fiindcă pricinuiesc, din pricina neputinței trupești, răutate și durere celor ce le primesc, precum sînt bolile, nenorocirile și necazurile care vin ori de la oameni, ori de la diavoli, ori de la firea cea stricată. Însă sfîrșitul relexlor acestora e bun, pentru că folosesc sufletului celui ce le pătîmește cu răbdare și cu bună-mulțumire.”

Iar Sfințul Ioan Gură de Aur zice undeva că Dumnezeu a îngăduit să vină asupra lui Adam și a urmașilor lui răul cel mare, moartea, fiindcă altminteri omul ar fi ajuns la un

Iar din ceea ce zice: „să slujească oştirii cerului”, unii socotesc că Îngerilor, precum este „cuvîntul ce a fost grăit prin Îngeri” (*Romani 2:2*). Însă nu Îngerilor zice că i-a dat să slujească, ci stelelor, cărora le aduceau cinstea și închinăciunea precum vițelului, ce era în locul luceafărului, și lunii, ca unei împărătese a cerului¹. Căci zicerea aceasta este pusă cu totul asupra luminătorilor și a stelelor.

„Oare Mie Mi-ați adus junghieri și jertfe, casă a lui Israil, timp de patruzeci de ani în pustie?”/ Vezi cum [Ștefan] le arată că au început să aducă jertfe lui Dumnezeu pentru că aduceau și idolilor! Fiindcă mai-nainte de acest lucru, nicăieri nu se află nume de jertfă, ci porunci și cuvinte vii. Și nu aduce mărturia fără rost, ci ca să le arate lor că Dumnezeu nu avea trebuință de jertfe, căci zice: „Oare Mie Mi-ați adus junghieri și jertfe?” – adică: Nu puteți zice că jertfeți acelora fiindcă îi jertfiseți mai înainte lui Dumnezeu; ci acelora le-ați jertfit mai-nainte, și mai ales în pustie, unde – zice Dumnezeu – mai mult vă apăram și vă ocroteam. Așadar [zice Ștefan], chiar dacă aș fi zis că biserica se va strica și obiceiurile și jertfele se vor schimba, aceasta nu e nimic nou. Căci Moisi, pentru care credeți că mare cugetați, în acea vreme de patruzeci de ani nici jertfe n-a adus, nici biserică n-a ridicat. Și nici David, măcar că [în vremea lui] vi se dăduse și vi se împărțise pămîntul. Încă și Proorocii hotărâsc pentru acestea [pentru jertfele și biserica *Legii* vechi] ca pentru unele ce nu erau de nevoie.²

Și cum vă prefaceți – zice – că vă va izbîndi vouă Moisi, acela pe care l-au dat de o parte și părinții voștri, și voi? Căci „ați purtat cortul lui Moloh și steaua dumnezeului vostru Remfan”. Dumnezeiescul Moisi s-a suit în munte ca să primească *Legea*, iar Israil cel trupesc, din carne și din sînge, s-a sculat asupra lui Aaron, zicîndu-i: „Fă-ne nouă dumnezei!” Și au făcut vițelul în pustie. Și vițelul era idolul cel arătat, dar fiecare îi cinstea și pe alții mulți. Și erau lipiți mai mult la slujba și închinăciunea stelelor. Căci, pe lîngă vițel, și-au luat „cortul lui Moloh”, adică, făcînd cort,

rău de neînchipuit: adică el ar fi păcătuit la nesfîrșit, preschimbîndu-se în diavol, nemai-avînd deci nici o scăpare de iadul cel mai de jos. (n. n.)

¹ Iar nu „Celui ce numără mulțimea stelelor și tuturor le cheamă numele” (*Psalm 146:4*). Căruia, dimpotrivă, astrele I se închină, după zicerea Psalmistului: „Lăudați-L pe El, soarele și luna! Lăudați-L pe El, toate stelele și lumina!” (*Psalmul 148:3*). Evreii primiseră astrolatria de la Egipteni, acei înfocați slujitori ai lui Ra-Soarele și ai stelelor. (n. n.)

² Cum s-a arătat în mai multe rînduri. (n. n.)

au pus întru dînsul un idol și l-au numit „Moloh”. Iar acest idol era al Moavitenilor, care avea piatră strălucitoare pe vîrfurile frunții, întru închipuirea luceafărului, lucrată cu meșteșug. Și „Moloh” se tîlmăcește „împărat” al lor, căci așa au tîlmăcit Akila¹ și Teodotion². Deci zice: Ați luat asupra-vă cortul lui Moloh, adică al împăratului vostru. Și care era împăratul acesta? „Steaua dumnezeului vostru Remfan”, care se tîlcuiește „întunecare” sau „orbire”. Deci se închinau luceafărului, ca unuia ce răsărea mai-nainte de strălucirea soarelui.³ Dar celor ce li se închinau li s-a făcut *remfan*, adică „orbire”, nu pentru că steaua le pricinuisese orbirea, ci pricină a întunecării făcîndu-li-se cinstirea și închinăciunea către aceasta.⁴

¹ Akila din Pont, din cetatea Sinope, un prozelit Iudeu, care, după ce primise Sfîntul Botez la Ierusalim, a fost amăgit de Evrei și s-a lepădat de Creștinism. Tîlmăcitor, pe la anul 130 după Hristos, al *Vechiului Testament*. (n. n.)

² Theodotion din Efes, tîlmăcitor al *Vechiului Testament*, pe la 170 după Hristos, prozelit Iudeu. Sfîntul Irineu îl învinuiește pe el și pe Akila de a le fi dat temei Evionitilor (o sectă egipteană) să spună că nașterea Mîntuitorului nu a fost din Fecioară. În veacul al 19-lea, Mihail Psellos zice că Theodotion era din secta Marchioniților. Cu siguranță știm că și el s-a lepădat de Creștinism, după cum ne spune Sfîntul Irineu, nu la mulți ani după cele întîmplate. (n. n.)

³ Iar de aici, acelor închinători la stele li se părea (și li se pare și acum) că luceafărul are înfițate asupra soarelui. Să ne gîndim însă că pentru ei astrele sînt doar niște întrupări ale zeilor (diavolilor) pe care îi cinstesc. Astfel, luceafărul este Lucifer-Satana („purătorul de lumină”), dumnezeul Luciferienilor (sau Umaniștilor) din toate timpurile, adică al acelora care vor a fi „dumnezei” prin ei înșiși. Iar Lucifer a strălucit într-adevăr mai înaintea soarelui, fiind zidit înaintea tuturor făpturilor. Ei vor să spună însă că Lucifer l-a luminat pe om mai devreme decît Hristos, Soarele dreptății, dîndu-i cunoștința binelui și a răului. Da, doar că lumina lui este una înșelătoare, cum arată Sfîntul Teofilact. Și Luciferienii uită (nu vor să țină seama) că Hristos-Dumnezeu nu este făptură, și de aceea are înfițate asupra tuturor făpturilor, deci și a lui Lucifer, precum e scris de către Prooroc, din partea Tatălui către Fiul: „Din pîntece Te-am născut mai înainte de Luceafăr” (*Psalmul 109:3*), stih pe care Teodorit îl tîlcuiește așa: „Aici a descoperit marea cuviință a dumnezeirii Lui, căci Tatăl, Cel ce l-a zis: «Șezi de-a dreapta Mea», Îi mărturisește de-o-ființă și propovăduiește nedespărțirea firii. Pentru că acest «mai-nainte de Luceafăr» Îl arată pe El a fi mai-nainte de vremi și mai-nainte de veci, iar acest «din pîntece» ne învață nedespărțirea ființei. Căci – zice – nu Te-ai născut de aiurea de altundeva, ci din firea Mea – «pîntecele» adică înțelegîndu-se cu pildă, căci zice: Precum din pîntece nasc oamenii, și pruncii născuți au aceeași fire cu cei ce i-au născut, așa Te-ai născut Tu dintru Mine și arăți întru Sineți ființa Mea, a Celui ce Te-am născut.” (n. n.)

⁴ Vițelul, adică animalul încornorat, steaua, luceafărul, toate acestea sînt semne ale cinstirii lui Satan, pe care le găsim astăzi înfățișate la tot pasul, de vreme ce trăim în veacul luciferismului biruitor pînă la a doua venire a Mîntuitorului. (n. n.)

„De aceea, vă voi strămuta dincolo de Babilon!”/ Proorocul zice: „Vă voi duce robi dincolo de Damasc” (*Amos* 5:27), iar acesta: „dincolo de Babilon”, urmînd alcătuirii Evreilor¹, poate fiindcă margine și hotar al țării Damaschinilor este Babilonul. Iar Cei Șaptezeci² au zis: „dincolo de Damasc”.

„Părinții noștri aveau în pustie cortul mărturiei [...]”/ Acesta era pentru ca ei să-L aibă martor pe Dumnezeu. Și îl numește „al mărturiei”, adică al minunilor și al poruncilor.

„[...] Precum orînduise Cel ce a vorbit cu Moisi, ca să-l facă după însemnarea pe care o văzuse.”/ Însemnarea [alcătuirii cortului] s-a făcut în munte.³ Iar cortul era purtat în pustie și nu sta într-un loc. Și, cu toate că

¹ *Vechiul Testament* evreiesc. (n. n.)

² De fapt, 72 de înțelepți care au tălmăcit *Vechiul Testament* din ebraică în elină (tălmăcire ce se cheamă *Septuaginta*, „cei șaptezeci”) în vremea faraonului Ptolemeu Filadelf (283-246 înainte de Hristos). Tălmăcirea aceasta a avut un rost minunat, ce s-a văzut abia după săvîrșirea iconomiei întrupării Dumnezeu-Cuvîntului și după pogorîrea Sfîntului Duh. Căci, începînd cu vremea propovăduirii Sfinților Apostoli, ura vrăjmașului diavol i-a găsit împreună-lucrători pe cărturarii și Fariseii cei urîtori de Hristos, care, pentru a opri propovăduirea ucenicilor Domnului, au început să măsluiască textul *Sfintei Scripturi a Vechiului Testament*, în nenumărate locuri, pentru a ascunde proorociile despre Hristos și orice altă legătură ce s-ar fi putut face între *Legea Veche* și Creștinism. Astfel, în dialogul cu Iudeul Trifon (*Apologeți de limbă greacă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1997), putem citi cum Sfîntul Mucenic Iustin Filosoful îl muștră (cam la anul 150) pe acela pentru o seamă de schimbări aduse de Evrei *Sfintei Scripturi a Vechiului Testament*, mai cu seamă proorociilor despre întruparea, propovăduirea, patimile, învierea și înălțarea la cer a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Dar schimbările făcute de Iudei asupra cărților *Vechiului Testament* au urmat pînă la alcătuirea unei ultime forme, căreia i s-au adus și comentarii în același duh, și așa s-a ivit ceea ce se cheamă *Talmudul*, cartea de căpetenie a Evreilor de pretutindeni. Cărțile *Vechiului Testament* – atît originalul, cît și copiile – au fost nimicite de Iudei pînă la stabilirea unei forme îndeajuns de potrivite pentru a nu mai exista nici o legătură între *Tanakh* (textul evreiesc al *Vechiului Testament*) și *Septuaginta*. Cele mai vechi texte ebraice rămase sînt codexul de la Petersburg (integral, anul 1008 după Hristos) și trei manuscrise din veacul X (anume codexul din Aleppo, codexul de la Cairo și cel de la British Museum; nici unul dintre ele nu conține întregul canon scripturistic), cînd alcătuirea *Talmudului* era de multă vreme încheiată și conținutul său pus în lucrare. (n. n.)

³ „Dumnezeu – zice sfințitul Teofilact – i-a arătat lui Moisi în închipuire văzută toate cele ce urma să facă, adică nu numai forma și felul cortului, ci și vasele și toate celelalte care urmau să fie rînduite pentru jertfe și pentru cealaltă slujire. Căci [...] Dumnezeu i-a zis lui Moisi acestea: «Și vei face Mie după toate cîte am să ți le arăt Eu în munte: ase-

un Înger era cel ce-i grăia lui Moisi în munte, făcea aceasta de la fața [„persoana”, n. n.] lui Dumnezeu. Și multe ca acestea se află în *Dumnezeiasca Scriptură*. Căci zice la *Ieșire* că „Îngerul Domnului i-a zis lui Moisi: «Moisi, Moisi, să nu te apropii aici!»”, iar apoi zice iar Îngerul: „Eu sînt Dumnezeuul părinților voștri, Dumnezeuul lui Avraam [...]”, și altele ca acestea.

(51) Voi, cei vîrtoși la cerbice și netăiați împrejur la inimă și la urechi, voi pururea vă împotriviți Duhului Sfînt! Precum părinții voștri, așa și voi! (52) Pe care dintre Prooroci nu l-au gonit părinții voștri? Și au ucis pe cei ce au vestit mai dinainte venirea Celui Drept, ai Cărui vînzători și ucigași v-ați făcut voi acum, (53) voi, care ați primit Legea întru rînduială a Îngerilor, și n-ați păzit-o!”

Pentru ce, grăind cu blîndețe pînă aici, acum face cuvîntul aspru? Pentru că-i vedea că nu luau aminte la cele ce se grăiau. „[...] voi pururea vă împotriviți Duhului Sfînt!”/ Nu numai acum – zice – ci pururea! Și dintru acest cuvînt arată că și el grăia acelea din Duhul Sfînt.¹ Și, de altfel, vorbește așa pentru că, avînd să moară (căci se putea ca el să fi cunoscut și acest lucru, fiind plin de Duhul Sfînt) folosește multă și nesfîită îndrăzneală. Iar cele zise către dînșii nu erau de la sine, ci de la Prooroci². Și zice: Pururea vă împotriviți Duhului! Cînd El nu voia să fie jertfe, voi jertfeți³; apoi, cînd voiește, voi nu jertfiți! Și iarăși, cînd Biserica era lucră-

mănarea Cortului și asemănarea vaselor lui, așa le vei face. Vezi să le faci pe toate după închipuirea care ți s-a arătat în munte!” (*Ieșirea* 25:9) (în tîlcuirea la epistolele Sfințului Apostol Pavel). (n. n.)

¹ Căci le amintea adevăruri de credință știute prea-bine de ei, pe care le călcau în picioare pururea și necurmat, din pricina învîrtoșării cerbicei lor, adică a încăpățînării dobitocești, de vită îndărătnică ce nu-și înmoaie grumazul ca să rabde jugul. (n. n.)

² Despre tăria de cerbice și netăierea împrejur la inimă și la urechi, adică despre neascultarea Iudeilor, grăiesc mulți Prooroci. De pildă, zice: „Din ziua cînd părinții voștri au ieșit din pămîntul Egiptului și pînă în ziua aceasta, i-am trimis la voi pe toți robii Mei, Proorocii. Și i-am trimis în fiecare zi dis-de-dimineată; dar ei nu M-au ascultat și nu și-au plecat urechea lor, ci și-au învîrtoșat cerbicea și s-au purtat mai rău decît părinții lor” (*Jeremia* 7:25, 26). Și: „Casa lui Israil toată este cu inima netăiată împrejur” (*Jeremia* 9:26). (n. n.)

³ în pustie, n. n.

toare, slujați idolilor¹; dar, cînd voiește să I se slujească fără de Biserică, voi o faceți pe cea împotrivă!² Și n-a zis: „vă împotriviți lui Dumnezeu”, ci: „Duhului”, căci nici o deosebire nu este între Duhul și Dumnezeu.³

„Precum părinții voștri, așa și voi [...]”/ Arată că răul era mare întru dînșii fiindcă de demult se pogorîse către dînșii, din pricina părinților

¹ Cine citește cărțile *Cronicilor* sau ale *Împăraților* vede că Evreii au fost în cea mai mare parte a vremii idolatri, avînd, pe lîngă biserica lui Dumnezeu din Ierusalim, și jertfelnice și capiști păgînești așezate pe așa zisele „locuri înalte”, pe dealuri și munți. Din cînd în cînd, cîte un împărat bine-credincios (au fost doar cîțiva) nimicea aceste așezăminte și oprea pentru o vreme închinarea idolească. Așa a fost acel Iosia (vezi *Cartea a patra a Împăraților*, capitolele 22, 23, și *Cartea a doua a Cronicilor*, capitolele 34, 35), despre care fericitul Teodot zice așa: „Iosia, împăratul Iudeilor, a fost foarte bine-credincios. Acesta, după ce a văzut că cea mai mare parte a norodului a îmbrățișat slujba idolilor, a poruncit ca toți preoții idolilor să se junghie, și capiștile lor să se surpe din temelii. Și, săpînd mormintele preoților idolești, a ars de tot și oasele acestora, împreună cu capiștile dracilor. Apoi, aducînd tot norodul, l-a dojenit să se pocăiască, și pe Dumnezeu să-L milostivească, și în acest chip să scape de desăvîrșita pierzare ce se îngrozise asupra lui, că Olda Proorocița proorocise la tot norodul grele și cumplite pedepse” (în tîlcuirea *Psalmilor*). Iar apoi așezămintele Satanei răsăreau din nou, surpînd în inima Evreilor credința în Dumnezeu cel viu, Acela care era cu ei în fiecare clipă. (n. n.)

² Atunci cînd încetase slujba *Legii*. A trebuit să mai treacă o vreme pînă cînd, în anul 70 după Hristos, Dumnezeu nu a mai răbdat învîrtoșarea lor, și a îngăduit păgînilor Romani să nimicească nu numai biserica lui Solomon, ci și întreaga cetate a Ierusalimului, și să-i ucidă pe toți preoții *Legii* vechi. Așa s-a împlinit proorocia Mîntuitorului: „Vedeți toate acestea? Adevărat grăiesc vouă: Nu va rămîne aici piatră pe piatră care să nu se risipească!” (*Ioan* 24:2). (n. n.)

³ Adică zice că Duhul este Dumnezeu purces din Dumnezeu. Căci ei se împotriveau Duhului Adevărului, Împăratului Cerească, fiindcă nu voiau să se smerească. Așa s-au născut eresurile „Pnevmatomahilor”, adică al luptătorilor de Duh, care ziceau că Duhul e „slujitor” al lui Dumnezeu, iar nu El Însuși Dumnezeu, de aceeași ființă, și vrednicie și putere cu Tatăl și cu Fiul.

Cine se împotrivește Duhului se împotrivește mîntuirii oamenilor, căci fără El nu putem ajunge la Adevăr, care este Hristos. Mai rău lucru nu poate face cineva, și de aceea le zice Mîntuitorul ucenicilor: „Orice păcat și orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta. Celui care va zice cuvînt împotriva Fiului Omului, se va ierta; dar celui care va zice împotriva Duhului Sfînt nu i se va ierta, nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie!” (*Matei* 12:31, 32). Căci cei care îl huleau pe Hristos pentru cele trupești (că mîncă și bea cu păcătoșii, de pildă) o făceau din neputința înțelegerii; dar acela care defaimă lucrările Duhului (toate minunile care covîrșesc firea) nu mai pot avea nici o îndreptățire la judecată (după Teofilact, în tîlcuirea la *Matei*). (n. n.)

lor¹. „Pe care dintre Prooroci nu l-au gonit părinții voștri și nu i-au ucis pe cei ce au vestit mai dinainte venirea Celui Drept?”² Așa le vorbea și

¹ Din cele zise mai sus, s-a văzut limpede că înfiul norod ales de Dumnezeu a stat de la bun început cu fața întoarsă îndărăt, către păgînismul egiptean, și că mai apoi a urmat să se închine idolilor noroadelor de prin prejur. Dar ceea ce l-a aruncat desăvîrșit în idolatrie a fost viețuirea împreună cu Babilonienii, în vremea robiei la ei. Astfel, pe la anul 400 înainte de Hristos, Iudeii întorși acasă (puțini, căci mulți nu au mai vrut) erau cu totul păgînizați și nici cele cinci cărți ale *Legii* nu le mai aveau, încît – așa cum arată Teodorit – „minunatul Ezdra [preot printre Iudeii din Babilon, n. n.] a scris de-a doua oară *Sfintele Cărți*, căci se stricaseră, din lenevirea Iudeilor și din păgînătatea Babilonienilor de demult.” Totodată, Ezdra îi desparte pe Iudei de soțiile și de copiii lor păgîni, dobîndiți în cei 70 de ani de robie, și reia Sărbătoarea Corturilor (vezi *Cartea I a lui Ezdra*).

Apoi, după vreo două sute și ceva de ani de la Ezdra, Antioh Epifanie („Cel Vestit”, 175-163), împărat Elinist, ocupă Ierusalimul în anul 170 înainte de Hristos, jefuiește Biserica, arde cărțile *Legii* pe care le găsește, îi silește pe Iudei să se lepede de *Lege*, să jertfească în biserică diavolului Zeus Olimpianul și dracilor lui și să ridice altare și capiști idolilor. Unul dintre acești idoli era el însuși, căci, ca „fiu al zeilor”, împăratul și-a așezat în biserică propria statuie. În vremea domniei acestuia începe răscoala lui Iuda Macaveul, după ce este pîngărită Biserica, așa cum ziceam, și după ce Evreii Eliniști construiseră un *gymnasium* și iniințaseră la Ierusalim *efebia*, adică sodomia „rituală”, „sacră”. Antioh nu făcuse decît să consfințească o stare de fapt, căci mulți din Iudei, „civilizați” prin legăturile cu Elinii, se lepădaseră de bună voie de Dumnezeu cel adevărat, așa cum citim în *Carte*: „În zilele acelea, au ieșit în Israil fii fără de lege și au îndemnat pe mulți, zicînd: «Să mergem și să facem legătură cu neamurile dimprejurul nostru, căci, de cînd ne-am despărțit de ele, s-au abătut asupra-ne multe răutăți.» [...] Și s-au dus la rege ca să le dea putere să trăiască după datina păgînilor. Și au zidit școală în Ierusalim după legile «neamurilor»” (*I Macabei*, 1:12-15). De fapt, după legile împărăției elinistice care stăpînea atunci lumea, *gymnasiumul* grecesc fiind locul în care copiii erau pregătiți de filosofi și inițiați în „tainele” efebiei și ale tuturor răutăților. Așa încît „nu s-au mai tăiat împrejur, s-au depărtat de *Legea* cea sfîntă, s-au împerecheat cu «neamurile» și s-au vîndut a face rău” (*I Macabei*, 1:17). Lepădarea de Dumnezeu cel adevărat e așadar hotărîtă: „Să mergem și să facem legătură cu «neamurile» dimprejurul nostru, căci, de cînd ne-am despărțit de ele, s-au abătut asupra-ne multe răutăți.” Deci cît au fost cu Dumnezeu le-a fost rău, iar acum își descopereau „binele” în înșelarea diavolească a celor cu care Dumnezeu le spusese să nu se amestece nicidecum! Ne mai mirăm că nu mult după aceea nu l-au primit pe Cel vestit lor în fiecare pagină a *Cărții Legii*? Ne mai mirăm că l-au scos afară din cetate și totodată din lume? (n. n.)

² În afară de Ilie – care a fost luat cu trupul de pe acest pămînt (Sfîntul Ioan Gură de Aur zice că a fost dus în Rai, care se află și acum, doar că nevăzut ochilor noștri) și care va fi și el ucis după arătarea sa de la sfîrșitul vremurilor – toți Proorocii au fost batjocoriți, bătuți și uciși în cele mai sălbatice chipuri, pînă la a fi tăiați cu fierăstrăul, asemenea

Hristos. [Adică – zice Ștefan –] dacă pe aceia care mai-nainte L-au vestit i-au ucis părinții voștri, nu e nici un lucru de mirare dacă voi fi ucis și eu, care vi-L propovăduiesc pe Cel mai-nainte vestit de dînșii. Și a zis: „venirea Celui Drept”, arătînd că L-au ucis cu nedreptate. Căci, dacă Acela a fost drept, apoi foarte nedrepti sînt cei ce L-au ucis. Și Îl numește pe Dînsul „drept”, lucru de care nici aceia nu se puteau lepăda, căci nicăieri nu Îl defăimaseră și nu Îl osîndiseră pe Dînsul ca pe un nedrept.¹ Căci cum ar fi putut să Îl osîndească astfel pe Cel ce nici acoperămînt nu avea?² Și cu două lucruri Îi osîndește: cu uciderea și cu vînzarea. Căci zice: „Vînzători și ucigași v-ați făcut voi acum! Voi, care ați primit Legea întru rînduială a Îngerilor, și n-ați păzit-o!” Adică legea așezată ori încredințată de Îngeri de la Cel ce S-a arătat în rug.³ Și Îi arată că nu s-au supus și nu se supun nici lui Dumnezeu-Tatăl, nici Îngerilor, nici Proorocilor și nici Duhului.

(54) Iar ei, auzind acestea, crăpau de furie în inimile lor și scrișneau cu dinții împotriva lui⁴. (55) Iar Ștefan, fiind plin de Duh Sfînt și căutînd la cer, a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stînd de-a dreapta lui Dumnezeu. (56) Și a zis: „Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu!”

lui Isaia, de către împăratul Manase. Atît de mare a fost împotrivirea Iudeilor față de cuvîntul Adevărului, Care e Hristos-Dumnezeu! (n. n.)

¹ Însuși Pilat, păgînul, spune: „Nevinovat sunt de sîngele Dreptului acestuia. Voi veți vedea!” (Matei 27:24). (n. n.)

² Căci El Însuși mărturisea: „Vulpile au vizuini și păsările cerului cuiburi; Fiul Omului însă nu are unde să-Și plece capul” (Matei 8:20). Neavînd nici un fel de avuție, omul Iisus nu putea fi nicidecum nedrept, căci nu era legat de cele pămîntești. (n. n.)

³ Într-un glas cu Sfîntul Mucenic Ștefan vorbește și Pavel despre aceasta, zicînd: „Deci ce e *Legea*? Ea s-a adăugat [...], rînduită fiind prin Îngeri [...]” (Galateni 3:19). Stih pe care tot Sfîntul Teofilact îl tâlcuiește așa: „*Legea* s-a dat slujind la darea ei fie preoți – care se numesc «Îngeri», după *Maleahi* (2:7) – fie chiar Îngeri, fiindcă Îngerii slujeau și la trîmbițele, la tunetele și la celelalte înfricoșate arătări ce se auzeau și se vedeau în muntele Sinai cînd Dumnezeu S-a pogorît ca să dea *Legea*” (în tâlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

⁴ Cum zice și dumnezeiescul David: „Pîndi-va păcătosul pe cel drept și va scrișni asupra lui cu dinții săi” (Psalm 36:12). Și: „Păcătosul va vedea, și se va mînia, cu dinții săi va scrișni” (Psalm 111:10). Stih pe care înțeleptul Teodorit îl tâlcuiește așa: „Iar cei ce voiesc să trăiască întru răutate, văzînd strălucirea dreptilor, se vor topi de zavistie și vor măiestri măiestrii de spurcată ucidere.” (n. n.)

Dacă voiau să-l ucidă, cum de nu l-au ucis îndată? Pentru că voiau să pună și să lipească pricină bine-cuvîntată la îndrăznirea cea nelegiuită. Căci ocărîrea lui asupra lor nu era pricină bine-cuvîntată de ucidere. Și, de altfel, nici nu era ocară a lui, ci a Proorocului era osîndirea asupra lor. Deci nu voiau nici să dea bănuială că îl ucid pe dînsul pentru că îi osîndise, precum nici pe Hristos, ci pentru păgînatate.¹ Fiindcă nu se mulțumeau cu uciderea cea spurcată, ci se sîrguiau și cugetau să vatăme și slava lui. Căci se temeau ca nu cumva să-l facă încă mai cinstit, dacă îl ucideau pentru ocărîrea lui asupra lor.²

„[...] și pe Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu.”/ Arată întemeierea, statornicia și nemișcarea [lui Hristos]. Și, într-alt chip, arată că El l-a primit [pe Ștefan] stînd (în picioare).³

¹ Vezi învinuirile aduse lui Hristos, Care îi muștrase de multe ori pe slujitorii *Legii*, numindu-i „șerpi”, „vipere”, arătînd că erau fii ai Satanei. Dar arhieriei, Fariseii, cărturarilor și ceilalți nu l-au cerut niciodată socoteală pentru aceasta, ci l-au osîndit și l-au ucis în numele *Legii* (pe care – chipurile! – o călca) și a lui Dumnezeu (pe Care l-ar fi hulit). (n. n.)

² Ceea ce s-a și întîmplat, ca și cu Hristos și cu toți ceilalți Mucenici care au urmat, căci defăimarea acestora s-a întors împotriva Iudeilor și nu se va mai dezlipi de ei în veac. (n. n.)

³ În celelalte locuri unde se arată cum Se află Fiul alături de Tatăl nu se vorbește de „stare (în picioare)”, ca aici, ci de „ședere de-a dreapta Tatălui”. Căci așa zice David: „Zis-a Domnul Domnului meu: «Șezi de-a dreapta Mea!»” (*Psalm 109:1*). Și Pavel zice: „[Tatăl] L-a pus să șadă de-a dreapta Sa” (*Efeseni 1:20, 21*). Să vedem ce zice despre aceasta Sfințitul Nicodim Aghioritul (în tîlcuirea la epistolele lui Pavel):

„Această nedumerire o dezleagă dumnezeiescul Grigorie al Nissei (în *Evgnomion la Sfîntul Ștefan, întîiul mucenic*), zicînd că pentru netrupeasca fire a Dumnezeirii una și aceeași însemnează atît «șederea», cît și «starea (în picioare)», adică dumnezeiasca fire «stă» întru tot binele, și întru tot binele «șade» și rămîne nestrămutată. Și Sfîntul zice cu aceste cuvinte: «Covîrșitoarea fire este curată de niște înțelegeri ca acestea – atît de *ședere*, cît și de *stare* – căci amîndouă sînt osebite de arătarea ce se înțelege în scurt. [...] Fiindcă – și printr-o zicere, și prin alta – vom înțelege starea întru tot binele și nestrămutarea, întru toată buna-cinstire de Dumnezeu. Căci cel ce zice că Dumnezeirea *stă*, și cel ce zice că Dumnezeirea *șade* nimic nu osebește între ziceri în minte altceva decît că unul zice că *stă cu întărire*, iar altul că *șade cu nestrămutare*, dogmatizînd Dumnezeirea întru bine.» Mai aceleași le zice și Dionisie Areopagitul, care tîlcuiește ce însemnează «starea» și «șederea» lui Dumnezeu zicînd așa: «Și ce vom zice despre dumnezeiasca *stare* și *ședere*? Ce altceva, decît numai că Dumnezeu rămîne Însuși întru Sine, stînd și șezînd nemișcat și nevăzut. Și că la fel lucrează după acestea, după nestrămutare fiind Însuși din Sineși cu totul. Și, după nemișcarea aceasta, e cu totul nemișcat și mai ales

(57) Iar ei, strigînd cu glas mare, și-au astupat urechile și au năvălit toți cu un cuget asupra lui. (58) Și, scofîndu-l afară din cetate, îl băteau cu pietre. Iar martorii și-au pus hainele la picioarele unui tînăr, numit Saul. (59) Și îl băteau cu pietre pe Ștefan, care se ruga și zicea: „Doamne Iisuse, primește duhul meu!” (60) Și, în-genunchind, a strigat cu glas mare: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!” Și zicînd acestea, a adormit.

„Iar ei, strigînd cu glas mare, și-au astupat urechile și au năvălit toți cu un cuget asupra lui.”/ Ceea ce au făcut în vremea lui Hristos, aceasta o fac și acum. Așa cum Acela a zis: „De acum Îl veți vedea pe Fiul Omului șezînd de-a dreapta puterii și venind pe norii cerului” (Matei 26:64) – și ei s-au pornit asupra Lui, numind „hulă” aceasta – tot astfel s-a întîmplat cu adevărat și aici. Și acolo și-au rupt hainele, iar aici și-au astupat urechile.

„Și, scofîndu-l afară din cetate, îl băteau cu pietre.”/ Dacă mințea, ar fi trebuit să-l lase ca pe un înnebunit; iar de grăia lucruri adevărate, mai vîrtos să se minuneze. Și l-au ucis scofîndu-l afară din cetate, ca și pe Hristos.¹

mai presus de ființă, căci e pricinuitoarea stării și al șederii tuturor, El, Cel mai presus de toată șederea și starea» (*Despre dumnezeieștile numiri*, capitolul 9). Drept aceea, dacă arienii trag încheierea că Fiul este mai înjosit ca Tatăl – de vreme ce stă [în picioare deci] de-a dreapta Tatălui, precum L-a văzut Ștefan – să se învețe (după același Grigorie al Nissei), că, atunci cînd David și Pavel zic că Fiul «șade» de-a dreapta Tatălui, ei arată totodată că la fel «șade» și Tatăl. Tot astfel și Ștefan, zicînd că Fiul «stă», arată totodată că și Tatăl «stă». Căci ceea ce se înțelege și se vede întru «Chip» – adică în Fiul, Care e chip firesc al Tatălui – aceeași se înțelege și se vede și întru «Întîiul Chip», adică întru Tatăl. Așadar, încheierea arienilor se dovedește zadarnică.

Aceasta este dezlegarea nedumeririi de mai sus, dacă se va socoti despre «șederea» și «starea» dumnezeirii Fiului. Iar dacă se va socoti despre omenirea Lui, unii dascăli, frumos tîlcuind, zic că Hristos nu i S-a arătat șezînd lui Ștefan, întîiul mucenic, ci S-a sculat – zic aceștia – ca să ajute nevoitorului Său, care pătînea pentru dragostea Lui, și mărturisea și propovăduia pentru numele Lui; sau – zic ei – S-a sculat pentru a-l întîm_pina pe cel ce a mărturisit mai întîi pentru numele Lui și s-a făcut pildă de bărbăție celorlalți mucenici. Și că, așa cum S-a sculat și l-a întîm_pinat pe Ștefan, tot astfel Se scoală și-i întîm_pină și pe ceilalți mucenici ai Săi, care au urmat pildei lui Ștefan.”

Și zice că stă (sau șade) „de-a dreapta” nu pentru că Dumnezeirea ar avea „dreaptă” și „stîngă”, de vreme ce nu se cuprinde într-un loc, ci pentru că numirea „drepte” arată locul de cinste, în care e așezat cel de aceeași cinste cu cineva, aici, Fiul. (n. n.)

¹ Vedem că, din rînduială dumnezeiască, întîiul mucenic a pătîmit urmînd întru totul lui Hristos, spre pilda tuturor sfinților mucenici ce i-au urmat și lui. Astfel, Ștefan a fost

„Iar martorii și-au pus hainele la picioarele unui tânăr, numit Saul.”¹ „Martori” îi numește pe aceia puși de ei mai înainte ca să mărturisească minciuni asupra lui. Și două lucruri însemnează prin acestea. Întâi, că înșiși cei ce păreau a fi martori erau mai mult gătiți către ucidere, fiindcă și hainele le-au pus jos, ca să fie ușori și fără de împiedicare spre a-l ucide cu pietre. Și, al doilea, că acela ce avea să fie propovăduitor al lumii ajuta atunci și el la ucidere, așa o dumnezeiască, nu omenească, și prea-slăvită schimbare i s-a făcut mai pe urmă. Iar acest cuvânt: „Doamne Iisuse, primește duhul meu!”, era al unuia ce îi învăța și le arăta că nu piere. Căci, cu dreptate, firea omului s-a îmbogățit cu nepăcătuirea prin credința în Hristos și întru dînsa, și acest lucru nou a făcut ca sufletele noastre să nu mai alerge la iad, precum mai înainte, ci să se trimită în mîna lui Dumnezeu celui viu.¹ Și, știind aceasta, Sfîntul Ștefan a zis: „Doamne Iisuse,

scos afară din cetate pentru a fi ucis, precum și Mîntuitorul Hristos, jertfirea lor în afara taberei fiind închipuită dinainte de jertfa acelei junici roșii care, în *Legea* veche, se aducea ardere de tot în afara cetății Ierusalimului. Despre această ieșire afară din cetate a Mîntuitorului (și a lui Ștefan) vorbește Sfîntul Apostol Pavel Evreilor Creștini, zicînd așa: „De aceea, ca să sfințească norodul prin sîngele Său, și Iisus a pătimit afară de poartă. Deci să ieșim către El afară din tabără, ocara Lui purtînd-o. Căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe cea fiitoare” (*Evrei* 13:12-14). Zicere care e tîlcuită de purtătorii de Duh așa: „Creștinii [...] sînt datori a ieși afară din lucrurile lumești ale lumii, așa cum cîntă și Biserica în lauda heruvimică, zicînd: «Toată grija cea lumească să o lepădăm, ca pe Împăratul tuturor să-L primim!» Iar într-alt chip Pavel înțelege că aici Creștinii nu au cetate stătătoare, ci se cuvine să o caute pe cea fiitoare, cerească, împotrivindu-se lumii acesteia cu patimile ei, diavolului și trupului” (Cuviosul Nicodim Aghioritul, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

¹ Într-adevăr, cel slobod de păcat nu poate fi ținut de iad, fiindcă asupra lui diavolul nu mai are nici un drept, după pilda lui Hristos. Despre aceasta vorbește Pavel la *1 Corinteni*, capitolul 15, și e de neapărată trebuință să citim zisele lui, împreună cu tîlcuirea aceluiași Teofilact: „«Unde este, moarte, boldul tău? Unde este, iadule, biruința ta?»” (*Osie* 13:14).

Aici – arată Teofilact – dumnezeiescul Apostol își iese din sine ca și cum ar privi lucrurile făcîndu-se înaintea sa, și strigă cîntarea de biruință a aceluiași Prooroc Osie. Și, ca și cum ar avea-o pe moarte doborîită sub dînsul, așa se suie asupra ei și o calcă cu picioarele, zicînd: Ce s-a făcut cu boldul tău, moarte? Și unde a pierit biruința ta, iadule? Se osebește însă iadul de moarte, fiindcă iadul ține sufletele, iar moartea stăpînește trupurile, căci sufletele sînt nemuritoare și nu pot fi stăpînite de moarte, care e potrivită trupurilor.

«Și boldul morții este păcatul» (1 Corinteni 15:55, 56).

primește duhul meu!” Încă și fericitul Petru scrie: „Drept aceea, și cei ce pățimesc după voia lui Dumnezeu, Credinciosului Ziditor să-și încredințeze sufletele lor” (1 Petru 4:19).

„Și, îngenunchind, a strigat cu glas mare: «Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!»”¹/ Nu se roagă oricum – zice – ci cu luare-aminte, căci pînă la aceasta a slobozit Dumnezeu să vină sufletul lui. Și vezi glas și multa lui nepomenire de rău. De aici arată că nici cele zise lor mai înainte nu erau din vreo mînie, ci ca să-i trezească, să-i mustre și să-i oprească.

Păcatul este bold al morții fiindcă moartea are putere să-i stăpînească pe oameni doar prin păcat, folosindu-l pe acesta ca pe un bold și armă cu care lovește. Și, mai întîi, îi omoară sufletește, și apoi trupește. Căci – așa cum scorpia este o vietate mică și nebăgată în seamă, dar are putere în boldul ei – tot așa și moartea, avînd ca bold al ei păcatul, e tare și biruie; însă, fără de păcat, e cu totul neputincioasă și nelucrătoare. Aceasta o arată Domnul, căci, venind la Dînsul și neaflînd păcat, moartea a fost biruită și a rămas nelucrătoare.” (în tîlcuirea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

¹ Pe cruce fiind, Mîntuitorul Îl ruga pe Tatăl pentru răstignitorii Săi, zicînd așa: „Părinte, lasă-le lor!” (Luca 23:34). Iar Sfîntul Mucenic Ștefan îi urmează învățătorului său Hristos pînă la ultima suflare, împlinind cea mai grea dintre poruncile Sale mîntuitoare: aceea de a ne iubi vrăjmașii, iertîndu-i, chiar în clipa cînd ne fac cel mai mare rău. Aceasta e semnul adevăratului Creștin care a ajuns la desăvîrșirea credinței. (n. n.)

CAPITOLUL VIII

(1) Și Saul era bine-voind spre uciderea lui. Și s-a făcut în ziua aceea goană mare împotriva Bisericii din Ierusalim. Și toți, afară de Apostoli, s-au risipit prin ținuturile Iudeii și ale Samariei. (2) Iar bărbați cucernici l-au îngropat pe Ștefan și au făcut plângere mare peste dînsul. (3) Și Saul strica Biserica, intrînd prin case și, tîrînd pe bărbați și pe femei, îi dădea la temniță. (4) Iar cei ce se risipiseră străbăteau țara, bine-vestind cuvîntul.

Apostolii – zice – nu s-au risipit, ci erau în Ierusalim. Căci, unde era războiul mai mare, acolo se cădea să se oștească și nevoitorii cei dinții, și să se facă pildă de bărbație și de îndrăzneală altora.

„Iar bărbați cucernici¹ l-au îngropat pe Ștefan și au făcut plângere mare peste dînsul”/ Dacă erau cucernici, cum au făcut „plângere mare”? Pentru că nu erau încă desăvîrșiți.² Și, de altfel, cine nu ar fi plîns lipsindu-se de

¹ Cine erau acești „bărbați cucernici” și cum l-au înmormîntat ei pe Sfîntul Mucenic Ștefan ne istorisește Cuviosul Nicodim Aghioritul, zicînd așa: „După ce s-a dezgropat sfîntul trup al lui Ștefan din pietrele grămădite asupra lui, Gamaliil [învățătorul lui Pavel într-ale Legii, care a fost pomenit mai sus, n. n.] – fiind cunoscut, și iubit și rudenie a Sfîntului Ștefan (căci amîndoi erau din seminția lui Veniamin, ca și Pavel și Nicodim) – Gamaliil așadar i-a rugat pe Sfinții Apostoli să-i dea trupul înfiului mucenic, ca să-l îngroape în satul lui, nefiind departe de Ierusalim, și Apostolii s-au înduplecat rugăminții sale. Și el, luînd trupul cu cinste, l-a dus acolo și l-a îngropat, făcînd plângere mare asupra îngropării lui, precum este scris” (în înțelesul epistolelor lui Pavel). (n. n.)

² Căci jelitul peste măsură al morților este semn al necredinței în înviere, deci hulă împotriva lui Hristos, Care, în lipsa acestei credințe, înseamnă că a pătimit și a murit fără folos. La noi însă, „bocitul”, cum se zice, este un semn de mare evlavie și de ținere a „rînduielilor”, precum mi-a fost dat să văd în cercetările pe care le-am făcut prin sate. Și nu vorbesc acum doar de jelitul mortului cînd e dus la groapă, ci și după aceea, la parastasele ce se fac în cimitir vreme de șapte ani, cu multă mîncare, băutură și plîns peste groapă. Pentru a desluși lucrurile, se cuvine să zăbovim asupra acestui obicei, răspîndit în toată Ortodoxia, povățuit de Cuviosul Nicodim Aghioritul, care zice așa:

„Se cuvine a fi certați și muierile și bărbații care merg și plîng asupra mormintelor morților lor. [...] Adăugăm însă că, așa cum nu se cuvine a plînge cu amar și a se tîngu Creștinii mai mult decît se cuvine pentru rudele moarte, tot astfel și dimpotrivă, nu se cuvine ca aceiași Creștini să rămîină fără împreună-pătîmire, fără mîhnire și fără simțire

la morțile rudele lor, fiindcă aceasta este însușire a fiarelor celor nesimțitoare, iar nu a oamenilor cuvântători și simțitori. Căci, așa cum este un lucru covârșitor a-i plînge cu amar pe cei morți, tot astfel a nu-i plînge nicidecum este o lipsă, iar covârșirea și lipsa sînt deopotrivă de rele și de osîndite. Se cuvine a se mîhni și a lăcrima puțin Creștinii la morțile rudelor lor pentru trei pricini:

1) Pentru că moartea nu este lucru și lucrare a lui Dumnezeu – să nu fie! – ci faptă și lucrare a diavolului și a păcatului. Și nu este nici ispravă firească, ci afară de fire, căci zice Solomon: «Dumnezeu nu a făcut moartea» (*Înțelepciunea* 1:13) și: «Dumnezeu l-a zidit pe om spre nestricăciune, iar moartea a intrat în lume din pizma diavolului» (*Înțelepciunea* 2:23). Așadar, trebuie să-l plîngem pe cel ce moare fiindcă s-a lipsit de lumina vieții, care este lucrare a lui Dumnezeu, precum poruncește și Sirah, zicînd: «Plînge pentru morți, că le-a lipsit lumina!» (*Sirah* 22:9). 2) Pricina cea mai însemnată pentru care se cuvine a se mîhni puțin Creștinii pentru moartea rudelor este că ei au păcătuit, oameni fiind, iar păcatul desparte sufletul de Dumnezeu și pentru aceasta este vrednic de mîhnire și de lacrimi. Și, cu cît a fost mai rea viața acelor, cu atît mai mult se cuvine a ne mîhni pentru ei, mai ales dacă nu au apucat a se pocăi, mărturisindu-se și împărtășindu-se cu Dumnezeieștile Taine. Căci unora ca aceștia li se potrivesc cele zise de Sirah: «Fiule! Pentru cel mort varsă lacrimi și, ca și cum ai fi pățimit grele încercări, începe plîngerea. Și după cuviință acoperă tu trupul lui și nu trece cu vederea înmormîntarea lui. Amară plîngere fă și fierbinte tînguire!» (*Sirah* 38:16-18). Căci Dumnezeu Se împlînzește către cei morți pentru întristarea și lacrimile ce se varsă pentru păcatele lor de către cei vii. 3) Și, cea mai de pe urmă: căci – dacă dobitoacele cele necuvîntătoare se mîhnesc din fire, iar multe chiar și lăcrimează cînd se despart una de alta – cu cît mai vîrtos se cuvine a se mîhni cu măsură oamenii cei cuvîntători pentru despărțirea de rudele lor ce au murit? Căci a zis unul dintre Părinți: «Eu am văzut și vietăți lăcrimînd cînd s-au despărțit de soții lor.»

Iar cele zise au fost adevărate de Domnul, Care a lăcrimat pentru moartea lui Lazăr, pentru a ne da pildă și a ne legiui să nu fim fără împreună-pățimire și cu totul nemîhniți pentru moartea rudelor noastre, dar nici să fim iubitori de întristare și mult-plîngători pentru dînșii. Aceasta o adevărează și marele Vasilie, zicînd așa: «Trecînd cu vederea pretutindenii slăbiciunea noastră, Domnul a cuprins patimile cele de nevoie cu oarecare măsuri și hotare, ferindu-ne de lipsa de împreună-pățimire și de sălbăticirea de fiară și lepădînd iubirea de întristare și multa plîngere ca pe o faptă rea. Pentru aceasta, lăcrimînd pentru prieteni, El a arătat împărtășirea firii omenești și ne-a slobozit de covârșirea pentru amîndouă, adică: nici cu totul a ne slăbănogi către patimi, nici a fi lipsiți de simțire către cele mîhnitoare.» Și iarăși: «Așa, nici lacrima Domnului nu este legiuire spre a plînge, ci măsură prea-bine închipuită și canon spre a osebi cele întristătoare cu scumpătate, după cum se cuvine, cu bună cuviință rămîinînd întru hotarele firii. Deci nici femeilor, nici bărbaților nu li se dă voie iubirea de întristare și multa lăcrimare, ci doar cît s-ar răcori de cele mîhnitoare, [adică] a slobozi puține lacrimi și suspinuri, și aceasta cu liniște și fără glas, nici rupîndu-și hainele sau aruncînd țărînă asupra-le, nici făcînd altceva din acele necuviincioase prostii omenești» (cuvinte despre mulțumire). Deci, la morțile obișnuite ale Creștinilor, se cuvine a ne mîhni și a lăcrima măsurat, iar la morțile

o asemenea învățătură, și cîrmuire și de niște semne ca acestea, și văzîndu-l pe blîndul acela zăcînd mort, ucis cu pietre?

„Și Saul strica Biserica, intrînd prin case [...]”/ Multă îi era turbarea, în-cît, singur fiind, sărea și asupra caselor, căci își dăduse sufletul pentru *Lege*.

- (5) Iar Filip, coborîndu-se într-o cetate a Samariei, le propovăduia pe Hristos. (6) Și mulțimile luau aminte într-un cuget la cele spuse de către Filip, ascultîndu-l și văzînd semnele pe care le săvîrșea. (7) Căci din mulți care aveau duhuri necurate, strigînd cu glas mare, ele ieșeau și mulți slăbănogi și șchiopi s-au vindecat. (8) Și s-a făcut mare bucurie în cetatea aceea.**

Acesta nu e Filip Apostolul, numărat între cei doisprezece, ci unul din cei șapte care fusese ales pentru iconomia văduvelor. Acesta este cel care l-a botezat pe hadîmb și l-a învățat credința pe Simon [Vrăjitorul]. Și auzi-l pe Luca zicînd: „Și s-a făcut în ziua aceea goană mare împotriva Bisericii din Ierusalim. Și toți, afară de Apostoli, s-au risipit prin ținuturile Iudeii și ale Samariei.” De aceea, este arătat că Apostolul Filip a rămas în Ierusalim împreună cu ceilalți Apostoli [iar acest Filip a coborît în Samaria]. [Și apoi zice:] „Iar Filip, coborîndu-se într-o cetate a Samariei, le propovăduia pe Hristos.” Și aceasta este spre dovadă că acel Filip i-a botezat pe ucenicii care se aflau în Samaria, iar Apostolii Petru și Ioan le-au dat darul Duhului pogorîndu-se din Ierusalim la dîșșii. [Vezi mai jos, n. n.] Căci, dacă el ar fi fost unul din Apostoli, ar fi avut stăpînirea și puterea dării Duhului. Dar el botează numai, ca un ucenic, iar darul îl săvîrșesc Apostolii, cărora li se dăduse stăpînirea lui. Și alții zic că Filip nu a pogorît Duhul peste cei botezați pentru că era numai diacon pus și făcut între cei împreună cu Ștefan, dar nu avea și vrednicia preotului sau a episcopului, precum ucenicii Domnului. Iar că era diacon, mărturisește Pavel (în canoane), nu numai despre dînsul, ci și despre Anania, care îl botezase și pe el. Și a botezat fiind numai diacon din pricina rărimei preoților în Samaria. Căci – în vreme de nevoie, neaflîndu-se preot – se poate ca și diaconul

sfinților nu se cuvine a ne mîhni nicicum, ci a ne bucura duhovnicește și a-i prăznui, fiindcă acei sfinți sînt învederat biruitori ai păcatului, ai celui ce este vrednic de întristare și de multe lacrimi, și moartea sfinților este pricinuire învederată a adevăratei vieți. (Vezi și subînsemnarea canonului 83 al sinodului 6, în *Canonicul* [Pidalionul, n. n.] nostru)” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

să boteze, cum a învățat Însuși Duhul, Acela care l-a îndemnat pe Filip să se apropie de hadîmb. Și se cuvine a însemna că Duhul Sfînt vine după botez, prin rugăciune, prin punerea mîinilor peste cei botezați întru numele Domnului Iisus. Pentru aceea, rînduiala aceasta se păzește pînă acum.

(9) Dar era mai dinainte în cetate un bărbat, anume Simon, vrăjind și amăgind neamul Samariei, zicînd că el este cineva mare, (10) la care luau aminte toți, de la mic pînă la mare, zicînd: „Acesta este puterea lui Dumnezeu, numită cea mare!” (11) Și luau aminte la el fiindcă de multă vreme, cu vrăjile lui, îi amăgise. (12) Iar cînd au crezut lui Filip, care le propovăduia despre împărăția lui Dumnezeu și despre numele lui Iisus Hristos, bărbați și femei se botezau. (13) Iar Simon a crezut și el și, botezîndu-se, petrecea cu Filip. Și, văzînd semnele și minunile mari ce se făceau, se spăimînta. (14) Iar Apostolii din Ierusalim, auzind că Samaria a primit cuvîntul lui Dumnezeu, au trimis la ei pe Petru și pe Ioan, (15) care, coborînd, s-au rugat pentru ei, ca să primească Duhul Sfînt. (16) Căci nu Se pogorîse încă peste nici unul dintre ei, ci erau numai botezați în numele Domnului Iisus. (17) Atunci, își puneau mîinile peste ei, și ei luau Duhul Sfînt. (18) Și Simon, văzînd că prin punerea mîinilor Apostolilor se dă Duhul Sfînt, le-a adus bani, (19) zicînd: „Dați-mi și mie puterea aceasta, ca acela pe care voi pune mîinile să primească Duhul Sfînt.” (20) Iar Petru a zis către el: „Argintul tău să fie cu tine spre pierzare! Căci ai socotit că darul lui Dumnezeu se agonisește cu bani. (21) Tu n-ai parte, nici soartă întru cuvîntul acesta, pentru că inima ta nu este dreaptă înaintea lui Dumnezeu.

Vezi și altă ispită, cea a lui Simon. Și zice că îl socoteau „putere mare” pe dînsul, amăgiți fiind de vrăjitoriile întru care petrecuseră o vreme afit de îndelungată, pînă ce Filip, venind, i-a izbăvit de înșelăciune.¹ Căci Simon le zicea Iudeilor: „Eu sînt Tatăl!”, iar Samarinenilor: „Eu sînt Hristos!”²

¹ Însemnează că nu trebuie să mergem la vrăjitori. Iar dacă cineva, amăgindu-se, a mers, îndată să se depărteze. Căci stăruirea la aceștia aduce la ieșirea din minte, ca să nu priceapă a face deosebire. (n. aut.)

² Hristos le proorocise Apostolilor despre acești înainte-mergători ai Antihristului, precum e scris: „Vedeți să nu vă amăgească cineva! Căci mulți vor veni întru numele

„Iar Simon a crezut și el și, botezându-se, petrecea cu Filip.”/ Nu pentru credință, ci pentru a face și el semne [ca Apostolii]. Dar cum făcea el semne? Năluciri făcea, și poate că îi lega [cu puterea celui rău] pe cei ce se îndrăceau. Și socotea că și Apostolii fac oarecare meșteșug așa cum făcea el. Pentru aceea le-a și dat bani. Și stăruia pe lângă Filip ca să nu fie gonit.

(22) Pocăiește-te deci de această răutate a ta și te roagă lui Dumnezeu, doar ți se va ierta cugetul inimii tale, (23) căci întru amărăciunea fierii și întru legătura nedreptății te vād că ești. (24) Și, răspunzînd, Simon a zis: „Rugați-vă voi la Domnul pentru mine, ca să nu vină asupra mea nimic din cele ce ați zis.” (25) Iar ei, mărturisind și grăind cuvîntul Domnului, s-au întors la Ierusalim și în multe sate ale Samarinenilor bine-vesteau.

Acest cuvînt zis lui Simon: „pocăiește-te”, ar fi fost de prisos dacă el ar fi fost rău din fire și din facere, după cum băsmesc ereticii. Căci ei zic că omul, dacă e rău din fire, nu primește schimbarea voinii.¹ Drept aceea, nu în zadar s-a zis acest cuvînt: „pocăiește-te”, și Simon fiind așadar de sine stăpînitor [avînd voință liberă, n. n.].

„[...] și te roagă lui Dumnezeu, doar ți se va ierta cugetul inimii tale!”/ Nu a zis acest cuvînt ca și cum nu ar fi fost iertat dacă ar fi plîns și s-ar fi pocăit, ci a făcut cuvîntul după obiceiul Proorocilor, care nu zic: Iar de vei face aceasta, ți se va ierta – ci numai opresc și zic că munca va fi negreșit. Și, de altfel, Petru îl cunoștea dinainte că nu se va întoarce la pocăință, și de aceea zice: „doar ți se va ierta ție”. Pentru că acest cuvînt:

Meu, zicînd: Eu sînt Hristos! – și pe mulți îi vor amăgi” (Matei 24:4, 5). Zicere pe care Sfințitul Teofilact o tâlcuiește așa: „Le spune că vor veni mulți care se vor propovădui pe ei înșiși a fi hristoși. Pentru că și Dositei Samarineanul spunea că el este Proorocul propovăduit mai înainte de Moisi (Deuteronomul 18:18). Încă și Simon Samarineanul se numea pe sine «Puterea cea mare a lui Dumnezeu»” (în tâlcuirea la Matei). Căci, deși erau sub *Lege*, Iudeii nu au încetat niciodată să lucreze prin vrăjitori, cum citim mai la fiecare capitol al *Scripturii* celei vechi, dacă ar fi să ne gîndim doar la ce se întîmpla în vremea lui Ilie, cînd el rămăsese singurul preot văzut al lui Dumnezeu. Așa că Iudeii puteau foarte bine să creadă că acest Simon e chiar Dumnezeu-Tatăl, sau Mesiah, într-atît aveau de întunecate mințile și de împietrite inimile în eres și vrăjitorie. De aceea, acest Simon a avut urmași și după ce s-a botezat întru Hristos, el fiind – alături de acel Nicolae, de care va fi vorba undeva mai jos – primul întemeietor de eresuri creștine. (n. n.)

¹ Adică aceia spun că omul este „predestinat” să facă binele sau răul. (n. n.)

„Rugați-vă voi pentru mine către Domnul!”, nu este de pocăință și de întoarcere, ci l-a zis numai în treacăt. Căci unde este plînsul, unde căința și mărturisirea?

„[...] căci întru amărăciunea fierii și întru legătura nedreptății te văd că ești.”/ De multă mînie sînt graiurile acestea, dar nu-l muncește pe dînsul, ca să nu pară că credința este de nevoie și de frică, și lucrul să se arate crud și fără omenie.¹

„Iar ei, mărturisind și grăind cuvîntul Domnului, s-au întors la Ierusalim [...]”/ Poate că din pricina lui Simon se întorc, ca să nu se amăgească aceia de el, ci de aici să fie întemeiați și întăriți. Și vezi că nu vin în Samaria cu de-adinsul, ci fiind goniți, lucru care se făcuse și în vremea lui Hristos.

(26) Și Îngerul Domnului a grăit către Filip, zicînd: „Ridică-te și mergi spre miazăzi, pe calea ce coboară de la Ierusalim la Gaza! Aceasta este pustie.” (27) Și, sculîndu-se, a mers. Și iată un bărbat Arap [Etiop] – famen, mare dregător al Candachiei, împărăteasa Arapilor [Etiopilor], care era peste toată vistieria ei și care venise la Ierusalim să se închine – (28) se întorcea acasă; și, șezînd în carul său, citea pe Proorocul Isaia. (29) Iar Duhul i-a zis lui Filip: „Apropie-te și te alipește de carul acesta!” (30) Și, alergînd, Filip l-a auzit citînd pe Proorocul Isaia, și i-a zis: „Înțelege oare ce citești?” (31) Iar el a zis: „Cum aş putea să înțeleg, dacă nu mă va povățui cineva?” Și l-a rugat pe Filip să se urce și să șadă cu el. (32) Iar locul din Scriptură pe care-l citea era acesta: „Ca un miel care se aduce spre junghiere și ca o oaie fără de glas înaintea celui ce-o tunde, așa nu și-a deschis gura Sa. (33) Întru smerenia Lui, judecata Lui s-a ridicat, și neamul Lui cine-l va povesti? Că se ridică de pe pămînt viața Lui” (Isaia 53:7, 8).

Mie mi se pare că și de aici este arătat că acest Filip era din cei șapte. Căci, dacă ar fi plecat de la Ierusalim [unde erau Apostolii] nu s-ar fi dus către miazăzi [acolo unde i-a poruncit Îngerul], ci către miazănoapte. Iar din Samaria, unde petrecea și învăța atunci acel Filip din cei șapte, către miazăzi este calea ce se pogoară din Ierusalim în Gaza.

¹ Petru nu l-a muncit atunci pe Simon, dar sfintele canoane ale Bisericii osîndesc aspru păcatul care îi poartă numele, „simonia”, anume cumpărarea cu bani a darului preoției. (n. n.)

„[...] aceasta este pustie.”/ I-a zis aceasta ca să nu se înfricoșeze de năpădirea Iudeilor.

„Și, sculându-se, a mers.”/ Vezi ascultare?! Nu a întrebat și nu a zis: Pentru ce? Ci, sculându-se deodată cu porunca, a mers.

„[...] care venise la Ierusalim să se închine [...]”/ Se cuvine a ne minuna pentru multe de filosofia famenului acestuia: căci – deși petrecea în Etiopia, și era boier, și încă vistiernic al vistieriilor împărătești – cu toate acestea el se suia să se închine la Ierusalim. Și muieri stăpîneau Etiopia, dintre care una era și Candachia, după diadohie¹, al cărei vistier era famenul. Și vezi cîte sînt laudele grăite pentru dînsul! Căci, deși nu era praznic, el se suia totuși la Ierusalim dintr-o cetate care viețuia întru închinăciune la idoli, și citea pe cale, și încă din Isaia, cel mai înalt dintre Prooroci, și neștiind ce citea, atît de cuprins era de citire.

„Înțelegi oare ce citești?”/ Minunat îl întreabă! Căci nici nu l-a lingușit și nu l-a lăudat, dar nici nu i-a luat în rîs neștiința; ci în așa fel ca să-i pricinuiască mai multă poftă, arătîndu-i că multă comoară este pusă întru cele pe care le citea. Iar el nu se ascunde și nu se acoperă, ci zice: „Cum aș putea să înțeleg, dacă nu mă va povățui cineva?” Apoi, îl roagă să fie învățat.

„[...] ca o oaie fără de glas înaintea celui ce-o tunde [...]”/ Foarte arătată este înțelegerea celor puse înainte, căci oile se aduc din vreme în vreme ca să fie tunse și păstorii aduc asupra lor foarfeci de tuns, și, măcar că pătinesc, ele nu sar asupra celor ce fac acest lucru. Tot așa și Hristos, ocărît fiind, nu ocăra împotriva.

„Întru smerenia Lui, judecata Lui s-a ridicat [...]”/ Aici, însemnează judecata cea fără de lege făcută asupra Lui, cînd adevărul se ascunsese.

„[...] și neamul Lui cine-l va povesti?”/ Adică pe acela de după înviere, și vrednicia nașterii² Lui, a cărui arătare este cercarea lucrurilor iconomisite. Cine va fi vrednic să-l tîlcuiască prin cuvînt, cînd ar pune în minte cine era El, Dumnezeu și Fiul cel unul născut din Dumnezeu, Care [totuși] a pățimit toate acestea?³

¹ Moștenire a stăpînirii, succesiune (n. n.).

² În tîlmăcirea originală e slavul „blagorodie”, „bunul neam”, „noblețea nașterii” („evghenia”, în elinește). (n. n.)

³ Iar în altă parte, Sfîntul Teofilact zice așa: „Hristos este «fără genealogie», fiindcă – după Isaia – «neamul Lui cine îl va povesti?» (Isaia 53:8). Căci și Părintele cel de sus Care L-a născut este netîlcuit, și însuși chipul nașterii Lui celei mai înainte de veac este nepriceput. Și nici Maica ce L-a născut aici, jos, nu cade sub socoteală de om după chi-

„Că se ridică de pe pământ viața Lui.”/ E în loc de: Se ridică și mai înaltă decât cele de pe pământ este viața Lui, adică petrecerea, sau ființa Unuia născut, când se înțelege afară de trup, [aceea pe care o avea] și până a nu se face ca noi.

(34) Iar famenul, răspunzând, i-a zis lui Filip: „Rogu-te, despre cine zice Proorocul acesta? Despre sine, ori despre altcineva?” (35) Iar Filip, deschizând gura sa și începând de la scriptura aceasta, i-a binevestit pe Iisus. (36) Și, pe când mergeau pe cale, au ajuns la o apă; iar famenul a zis: „Iată apă. Ce mă împiedică să fiu botezat?” (37) Filip a zis: „Dacă crezi din toată inima, este cu puțință.” Și el, răspunzând, a zis: „Cred că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu!” (38) Și a poruncit să stea carul; și s-au coborât amândoi în apă – și Filip, și famenul – și l-a botezat. (39) Iar când au ieșit din apă, Duhul Domnului l-a răpit pe Filip, și famenul nu l-a mai văzut. Și el s-a dus în calea sa, bucurându-se. (40) Iar Filip s-a aflat în Azot și, mergând, binevestea prin toate cetățile, până ce a sosit în Chesaria.

„Rogu-te, despre cine zice Proorocul acesta?”/ Mie mi se pare că el nu știa că Proorocii grăiesc și despre alții, dar și despre ei înșiși ca despre altcineva; căci aceasta arată întrebarea lui.

„Iată apă. Ce mă împiedică să fiu botezat?”/ Vezi cum se economisește, se îndreptează și se povățuiește? Mai întâi, citește, dar nu știe ce citește; al doilea, citește chiar mărturia întru care era patima, și învierea și darul [lui Hristos]; apoi, se roagă a fi învățat, și i se tălmăcește din proorocie, Filip luând pricinile pe rând. Și, înaripat făcându-se cu sîrguința, de aici înainte se sîrguiește către botez. Și n-a zis: „Botează-mă!”, ci: „Ce mă oprește a fi botezat?”, prin întrebare arătând multa lui sîrguință pentru botez.

„Iar când au ieșit din apă, Duhul Domnului l-a răpit pe Filip [...]”/ Duhul îl ridică pe dînsul, făcînd încă mai minunat lucrul săvîrșit, și totodată vestindu-L pe Filip că se învrednicește de niște lucrări ca acelea ale Proo-

mul în care L-a născut, fiindcă nimeni nu poate înțelege cum, fecioară fiind, L-a zămislit fără sămînță, cum L-a purtat fără de osteneală, cum L-a născut fără de dureri și stricăciuni! – și altele ca acestea” (în tălcuirea epistolei către Evrei). (n. n.)

rocilor, de pildă Avacum. Și Duhul îl ridică pe dînsul, nu Îngerul care i se arătase mai înainte, fiindcă vederea Îngerului se făcea atunci celor mai trupești, iar a Duhului celor mai duhovnicești. Și e răpit de la famen pentru folosul aceluia, căci famenul l-ar fi rugat să meargă împreună cu dînsul, și Filip l-ar fi scîrbit dacă n-ar fi voit, vremea nefiind cuvenită. Așa, toate se lucrau dumnezeiește. Și Duhul l-a pus pe dînsul în Azot, unde se cădea să bine-vestească atunci.

CAPITOLUL IX

(1) Iar Saul, suflînd încă îngrozire și ucidere împotriva ucenicilor Domnului, a mers la arhiereu (2) și a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc ca, dacă va afla acolo pe vreunii – atît bărbați, cît și muieri – că merg pe calea aceasta, să-i aducă legați la Ierusalim.

Aici, tîlcuiește turbarea lui Pavel asupra bisericilor credincioșilor, arătînd că aceasta se trăgea din rîvna și osîrdia lui celei fierbinți [pentru *Lege*]. Căci se împlinea la dînsul cuvîntul zis de Hristos, anume că: „Celor ce vă vor ucide pe voi li se va părea că aduc slujbă lui Dumnezeu!” (*Ioan* 16:2). Fiindcă Saul nu făcea aceasta precum ceilalți Iudei, să nu fie! Și că așa este se vede arătat și din faptul că se ducea chiar în [sinagogile din] cetățile din afară [neevreiești, n. n.], iar aceia [arhiereii și cărturarii] nici de cei ce erau în Ierusalim [în biserica veche] nu ar fi grijit. Căci ei purtau grijă numai de una, să dobîndească cinste. Și se duce în Damasc, căci era cetate mare, împărătească, și se temea ca nu cumva aceasta să fie cuprinsă de propovăduirea evangheliei. Și nu merge la stăpînitor să ceară scrisori, ci la arhiereu, căci grija lui era ca pe toate să le săvîrșească după *Lege*.

„[...] ca, dacă va afla acolo pe vreunii – atît bărbați, cît și muieri – că merg pe calea aceasta, să-i aducă legați la Ierusalim.”/ Ce este „pe calea aceasta”? Poate că așa vorbeau despre sine credincioșii, pentru că numai a lor era credința prin care ne ducem la ceruri. Sau Pavel îi numea atunci pe dînșii „din calea aceasta” ca și cum netrebnicindu-i și batjocorindu-i. Căci se obișnuiește a-l numi „din cale”, adică de pe drum, pe cel ne-cinstit. Și n-a cerut stăpînire ca să-i muncească acolo, ci să-i aducă în Ierusalim, căci voia să facă acest lucru cu mai multă stăpînire.

(3) Dar, pe cînd călătorea el și se apropia de Damasc, fără de veste a strălucit peste el lumină din cer. (4) Și, căzînd la pămînt, a auzit un glas, zicîndu-i: „Saule, Saule, de ce Mă gonești?” (5) Iar el a zis: „Cine ești Tu, Doamne?” Și Domnul a zis: „Eu sînt Iisus, pe Care tu Îl gonești. Greu îți este să izbești cu piciorul împotriva

boldurilor!¹” (6) *Și el, tremurînd și înspăimîntat fiind, a zis: „Doamne, ce voiești să faci?” Iar Domnul i-a zis: „Scoală-te, intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci.”* (7) *Iar bărbații care erau cu el pe cale stăteau încremeniți, auzind glasul, dar nevăzînd pe nimeni.* (8) *Și s-a ridicat Saul de la pămînt, dar, deși avea ochii deschiși, nu vedea nimic. Și, luîndu-l de mînă, l-au dus în Damasc.* (9) *Și trei zile a fost nevăzînd; și n-a mîncat, nici n-a băut.*

Vedenia nu se face în cetate, ci pe cale, în liniște, căci cei mulți nu ar fi crezut, ci încă l-ar fi și batjocorit. Fiindcă și acolo, auzind glasul, cei împreună cu el ziceau că este tunet. Iar el era vrednic de credință dacă le vestea el însuși pe ale sale. Deci nu în Ierusalim, nici în Damasc, ci pe cale strălucește peste el lumina, ca lucrul făcut împrejurul lui să nu poată fi povestit într-alt fel de ceilalți, ci să fie vrednic de credință a-l povesti el, cel care și vedenia a văzut-o, și patima [orbirii] a pătimit-o. Căci aceasta o va zice și răspunzînd către Agrippa.²

„Saule, Saule, de ce Mă gonești?”/ Hristos nu-i zice: Crede! – ci îi cere socoteală, zicînd: „De ce mă gonești?” Numai că nu-i zice: Pentru ce nedreptate, mică sau mare, pătimită de la Mine Îmi faci acestea?

„Eu sînt Iisus, pe Care tu Îl gonești.”/ Aceasta e în loc de: Să nu socotești că războiul tău este împotriva oamenilor, ci împotriva Mea, a Domnului Tău. Dar pentru ce nu s-a făcut acest lucru [întoarcerea lui Pavel] dintru început? Ca să se arate că Hristos a înviat cu adevărat. Căci cel ce îl gonea pe Dînsul, și nu credea învierii Lui, și cu atîta nebunie îi gonea pe cei credincioși, de unde ar fi crezut, dacă nu ar fi fost multa și marea putere a învierii? Dar pentru ce [nu i S-a arătat] îndată după înviere? Ca mai luminat să se arate războiul împotriva învierii și mai dumnezeiască întoarcerea lui Pavel.

„Iar bărbații care erau cu el pe cale stăteau încremeniți, auzind glasul, dar nevăzînd pe nimeni.”/ Și peste cei împreună cu dînsul stălucește lumina, ca să mărturisească vedenia. Dar nu îi orbește, decît numai pe Pavel, ca să nu se creadă că patima a fost a oricăruia și din împlinire, ci să se arate că e cu adevărat a dumnezeieștii lucrări și purtări de grijă. Dar pentru ce nu au crezut și cei împreună cu dînsul? Ca să fie vrednici de

¹ Sau a călca în țepușă, precum tîlcuiesc alții. (n. aut.)

² Vezi mai jos, la capitoul 26:12-14. (n. n.)

crezare cînd vor mărturisi lucrul întîmplat împrejurul lui Pavel. Căci, de ar fi crezut, ar fi părut că mărturisesc din dar. Dar al cui glas l-au auzit cei ce erau cu Pavel? Al lui Pavel, celui ce răspundea, iar pe cel ceresc l-a auzit doar el. Pentru aceasta zice aici că bărbații care erau cu el pe cale stăteau, auzind glasul lui Pavel, dar nevăzînd „pe nimeni”, adică pe cel căruia îi răspundea. Și, după acestea, însuși Pavel zice: „Cei ce erau împreună cu mine au văzut lumina și s-au înfricoșat, dar glasul Celui ce-mi grăia nu l-au auzit.”¹

„[...] dar, deși avea ochii deschiși, nu vedea nimic”/ Vederile lui Pavel pătinesc, căci covîrșirea luminii obișnuiește să le răpească, fiindcă și ochii au măsuri. Și se zice că și covîrșirea glasului asurzește și amorțește.² „Și trei zile a fost nevăzînd; și n-a mîncat, nici n-a băut.”/ Pentru ce a făcut aceasta? Pentru că foarte se osîndea pe sineși, și se căia, și era întristat și mîhnit pentru goana Bisericii, și se ruga și-L chema pe Dumnezeu ca să i se ierte lui greșeala.

(10) Și era în Damasc un ucenic, anume Anania, și Domnul i-a zis în vedenie: „Anania!” Iar el a zis: „Iată-mă, Doamne!” (11) Și Domnul a zis către el: „Sculîndu-te, mergi pe ulița care se cheamă «Ulița Dreaptă» și caută-l în casa lui Iuda pe Saul, zis «Tarsianul». Căci iată, se roagă. (12) Și a văzut în vedenie pe un bărbat cu numele «Anania» intrînd la el și punîndu-și mîinile peste el, ca să vadă iarăși.” (13) Și a răspuns Anania: „Doamne, despre bărbatul acesta am auzit de la mulți cîte rele a făcut sfinților Tăi în Ierusalim. (14) Și aici are putere de la arhieriei să-i lege pe toți care cheamă numele Tău.” (15) Și a zis Domnul către el: „Mergi, fiindcă acesta Îmi este vas ales, ca să poarte numele Meu înaintea «neamurilor» și a împăraților și a fiilor lui Israil. (16) Căci Eu îi voi arăta cîte trebuie să pătimească el pentru numele Meu.”

Pentru ce i se încredințează învățătura credinței și tămăduirea lui Pavel, celui ce afit de mare avea să fie, lui Anania, care nu era dintre ucenicilor lăudați și vestiți? Pentru că Pavel nu avea să fie povățuit prin oameni,

¹ Vezi la capitolul 22:8. (n. n.)

² Lucru prea-adevărat, și de aceea adevărații conducători trebuie să aibă glas puternic: pentru a-și stăpîni supușii și pentru a-i înmuia pe vrăjmași. (n. n.)

ci prin Însuși Hristos; căci Anania l-a botezat și l-a vindecat, dar nu l-a învățat nimic. Iar că Anania nu era dintre cei foarte vestiți se vede din temerea și frica ce se arată din graiurile lui. Căci atât tremura de goana lui Pavel, cât numai auzind de la Domnul de numele lui s-a spăimîntat și s-a înfricoșat, și nu lua aminte nici la cele ce se ziceau de Domnul: anume că Pavel se roagă, că a văzut în vedenie că el [Anania] e trimis către dînsul ca făcător de bine și mîntuitor, fiindcă este orb.

„Și a văzut în vedenie pe un bărbat cu numele Anania [...]”/ Căci nu putea să vadă aieuea, în chip descoperit, fiind orb.

„[...]” și aici are putere de la arhieriei să-i lege pe toți care cheamă numele Tău.”/ De unde le era arătată lor aceasta? E cu puțință ca, în frică fiind, ei să fi iscodit și să se fi înștiințat cele hotărîte asupra lor. Și vezi câtă este frica, pentru că nici numele acesta, „Saul”, nu sufereau să-l audă, mai-nainte de a-l vedea [pe dînsul]. Și zice Anania: Mă tem ca nu cumva și pe mine să mă ducă la Ierusalim.

„Mergi, fiindcă acesta Îmi este vas ales, ca să poarte numele Meu înaintea «neamurilor» și a împăraților și a fiilor lui Israil.”/ Va fi – zice – nu numai credincios, ci și dascăl. Și multă îndrăzneală va avea înaintea „neamurilor”, și a împăraților și va sta împotriva Iudeilor. Și, prin aceea, îl face îndrăzneț pe Anania, dar totodată îl și înfruntă. Căci zice: Dacă acela care a fost atât de turbat, și de înnebunit și de ucigaș, pe toate le va pătimi pentru Mine, tu nici să-l botezi nu voiești?! Și de aceea zice: „Fiindcă acesta Îmi este vas ales, ca să poarte numele Meu.” Căci Anania, auzind că Pavel era orb, s-a bucurat și numai că nu a zis și cu graiul aceasta: Bine este! Lasă-l pe dînsul să orbească, ce-mi poruncești mie să-i deschid ochii?! Ca iarăși să ne lege și să ne muncească? Nu numai că nici un rău nu va face – zice Domnul – dar va și pătimi multe pentru Mine. Și bine a zis: „vas al alegerii”, cuvîntul acesta arătînd că răutatea nu este firească, pentru că ce este bun și lămurit [„curat”, n. n.] alegem.¹

¹ Sfîntul Apostol Pavel vorbește în mai multe locuri ale epistolelor sale despre alegerea de către Dumnezeu a „vaselor” trebuincioase Lui, printre care a fost și el însuși. De pildă, în a doua epistolă către Timotei, zice următoarele (tîlcuite de Sfîntul Teofilact):

„Și într-o casă mare nu sînt numai vase de aur și de argint, ci și de lemn și de lut; și unele sînt spre cinste, iar altele spre necinste.»

Apostolul [...] zice că – așa cum într-o casă mare se află vase osebite: și de aur, și de argint, și de lemn, și de lut – tot astfel și în lumea asta mare se află și oameni buni și îmbunătățiți, și răi și răzvrățiți. [...] Și zice: Vasele de aur, Creștinii cei îmbunătățiți și

(17) Și a mers Anania, și a intrat în casă și, punându-și mâinile pe el, a zis: „Frate Saul, Domnul Iisus, Cel ce ți S-a arătat pe calea pe care veneai, m-a trimis ca să vezi iarăși și să te umpli de Duh Sfânt.” (18) Și îndată au căzut de pe ochii lui ca niște solzi; și a văzut iarăși și, sculându-se, a fost botezat. (19) Și, luînd mîncare, s-a întărit. Și a stat Saul cu ucenicii din Damasc cîteva zile.

Vezi că, trecîndu-i frica, ascultarea lui e mai mare? Căci graiurile Ananiei nu erau de necredincios, ci de om temător care tremură.

„Frate Saul, Domnul Iisus, Cel ce ți S-a arătat pe calea pe care veneai, m-a trimis [...]”/ Rostind numele Domnului, îl împrietenește îndată. Dar Hristos nu îi zisese că Se arătase lui Saul, ci [Anania] s-a învățat de la Duhul. Și nu i Se arătase [cu chip], ci i S-a arătat cu adevărat prin lucruri și prin lucrare. Și zice: „Care ți S-a arătat”, nu: „Care te-a orbit”, ferindu-se de ocărire. Și zice: „m-a trimis”, adică: „nu este fapta mea, ci sînt slujitor al darului”. Așa știau ei, ca să nu socotească nimic al lor.

„Și îndată au căzut de pe ochii lui ca niște solzi, și a văzut iarăși [...]”/ Solzii cad pentru a arăta și înfocarea lui cea mare, și vindecarea cea fără de îndoială.

„[...] și, sculându-se, a fost botezat. Și luînd mîncare, s-a întărit.”/ Căci slăbise și de călătorie, și de frică, și de foame și de mîhnire. Și vezi că nu a suferit să se împărtășească de hrană pînă cînd nu a dobîndit darurile cele mari.

buni, sînt spre cînst, adică cînstite și folosite spre slujbe de cînst; iar vasele de lemn și de lut, oamenii cei răi și pîngăriți, sînt spre necînst, adică necînstite și folosite în slujbe necînstite. Nu a zis însă că vasele acestea sînt spre întrebuințare și neîntrebuințare, căci oamenii cei răi, deși nu sînt trebnici spre fapta bună, totuși lucrează și ei întru alcătuirea lumii și în alte oarecari iconomii. [...]

«Deci, de se va curăți cineva de acestea, va fi vas spre cînst sfințit, de bună trebuință stăpînului, gătit spre tot lucrul bun» (2 Timotei 2:20).

O, cititorule! – vezi că a fi cineva «vas de aur» sau «de lut», adică bun sau rău, nu urmează din firea omului, nici din sila materiei, precum huleau Maniheii, ci din alegerea cea bună sau rea? Căci ascultă ce zice aici Apostolul, că tot omul, dacă vrea, poate să-și curățească desăvîrșit sufletul de alegerea cea rea, «de lemn» sau «de lut», și în locul aceleia să-și facă alegerea «de aur» și «de argint», adică bună și îmbunătățită. Și socotește aceasta din pilde! Căci Pavel era mai întîi «de lut», adică rău, fiindcă nu credea în Hristos; dar apoi s-a făcut «de aur», căci a crezut. Și, dimpotrivă, Iuda era mai întîi «de aur», fiindcă se învrednicise a fi ucenic al lui Hristos; dar în urmă s-a făcut «de lut», pentru că L-a vîndut pe Hristos” (în înțelegerea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

- (20) Și îndată propovăduia în sinagogi pe Iisus, că Acesta este Fiul lui Dumnezeu. (21) Și se mirau toți care îl auzeau și ziceau: „Nu este oare acesta cel care-i prăda în Ierusalim pe cei ce cheamă acest nume și a venit aici ca să-i ducă pe ei legați la arhierei?” (22) Iar Saul se întărea mai mult și-i tulbura pe Iudeii care locuiau în Damasc, dovedind că Acesta este Hristos.**

„[...] că Acesta este Fiul lui Dumnezeu.”/ Nu zice că a înviat, nici că viază. Dar ce? Pavel adeverează îndată dogma că Acesta este Fiul lui Dumnezeu. Îndată s-a făcut dascăl! Căci nu se rușina de schimbarea întru acelea întru care era strălucit.

„Iar Saul se întărea mai mult și-i tulbura pe Iudeii care locuiau în Damasc [...]”/ Căci, de vreme ce era învățat în *Lege*, le astupa gurile. Ei socoteau că au scăpat de acea vorbă și împotrivire după se se izbăviseră de Ștefan, dar l-au aflat pe altul, mai fierbinte decât Ștefan.

„[...] dovedind că Acesta este Hristos.”/ Acest cuvânt, „dovedind”, însemnează „învățînd și tîlcuind din *Scripturile* acelea pe care le știau și ei”.

- (23) Și, dacă s-au împlinit multe zile, Iudeii s-au sfătuit să-l omoare. (24) Și s-a făcut cunoscut lui Saul viclesugul lor. Și ei păzeau porțile – și ziua, și noaptea – ca să-l ucidă. (25) Și, luîndu-l ucenicii lui noaptea, l-au slobozit peste zid, lăsîndu-l jos într-o coșniță. (26) Și, mergînd la Ierusalim, Saul se ispîtea să se lipească de ucenici; și toți se temeau de el, necrezînd că este ucenic.**

Iudeii vin iarăși spre gîndul și socoteala lor cea mai tare, nemaicăuțînd cleветitori și martori mincinoși, ci ei singuri pornindu-se către ucidere. Căci, după ce au văzut că lucrul se întinde și se lățește, nici nu mai fac divan [„judecată”, n. n.].

„Și luîndu-l ucenicii lui noaptea, l-au slobozit peste zid, lăsîndu-l jos într-o coșniță.”/ Vezi că Pavel nu s-a mîntuit cu darul [Domnului], ci cu înțelepciune omenească, pentru a te învăța fapta bună a bărbatului, că și fără de semne strălucește.

„Și, mergînd la Ierusalim, Saul se ispîtea să se lipească de ucenici [...]”/ Scăpînd de primejdie, nu numai că nu fuge, ci se duce acolo unde mai mult îi aprinsese pe dînșii. Și vezi că acum îi căuta pe ucenici, atît de mult se ardea și se umpluse de rîvna propovăduirii. Și faptul că venise

mai târziu decât ceilalți îl făcea pe dînsul mai sîrguitor, căci zice: „Celui ce i se lasă mai mult, mai mult va iubi” (*Luca 7:42:43*). Dar e lucru vrednic de mirare cum zice în epistola către Galateni că: „Nu m-am suit la Ierusalim către Apostolii cei dinainte de mine, ci m-am dus în Aravia și iarăși m-am întors în Damasc. Apoi, după 3 ani, m-am suit în Ierusalim să-l istorisesc (să-l cercetez) pe Petru. [...] Și nu am văzut pe altul din Apostoli, afară numai pe Iacov «fratele Domnului»”¹ (*Galateni 1:17-19*).”

¹ Trebuie lămurit cine a fost acest „frate al Domnului”, ca să nu rămînă loc pentru nedumeriri. Iată deci ce spune Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Au fost trei Iacovi: unul, fratele lui Ioan, pe care l-a omorît Irod [cum se va arăta, n. n.]; al doilea, fiul lui Alfeu, aceștia doi fiind din cei 12; și al 3-lea, «fratele Domnului», care s-a pomenit aici și nu era din cei 12 Apostoli. Acest Iacov se chema «cel Mic» – după Teofilact – spre osebierea de Iacov fiul lui Zevedei, care se chema «cel Mare», ca unul ce era din cei 12 și mai ales, despre care a pomenit Marcu Evanghelistul cînd a zis: «Erau însă și femei departe privind, între care era Maria Magdalina, și Maria, maica lui Iacov cel Mic și a lui Iosi» (capitolul 15, stih 40), unde «Maria» e Născătoarea de Dumnezeu, ca o maică ce se socotea a acestui Iacov și a lui Iosi, fiii lui Iosif.

Iar că acest Iacov era sfințit din pîntecele maicii sale și că vin și rachiu nu a băut și carne nu a mîncat vreodată, ca un Nazireu, nici nu s-a ras cîndva, nici nu s-a uns cu untdelemn (precum era obiceiul atunci, spre netezirea trupului), nici în baie nu s-a scaldat, o scrie Pamfil Evreul în capitolul 2 al *Istoriei bisericești*, aducîndu-i martori pe Climent Stromatul și pe Ighisip, care mai scriu că pururea pomenitul acesta nu a pus sandale în picioare, ci umbla cu picioarele goale și totdeauna purta haine albe de in. De aceea zic Epifanie și Ieronim că el ar fi fost tînărul acela care în vremea Patimei Mîntuitorului a lăsat giulgiul pe care-l purta și a fugit – precum scrie Evanghelistul Marcu în capitolul 14:51, fiindcă numai acesta purta alb între Apostoli. (De aceea, după urmarea lui, s-a luat obiceiul a purta haine albe de mătase toți Patriarhii Ierusalimului, moștenitorii fericitului Iacov.) [...] De trei ori fericitul Iacov a păzit încă și fecioria în toată viața sa și, din adesele plecări de genunchi ce făcea, i s-au umflat genunchii și s-au făcut vînjoși ca ai cămilei. Iar Hrisostom adaugă că, din pricină că adeseori își bătea fruntea de pămînt, i s-a umflat și s-a făcut neagră. Iar poalele hainei sale se întreceau să le sărute mici și mari – după Ieronim. Ci și întru Sfintele Sfintelor intra și acolo se ruga pentru iertarea neștiințelor norodului, de unde s-a numit și «Olvie», adică «drept», și pe capul său purta potcoava de aur a arhiereului *Legii* – precum mărturisesc Climent și Epifanie. Iar Hrisostom, tîlcuind zicerea «apoi S-a arătat lui Iacov», zice că mai întîi pe acesta l-a hirotonisit Domnul episcop al Ierusalimului (*Cuvîntul 38 la 1 Corinteni*). Și Epifanie (la *Eresul 78*) și Evsevie zic aceasta, deși Climent Stromatul zice că, după înălțarea Domnului, Petru, Iacov și Ioan, cei mai întîi aleși ai Apostolilor, l-au ales pe acest Iacov să fie episcop al Ierusalimului. Și, fiind episcop 20 ani în Ierusalim, de trei ori fericitul s-a învrednicit de mucenicesc sfințit. Căci, suindu-l pe aripa Bisericii – fiindcă de acolo

Căci aici zice că a mers la Ierusalim și că Varnava l-a dus la Apostoli!? Deci în epistola către Galateni nu zice că s-a dus la ei ca să pună înaintea lor „evanghelia” [propovăduirea] lui¹, [ci pentru a-l vedea pe Petru]. Sau, dacă nu este aceasta, atunci se cuvine a socoti că vrăjmășia și pîndirea făcută în Damasc [asupra lui] nu s-a făcut îndată după ce a crezut, ci după ce el a venit din Aravia, după trei ani, și așa s-a suit pe urmă către Ierusalim. Și [poate că Luca] nu vorbește de călătoria aceasta, ci o lasă, căci

strigase în auzul tuturor, zicînd: «Ce mă întrebați despre Iisus, Fiul omului? Acesta șade de-a dreapta atot-puternicului Dumnezeu și va să vie pe norii cerului să facă judecată și răsplătire!» – așadar, fiindcă a strigat de acolo acestea, nelegiuirii preoți și cărturari îndată au năvălit asupra lui și l-au doborât de pe aripa Bisericii, făcîndu-se vărsători de sînge. El însă, plecîndu-și genunchii și sfintele picioare și rugîndu-se pentru ucigașii săi, a fost împroșcat cu pietre. [...] Iar marele Atanasie zice că acest Iacov a tălmăcit *Evanghelia* lui Matei în limba elină din cea evreiască. (n. n.)

¹ Aceasta a făcut-o după paisprezece ani, căci zice: „Apoi, după paisprezece ani, iarși m-am suit în Ierusalim cu Varnava, împreună luînd și pe Tit. [...] Și am pus înaintea lor evanghelia pe care o propovăduiesc la «neamuri»” (*Galateni* 2:1, 2). E un amănunt de o mare însemnătate, căci ce vrea să zică aceasta: „evanghelia pe care o propovăduiesc la «neamuri»”? Neștiutorii și rău-voitorii au înțeles că Pavel avea o „evanghelie” (o bună-vestire) a lui, deosebită de a celorlalți Apostoli, înțelegere care lovește în însăși inima propovăduirii Creștinismului, deschizînd drum și îndreptățind eresurile! Căci nu sînt mai multe „evangelii”, mai multe propovăduiri, fiecare după mintea vreunuia, ci adevărul de credință este *sobornicesc*, fiind dat de-a dreptul de Sfîntul Duh-Dumnezeu, Care este unul singur și nu Se schimbă după vremi și împrejurări. Să ținem deci seama de tîlcuirile purtătorilor de Duh, care ne lămuresc și aici, zicînd așa: „Pentru care pricină a arătat [Pavel] Apostolilor abia după atîția ani evanghelia pe care o propovăduia? Căci lucrul ar fi fost cu adevărat fără socoteală, ca, după ce paisprezece ani și mai mult alerga propovăduind evanghelia, să aibă trebuință a învăța apoi dacă aleargă bine sau s-a ostenit în zadar! De aceea, dacă ar fi arătat propovăduirea sa Apostolilor ca să învețe el însuși despre calea pe care a umblat, negreșit aceasta ar fi fost fără socoteală și fără gîndire – așa precum am zis. Dar Pavel s-a dus la Ierusalim fiindcă vedea cum mulți se sminteau pentru că Petru primea tăierea împrejur și pe mulți îi tăia împrejur, dar el însuși nu o primea, și astfel era bănuie că face fărădelege. Iar a merge l-a sfătuit Sfîntul Duh, după o descoperire mai presus de fire, pentru ca aceia care se sminteau să se încredințeze și să se înduplece că nu este osebite și sminteală între propovăduirea lui Petru și aceea a lui Pavel, ci că Petru iartă tăierea împrejur după iconomie și pogorămînt, fiindcă el propovăduia Evreilor, care se tăiau împrejur. Deci nu a fost fără socoteală ceea ce a făcut Pavel, că a mers la Ierusalim și a arătat Apostolilor despre propovăduirea sa după atîția ani, pentru că Duhul Sfînt l-a pornit să meargă, și el a ascultat în chip drept și binecuvîntat, supunîndu-se” (Teofilact, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

scriitorul de istorie multe scurtează, și le trece și adună la un loc multe vremi. Și [de altfel] nu zice că [acum] s-a dus către Apostoli, ci „se ispitea să se lipească de ucenici”, ca unul ce era dascăl și ucenic.¹

„[...] și se ispitea să se lipească [...]”/ Nu se apropia de dînșii cu dîrzenie, ci cu evlavie. „[...] și toți se temeau de el, necrezînd că este ucenic.”/ Ucenicii se temeau, iar Apostolii nu credeau. Căci, cu adevărat, necrezut lucru era gîndului omenesc ca gonitorul cel atît de fierbinte să se prefacă spre propovăduire.

(27) Iar Varnava, luîndu-l pe el, l-a dus la Apostoli, și le-a spus în ce chip L-a văzut pe cale pe Domnul, și că El i-a grăit și cum a grăit la Damasc cu îndrăzneală în numele lui Iisus. (28) Și era cu ei intrînd, și ieșind în Ierusalim și grăind cu îndrăzneală în numele Domnului. (29) Și grăia și se întreba cu Eliniștii. Iar ei căutau să-l omoare. (30) Dar frații, înțelegînd aceasta, l-au dus pe el în Chesaria și de acolo l-au trimis în Tars. (31) Deci bisericele din toată Iudeea, și Galileea și Samaria aveau pace, zidindu-se și umblînd în frica de Domnul, și se înmulțeau prin mîngîierea Duhului Sfînt.

Că Varnava era un om blînd se arată și dintru aceasta și dintru cele săvîrșite de dînsul după aceea. Și se poate ca Pavel să-i fi fost cunoscut și prieten încă mai dinainte. Dar către care Apostoli l-a adus? Către Petru și către Ioan poate, pe care și el zice că i-a văzut, întru epistola către

¹ Cuviosul Nicodim Aghioritul lămurește nepotirivirea aceasta în tîlcuirea epistolelor lui Pavel, zicînd așa: „Aici [în epistola către Galateni], Pavel zice că după trei ani de la întoarcerea sa a mers în Ierusalim, dar nu arată din ce loc a mers. Dar, fiindcă mai sus a zis că după întoarcerea sa s-a dus în Aravia și iarăși s-a întors în Damasc, poate că a zăbovit în alte locuri acei 3 ani de care zice aici și iarăși s-a întors în Damasc, iar din Damasc a mers la Ierusalim, și atunci s-a adus la Apostoli prin Varnava, precum zic *Faptele*. Căci acestea nu se pot întocmi altminteri, precum și Icumenie, în tîlcuirea *Faptelor*, se nevoiește și se silește în 5-6 chipuri să învoiască venirile lui Pavel în Ierusalim ce se arată în *Fapte* cu cele ce se cuprind în trimiterea aceasta către Galateni, și nu poate; iar la sfîrșit zice că Pavel vorbește aici de o altă vreme, pe care Luca nu o arată în *Fapte*, fiindcă scrie prea în scurt și unește multe vremi într-o una.” Într-adevăr, Sfîntul Evanghelist Luca nu scrie o cronică, pentru că nu acesta e scopul său. El vrea să-l lămurească pe Teofil cum s-a alcătuit Biserica lui Hristos, iar pentru aceasta aveau însemnătate faptele în sine, și mai puțin anii în care se petrecuseră. (n. n.)

Galateni. Și vezi că Pavel nu se duce către Apostoli, fiindcă se smerea, ci către ucenici, fiindcă și el era ucenic. Varnava îl aduce către Apostoli și le povestește acelea pe care le văzuse și cele grăite de el cu îndrăzneală.

„Și grăia și se întreba cu Eliniștii [...]”/ Adică cu Iudeii de limbă elină. Căci ceilalți, care erau Evrei neaoși, nu sufereau nici să-l vadă măcar, ci mai ales se ispiteau să-l ucidă.

„Dar frații, înțelegînd aceasta, l-au dus pe el în Chesaria și de acolo l-au trimis în Tars.”/ Temîndu-se de ceea ce se făcuse cu Ștefan, îl mîntuiesc pe el și îl păzesc în Chesaria, și apoi în Tars, ca să învețe și totodată să fie într-o întemeiere, de vreme ce era în patria sa. Căci Iudeii nu turbau așa asupra celorlalți Apostoli precum asupra acestuia, ci de ei încă se și cucerniceau, căci se domoliseră cu vremea din turbarea pe care o aveau asupra lor, pentru că de multe ori aceia le stătuseră înainte și se făcuseră minunați în fața mulțimii.¹

„Deci bisericele din toată Iudeea, și Galileea și Samaria aveau pace [...]”/ Va spune mai jos că Petru se pogorîse din Ierusalim și, ca să nu socotești că făcuse aceasta de frică, a zis înainte că bisericele aveau pace. Căci, cînd era vîrfurile războiului, Apostolii petreceau în Ierusalim, iar după ce pacea s-a întins și s-a așezat s-au dus să propovăduiască și prin alte locuri.

¹ Acestea sînt negreșit pricinile pentru care arhieriei și cărturarii slăbiseră în dorința lor de a-i mai uide pe Apostoli. Să ne gîndim însă și la faptul că aceia erau oameni din norod, pe cîtă vreme Pavel era dintre ei, „Fariseu din Farisei”, cunosător desăvîrșit al *Legii*, precum el însuși mărturisește, și asta îi împunea pururea și necurmat pe Iudei către ura cea mai veninoasă față de dînsul. După Iisus, Sfîntul Apostol Pavel, călătorul ceresc, este omul cel mai urît de către rău-credincioșii din toate vremurile. Și pe bună dreptate, de vreme ce dogmele, adică adevărurile de neschimbat ale dreptei-credințe se întemeiază pe epistolele sale! Iar aceasta înseamnă nimicirea tuturor smintelilor care au bîntuit și bîntuie mintea omenească înșelată de trufie – de la acelea „filosofice” pîgînești, la eresurile Iudeilor, pînă la acelea „creștine” – pe care marele Apostol le-a osîndit dinainte, cunoscîndu-le prin Duhul, Care nu S-a despărțit de el nici o clipă. De aceea, ereziile l-au dat de o parte cu totul, zicînd că „Cristosul propovăduit de Pavel nu este acela al *Evangheliilor*”, ci unul pe care l-ar fi născocit el singur, din ură față de propriul său neam. El care, precum Moisi, se roagă a fi mai bine anatema decît să piară „rudenile sale după trup”, Iudeii (*Romani* 9:3)! Cît ne privește pe noi, Ortodocșii, *Apostolul* se citește la toate Sfintele Liturghii, pentru că este în tipic, dar de ascultat nu se ascultă și de tîlcuit nu se tîlcuiește la cuvîntul de folos. Căci, dacă s-ar face aceasta, atot-erezia zisă „Ecumenism” s-ar spulbera pe dată, așa cum s-a spulberat de mult Arianismul prin cuvîntul insuflat de Sfîntul Duh lui Pavel, cuvînt citit și tîlcuit în biserici de Teologul Grigorie, de marele Vasilie, de Hrisostomul ori de Fericitul Teodorit. (n. n.)

(32) Și, trecînd pe la toți, Petru a venit și la sfinții care locuiau în Lida. (33) Și acolo a aflat un om, anume Enea, care de opt ani zăcea în pat, fiindcă era slăbănog. (34) Și Petru a zis către el: „Enea, să te vindece Iisus Hristos! Ridică-te și strînge-ți patul!” Și îndată s-a ridicat. (35) Și l-au văzut toți cei ce locuiau în Lida și în Saron, care s-au și întors la Domnul.

Pentru ce nu a așteptat credința bărbatului și nici nu l-a întrebat dacă voiește să se tămăduiască? Pentru că, într-adevăr, minunea s-a făcut mai mult spre mîntuirea și îndemnarea mai multora. Căci zice: „Și l-au văzut toți cei ce locuiau în Lida și în Saron, care s-au și întors la Domnul.” Și, de altfel, pînă atunci ei nu dăduseră semnele puterii lor acolo, încît nu se cuvenea să ceară credință de la dînșii, precum n-au cerut nici de la ologul. Deci, așa cum Hristos nu cerea credință cînd a început semnele, tot astfel fac și aceștia. Căci în Ierusalim credința aceloră fusese după cuviință – „încît și pe ulițe îi scoteau pe cei bolnavi și-i puneau pe paturi și pe nășalii, ca, venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul dintre ei” – căci multe semne se făcuseră acolo, iar aici veniseră pentru înțîia oară.

(36) Iar în Iopi era o uceniță cu numele Tavita, care, tîlcuindu-se, se zice „Căprioară”. Aceasta era plină de fapte bune și de milosteniile pe care le făcea. (37) Și în zilele acelea ea s-a îmbolnăvit și a murit. Și, scaldînd-o, au pus-o în foișor. (38) Și, fiind aproape Lida de Iopi, ucenicii, auzind că Petru este în Lida, au trimis doi bărbați la el, rugîndu-l să nu pregete a veni pînă la ei. (39) Și Petru, sculîndu-se, a mers cu dînșii. Cînd a sosit, l-au dus în foișor și au stat înaintea lui toate bătrînele, plîngînd și arătînd cămășile și hainele cîte le făcea Căprioara pe cînd era cu ele. (40) Și Petru, scofîndu-i afară pe toți, a ingenuncheat și s-a rugat și, întorcîndu-se către trup, a zis: „Tavita, scoală-te!” Iar ea și-a deschis ochii și, văzîndu-l pe Petru, a șezut. (41) Și, dîndu-i mîna, Petru a ridicat-o și, chemîndu-i pe sfinți și pe văduve, le-a dat-o vie. (42) Și s-a făcut cunoscută aceasta în întreaga Iopi și mulți au crezut în Domnul. (43) Și el a rămas în Iopi destule zile, la un oarecare Simon, curelar.

„[...] cu numele Tavita, care, tîlcuindu-se, se zice «Căprioară».”/ Îi pune și numele, arătînd că după lucrare se numea așa, căci era priveghe-

toare, trează și deșteaptă precum căprioara. Căci multe nume se pun adesea din iconomie.

„Și în zilele acelea ea s-a îmbolnăvit și a murit. Și, scaldînd-o, au pus-o în foișor.”/ Adică i-au făcut toate cele pentru mort.

„Și [...] ucenicii, auzind că Petru este în Lida, au trimis pe doi bărbați la el, rugîndu-l să nu pregete a veni pînă la ei”/ Vezi și nefățarnicia și simplitatea acelora, și lipsa de trufie a lui Petru. Nu ei vin, ci îl cheamă prin alți doi spre vindecare, și acela vine. Dar pentru ce nu l-au chemat mai-nainte de a muri [Tavita]? Socoteau lucru nevrednic să-i supere pe Apostoli pentru asemenea lucruri, smulgîndu-i și împiedicîndu-i de la propovăduire. Pentru aceasta zice că era aproape.

„[...] și au stat înaintea lui toate bătrînele, plîngînd și arătînd cămășile și hainele cîte le făcea Căprioara pe cînd era cu ele.”/ Acest cuvînt: „pe cînd era cu ele”, arată multa ei smerită-cugetare. Căci era împreună cu dînosele, și împreună petrecea și ca una din toate împreună viețuia, nu precum facem noi acum.

„Și Petru, scofîndu-i afară pe toți, a îngenuncheat și s-a rugat [...]”/ Pentru ce îi scoate afară pe toți? Ca aceia să nu se învăluie de lacrimi și să nu se tulbure. Și a îngenuncheat fiindcă rugăciunea a fost întinsă. Apoi, o apucă de mînă; apoi, cîte puțin, viața și puterea ei se aduce în lăuntru.

„[...] și, chemîndu-i pe sfinți și pe văduve, le-a dat-o vie [...]”/ Adică acelora le-a pus-o înainte vie spre mîngîiere, iar văduvelor spre ocrotire. Și vezi lipsa de mîndrie a lui Petru: atît de mare lucru făcînd, nu găzduiește nici la dînsa, nici la altcineva din cei vestiți, ci la Simon curelarul, nici pe cei umili rușinîndu-i, nici pe cei mari lăsîndu-i a se înălța.

CAPITOLUL X

(1) *Iar în Chesaria era un bărbat cu numele Corneliu – sutaș, din cohorta ce se chema „Italica” – (2) cucernic și temător de Dumnezeu cu toată casa lui și care făcea multe milostenii norodului și se ruga lui Dumnezeu totdeauna. (3) Și a văzut în vedenie – aie-vea, cam pe la ceasul al nouălea din zi – Îngerul lui Dumnezeu intrînd la el și zicîndu-i: „Corneliu!” (4) Iar Corneliu, căutînd spre el și înfricoșîndu-se, a zis: „Ce este, Doamne?” Și Îngerul i-a zis: „Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu. (5) Și acum trimite bărbați la Iopi și cheamă să vină un oarecare Simon, care se numește și «Petru». (6) El este găzduit la un oarecare Simon, curelar, a cărui casă este lîngă mare. Acesta îți va spune ce să faci.” (7) Și, după ce s-a dus Îngerul care vorbea cu el, Corneliu a chemat două din slugile sale de casă și pe un ostaș cucernic din cei ce îi slujeau. (8) Și povestindu-le toate, i-a trimis la Iopi.*

Acesta nu era Iudeu, nici [nemernic] din cei de sub *Lege*, ci acum apu-case și îmbrățișase petrecerea noastră. Și doi cred acum din cei ce erau întru dregătorii, vistierul Etiopienței și acesta.

„[...] sutaș, din cohorta ce se chema «Italica» [...]”/ Zice că era sutaș¹ al cohortei (adică al cetei celei mari), care se numea „Italica”. Și cohorta este aceea pe care o numim noi acum „escadron”. Și se cuvine a ști că cohorta este de două sute de ostași², iar custodia de șaizeci. Și îl face pe acest bărbat cunoscut și arătat, ca să nu zică cineva că minte istoria scriiturilor.

„[...] cucernic și temător de Dumnezeu, cu toată casa lui [...]”/ Să au-zim cîți nu ne grijim de cei ce sînt ai noștri și ai caselor noastre. Iar acesta și de ostași se grija.

„Și a văzut în vedenie – aievea, cam pe la ceasul al nouălea din zi – Îngerul lui Dumnezeu intrînd la el [...]”/ Îl vede pe Înger spre încredința-rea lui Petru, iar mai ales nu a aceuia, ci a celorlalți mai neputincioși. Și

¹ Centurion (n. n.).

² O cohortă avea 5-600 de ostași, iar prima cohortă a fiecărei legiuni avea 1 000. (n. n.)

în ceasul al nouălea¹, cînd era slobod de grijă și se îndeletnicea întru liniște și întru umilință. Și, de vreme ce ochiul adevărului a văzut că mari erau lucrările, dar moarte, neavînd credință, l-a timis pe Înger, care dăruia dar lucrărilor, ca pe cei ce se nevoiau să-i încununeze cu credința. Și, din vedere, [lui Corneliu] i s-a făcut frică, măsurată însă, cît să-l întoarcă numai. Apoi, graiurile [Îngerului] au dezlegat frica.

„Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu [...]”/ Vezi unde ajunge milostenia, chiar în cerul cerului, și înaintea scaunului împărătesc stă. Și vezi cum Îngerul mai întîi îi ridică mintea și i-o face înaltă, și atunci îi zice ce avea de zis.

„Și acum, trimite bărbați la Iopi și cheamă să vină un oarecare Simon, care se numește și «Petru». El este găzduit la un oarecare Simon, curelar [...]”/ Și, ca să nu meargă către altul, i-l arată pe Apostol nu numai de la poreclă, ci și de la loc: „a cărui casă este lîngă mare”. Căci Apostolii mergeau mai mult pe la cetățile cele osebite, fiind iubitori de pustie și de liniște. Deci, dacă s-ar fi întîmplat să mai fie și alt curelar Simon, avea și alt semn, că acela locuia lîngă mare. Deci nu era cu puțință ca toate trei să se întîmple altuia [să-l cheme „Simon”, să fie curelar și să locuiască lîngă mare, n. n.]. Și nu i-a zis [lui Corneliu] pentru ce [să-l cheme pe Petru], ca să nu-l slăbănogească, ci să stea întru pofta ascultării.

„[...] a chemat două din slugile sale de casă și pe un ostaș cucernic [...]”/ Vezi că nu zice acestea la întîmplare, ci ca să arate că întru acest fel erau cei ce stăruiau lîngă dînsul. „Și, povestindu-le toate, i-a trimis la Iopi./ Vezi-i lipsa de trufie, căci nu a zis: Chemați-l la mine pe Petru! – ci, ca să-i înduplece, le-a și povestit totul. Căci nu voia și nu pofta să-l cheme pe acela cu stăpînirea dregătoriei. Pentru aceasta le-a povestit acelora totul.

- (9) Iar a doua zi, pe cînd ei mergeau pe cale și se apropiau de cetate, Petru s-a suit în casa de sus să se roage, pe la ceasul al nouălea. (10) Și, flămînzînd foarte, voia să guste ceva; dar, pe cînd îi găteau să mănînce, a căzut peste dînsul uimire. (11) Și a văzut cerul deschis și coborîndu-se peste el un vas ca o masă de pînză mare, legată în patru cornuri, lăsîndu-se pe pămînt. (12) În ea erau toate dobitoacele cu patru picioare, și tîrîtoarele pămîntului și păsă-*

¹ Trei după amiază, după ceasul nostru. (n. n.)

rile cerului. (13) Și glas s-a făcut către el: „Sculîndu-te, Petre, junghie și mănîncă!” (14) Iar Petru a zis: „Nicidecum, Doamne, căci niciodată n-am mîncat nimic spurcat și necurat!” (15) Și iarăși, a doua oară, a fost glas către el: „Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le numești «spurcate»!” (16) Și aceasta s-a făcut de trei ori, și iarăși acel ceva s-a ridicat la cer.

„Iar a doua zi, pe cînd ei mergeau pe cale și se apropiau de cetate [...]”/ Vezi cum Duhul adună vremile, și face ca acest lucru să nu se împlinească nici mai degrabă, nici mai tîrziu. „[...] Petru s-a suit în casa de sus să se roage, pe la ceasul al nouălea.”/ Adică deosebi și întru liniște, ca întru un foișor.

„[...] a căzut peste dînsul uimire. Și a văzut cerul deschis [...]”/ Uimirea însemnează și că Petru s-a înspăimîntat pentru lucrul cel minunat, și că s-a făcut afară de cele simțite, povățuindu-se spre cele duhovnicești. Căci lui i s-a făcut o vedenie duhovnicească.

„[...] și coborîndu-se peste el ceva ca o masă mare de pînză [...]”/ Petru, căpetenia Apostolilor, avea trebuință de dumnezeiasca descoperire a „neamurilor”, căci nu știa că între tăierea împrejur și netăierea împrejur nu este deosebire după credință. Și nici nu știa încă arătat că Domnul a zis ca „neamurile” să se învețe prin slujba credinței, pînă cînd i-a arătat prin descoperire taina sfatului Său celui negrăit, prin pilda mesei de pînză încredințîndu-l că întru Hristos nu este deosebire între Iudei și Elini, căci darul Sfîntului Duh s-a dat, prin credință, și „neamurilor”. „[...] legată în patru cornuri, lăsîndu-se pe pămînt [...]”/ Cele patru cornuri arată cele patru stihii [pămîntul, apa, aerul și focul], masa însemnează lumea cea groasă, iar jivinele cele de multe feluri sînt însemnări și închipuiri ale așezării și stării oamenilor. Lucrul acesta se face semn și închipuire a toată lumea.

„[...] Iar Petru a zis: „Nicidecum, Doamne, căci niciodată n-am mîncat nimic spurcat și necurat! [...]”/ Aceasta se economisește de Duhul ca să aibă răspuns [Petru] către cei ce aveau să-l osîndească, [căroră le va zice] că s-a împotrivit [poruncii de a mînca]. Fiindcă omul [Corneliu] era netăiat împrejur și nu avea nimic de obște cu Iudeii, deci toți aveau să-l osîndească pe dînsul [pe Petru] ca pe un călcător de *Lege*, căci mare grijă aveau ei să păzească *Legea*! Deci acest lucru se economisește așa ca ei să nu-l osîndească. Și poate că Petru a văzut vedenia fiind îngenuncheat. Și

că ceea ce se făcea era lucru dumnezeiesc, e arătat și dintru aceea că de sus a văzut pogorîndu-se și s-a făcut întru uimire. Iar a se pogorî de acolo glas, și a se face aceasta de trei ori și iarăși a se ridica, mare arătare a curăției [lui Petru] era. Deci vedenia aceasta se face pentru cei cărora avea să le povestească pe urmă. Fiindcă el auzise: „În calea păgînilor să nu mergeți!” (*Matei* 10:5). Căci, dacă [mai târziu] Pavel a avut trebuință de tăierea împrejur a lui Timotei și de jertfă în Ierusalim, cu mult mai vîrtos [se cerea a face pogorămînt] atunci, la începutul propovăduirii, cînd erau mai neputincioși.¹ Și [Petru] nu hotărăște spurcaciunea și necurăția asupra tuturor mîncărilor, ci doar pentru acelea despre care zicea *Legea* că sînt spurcate și necurate.² Și – deși semnul și închipuirea era pentru chemarea „neamurilor”, adică pentru a nu-i socoti spurcați și necurați pe cei dintru netăierea împrejur – cuvîntul și socoteala lui Petru nu avea arătarea și însemnarea pentru oameni, ci pentru cele ce erau oprite în *Lege*. Iar Dumnezeu, arătînd și dînd însușirile și chipul Sfintei Biserici, îi zice să nu socotească nimic spurcat, căci „toată făptura lui Dumnezeu este bună și nimic nu e de lepădat dacă se ia cu mulțumire, căci se sfințește prin cuvîntul lui Dumnezeu și prin rugăciune” (*1 Timotei* 4:4, 5).³ Astfel, din

¹ Adică Petru urma unele păziri ale *Legii* (cum era a lepăda anumite mîncări și a tăia împrejur) din iconomie, pentru neputința Iudeilor Creștini, precum și Pavel avea să-l taie împrejur pe Timotei (capitolul 16:3) și să aducă jertfă (capitolul 21:26) în biserica lui Solomon din aceeași pricină. (n. n.)

² Mult avea să dureze păzirea de către Creștinii Iudei a mîncărilor oprite de *Lege* și mult a luptat împotriva acestui obicei Pavel, precum vedem în epistolele sale, de pildă în cea către Romani, capitolul 14. (n. n.)

³ Împărțirea cărnurilor întru „curate” și „necurate” a fost poruncită de Dumnezeu Iudeilor numai pentru o vreme, pentru neputința lor, ca să nu facă din anumite animale idoli (obicei pe care îl văzuseră în Egipt, unde pisica, vulturul, crocodilul, șarpele erau „dumnezei”). Dar eresurile legate de „necurăția” unor mîncări aveau să fie mult mai multe, și pe acestea le osîndește Pavel dinainte. Căci iată cum tîlcuiește stihul de mai sus Teofilact: „Toate cele făcute de Dumnezeu sînt bune, precum mărturisește Moisi, zicînd: «Și a văzut Dumnezeu toate cîte a făcut și, iată, erau bune foarte» (*Facerea* 1:31). [Iar] zicînd: «toată făptura», Apostolul a înțeles aici bucatele ce se mîncă de oameni. Cu aceasta, apucă mai înainte și dezdădăcinează eresul Maniheilor și al celorlalți eretici care ziceau că materia lumii este nefăcută, și fără de început, și rea și început al tuturor relelor. [Și de aici încheiau] că toate mîncările, fiind dintru aceea, sînt rele și ele. [Iar Apostolul zice] dimpotrivă, că toată materia este făcută în timp și că e bună, fiind făptură a lui Dumnezeu.”

vedenia lui Petru învățăm că felurile jivine se iau și se aseamănă la obiceiurile oamenilor, căci în vasul pogorît din cer erau tot felul de jivine: „cu patru picioare, și tîrîtoarele pămîntului și păsările cerului”. Cuvîntul îi însemnează pe cei ce aveau să se aducă la credință din multe feluri de păcate, căci aceștia sînt cei asemănați fie celor cu cîte patru picioare, pentru așezarea lor cea dobitocească; fie celor ce se tîrăsc, pentru înveninare; fie celor zburătoare, pentru ușurătatea și nestatornicia minții lor. Căci, cu închipuire [aici, „metaforă”, n. n.], Saducheilor și Fariseilor li se zice și „șerpi”¹; și „vulpe” lui Irod², și „cai turbați spre muieri” iubitorilor de dezmierdări³, și „oi” oamenilor mai fără de răutate; „capre”, celor bogați, despre care a zis Domnul că dintru ai lor spini și mărăcini îneacă cuvîntul [bunei vestiri] și îl fac neroditor⁴.

„Și iarăși, a doua oară, a fost glas către el: «Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le numești spurcate!»/ Glasul pare a se zice către dînsul, dar se zice cu totul către Iudei, căci, dacă dascălul e certat, cu mult mai vîrtos aceia.

(17) Și, dacă a venit întru sine, Petru se mira ce ar putea să fie vedenia pe care o văzuse. Și iată, bărbații trimiși de Corneliu, între-

Maniheismul (eres gnostic iudaic) ca atare a pierit (poate), dar gîndirea de acest fel e mai vie ca niciodată, sminteala venind însă acum mai mult dinspre Brahma și Budha, prin „tehnicele ascetice” și prin „nutriționismul” pe care le întîlnim peste tot. Căci a te hrăni „corect” nu este – chipurile! – o problemă de sănătate, precum s-ar putea crede, ci una „spirituală”, de folosire a „energiilor pozitive” din unele bucate, căci altele sînt „încărcate negativ”. De multe ori, acești Maniheii ai vremii noastre dau și lămuriri „științifice”, dar pînă la urmă tot la „puterile” ascunse în cele de mîncare ajung, căci avem de-a face cu un Panteism vechi de cînd păcatul, care vede „spiritul” în toată făptura și caută să-l dobîndească – printre altele – din ceea ce ei numesc „hrana vie”, adică din legume, verdețuri, fructe, ouă, lapte, numai anumite cărnuri sau deloc, pregătite cînd și cum se cuvine (după canoanele lor). (n. n.)

¹ „Șerpi, pui de vipere – le zice Mîntuitorul – cum veți scăpa de osînda gheenei?” (Matei 23:33). (n. n.)

² „În ceasul acela, au venit la El unii din Farisei, zicîndu-I: «Ieși și du-Te de aici, că Irod vrea să Te ucidă!» Și El le-a zis: «Mergînd, spuneți vulpii acesteia [...]»” (Luca 13:31, 32). (n. n.)

³ Ieremia 5:8, n. n.

⁴ „[Sămînța] semănată în spini este cel care aude cuvîntul, dar grija acestei lumi și înșelăciunea avuției înăbușă cuvîntul și îl face neroditor” (Matei 13:22). (n. n.)

întrebau dacă acolo găzduiește Simon, numit „Petru”. (19) Și, tot gândindu-se Petru la vedenie, Duhul i-a zis: „Iată, trei bărbați te caută; (20) ci sculîndu-te, coboară-te și mergi împreună cu ei, de nimic îndoindu-te, fiindcă Eu i-am trimis.”

„Petru se mira ce ar putea să fie vedenia pe care o văzuse [...]”/ Ce ar putea fi vedenia? Masa este pămîntul, fiarele dintr-însa sînt cei din „neamuri”, iar zicerea „junghie și mănîncă!” însemnează că și aceia se cade să vină la credință; iar că glasul s-a făcut de trei ori însemnează botezul. Deci adevărul vedeniei îi arată taina Sfintei Treimi, precum și credința întru Sfînta Treime pune înaintea adevărată cinstire de Dumnezeu.

„Și, iată bărbații trimiși de Corneliu [...]”/ În bună vreme vin bărbații, ca să dezlege nedumerirea. Fiindcă și pe Iosif îl lăsase Hristos să se tulbure, și apoi l-a trimis pe Înger.¹ Căci sufletul primește cu lesnire dezlegarea dacă mai-nainte este întru nedumerire. Și Petru nu petrece multă vreme întru nedumerire și nici mai-nainte ca acei bărbați să întrebe dacă găzduiește acolo, ci întru însăși acea vreme.

„Și, tot gândindu-se Petru la vedenie, Duhul i-a zis: «Iată, trei bărbați te caută» [...]”/ Și iarăși acesta este răspunsul lui Petru către ucenici, ca să cunoască ei că el se îndoiește, dar a fost învățat să nu se îndoiască. Fiindcă ascultă: „Mergi împreună cu ei, de nimic îndoindu-te, fiindcă Eu i-am trimis!” Multă este stăpînirea Duhului! Căci ceea ce face Dumnezeu, aceea face și Duhul Sfînt.² Căci Îngerul a zis: „rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu”, ca să arate că de acolo [de la Dumnezeu] fusese trimis, dar Duhul nu a zis așa, ci: Eu i-am trimis, deci se cade a te pleca Duhului!

(21) Și Petru, coborîndu-se la bărbații trimiși la el de Corneliu, le-a zis: „Iată, eu sînt acela pe care îl căutați. Care este pricina pentru

¹ „Iosif, logodnicul ei, drept fiind și nevrînd s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns. Și, cugetînd el acestea, iată Îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: «Iosife, fiul lui David, nu te teme a o lua pe Maria, logodnica ta, căci ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfînt.» [...] Și, deșteptîndu-se din somn, Iosif a făcut așa precum i-a poruncit Îngerul Domnului și a luat-o la el pe logodnica sa” (Matei 1:19, 20, 24). (n. n.)

² Tîlcuitorul arată de multe ori că Sfîntul Duh este Dumnezeu, zicînd că una este lucrarea celor trei Fețe ale Prea-Sfintei Treimi, precum una este și ființa Lor, pentru că vrea să îi păzească pe cititori de eresul luptătorilor de Duh. (n. n.)

care ați venit?” (22) Iar ei au zis: „Corneliu sutașul – bărbat drept, și temător de Dumnezeu și mărturisit de tot neamul Iudeilor – a fost înștiințat de către un sfânt Înger să trimită să te cheme acasă la el, ca să audă graiuri de la tine.” (23) Deci, chemându-i înăuntru, i-a ospătat. Iar a doua zi, sculându-se, a plecat împreună cu ei, și câțiva din frații cei din Iope l-au însoțit. (24) Și în ziua următoare au intrat în Chesaria.

„Iată, eu sînt acela pe care îl căutați! [...]”/ Mai întîi a mărturisit că el este acela pe care îl căutau și abia apoi întreabă pricina, ca, dacă îl vor sili¹, să iasă îndată cu dîșii; iar dacă nu, să-i găzduiască și să-i ospăteze pe ei în casă.

„Iar ei au zis: «Corneliu sutașul, bărbat drept, și temător de Dumnezeu și mărturisit de tot neamul Iudeilor» [...]”/ Trimisii zic aceste laude pentru Corneliu ca să-l înduplece [pe Petru să creadă] că Înger i se arătase aceluia și că începutul chemării „neamurilor” s-a făcut de la un bărbat cucernic și care se arătase vrednic din fapte. Căci – dacă așa s-a făcut [începutul chemării „neamurilor”], și [Iudeii] tot se smintesc – ce nu s-ar fi întîmplat dacă nu ar fi fost aceasta? Iar acest cuvînt: „a fost înștiințat de către un sfânt Înger să te cheme acasă la el”, arată că îi trimisese nu ca și cum l-ar fi defăimat, ci pentru că așa i se poruncise. Deci – zice – să nu-l treci cu vederea și să nu-l defaimi [pe Corneliu]!

„Deci, chemându-i înăuntru, i-a ospătat.”/ Așadar, mai-nainte îi ospătează și-i găzduiește bine, împrietenindu-și-i. „Iar a doua zi, sculându-se, a plecat împreună cu ei.” Iar că au mers cu dînsul unii din Iopi, aceasta era iconomie dumnezeiască, pentru a fi martori mai tîrziu, cînd va urma trebuința ca Petru să dea răspuns.

Iar Corneliu îi aștepta și își chemase acasă la el rudeniile și prietenii cei iubiți. (25) Și, cînd a fost să intre Petru, Corneliu, întîmpinîndu-l, i s-a închinat căzînd la picioarele lui. (26) Iar Petru l-a ridicat, zicîndu-i: „Scoală-te! Și eu sînt om.” (27) Și, vorbind cu el, a intrat și a găsit pe mulți adunați.

¹ Căci *Legea* nu îngăduia Iudeilor să intre în casa păgînilor, ceea ce îi va și spune Petru lui Corneliu, precum se va vedea mai jos. Deci – zice – chiar dacă ar fi fost altă pricină, Petru ar fi mers numaidecît cu soldatul și cu ceilalți doi, dar silit de faptul că erau stăpînitori. (n. n.)

Vestit era bărbatul și în vestită cetate locuia. „Și își chemase acasă la el rudeniile și prietenii cei iubiți.”/ Acest lucru este cu adevărat al prietenului cel temător de Dumnezeu, care îi face părtași de toate aceste bună-tăți pe prietenii cei iubiți. Și „prietenii iubiți” îi numește în chip cuvenit pe aceia în care se încredea pururea când îi era nevoie pentru asemenea lucruri. Și mi se pare că prietenii și rudeniile se și ospătau la dînsul. Și vezi cum a crezut că Petru va veni negreșit, căci Îngerul nu i se arătase lui în somn, ci deștept fiind și ziua.

„Iar Petru l-a ridicat, zicîndu-i: «Scoală-te! Și eu sînt om.»”¹/ Cu aceasta, și pe alții i-a învățat, și lui Dumnezeu I-a mulțumit, și smerenia și-a arătat-o. Și vezi că mai-nainte de altele, aceasta îi învață pe dînșii, ca nimic mare să nu nălucească pentru ei înșiși.

(28) Și a zis către ei: „Voi știți că nu se cuvine unui bărbat Iudeu să se lipească sau să se apropie de cel de alt neam, dar mie Dumnezeu mi-a arătat să nu numesc pe nici un om «spurcat» sau «necurat». (29) De aceea, chemat fiind să vin, am venit fără îndoire. Deci vă întreb: Pentru ce pricină m-ați chemat?” (30) Corneliu a zis: „Sînt patru zile pînă în ceasul acesta de cînd eram postind și mă rugam în casa mea, în ceasul al nouălea. Și iată un bărbat în haină luminată a stat în fața mea (31) și a zis: «Corneliu, a fost ascultată rugăciunea ta și milosteniile tale au fost pomenite înaintea lui Dumnezeu. (32) Trimite deci la Iopi și cheamă-l pe Simon, cel ce se numește Petru; el este găzduit în casa lui Simon curelarul, lîngă mare. Cînd va veni, el îți va spune.» (33) Deci numaidecît am trimis la tine; și tu ai făcut bine că ai venit. Și acum, noi toți stăm de față înaintea lui Dumnezeu, să ascultăm toate cele poruncite ție de Domnul.”

¹ Așa le va zice și Pavel Licaonilor (vezi la capitolul 14:15). Ei zic aceasta pentru a împiedica antropolatria, în care omul cade atît de lesne, măcar că e cea mai jalnică formă de idolatrie: închinarea la propria fire omenească. Adică întocmai ce se întîmplă acum, cînd în fiecare ceas se mai plămuește un mic om-zeu, fie de către industria sportului, fie de către aceea a spectacolului sau de aceea a politicii. El e numit chiar „idol”, cum i se zice și azi lui Elvis Presley, „trecut în neființă” de 30 de ani; ori, „star”, cu derivatele: „superstar” (de unde „Jesus Christ superstar”), „megastar” și chiar „pornostar”; ori „campion”, ori „președinte”, ori „director de conștiințe”, ori „vector de opinie”. În spatele denumirilor acestora tot mai sucite se ascunde aceeași trufașă umilință a omului față de om, veche de la căderea lui Adam, doar că tot mai neîntemeiată. (n. n.)

„Voi știți că nu se cuvine unui bărbat Iudeu să se lipească sau să se apropie de cel de alt neam, dar mie Dumnezeu mi-a arătat să nu numesc pe nici un om «spurcat» sau «necurat». ”/ Îndată le vorbește despre iubirea de oameni a lui Dumnezeu și le arată că El le-a dăruit lor mari bunătăți. Și, grăind lucruri mari, totodată se și smerește. Căci n-a zis: Noi, Iudeii, care de nimeni nu voim și nu primim a ne lipi, am venit către voi – ci: Voi știți că Dumnezeu ne-a poruncit să nu ne apropiem de cel de alt neam, căci e lucru fără de lege a ne lipi de altă seminție. Dar se cuvine – zice – a însemna că același Dumnezeu a dat voie norodului Creștinesc să nu numească „spurcat” sau „necurat” pe nici un om, ci să fie împreună cu ceilalți ca și cu unii ce au nădejdi să creadă în Hristos.

„Deci vă întreb: Pentru ce pricină m-ați chemat?”/ Petru auzise toată pricina și de la ostași, însă voiește ca întâi ei să mărturisească, pentru a-i face îndatorați credinței.

„Sînt patru zile pînă în ceasul acesta de cînd eram postind mă rugam în casa mea, în ceasul al nouălea [...]”/ Ce este aceasta? Mie mi se pare că acesta își hotărîse vreme de viață prea cu luare-aminte și întru oarecare zile. Căci pentru aceasta a zis: „sînt patru zile”. Deci aceasta [de față] este o zi; aceea întru care s-au dus cei trimiși de el, încă una; aceea întru care au venit, iarăși una; și întru a patra s-a rugat, încît aceea [în care i s-a arătat Îngerul] este a doua după aceea întru care s-a rugat. Vezi cît de mare lucru este rugăciunea?! Cînd s-a dat pe sine spre evlavie, atunci i se arată lui Îngerul.

„Și iată un bărbat în haină luminată a stat în fața mea [...]”/ Nu zice: „Înger”, ci: „bărbat”, atît este de lipsit de trufie. Și vedeți minte deșteptată, vedeți cît de vrednic era de acestea toate!

„Și acum noi toți stăm de față înaintea lui Dumnezeu [...]”/ Așa se cuvine robilor lui Dumnezeu să ia aminte și să asculte.

(34) Și, deschizîndu-și gura, Petru a zis: „Cu adevărat, cunosc că Dumnezeu nu este fățarnic. (35) Ci, întru tot neamul, cel ce se teme de El și face dreptate este primit de El. (36) Cuvîntul pe care l-a trimis El fiilor lui Israil, binevestind pacea prin Iisus Hristos, Acesta este Domn peste toate. (37) Voi știți cuvîntul care s-a făcut în toată Iudeea, începînd din Galileea, după botezul pe care l-a propovăduit Ioan. (38) (Adică despre) Iisus din Nazaret, cum L-a

uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt și cu putere pe Acesta, care a umblat făcând bine și vindecându-i pe toți cei împresurați de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu El. (39) Și noi sîntem martori pentru toate cele ce a făcut El în ținutul Iudeilor și în Ierusalim; pe Acesta L-au omorît, spînzurîndu-L pe lemn. (40) Dar Dumnezeu L-a înviat a treia zi și I-a dat să Se facă arătat, (41) nu la tot norodul, ci nouă, martorilor dinainte rînduiți de Dumnezeu, care am mîncat și am băut cu El, după ce a înviat din morți. (42) Și ne-a poruncit să propovăduim norodului și să mărturisim că El este Cel rînduit de Dumnezeu să fie judecător al viilor și al morților. (43) Despre Acesta mărturisesc toți Proorocii, că tot cel ce crede în El va primi iertarea păcatelor prin numele Lui.”

Acest cuvînt: „cu adevărat, cunosc că Dumnezeu nu este fățarnic”, arată că Dumnezeu nu caută la felurimea fețelor, ci la osebirea faptelor. Și prin cele zise însemnează luminat că acel Dumnezeu de care se temea Corneliu – despre care se învățase prin *Lege* și prin Prooroci, pentru Care făcea și milosteniile – Acesta e într-adevăr Dumnezeu, dar că îi lipsea lui cunoștința Fiului. Și vezi cum îi smerește cugetul, zicînd: „întru tot neamul”, ca să nu-și închipuie că „neamurile” sînt în starea celor lepădați.

„[...] și face dreptate [...]”/ „Dreptate” numește toată fapta bună [a credinței, n. n.]. Și n-a zis: Întru tot neamul, cel ce face dreptate se mîntuiește – ci: „este primit”, adică, „este primit la a se învrednici de credință”, ca și cum ar fi zis: Dumnezeu nu leapădă pe nimeni, ci îi primește pe toți cei care cred.

„[...] Cuvîntul pe care l-a trimis El fiilor lui Israil [...]”/ Dă fiilor lui Israil partea prea-bună.¹

„[...] cum L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt și cu putere pe Acesta [...]”/ Și acestea le zice ca să-i încredințeze pe cei ce erau de față că Dumnezeu L-a uns cu Duhul Sfânt, după firea Lui cea omenească. Căci, de vreme ce Cuvîntul S-a deșertat pe Sineși și S-a împărtășit de sînge și de trup asemenea cu noi, se zice că El ia după omenire cele ce erau ale Sale după fire, ca Dumnezeu. Căci le primește întru Sineși nu pentru El Însuși, ci pentru noi, ca întru o pîrgă. Iar acest cuvînt: „vindecându-i pe

¹ Ca să nu se mîndrească în deșert pîgînii în fața celui dintîi norod al lui Dumnezeu, care e „măslinul cel bun”, cum arată Pavel în epistola către Romani, la capitolul 11. (n. n.)

toți cei împresurați de diavolul”, arată că acela făcuse multe ciuntiri drăcești și strîmbări ale trupurilor.

„[...] pe Acesta L-au omorît, spînzurîndu-L pe lemn.”/ Iarăși le grăiește pe cele smerite. Și zice că L-au omorît după ce a arătat că de la Dumnezeu fusese trimis, ca să nu nălucești sau să gîndești ceva necuvios. Vezi-i pe dînșii [pe Apostoli] cum nicăieri nu ascund crucea, ci împreună cu celelalte pun și chinul.

„[...] nu la tot norodul, ci nouă, dinainte rînduiți de Dumnezeu [...]”/ Căci El i-a ales pe dînșii.¹ Și acest lucru tot lui Dumnezeu îl dau și îl socotesc, zicînd: „martorilor dinainte rînduiți de Dumnezeu”.²

„[...] care am mîncat și am băut cu El, după ce a înviat din morți”/ Vezi de unde adeverează învierea? Dar pentru ce Hristos nu a făcut nici un alt semn după ce a înviat, ci numai a mîncat și a băut? Pentru că învierea era mare semn, și spre dovedirea ei nimic nu era mai mare și mai tare decît a mîncă și a bea.³

„[...] și să mărturisim că El este Cel rînduit de Dumnezeu să fie judecător al viilor și al morților.”/ Și să mărturisim arătat – zice – ca să nu poată alerga [nimeni] la neștiință. Și n-a zis că El este Fiul lui Dumnezeu, ci pe aceea care îi înfricoșa mai mult pe dînșii, anume că „El este Cel rînduit de Dumnezeu să fie judecător al viilor și al morților”.

Apoi, aduce întărirea de la Prooroci, căci mare slavă aveau aceia. Deci, după ce i-a clătinat cu frica, aduce pe urmă și iertarea, nu de la Dînsul zisă, ci de la Prooroci. Înfricoșarea le-o zice de la Dînsul, iar blîndețea de la Prooroci: „Despre Acesta mărturisesc toți Proorocii că tot cel ce crede în El va primi iertarea păcatelor [...]”/ Zice: Cîți Prooroci au grăit

¹ După cuvîntul Mîntuitorului: „Oare nu v-am ales Eu pe voi?” (Ioan 6:70). (n. n.)

² Adică acelora despre care Dumnezeu a știut dinainte că Îl vor mărturisi pînă la capăt, primind chiar să moară pentru această mărturisire. (n. n.)

³ Într-adevăr, numai aceasta a putut să-i încredințeze pe ucenici că înviase cu trupul în chip adevărat, că nu era nălucire, precum citim: „Și, pe cînd vorbeau ei acestea, El a stat în mijlocul lor și le-a zis: «Pace vouă!» Iar ei, înspăimîntîndu-se și înfricoșîndu-se, credeau că văd duh. Și Iisus le-a zis: «De ce sînteți tulburați și pentru ce se ridică astfel de gînduri în inima voastră? Vedeți mîinile Mele și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți, căci duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am.» Și, zicînd acestea, le-a arătat mîinile și picioarele Sale. Iar ei încă necrezînd de bucurie și minunîndu-se, El le-a zis: «Aveți aici ceva de mîncare?» Iar ei i-au dat o bucată de pește fript și dintr-un fagure de miere. Și, luînd, a mîncat înaintea lor” (Luca 24:36-43). (n. n.)

pentru lăsarea păcatelor, întru acest Iisus au zis că se vor lăsa acelea. Așa zice și Isaia, a Lui față [„persoană”, n. n.] aducînd-o în mijloc: „Eu sînt Cel ce șterg păcatele tale, și fărădelegile tale!” (Isaia 43:25).

(44) Încă grăind Petru aceste cuvinte, Duhul Sfînt a căzut peste toți cei care ascultau cuvîntul. (45) Și s-au spăimîntat credincioșii tăiați împrejur cîți veniseră cu Petru pentru că darul Duhului Sfînt s-a revărsat și peste „neamuri”. (46) Căci îi auzeau pe ei vorbind în limbi și mărindu-L pe Dumnezeu. Atunci a răspuns Petru: (47) „Oare poate cineva să oprească apa, ca să nu fie botezați aceștia care au primit Duhul Sfînt ca și noi?” (48) Și a poruncit ca aceștia să fie botezați în numele lui Iisus Hristos. Atunci l-au rugat să mai rămînă la ei cîteva zile.

Vezi iconomia lui Dumnezeu?! El nu a lăsat să se săvîrșească cuvîntul, nici să se facă botezul din porunca lui Petru; ci, văzînd că mintea lor era minunată și că au crezut că botezul este negreșit lăsare a păcatelor, Duhul a venit asupra-le. Încă și în limbi grăiau, lucru care i-a spăimîntat pe cei ce veniseră împreună cu Petru, Dumnezeu mai-nainte economisindu-i lui mare răspundere de îndreptățire dintru aceasta.¹

„Oare poate cineva să oprească apa, ca să nu fie botezați aceștia?”/ Dar ce trebuință mai era de apă, după ce Sfîntul Duh căzuse peste dînșii? Voi spune eu această trebuință, descoperindu-vă taina cea ascunsă. Întru [apa botezului] se săvîrșesc semne dumnezeiești, mormînt și omorîre, înviere și viață. Căci, așa cum nouă ne e lesne a ne cufunda și a ieși din scaldătoare, cu aceeași lesnire Îi este lui Dumnezeu a-l îngropa pe omul cel vechi și a-l arăta pe cel nou. Și de trei ori se face [cufundarea în apă], ca să te înveți că acolo se împlinește aceasta cu puterea Tatălui, și a Fiului și a Sfîntului Duh. Și că ceea ce se zice este cu socoteală, auzi-l pe Pavel zicînd: „Așadar, prin botez, ne-am îngropat împreună cu El întru moarte, ca – precum Hristos S-a sculat din morți, prin slava Tatălui – așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții;”² Căci, dacă am fost sădiți împreună

¹ Pentru că darul Duhului a venit asupra acelor netăiați împrejur înainte ca Petru să-i boteze, încît el nu mai putea fi judecat că a adus în Biserică niște ne-Iudei. (n. n.)

² „Aici – tîlcuieste Teofilact – Apostolul adaugă chipul și pricina pentru care noi am murit păcatului. Și zice că murim păcatului fiindcă, prin Sfîntul Botez, ne-am botezat

cu asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui, cunoscînd că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai sluji noi păcatului”¹ (*Romani* 6:4-6).

întru moartea lui Hristos, adică ne-am botezat ca să murim și noi întru asemănarea morții, precum Acela a murit cu lucrul. Căci, ceea ce a fost pentru Hristos crucea și mormîntul, aceasta este pentru noi, Creștinii, botezul, deși nu în același fel. Pentru că Hristos a murit și S-a sculat din morți după trup (trupește), iar noi, murind întru botez după păcat, vom învia după fapta bună. Și – precum Hristos S-a sculat din morți «prin slava Tatălui», adică prin Sine și prin a Sa dumnezeire (căci «slava Tatălui» este Fiul) – așa și noi vom învia cu altă înviere, cu viețuirea cea nouă adică. Pentru că, dacă curvarul se va face întreg-înțelept [curat, feciorelnic cu cugetul, n. n.], iată, întru el s-a făcut și moarte, și viață, adică răutatea a murit întru dînsul, iar fapta bună a înviat și viază” (în tîlcuirea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

¹ „Pavel nu a zis că ne-am împărtășit cu asemănarea morții lui Hristos, ci că am fost «împreună sădiți», prin sădire arătînd rodul ce urmează dintr-însa. Pentru că trupul Domnului, îngropîndu-se în pămînt, a adus rodul mîntuirii lumii. Iar noi – fiindcă ne îngropăm în apă după păcat așa cum El a fost îngropat în pămînt după trup, făcîndu-ne astfel împreună sădiți – ne facem părtași întru asemănarea morții Lui, deci și a învierii Lui, moștenind și noi viața veșnică, dacă vom arăta învierea prin faptele bune [ale credinței, n. n.]. Pentru că «omul nostru cel vechi», adică răutatea, «s-a răstignit împreună cu El», adică s-a îngropat prin botez asemenea cu trupul lui Hristos, «ca să se strice trupul păcatului», aume răutatea aceasta, alcătuită din osebite părți, care era ca un trup. Altfel spus, ca să se strice trupul nostru cel păcătos (sau zămislit întru păcat – după Coresi). De aceea zice că trupul trebuie să fie nimic, nu pentru a se pierde și a se topi ca trupurile moarte, ci ca să nu mai păcătuiască” (Sfîntul Nicodim Aghioritul, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

CAPITOLUL XI

(1) Apostolii și frații care erau în Iudeea au auzit că și păgînii au primit cuvîntul lui Dumnezeu. (2) Și, cînd Petru s-a suit în Ierusalim, cei dintru tăierea împrejur se priceau cu el, (3) zicîndu-i: „Ai intrat la bărbați netăiași împrejur și ai mîncat cu ei!” (4) Și, începînd, Petru le-a povestit pe rînd, zicînd: (5) „Eu eram în cetatea Iopi, rugîndu-mă; și am văzut, întru uimirea minunii, vedenie: coborîndu-se un vas ca o masă mare de pînză, legată în patru cornuri, slobozindu-se din cer, și a venit pînă la mine. (6) Căutînd spre aceasta, luam seama, și am văzut fiarele cu cîte patru picioare ale pămîntului, și tîrîtoarele și păsările cerului. (7) Și am auzit glas zicîndu-mi: «Sculîndu-te, Petre, junghie și mănîncă!» (8) Și am zis: «Nicidecum, Doamne! – căci nimic spurcat sau necurat n-a intrat vreodată în gura mea!» (9) Și glasul mi-a răspuns a doua oară din cer: «Cele ce Dumnezeu a curățit, tu să nu le numești spurcate!» (10) Și aceasta s-a făcut de trei ori, și au fost ridicate iarăși toate în cer.

Văzut-ai rîvna pe care o aveau pentru *Lege*? Nu s-au sfiit și nu s-au cucernicit de vrednicia lui Petru, nici de semnele ce se făcuseră, nici de cîtă ispravă era a primi [aceia] cuvîntul, ci se priceau pentru acelea mici. Cei dintru tăierea împrejur se priceau cu Apostolii! Să nu fie! Și nu zic: Pentru ce ai vestit „neamurilor”? – ci: Pentru ce ai mîncat împreună cu cei din „neamuri”? Iar Petru nu a stat împotriva pricirii acesteia mici, ci împotriva aceleia mari. Căci va zice: Dacă ei s-au împărtășit de Duhul, cum era cu putință să nu se împărtășească [de botez]? Și prin răspunsurile lui se arată că el nu e nicăieri pricinuitoare, ci pretutindenii Dumnezeu, spre Care pe toate le-a aruncat. Căci zice: El a arătat vasul, iar eu am grăit împotriva. Apoi, El mi-a zis iarăși [să mănînc], dar nici așa nu L-am ascultat. Mai departe, Duhul mi-a poruncit să merg, și mergînd – zice – nu am alergat să botez îndată, ci iarăși Dumnezeu le-a lucrat pe toate.

„Și am auzit glas zicîndu-mi [...]”/ Destulă dovadă era și aceasta să-i înduplece. Căci, văzînd masa, la aceasta s-a adăugat încă și glas: „«Sculîndu-te, Petre, junghie și mănîncă!»” Și am zis: «Nicidecum, Doamne!»”

Vedeți – zice – că am făcut ce era în puterea mea: am zis că niciodată nu am mâncat [din cele necurate]. Căci răspunsul acesta privește către ce ziceau aceia, că adică intrase și mâncase împreună cu [păgînii]. Și le dă lor răspuns de îndreptățire, nevoind să folosească vrednicia dascălului. Căci, cu cît grăiește mai cu blîndețe, cu atît mai mult îi supune pe dînșii.

(11) Și iată, trei bărbați au sosit îndată la casa întru care eram, trimiși către mine din Chesaria. (12) Și Duhul mi-a zis să merg cu ei, de nimic îndoindu-mă. Și au venit împreună cu mine și acești șase frați și am intrat în casa bărbatului. (13) Și el ne-a vestit cum a văzut Îngerul stînd în casa lui și zicînd: «Trimite bărbați la Iopi și cheamă-l pe Simon, ce se numește și ,Petru', (14) care va grăi către tine cuvinte prin care te vei mîntui tu și toată casa ta.» (15) Și, cînd am început eu a grăi, a căzut peste ei Duhul Sfînt, ca și peste noi la început. (16) Și mi-am adus aminte de cuvîntul Domnului, cum a zis: «Ioan a botezat cu apă; voi însă vă veți boteza cu Duh Sfînt» (Matei 3:11). (17) Deci, dacă Dumnezeu a dat același dar ca și nouă celor care au crezut în Domnul Iisus Hristos, cum puteam eu să-L opresc pe Dumnezeu?» (18) Auzînd acestea, au încetat, și-L slăveau pe Dumnezeu, zicînd: „Așadar, și «neamurilor» le-a dat Dumnezeu pocăință spre viață.”

„Și au venit împreună cu mine și acești șase frați [...]”/ Nimic nu este mai smerit decît cînd aduce mărturia fraților. Nu le povestește nici despre cele zise de Înger lui Corneliu („rugăciunile tale și milosteniile tale”), nici despre blîndețea bărbatului, nici nu le zice că Duhul l-a trimis, și că Dumnezeu a poruncit și că l-a luat de acolo prin Înger; ci se întărește din cea mai de pe urmă, care și singură era semn fără de îndoire. Și nu se îndestulează cu cele zise, ci le aduce aminte și de cuvîntul Domnului, adică: „voi însă vă veți boteza cu Duh Sfînt”, zicînd: Nimic nou nu s-a făcut, ci aceea zisă mai-nainte de Domnul. De aceea – zice – nu se cădea a-i boteza, dar botezul se săvîrșise, fiindcă Duhul a căzut peste dînșii. De aceea nici nu zice: Le-am poruncit mai-nainte să se boteze! Dar ce? „Au poate cineva să oprească apa, ca să nu fie botezați aceștia?” – dintru aceasta arătîndu-se că el nu făcuse nimic.

„Deci, dacă Dumnezeu le-a dat lor același dar ca și nouă [...]”/ Darul acela – zice – pe care l-am avut noi, l-au luat și aceia. A adăugat: „același

dar ca și nouă” ca să le astupe gurile. Dumnezeu – zice – nu lasă ca ei să aibă darul mai mic [decît noi] după ce au crezut, ci întocmai l-a dat și lor. Și nu zice: „ca și vouă”, ci: „ca și nouă”, adică: De ce pătimiți în chip nevrednic, de vreme ce noi înșine îi numim pe dînșii „părtași”.

„[...] cum puteam eu să-L opresc pe Dumnezeu? [...]”/ Celor care îi cereau socoteală și îl muștrău, le dă răspuns foarte cu înfruntare și greu. Nu puteam – zice – să opresc ceea ce se făcea! Și, din cuvintele acestea, s-au smerit aceia și s-au liniștit. Vezi că din grăirea către norod a lui Petru, după ce le-a vestit cele făcute, toate s-au făcut bine. De aici s-a deschis de acum încolo ușa către „neamuri”.

(19) Deci cei ce se risipiseră din cauza tulburării făcute pentru Ștefan, au trecut pînă în Fenicia, și în Cipru și în Antiohia, nimănui grăind cuvîntul în afara Iudeilor. (20) Și erau unii dintre ei, bărbați Ciprioți și Cirinei care, venind în Antiohia, vorbeau și către Elini, binevestindu-L pe Domnul Iisus. (21) Și mîna Domnului era cu ei și era mare numărul celor care au crezut și s-au întors la Domnul. (22) Și s-a auzit cuvîntul despre dînșii la urechile Bisericii din Ierusalim, și l-au trimis pe Varnava să meargă pînă în Antiohia. (23) Care, mergînd și văzînd darul lui Dumnezeu, s-a bucurat și-i îndemna pe toți să petreacă întru Domnul întru voința inimii. (24) Căci era bărbat bun și plin de Duh Sfînt și de credință. Și s-a adăugat Domnului norod mult. (25) Și a mers Varnava la Tars, ca să-l caute pe Saul. (26) Și, aflîndu-l, l-a adus în Antiohia. Și au fost un an întreg adunîndu-se în biserică și învățînd mult norod. Și în Antiohia, înțîia oară, ucenicii s-au numit „Creștini”.

Nu mică ispravă a făcut goana, fiindcă celor care-L iubesc pe Dumnezeu toate li se fac spre bine. Căci – cînd a fost ucis Ștefan, cînd Pavel s-a primejduit de două ori [să fie ucis], cînd Apostolii au fost bătuți – atunci s-au primit „neamurile”, lucru despre care zice și Pavel, grăind către Eliniști: „Vouă se cădea să vi se grăiască mai întîi cuvîntul lui Dumnezeu; dar, de vreme ce îl lepădați, judecîndu-vă nevrednici de viața veșnică, iată, ne întoarcem către «neamuri»” (vezi mai jos, capitolul 13:46). Și îi numește „Eliniști” poate pentru că nu știau evreiește. Iar aceea: „și mîna Domnului era cu ei”, arată că săvîrșeau semne. Vezi pentru ce a fost nevoie de semne și acum: ca să creadă.

„[...] și l-au trimis pe Varnava să meargă pînă în Antiohia.”/ De ce nu-i scriu lui Pavel, ci îl trimit pe Varnava? Încă nu știau fapta bună a lui Pavel.

„Căci era bărbat bun și plin de Duh Sfînt și de credință.”/ Nu este același lucru a fi bun Dumnezeu, și a fi bun bărbatul. Căci Dumnezeu este bun din fire, fiind început și izvor al bunătăților; iar bărbatul nu e bun din fire, ci din dobîndirea și împărtășirea faptei bune.¹ „Și a mers Varnava la Tars, ca să-l caute pe Saul.”/ Foarte bun era bărbatul, și fără de răutate și iertător. L-a căutat – zice – pe nevoitorul și pe voievodul.

„Și au fost un an întreg adunîndu-se în biserică și învățînd mult norod.”/ Nu mică este lauda cetății, căci ea s-a îndulcit atîta vreme de gura aceluia mai întîi decît toate celelalte.

„Și în Antiohia, întîia oară, ucenicii s-au numit «Creștini».”/ A lui Pavel este și isprava aceasta, să ridice numele acesta la atîta înălțime, ca pe un semn. Căci – unde au crezut trei mii, unde cinci mii, unde atîta mulțime – nu s-a făcut nimic de acest fel, ci se numeau „cei din cale”. Și aici s-au învrednicit întîi de un nume ca acesta. Și ni se cuvine a însemna că mai mult pentru aceasta s-a învrednicit Antiohia de scaun patriarhal, pentru că acolo s-au numit întîi „Creștini”.

(27) În zilele acelea, s-au coborît de la Ierusalim în Antiohia prooroci. (28) Și – sculîndu-se unul dintre ei, cu numele Agav – a arătat prin Duhul că va fi în toată lumea foamete mare, care a și fost în zilele chesarului Clavdiu². (29) Iar ucenicii au hotărît ca fiecare dintre ei, după cum avea, să trimită spre slujba fraților care locuiau în Iudeea; (30) ceea ce au și făcut, trimițînd presviterilor prin mîna lui Varnava și a lui Saul.

„[...] s-au coborît Prooroci.”/ Atunci cum zice Hristos că *Legea* și Proorocii au fost pînă la Ioan?³ Spune aceasta despre acei Prooroci care mai-nainte glăsuiseră venirea Lui.

¹ Așa se deslușește zicerea Mîntuitorului: „Nimeni nu este bun decît numai unul Dumnezeu” (*Matei* 19:17). (n. n.)

² Clavdiu Tiberius Drusus, împărat Roman între anii 41-54, urmaș al lui Caligula. A sfîrșit omorît de soția sa Agripinna, mama și totodată țiitoarea fiului ei Nero, care o va și ucide la o vreme. (n. n.)

³ „Toți Proorocii și *Legea* au proorocit pînă la Ioan” (*Matei* 11:13). (n. n.)

„[...] a arătat prin Duhul [...]”/ Duhul Sfînt spune dinainte, ca să nu se creadă că foametea s-a făcut din pricina creștinătății. Pentru că și Hristos zisese [că va fi foamete].¹ Nu pentru aceasta deci, căci dintru început se cădea a se întîmpla acest lucru, ci pentru relele făcute asupra Sfinților Apostoli. Deci, de vreme ce Iudeii zăceau întru dînsele și stăteau asupra Apostolilor, se face foamete mare, mai-nainte vestind relele ce aveau să le fie.²

„Iar ucenicii au hotărît ca fiecare dintre ei, după cum avea, să trimită spre slujba fraților care locuiau în Iudeea.”/ Vezi că însăși foametea li s-a făcut pricinuitoare de mîntuire, căci i-a îndemnat la milostenie. Și vezi-i pe dînșii că, îndată ce au crezut, au și adus rod nu numai celor de aproape, ci și celor de departe.

„[...] trimițînd presviterilor [...]”/ Și după acest lucru se arată că în vremea Apostolilor era și vrednicia presviterilor, alături de treapta diacônilor și a episcopilor.

¹ „Va fi foamete, și ciumă și cutremure pe alocuri” (*Matei* 24:7). (n. n.)

² Nimicirea Ierusalimului și împrăștierea lor prin lume, despre care e vorba în multe locuri ale *Faptelor*. (n. n.)

CAPITOLUL XII

(1) Iar în vremea aceea, împăratul Irod (Agrippa) a pus mîinile pe unii din Biserică, să le facă rău. (2) Și a ucis cu sabia pe Iacov, fratele lui Ioan. (3) Și, văzînd că este pe placul Iudeilor, l-a prins și pe Petru (și erau zilele Azimelor). (4) Pe care l-a băgat în temniță, dîndu-l la patru pătrimi de ostași¹ ca să-l păzească, vrînd să-l scoată la norod după Paști. (5) Deci Petru era păzit în temniță și se făcea rugăciune neîncetată către Dumnezeu pentru el de către Biserică.

„Iar în vremea aceea, [...]”/ În care vreme? În cea din „zilele chesarului Clavdiu”².

„Împăratul Irod (Agrippa) [...]”/ Pe Agrippa îl pusese împărat³ peste Iudeea Gaius⁴, stăpînitorul și împăratul Romanilor, după ce îi surghiunise în Lugdun pe Irod [Tetrarhul] și pe Irodiada. Acela era Irod [Antipa] cel

¹ La patru căpetenii cu cîte patru ostași. (n. aut.)

² Așadar, între anii 41-54. (n. n.)

³ „Împărat” e numele unei vrednicii pe care conducătorii Iudeilor nu o mai aveau de mult, ei fiind doar niște guvernatori locali, numiți și demiși de singurul împărat de pe lume, chesarul de la Roma. Așa fusese acel Irod, zis „Cel Mare”, din vremea nașterii lui Iisus; așa fusese acel Irod Antipa, din vremea propovăduirii și Patimii Mîntuitorului, așa era și acest Agrippa, numit „Irod” pentru că numele acesta ajunsese porecla „împăratului” Iudeilor.

Deci „împăratul” (Irod) Agrippa I era fiul lui Aristobul și al Verinichii și nepot al lui Irod cel Mare. Caligula l-a făcut mai întîi guvernator al provinciilor stăpînite înainte de Filip, apoi „împărat” peste tetrarhiile lui Lysanias și Antipa (care a fost surghiunit, împreună cu Irodiada), și în sfîrșit al Samariei și Iudeii, ajungînd să stăpînească întreaga împărăție a bunicului său, Irod cel Mare. L-a ucis pe Apostolul Iacov cel Mare și l-a închis pe Apostolul Petru. A fost lovit de mînia lui Dumnezeu în a doua zi a unei sărbători date în cinstea împăratului Clavdiu, în marele teatru din Chesaria. A murit, la 54 de ani, în anul 44, de aceeași boală urîță care îl omorîse și pe bunicul lui, domnind patru ani ca tetrarh și trei ca „împărat” al întregii Palestine. (n. n.)

⁴ Gaius Caesar, zis „Caligula”, împărat Roman între 37-41. După pilda lui Iulius Caesar și Augustus, s-a mărturisit pe sine zeu. Printre alte fapte ale sale vrednice de pomenire, trebuie știut că trăia în chip incestuos cu sora sa de sînge și că și-a făcut calul senator. (n. n.)

care îl omorîse pe Ioan [Botezătorul], după cum istorisesc Iosif [Flaviu] și Evsevie [din Chesaria]. Deci nepotrivirea numelui, a-i zice „Irod” în loc de „Agrippa”, s-a făcut ori din greșeala scrisului, ori pentru că avea două nume. Fiindcă și vremea, și faptele îl arată pe acest Agrippa că a fost și în vremea chesarului Clavdiu, care fusese făcut împărat după Gaius.

„[...] a pus mîinile pe unii din Biserică, să le facă rău.”/ Vezi că adunarea bărbaților credincioși se numește „biserică”.¹

„Și, văzînd că este pe placul Iudeilor², l-a prins și pe Petru [...]”/ Pentru ca nimeni să nu spună că ei [Creștinii] îndrăznesc la moarte fără de primejdie – și deci fără teamă, fiindcă Dumnezeu îi răpește pe dînșii [din mîna ucigașilor] – pentru aceasta El sloboade să fie ucise și căpeteniile, adică Ștefan și Iacov, încredințîndu-i pe ucigași că nici aceasta nu-i oprește și nu-i împiedică pe [credincioși]. Și trebuie a însemna că, din cei doisprezece ucenici, cel dintîi Iacov a mărturisit. Și plăcut lucru le era lor [Iudeilor] uciderea, și încă uciderea nedreaptă. Căci ei slujeau poftelor lor celor necuvioase, căroră ar fi fost nevoie să le curmeze pornirea. Iar el [Agrippa] le-o mai și întindea, fiind ca un muncitor al celor bolnavi, iar nu ca un doctor, cu toate că avea nenumărate pilde de la moșu-său și de la Irod, tatăl său.

„[...] (și erau zilele Azimelor)”. Pe care l-a băgat în temniță [...] vrînd să-l scoată la norod după Paști”/ Iarăși deșarta și de prisos păzire a *Legii* cea cu de-adinsul a Iudeilor! [Ei voiau] să ucidă cu urgia ei, și făceau aceasta întru o asemenea vreme [a praznicului Paștilor].³

„[...] dîndu-l la patru pătrimi de ostași, ca să-l păzească [...]”/ Adică la șaisprezece, căci de patru ori patru fac șaisprezece. Și acest lucru era și al mîniei, și al fricii. Și, cu cît mai cu de-adinsul a fost păzirea, cu atît mai minunată arătarea [Îngerului]. Și aceasta era pentru Petru, care se făcuse mai lămurit și mai strălucit.

¹ De aceea își zic sectanții „adunare”. Dar Biserica, adică *ecclesia*, e neînchipt mai mult decît adunarea la un loc a credincioșilor, mai bine zis e totul, fiind „trup al lui Hristos”, prin Taina Sfintei Împărtășiri. (n. n.)

² Despre aceasta, tot Sfințitul Teofilact zice așa: „Iacov era mare glăsuitor și cuvîntător de Dumnezeu, încît așa de nesuferit a fost Iudeilor, că Irod l-a omorît ca să placă aceloră” (în tîlcuirea la *Marcu*). (n. n.)

³ În acea vreme a Azimelor Îl ucisese și pe Hristos, și din aceasta mi se pare că se vedește iarăși îndrăcirea nerăbdătoare de care erau stăpîniți. (n. n.)

„[...] și se făcea rugăciune neîncetată către Dumnezeu pentru el de către Biserică.”/ Auziți cum se aflau către dascăli! Nu au făcut vreo zarvă, nu s-au tulburat, ci s-au dat la rugăciune, aceea ce este ajutoare cu adevărat.

(6) Și, când Irod era să-l scoată afară, în noaptea aceea Petru era dormind între doi ostași, legat cu două lanțuri, iar înaintea ușii paznicii păzeau temnița. (7) Și iată Îngerul Domnului a venit, iar în casă a strălucit lumină. Și, lovindu-l pe Petru în coastă, îngerul l-a deșteptat, zicînd: „Scoală-te curînd!” Și lanțurile i-au căzut de la mîini. (8) Și a zis îngerul către el: „Încinge-te și încalță-te!” Și el a făcut așa. Și i-a zis lui: „Pune haina pe tine și vino după mine!” (9) Și, ieșind, mergea după Înger, dar nu știa că ceea ce s-a făcut prin Înger este adevărat, ci i se părea că vede vedenie. (10) Și, trecînd de straja întâi și de a doua, au ajuns la poarta de fier care duce în cetate, și poarta s-a deschis singură. Și, ieșind, au trecut o uliță, și îndată Îngerul s-a dus de la el.

„[...] Petru era dormind între doi ostași [...]”/ Petru nu era îngrijat, nici înfricoșat, ci, în aceeași noapte în care urma să fie scos, dormea, pe toate aruncîndu-le la Domnul. Și vezi cum era cu de-adinsul păzirea, căci pazitorii dormeau cu el. Dar pentru ce a strălucit lumină? Ca Petru să vadă și să audă, și să nu creadă că este nălucire. Și aceasta: „Scoală-te curînd!”, a zis-o ca el să nu se lenevească. Încă l-a și lovit, atît de greu dormea Petru. Iar acest cuvînt: „lovindu-l pe Petru în coastă”, nu înseamnă că îl tulbura, ci că îl îndupleca să nu întîrzie.

„Încinge-te și încalță-te!”/ Cum de făcea Petru afară de porunca ce zice: „Să nu cîștigați aur, nici argint, nici două haine, nici încălțăminte, nici brîu, nici toiag!” (Matei 10:10) – de vreme ce el avea brîu, haine și încălțăminte? Și mai ales întru acea vreme [de primăvară] se cuvenea să fie desculț, căci trebuința cea multă a încălțărilor este iarna. Încă și Pavel, scriindu-i lui Timotei să vină mai-nainte de iarnă, îi poruncește: „Adu-mi felonul pe care l-am lăsat în Troia!” (2 Timotei 4:13), căci nu poate spune cineva că nu avea și altul pe care îl purta. Dar ei nu s-au împotrivit poruncii lui Hristos, să nu fie! Ci chiar i-au urmat foarte. Căci poruncile acelea erau pentru o vreme, nu pentru totdeauna. Căci Luca arată că Hristos a zis ucenicilor aceasta: „Cînd v-am trimis pe voi fără pungă, fără traistă și fără încălțăminte, ați avut lipsă de ceva?» Iar ei au zis: «De ni-

mic.» Și El le-a zis: «Acum însă cel ce are pungă să o ia, tot așa și traista [...]» (Luca 22:35, 36) Prin urmare, atunci le-a poruncit aceea vrînd să-Și arate puterea. Căci ce este – spune-mi mie! – să fi avut o singură haină? Dacă ar fi trebuit să o spele, li se cuvenea să umble goi sau să șadă acasă. Iar dacă ar fi căzut ger iute și mare, ori trupul le-ar fi fost cuprins de răceală, s-ar fi topit și nu ar mai fi grăit. Căci trupurile lor nu li se făcuseră de diamant.

„[...] dar nu știa că ceea ce s-a făcut prin înger este adevărat, ci i se părea că vede vedenie.”/ După cuviință [i se părea], pentru covîrșirea și mărimea celor ce se făceau. Căci covîrșirea și mărimea semnelor îl înspăimîntă pe cel ce le vede. Iar dacă lui Petru i s-a părut că vede vedenie – întru atîta vreme, deși el însuși se încinsese și se încălțase – ce nu ar fi pățimit altul?

(11) Și Petru, venindu-și în sine, a zis: „Acum știu cu adevărat că Domnul l-a trimis pe îngerul Său și m-a scos din mîna lui Irod și din toate cîte aștepta norodul Iudeilor.” (12) Și, luînd aminte, a venit la casa Mariei, mama lui Ioan, cel numit „Marcu”, unde erau adunați mulți și se rugau. (13) Și, bățînd Petru în ușa porții, o slujnică cu numele Rodi a mers să asculte. (14) Și, cunoscînd glasul lui Petru, de bucurie nu a deschis ușa, ci, alergînd înăuntru, a spus că Petru era înaintea porții. (15) Iar ei au zis către ea: „Ai înnebunit!” Dar ea se întărea că așa este. Iar ei ziceau: „Îngerul lui este.” (16) Dar Petru nu înceta bățînd. Și, deschizîndu-i, l-au văzut și s-au spăimîntat. (17) Și făcîndu-le cu mîna să tacă, le-a povestit în ce chip l-a scos Domnul pe el din temniță. Și a zis: „Vestiți acestea lui Iacov și fraților!” Și, ieșînd, s-a dus în alt loc. (18) Și, făcîndu-se ziuă, mare tulburare a fost între ostași ce se făcuse oare cu Petru?

„Acum știu cu adevărat [...]”/ Acum – zice – am cunoscut, nu atunci cînd eram în temniță. Îngerul voia ca bucuria lui să i se facă deodată și fără de veste, după ce se va izbăvi, și atunci să-și ia simțirea.

„[...] luînd aminte, a venit la casa Mariei, mama lui Ioan [...]”/ Ce este acest cuvînt: „luînd aminte”? Adică socotind unde se află, ori că nu i se cuvine să se ducă așa simplu, ci să-i răsplătească făcătorului de bine. Iar Ioan era poate acela care se afla cu dînșii pururea. Căci de aceea i-a

pus și porecla, zicînd: „cel numit «Marcu»”. Poate că acesta era Marcu Evanghelistul, prin care se zice că a bine-vestit Petru, fiindcă *Evanghelia* lui Marcu se zice că e a lui Petru. Și cuvîntul e de crezut, căci la dînsul petrecea și Petru, și ceilalți.

„[...] de bucurie, nu a deschis ușa [...]”/ Vezi și evlavia slujnicei, care din pricina bucuriei nu a deschis ușa. Și bine s-a făcut acest lucru, ca nu cumva, văzîndu-l îndată, aceia să se înspăimînte și să nu creadă. Căci chiar și așa tăgăduiau. Și ea se sîrguia să aducă bunele vestiri, iar ei ziceau: „Îngerul lui este!” – dintru aceasta fiind adevărat că fiecare are Înger. Căci lîngă toți cei ce au crezut în Dumnezeu se află Înger, dacă nu cumva noi îl vom goni cu lucrurile noastre cele rele. Căci, așa cum pe albine le gonește fumul și pe porumbei îi alungă putoarea, tot astfel și pe Îngerul vieții noastre îl depărtează păcatul cel vrednic de multe lacrimi și puturos. Dar de unde le-a venit lor să-și închipuie că era Înger? De la vreme au bănuțit aceasta [căci era noapte și îl știau pe Petru închis, n. n.].

„Și a zis: «Vestiți acestea lui Iacov și fraților!»”/ Vezi cum nu este măreț în deșert, căci n-a zis: Faceți arătate acestea celor de pretutindeni! – ci: „fraților”.

„Și, ieșind, s-a dus în alt loc.”/ Căci nu-L ispiteau pe Dumnezeu, nici pe sine nu se aruncau întru ispite.¹ Au făcut-o și pe aceasta, dar atunci cînd li s-a poruncit: „Intrînd – zice – grații în biserică norodului!” (capitolul 5, stih 20). Atunci, auzind, îndată s-au plecat. Iar aceasta nu i-o zise Îngerul², ci, scoțîndu-l noaptea, se depărtase în tăcere, dîndu-i stăpînire să se ducă [unde va voi].

(19) Iar Irod, cerîndu-l și neaflîndu-l, după ce au fost cercetați străjerii, a poruncit să-i omoare. Și el, coborînd din Iudeea în Chesaria, petrecea acolo. (20) Și Irod era mînios pe cei din Tir și pe Sidonieni. Dar ei au venit toți împreună la el și, înduplecîndu-l pe Vlast, care era peste cămara împăratului, cereau pace, pentru că țara lor se hrănea din pămîntul împărătesc.

„[...] a poruncit să-i omoare.”/ Cu puțină înțelegere era lui Dumnezeu să-i scoată și pe aceia împreună cu Petru. Dar, dacă Îngerul i-ar fi scos împre-

¹ Adică Petru nu a găzduit în casa Mariei, unde erau adunați mulți Creștini, ca să nu-i arunce în primejdie și pe aceia, căci Irod i-ar fi prins pe ei negreșit. (n. n.)

² Nu-i zisese să stea în adunarea fraților. (n. n.)

ună cu Petru și pe ostași, lucrul s-ar fi socotit că este fugă. Iar Irod mai mult s-ar fi scîrbit, socotind că s-a batjocorit, precum fusese amăgit de Magi moșul său.

„Și era Irod mînios pe cei din Tir și pe Sidonieni.”/ Aceia îl făceau mai mult să crape și să fie cu totul de rîs.

(21) Și într-o zi rînduită, Irod, îmbrăcîndu-se în haina împărătească și șezînd la divan, grația către dînșii, (22) iar norodul striga: „Glas dumnezeiesc, iar nu omenesc [are]!” (23) Și îndată l-a lovit Îngerul Domnului, pentru că nu a dat slavă lui Dumnezeu. Și, făcîndu-se mîncat de viermi, a murit. (24) Iar cuvîntul lui Dumnezeu creștea și se înmulțea.

„[...] îmbrăcîndu-se în haina împărătească [...]”/ Iosif [Flaviu] zice că Irod – îmbrăcînd o haină făcută toată din argint, încît era de o minunată țesătură – a intrat în priveriște la începutul zilei, cînd, sclipind de izbirile celor dintîi raze ale soarelui, argintul lucea în chip minunat, strălucind oarecum înfricoșat și îngrozitor celor ce căutau la dînsul. Și că îndată lingușitorii și ciocoi l-au numit „dumnezeu”, zicîndu-i: Blînd și milostiv să ne fii! Căci, deși pînă acum ne-am temut de tine ca de un om, însă de aici înainte te mărturisim că ești mai înalt decît firea omenească! Vezi cît de lingușitori și ciocoi erau aceia! Vezi încă și înțelegerea și cugetul Apostolilor! Căci, pe cel care un neam întreg îl cinstea și îl slujea atîta, aceștia îl scuipau.

„[...] iar norodul striga: „Glas dumnezeiesc, iar nu omenesc [are]! Și îndată l-a lovit Îngerul Domnului, pentru că nu a dat slavă lui Dumnezeu. Și, făcîndu-se mîncat de viermi, a murit.”/ Nu mic lucru este a pomeni [Luca] de istoria aceasta, cum îndată a venit asupra-i și l-a cuprins pe el [pe Irod] osînda. Dar poate că cineva ar zice: Apoi, dacă aceia au strigat, el ce este vinovat? Pentru că a primit glasul lor, socotindu-se vrednic de lingușeala și ciocoiala aceea. Și pentru aceasta lingușitorii se pedepsesc mai mult în zadar. Însă toți erau vrednici de pedeapsă, dar, pentru că vremea judecății nu este [acum, în lumea aceasta], [Dumnezeu] îl muncеște doar pe cel vinovat mai mult, pe ceilalți lăsîndu-i să se folosească de la [ce a pățimit] el. Și – dacă acesta a pățimit astfel [de la Dumnezeu], doar auzind că are glas dumnezeiesc, iar nu omenesc, măcar că nu el o zicea – cu mult mai vîrtos ar fi pățimit Hristos dacă nu ar fi fost Dumne-

zeu, El, Care de-a pururea zicea: „Graiurile pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine” (Ioan 14:10)¹ și că Îngerii Îi slujeau.

(25) Iar Varnava și Saul, împlinindu-și slujba, s-au întors de la Ierusalim în Antiohia, luându-l cu ei și pe Ioan, cel numit „Marcu”.

¹ Și, în alt loc: „Eu n-am vorbit de la Mine, ci Tatăl care M-a trimis, Acesta Mi-a dat poruncă ce să spun și ce să vorbesc” (Ioan 12:49). (n. n.)

CAPITOLUL XIII

(1) Și în Biserica din Antiohia prooroci și învățători erau Varnava și Simon (ce se numea „Niger”), Luciu Cirineul, Manain (cel ce fusese crescut împreună cu Irod tetrarhul) și Saul.

Îl pomenește întâi pe Varnava, căci Pavel nu era încă strălucit [cu darul Duhului Sfânt] și nu făcuse nici un semn. Și se cuvine a însemna că Pavel și Varnava s-au rînduit împreună cu proorocii.

„[...] Manain (cel ce fusese crescut împreună cu Irod tetrarhul) [...]”/ Iată! – năravul fiecăruia mîntuiește, nu petrecerea și creșterea din copilărie. Căci vezi cum Irod era prea-rău, iar Manain, care crescuse împreună cu el, se schimbase atîta, încît se învrednicea și de proorocii.

(2) Și, slujind ei Domnului și postind, Duhul Sfînt a zis: „Osebi-ți-Mi-i pe Varnava și pe Saul pentru lucrul la care i-am chemat!”

(3) Atunci, postind și rugîndu-se, și-au pus mîinile peste ei, și i-au slobozit. (4) Deci aceștia, trimiși de Duhul Sfînt, au coborît la Seleucia, și de acolo au mers cu corabia în Cipru. (5) Și, venind în Salamina, vesteau cuvîntul lui Dumnezeu în sinagogile Iudeilor. Și-l aveau și pe Ioan slujitor. (6) Și, străbătînd ei ostrovul pînă la Pafos, l-au aflat pe un oarecare vrăjitor, prooroc mincinos Iudeu, al cărui nume era Variisus, (7) ce era împreună cu antipatul Sergius Paulus, bărbat înțelept. Acesta, chemîndu-i la sine pe Varnava și pe Saul, a cerut să audă cuvîntul lui Dumnezeu, (8) iar Eli-ma vrăjitorul (căci așa se tîlcuiește numele lui) le stătea împotrivă, căuțînd să-l întoarcă pe antipat de la credință.

Ce înseamnă „slujind ei Domnului”? Adică propovăduind. Iar acel cuvînt: „pentru lucrul la care i-am chemat!”, l-a pus în loc de: „la apostolie”¹. Și de cine se hirotones? De Lucius și de Manain, și mai ales de Duhul Sfînt. Și se hirotones ca să propovăduiască cu stăpînire. Atunci cum zice el: „Pavel, Apostol nu de la oameni, nici prin om” (*Galateni* 1:1)? Pentru

¹ Adică la propovăduirea bunei-vestiri, a evangheliei lui Hristos. (n. n.)

că nu vreun om l-a chemat și l-a adus pe dînsul la credință.¹ Și nu oricum și la întîmplare îi hirotonea pe diaconi, ci după ce posteau și se rugau.

„[...] și-au pus mîinile peste ei [...]”/ Ca dintru aceasta să socotim că prin punerea mîinilor au trecut peste treapta diaconului.²

„Deci aceștia, trimiși de Duhul Sfînt, au coborît la Seleucia, și de acolo au mers cu corabia în Cipru.”/ Nu zăbovesc în Seleucia, știind că ar fi putut dobîndi mult folos din cetatea vecină, aflată aproape de dînsa. Deci se sîrguiesc către cele ce îi sileau.

„Acesta [antipatul], chemîndu-i la sine pe Varnava și pe Saul, a cerut să audă cuvîntul lui Dumnezeu.”/ Lucrul cel minunat al antipatului este că, fiind cuprins de vrăjile lui Elima, a voit totuși să-i audă pe Apostoli. Și vezi-l și pe vrăjitor, că nu se mînia foarte atunci cînd [Apostolii] le propovăduiau celorlalți, ci doar cînd s-au apopiat de antipat, căci zice: „Elima vrăjitorul [...] le stătea împotrivă, căutînd să-l întoarcă pe antipat de la credință.”

(9) Iar Saul (cel ce se numește și „Pavel”), umplîndu-se de Duh Sfînt, a căutat la el (10) și a zis: „O, tu cel plin de toată viclenia și de toată răutatea, fiu al diavolului, vrăjmașule a toată dreptatea, nu vei înceta răzvrătînd căile Domnului cele drepte? (11) Și acum, iată mîna Domnului este asupra ta și vei fi orb, nevăzînd soarele pînă la o vreme!” Și îndată a căzut peste el ceață și întuneric și, umblînd împrejur, căuta povătuitor. (12) Atunci antipatul, văzînd ce s-a făcut, a crezut, mirîndu-se foarte de învățătura Domnului.

„Iar Saul (cel ce se numește și «Pavel») [...]”/ Numele i se schimbase odată cu hirotonirea lui. Și i-au schimbat numele ca nici cu aceasta să nu

¹ În tîlcuirea epistolei către Galateni, Sfințitul Teofilact zice așa: „Încă de la începutul epistolei acesteia, Pavel surpă zicerea că este ucenic și Apostol («trimis») de oameni, spunînd că nu a fost chemat de oameni, ci de sus, de la cer, și nu prin vreun om, ci prin Iisus Hristos. Fiindcă Pavel a fost botezat de Apostolul Anania, dar acela nu l-a și chemat la credință și la vrednicia apostolească; ci Hristos l-a chemat din cer în vreme de amiază, prin acea vedere înfricoșată ce a strălucit mai mult decît soarele (*Faptele Apostolilor* 9).” (n. n.)

² „Și vezi – o, cititorule! – ce lucru mare și înfricoșat poate face punerea mîinilor asupra arhierilor, căci dă aceluia ce se hirotonește darul cel atot-puternic al Prea-Sfîntului și a toate săvîrșitorului Duh” (Sfințitul Teofilact, în tîlcuirea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

fie mai jos decât Apostolii, ci ceea ce avusese mai deosebit decât uceniciei căpetenia Petru¹, aceasta să o dobândească și el și să capete pricină de mai multă împrietenire și apropiere [cu ceilalți Apostoli].

„O, tu cel plin de toată viclenia și de toată răutatea, fiu al diavolului, vrăjmașule a toată dreptatea [...]”/ Zice: „tu, căruia nici o răutate nu îi lipsește”. Și bine a zis: „plin de toată viclenia”, căci se fățarnicea. Și îl numește „fiu al diavolului” pentru că lucrul aceluia îl făcea [adică răzvrătea căile Domnului, n. n.]. Și zice: Nu cu noi bați războiul și te lupți, ci căile Domnului cele drepte le răzvrătești.

„[...] și vei fi orb, nevăzînd soarele pînă la o vreme.”/ Cu semnul prin care fusese adus Pavel la credință, cu același a voit și el să-l aducă pe acesta. Deci nu era pedepsire, ci vindecare, căci numai că nu zicea: Nu eu te fac orb, ci mîna Domnului. Iar acest cuvînt: „pînă la o vreme”, nu era grai de pedepsitor, ci de întorcător. Căci, dacă ar fi fost pedepsitor, l-ar fi făcut orb pentru totdeauna. Iar acum nu se întîmplă așa, ci doar pentru o vreme, ca să-l cîștige pe antipatul. Zice: „pînă la o vreme”, dîndu-i hotar de chibzuință, ca întru dînsa să aibă luarea înapoi a luminii, după ce își va fi schimbat năravul spre mai bine.

„[...] și, umblînd împrejur, căuta povățuitor.”/ A cauta povățuitor este semn al orbirii. Și se cădea ca acela vestit și propovăduit înainte pentru vrăjile lui să fie învățat prin pedeapsa aceasta², precum, cu adevărat, și magii [Egipteni] se pedepsiseră și se învățaseră de umflături și de bășici (Ieșire 9:10, 11).³

(13) Și, plecînd de la Pafos, Pavel și cei împreună cu el au venit la Perga Pamfiliei. Iar Ioan, despărțindu-se de ei, s-a întors la Ierusalim. (14) Iar ei, trecînd de la Perga, au ajuns la Antiohia Pisidiei și, intrînd în sinagogă într-o zi de sîmbătă, au șezut. (15) Și, după citirea Legii și a Proorocilor, mai-marii sinagogii au

¹ Schimbarea numelui de către Mîntuitorul, atunci cînd i-a zis: „Tu ești Simon, fiul lui Iona; tu te vei numi «Chifa» (ce se tîlcuiește «Petru»)” (Ioan 1:42). (n. n.)

² Ca, din orbirea truască, să i se vadă orbirea minții în care zăcea. (n. n.)

³ Unde scrie așa: „Deci, au luat ei [Moisi și Aaron] cenușă din cuptor, au mers înaintea lui Faraon, a aruncat-o Moisi spre cer și s-au făcut bube cu puroi pe oameni și pe vite; și magii n-au putut sta împotriva lui Moise, din pricina rănilor, pentru că erau bube pe ei și în tot Egiptul.” (n. n.)

trimis la ei, zicându-le: „Bărbați frați, dacă aveți vreun cuvânt de mîngîiere către norod, grați!”

„Iar Ioan, despărțindu-se de ei, s-a întors la Ierusalim.”/ Ioan, cel ce se numea și „Marcu”, era împreună călătorind cu dînșii în drumul evangheliei de la Palestina pînă la Perga Pamfiliei. Apoi, fiindcă Apostolii pu-neau la cale drumul cel cu tărie și întindere și se într-armaseră către nevoi-nțe cu suflet neîntors și nemuiat, Marcu – pregetînd ca un om și obosind spre drumul cel atît de îndelungat și spre nevoințele, și primejdiile și luptele ce se iveau în fiecare cetate – s-a lepădat de drumul Apostolilor și s-a întors în Palestina, nu depărtîndu-se de Hristos, ci lăsîndu-se de dru-mul cel mult, ca de unul greu.¹

„Iar ei, trecînd de la Perga, au ajuns la Antiohia Pisidiei [...]”/ Și [...] de la Perga Pamfiliei, [Pavel și cei împreună cu el] aleargă către mitro-polia, adică maica cetăților, care era Antiohia.

„[...] și, intrînd în sinagogă, într-o zi de sîmbătă, au șezut.”/ În sina-gogi intrau în chip de Iudei, ca să nu li se dea război și să fie goniți, și așa le isprăveau pe toate.

„Bărbați frați, dacă aveți vreun cuvânt de mîngîiere către norod, gră-iți!”/ Iudeii aveau obiceiul ca sîmbăta să citească *Legea* lui Moisi și din Prooroci. Și, după citirea acestora, să vorbească și să le tîlcuiască. De aceea, și mai-marii sinagogii din Antiohia îi îndeamnă pe Pavel și pe cei împreună cu dînsul să grăiască cuvinte sfătuitoare către adunare.

(16) Și, sculîndu-se și făcîndu-le cu mîna, Pavel a zis: „Bărbați Is-railiți și cei temători de Dumnezeu, ascultați: (17) Dumnezeul acestui norod al lui Israil i-a ales pe părinții noștri, și pe norod l-a înălțat cînd era nemernic în pămîntul Egiptului și cu braț înalt² i-a scos dintr-însul. (18) Și vreme de patruzeci de ani a răbdat năravurile lor în pustie. (19) Și, pierzînd șapte neamuri în pămîntul lui Hanaan, pămîntul acela l-a dat lor spre moștenire. (20) Și, ca la patru sute cincizeci de ani după acestea, le-a dat ju-decători, pînă la Samuil Proorocul. (21) Și de acolo au cerut

¹ Vezi despre aceasta și la capitolul 15. (n. n.)

² Cum spune Psalmistul: „Cu mîna tare și cu braț înalt, că în veac este mila Lui” (Psalm 135:12). (n. n.)

împărat, și Dumnezeu le-a dat, timp de patruzeci de ani, pe Saul, fiul lui Chiș, bărbat din seminția lui Veniamin. (22) Și, schimbându-l, le-a ridicat împărat pe David, pentru care a zis, mărturisind: «Aflat-am pe David al lui Iesei, bărbat după inima Mea, care va face toate voile Mele.» (23) Din sămînța acestuia, Dumnezeu, după făgăduință, i-a adus lui Israil un Mîntuitor, pe Iisus, (24) după ce Ioan a propovăduit înaintea venirii Lui botezul pocăinței la tot norodul lui Israil.

„Și, sculîndu-se și făcîndu-le cu mîna, Pavel a zis [...]”/ Aici propovăduiește Pavel înțîia dată, și vezi-i înțelepciunea! Acolo unde cuvîntul era semănat, trece degrabă, iar unde nu era semănat nici un cuvînt zăbovește, precum el însuși zice, scriind: „[...] rîvnind să bine-vestesc acolo unde Hristos nu fusese numit” (Romani 15:19, 20). Și vezi-l și pe Varnava dîndu-i pretutindenii loc lui Pavel (precum Ioan [Evanghelistul] lui Petru), căci căuta la folosul de obște, măcar că el era mai cinstit [de către credincioși] decît dînsul.

„Dumnezeul acestui norod al lui Israil i-a ales pe părinții noștri [...]”/ Arată că facerile de bine ale lui Dumnezeu erau mari de demult, precum făcuse și Ștefan.

„Aflat-am pe David al lui Iesei, bărbat după inima Mea [...]”/ Ni se cuvine a însemna că graiurile acestea nu se află așa, cuvînt cu cuvînt, în *Cartea Împăraților*, ci sînt zise cu proorocie de dumnezeiescul Samuil către Saul: „Își va afla – zice – Domnul Luiși om după inima Sa, și îi va porunci lui Domnul să fie stăpînitor peste norodul Său, căci n-ai păzit cîte ți-a poruncit ție Domnul!” (1 Împărați 13:14). De aici l-a luat Pavel pe acest „aflat-am pe David al lui Iesei, bărbat după inima Mea [...]”.

„Din sămînța acestuia, Dumnezeu, după făgăduință, i-a ridicat lui Israil un Mîntuitor, pe Iisus [...]”/ Foarte dorit le era lor numele lui David, și de aceea le zice că vor fi împărățiți de Fiul lui. „[...] după ce Ioan a propovăduit înaintea venirii Lui [...]”/ Iar „venire” numește întruparea.

- (25) *Iar dacă Ioan și-a împlinit călătoria, zicea: «Cine socotiți că sînt eu? Nu sînt eu Acela! Dar, iată, vine după mine Cel căruia nu sînt vrednic să-I dezleg încălțămînta picioarelor» (Ioan 1:27)*
 (26) *Bărbați frați, fiii neamului lui Avraam și cei dintre voi temători de Dumnezeu, vouă vi s-a trimis cuvîntul acelei mîntuiri.*

(27) *Căci cei ce locuiesc în Ierusalim și boierii lor, necunos-cîndu-L și osîndindu-L, au împlinit glasurile Proorocilor care se citesc în fiecare sîmbătă.* (28) *Și, neaflînd în El nici o vină de moarte, au cerut de la Pilat să-L omoare.* (29) *Iar cînd au săvîrșit toate cele scrise despre El, coborîndu-L de pe cruce, L-au pus în mormînt.* (30) *Iar Dumnezeu L-a sculat din morți.* (31) *El S-a arătat multe zile celor ce s-au suit împreună cu El din Galileea la Ierusalim și care sînt acum martorii Lui către norod.* (32) *Și noi vă bine-vestim făgăduința făcută părinților.* (33) *Căci pe aceasta Dumnezeu a împlinit-o cu noi, fiii acelora, înviindu-L pe Iisus, precum este scris și în Psalmul al doilea: «Fiul Meu ești Tu; Eu astăzi Te-am născut» (Psalmul 2:7).* (34) *Și cum că L-a înviat din morți, ca să nu Se mai întoarcă la stricăciune, a spus-o așa: «Vă voi da vouă cele cuvioase ale lui David, cele credincioase» (Isaia 55:3).* (35) *De aceea, și în alt loc zice: «Nu vei da pe Cel cuvios al Tău să vadă stricăciune» (Psalm 15:10).* (36) *Pentru că David, slujind în timpul său voii lui Dumnezeu, a adormit și s-a adăugat părinților lui și a văzut stricăciune, (37) dar Acela pe Care Dumnezeu L-a înviat n-a văzut stricăciune.*

„Cine socotiți că sînt eu? Nu sînt eu Acela!”/ Ioan nu mărturisește fără întemeiere; ci, toți aducîndu-i slavă, el o împinge pe aceasta de la sine. Căci nu e același lucru să împingi și să lepezi de la tine cinstirea [oamenilor] atunci cînd nimeni nu ți-o dă, cu a face aceasta cînd mulțimea te cinstește.

„Bărbați frați, fiii neamului lui Avraam, vouă vi s-a trimis cuvîntul acelei mîntuiri.”/ Aici, arată blagorodia Iudaică.¹

„[...] și boierii lor, necunos-cîndu-L [...], au împlinit glasurile Proorocilor care se citesc în fiecare sîmbătă.”/ Dă răspuns pentru aceia și îi dezvinovățește oarecum: L-au răstignit – zice – pe Dînsul neștiind, așadar păcatul era al neștiinței.

¹ „Blagorodia”: „noblețea nașterii”, „evghenia”, în elină. Ca și Ștefan, Pavel le aduce aminte că ei fuseseră aleși să primească făgăduințele, prin așezămîntul pus de Dumnezeu cu Avraam. Despre aceasta am pomenit mai sus, și o vom mai face, căci nici Iudeii, nici noi nu vrem să înțelegem ce înseamnă a fi „fiu al lui Avraam”, anume urmaș al cre-dinței lui. (n. n.)

„Și, neaflînd în El nici o vină de moarte, au cerut de la Pilat să-L omoare.”/ A zis chipul morții care le era iubit lor. Și-l aduce în mijloc pe Pilat pentru ca patima [lui Hristos] să se facă arătată de la divan [de la judecata lor] și ca aceia să fie muștrați mai mult, fiindcă Îl dăduseră unui bărbat de altă seminție. Și n-a zis: „au vorbit”, ci: „au cerut”, fiindcă acela nu voia, judecînd să-L sloboadă (lucru pe care Petru îl zice mai arătat).

„Iar Dumnezeu L-a sculat din morți.”/ Să nu te tulbure acest cuvînt, că Iisus a fost sculat din morți de Dumnezeu-Tatăl! Căci, de vreme ce Iisus nu este altul decît Cuvîntul ce S-a întrupat, iar Acesta este Puterea prin care lucrează Tatăl – după cuvîntul ce zice: „Hristos este Puterea și Înțelepciunea lui Dumnezeu” (*1 Corinteni 1:24*) – atunci se va înțelege că El S-a înviat pe Sine, deși se zice că S-a sculat din morți de Tatăl, către Care toate se aduc ca spre un început și pricină fără de ani. Fiindcă și El Însuși zice: „Stricați biserica aceasta, și în trei zile o voi ridica pe ea! [...] Iar El vorbea despre biserica trupului Său” (*Ioan 2:19, 21*).²

„El S-a arătat multe zile celor ce împreună cu El s-au suit din Galileea la Ierusalim și care sînt acum martorii Lui către norod.”/ Care nu ar fi fost [martori] – zice – dacă nu s-ar fi încredințat cu putere dumnezeiască.

„[...] făgăduința făcută părinților [...] a împlinit-o cu noi, fiii acelora, înviindu-L pe Iisus [...]”/ Numele acesta, „Iisus”, pentru om îl iau și îl înțeleg frații ucigașilor de Dumnezeu. Deci – fiindcă mai înainte a zis că în mormînt S-a pus Cuvîntul, ca să nu socotească cineva că fără de trup era Cuvîntul – Pavel Îl numește acum pe Dînsul „Iisus”, nedînd nicăieri despărțire Cuvîntului celui întrupat după unire [cu firea omenească].

¹ Este puterea și înțelepciunea ipostatică, „personificată”. (n. n.)

² Toți Sfinții Părinți repetă acest fapt: că Hristos a fost înviat de Tatăl și că S-a înviat totodată singur, pentru că de aici au pornit toate cumplitele eresuri care zic să Fiul nu este Dumnezeu și făcător a toate, ci făptură, cum a fost eresul lui Arie, și aceasta din însăși clipa răstignirii, cînd Iudeii I-au strigat în batjocură: „Dacă ești Dumnezeu, mîntuiește-Te pe Tine Însuși!” (*Matei 27:40*). Arianismul acesta se vede lămurit în așa-zisele „crucifixe” sau în „tablourile religioase” înfățișînd stîrvul atîrnat al unui „Cristos” cu totul și cu totul mort, în care putreziciunea a și început să lucreze, arătînd limpede pentru toată lumea că acela nu se va putea învia pe sine în veac (vezi de pildă la Mantegna, sau la pictorii Germani, mai cu seamă la Grunewald). De aceea icoana noastră Îl înfățișează pe Hristos răstignit într-un chip cu totul neobișnuit: El este și mort cu adevărat, căci moartea Lui nu a fost o amăgire (cum zic alți ereziarhi), dar cumva se simte că acel trup nu cunoaște stricăciunea, că viermele nu are putere asupra lui, ceea ce e foarte de înțeles. (n. n.)

„Fiul Meu ești Tu; Eu astăzi Te-am născut.”/ Pune graiurile acestea și le înțelege pentru înomenirea lui Hristos, care avea venirea în vreme cu adevărat, cuvintele „astăzi” și „mîine” fiind arătătoare de zile. Căci din Tatăl S-a născut fără de ani, precum și unii eretici mărturisesc.

„Nu vei da pe Cel cuvios al Tău să vadă stricăciune!”¹/ Minte așadar acela ce mărturisește trupul lui Dumnezeu și Mîntuitorului Hristos ca fiind pătimitor (adică primitor de patimi) după înviere, precum și cînd îl numește „nesticăcios” (adică fără de patimă și fără de moarte) mai-nainte de înviere.² Căci e arătat că nesticăciunea nepăcătuirii o avea dintru însăși vremea întrupării.

„Dar Acela pe care Dumnezeu L-a înviat, n-a văzut stricăciune.”/ Loc de nesticăciune făcînd mormîntul. Căci, înviind dintru dînsul, Hristos a răsărit cu adevărat ca un stăpînitor al nesticăciunii, pentru ca și noi, sculîndu-ne din morminte în vremea învierii celei nădăjduite, să-L înîmpinăm pe El în nori, cînd va veni a doua oară cu slavă.³

(38) Bărbați frați, cunoscut deci să vă fie că prin Acesta vi se vestește iertarea păcatelor și că, de toate cîte n-ați putut să vă îndreptați în Legea lui Moisi, (39) întru Acesta tot cel ce crede se îndreptează. (40) Socotiți dar să nu vină peste voi ceea ce s-a zis în proorocii: (41) «Vedeți, cei nebăgători de seamă, și vă mirați și vă stingeți, că Eu lucrez un lucru în zilele voastre, un lucru pe care nu-l veți crede, dacă vi-l va povesti cineva» (Avacum 1:5).»

„[...] prin Acesta vi se vestește iertarea păcatelor și că, de toate cîte n-ați putut să vă îndreptați în Legea lui Moisi, întru Acesta tot cel ce cre-

¹ „Nu vei da pe Cel cuvios al Tău să vadă stricăciune!” Stihul acesta din David e pomenit și de Petru în capitolul 2:27, și vezi acolo tîlcuirea. (n. n.)

² Cei care zic că a pățimit și a murit în chip de nălucire. (n. n.)

³ După cum zice însuși Pavel la *1 Tesaloniceni* 4:17: „[...] și cei morți întru Hristos se vor scula întîi, apoi noi, cei vii ce vom fi rămas, ne vom răpi în nori împreună cu aceștia, spre întîmpinarea Domnului în văzduh, și așa totdeauna împreună cu Domnul vom fi.” Stih pe care Teofilact îl tîlcuiește așa: „Căci, așa cum Hristos, după ce S-a sculat din morți, S-a înălțat la ceruri pe nori – căci zice: «Norii L-au luat pe El de la ochii lor» (*Fapte* 1:9) – tot la fel se vor înălța și Creștinii ce au viețuit după Hristos, cu același «car», adică cu aceiași nori, cu care s-a înălțat și Hristos. [...] Iar păcătoșii, chiar Creștinii de vor fi, rămîn jos, ticăloșii, rușinați și fără îndrăzneală, și, după ce se vor judeca, au să se ducă în munca cea veșnică.” (n. n.)

de se îndreptează.”/ Vezi cum furișează cuvîntul, căci era aspru, de la cei ce erau de față la sămînța [lui Avraam] cea după făgăduință. Și n-a adus mărturie prin care să se creadă că iertarea păcatelor se face printr-Însul, căci aceea era fără de îndoială.

„Vedeți, cei nebăgători de seamă, și vă mirați [...]”/ După ce a strigat Proorocul Avacum, Dumnezeu le-a răspuns celor nedrepți, arătîndu-le primejdiile ce aveau să fie și să li se îndeplinească lor. Și era lucru de multă înspăimîntare că Israil – cel numărat între fiii lui Dumnezeu, care se numea „întîi-născut”, cel pentru care [Dumnezeu] a nimicit Egiptul – Israil așadar s-a dat Babilonenilor, și nu numai sabiei, ci și robirii, și chinuirii și tuturor relelor grele și nepoftite.¹

„[...] un lucru pe care nu-l veți crede, dacă vi-l va povesti cineva.”/ Atît de multe – zice – și așa de mari sînt [cele săvîrșite acum de Dumnezeu], încît nici nu vor fi crezute, dacă cineva le-ar vesti.

(42) Și, ieșind ei din sinagoga Iudeilor, „neamurile” îi rugau ca sîmbăta viitoare să le mai grăiască cuvintele acestea. (43) Și, risipindu-se adunarea [sinagoga], mulți dintre Iudei și dintre nemernicii cucernici au mers după Pavel și după Varnava, care, grăindu-le lor, îi îndemnau să rămînă întru darul lui Dumnezeu. (44) Iar în sîmbăta următoare, mai toată cetatea s-a adunat ca să audă cuvîntul lui Dumnezeu. (45) Dar văzînd Iudeii mulțimile, s-au umplut de pizmă și stăteau împotriva celor grăite de Pavel, hulind. (46) Iar Pavel și Varnava, îndrăznind, au zis: „Vouă se cădea să vi se grăiască mai întîi cuvîntul lui Dumnezeu; dar, de vreme ce îl lepădați, judecîndu-vă nevrednici de viața veșnică, iată, ne întoarcem către «neamuri». (47) Căci așa ne-a poruncit nouă Domnul: «Te-am pus spre lumină neamurilor, ca să fii Tu spre mîntuire pînă la marginea pămîntului»” (Isaia 49:6). (48) Iar «neamurile», auzind, se bucurau și slăveau cuvîntul lui Dumnezeu și cîți erau rînduiți spre viață veșnică au crezut.

„Și, ieșind ei din sinagoga Iudeilor, „neamurile” îi rugau ca sîmbăta viitoare să le mai grăiască cuvintele acestea.”/ Văzut-ai înțelepciunea lui Pavel? A vîrît întru dînșii pofta și dorirea de a asculta încă o dată, arun-

¹ Deci proorocia era pentru robia din Babilon, despre care am mai pomenit. (n. n.)

cînd în sufletele aceloră oarecari semințe [ale cunoștinței], dar fără a le dezlega [tainele], ci cît să-i atîrne și să-i împrietenească cu el, ca să nu îi facă mai trîndavi, aruncîndu-le pe toate deodată. Căci le zisese că li s-a făgăduit lăsarea păcatelor, dar cum, nu le-a arătat. Și nu i-a botezat pe dînșii îndată, căci nu era vreme, ci în sîmbăta ce a urmat, precum descoperă și luminează mai jos.

„Dar, văzînd Iudeii mulțimile, s-au umplut de pizmă [...]”/ Atît de mare este tirania zavistiei, încît mulți se topesc și pier cînd îi văd pe alții sporind înainte. Și unii ca aceștia se luptă nu numai cu fratele, ci și cu voia lui Dumnezeu.

„Vouă se cădea să vi se grăiască mai întîi cuvîntul lui Dumnezeu; dar, de vreme ce îl lepădați [...]”/ Ca să nu socotească cineva că din evlavie este cuvîntul următor: „[...] judecîndu-vă nevrednici de viața veșnică [...]”, a zis înainte aceasta: „de vreme ce îl lepădați, ne întoarcem către «neamuri»”. Și n-a zis: Și vă părăsim de tot! – ci: Vă părăsim – zice – atît cît să fie cu puțință ca iarăși să ne întoarcem către voi.

„Te-am pus spre lumină «neamurilor», ca să fii Tu spre mîntuire pînă la marginea pămîntului.”/ Adică spre luminarea cunoștinței mîntuirii.¹ Și nu a zis doar „neamurilor”, ci a tuturor neamurilor. Căci neam al Domnului după trup este toată firea oamenilor de obște, dar osebit și mai de aproape, Israil. Deci către Israil a venit [Hristos-Dumnezeu în trup], iar pe „neamuri” le-a luminat prin Apostoli. Deci [Dumnezeu] zice: Te-am dat pe Tine acestora [Iudeilor] pentru făgăduința făcută părinților lor, dar și pe „neamuri” le voi lumina prin Tine, dăruind mîntuire tuturor oamenilor – căci aceasta însemnează acel cuvînt: „pînă la marginea pămîntului” – și sîrșit voi pune tocmelilor și făgăduințelor făcute părinților lor. (Pentru că unii au tălmăcit cuvîntul „așezămînt” [„testament”, n. n.] prin „tocmeală”).²

¹ Pe marginea stihului din *Isaia*, Teodorit scrie așa: „După ce a zis: «Te-am dat pe Tine spre lumină neamurilor», a adăugat: «ca să deschizi ochii orbilor, să-i scoți din legături pe cei legați și din casa păzirii pe cei ce șed întru întuneric.» Și, la alt loc, a zis despre fața Stăpînului Hristos: «Duhul Domnului peste Mine, pentru care M-a uns ca să bine-vestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima, să propovăduiesc celor robiți lăsare, orbilor – vedere» (*Isaia* 61:1). Și, în altă parte: «Atunci vor auzi surzii cuvintele cărții, și ochii orbilor, ce sînt întru întuneric și în negură, vor vedea» (*Isaia* 19:18).” (în tîlcuirea celor 150 de psalmi). (n. n.)

² Aceasta le-a fost spusă și de Hristos-Lumina lumii următorilor Lui, Apostolii: „Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vîrf de munte să se ascundă. Nici nu

„[...] cîți erau rînduiți spre viață veșnică au crezut [...]”/ Rînduiți nu de nevoie, căci zice: „,Căci, pe care i-a cunoscut mai înainte, pe aceia mai înainte i-a și hotărît a fi de un chip cu chipul Fiului Său [...]” (Ro-mani 8:29).¹ Deci au crezut cei rînduiți, adică hotărîți, spre viață după

aprend făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5:14-16). Căci „apostol” înseamnă „trimis”, și Hristos Se numește „trimis” de Tatăl – precum zice Pavel: „Socotiți pe Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre, adică pe Trimisul” (Evrei 3:1) – de unde și Apostolii. (n. n.)

¹ Legăturile dintre înainte-cunoștința și înainte-hotărîrea lui Dumnezeu și libertatea de alegere a omului sînt tainice pentru mintea noastră mărginită. Însemnătatea înțelegerii lor – atît cît ne este cu putință – este însă deosebită, pentru că din reaua lor judecare s-au ivit mari sminteli. Căci cei care au tîlcuit după capul lor *Scripturile* au înțeles că Dumnezeu, cunoscîndu-le pe toate, hotărăște ce va fi în chip nesmintit, libertatea de alegere a omului fiind doar o părere a necunoștinței noastre. Această gîndire care străbate eresurile creștine (Protestantismul, de pildă) este una deosebit de primejdioasă, pentru că îndreptățește păcatul și nimicește pocăința! Într-adevăr – dacă totul este hotărît dinainte de către Dumnezeu și omul este condus de „fatalitate” orice ar face, fie bine, fie rău – înseamnă că el nu e vinovat de păcat, de vreme ce împrejurările în care s-a săvîrșit acesta au fost cunoscute și hotărîte – nu-i așa? – de Dumnezeu! Căci omul abia așteaptă să-și născocască îndreptări prin care să-și arunce greșelile și reaua-voință în seama Celui care l-a zidit! Pentru a lămuri lucrurile, e de neapărată trebuință să alergăm la tîlcuirile Sfinților Părinți. Iată ce spune despre aceasta Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Despre înainte-cunoștința lui Dumnezeu, dumnezeiescul Ioan Damaschin zice acestea: „Se cuvine a ști că Dumnezeu le înainte-cunoaște pe toate, dar nu le înainte-hotărăște pe toate. El mai înainte cunoaște cele ce sînt în puterea noastră, dar nu le înainte-hotărăște. Căci El nu voiește a se face răutatea, dar nici fapta bună n-o silnicește» (cartea a doua despre credință, capitolul 47). Așadar – după sfîntul acesta – înainte-cunoștința este mai obștească și mai cuprinzătoare decît înainte-hotărîrea, iar înainte-hotărîrea este mai în parte. Fiindcă înainte-cunoștința lui Dumnezeu cuprinde și pe cele ce sînt în puterea sau în voia noastră, și pe cele ce nu sînt; adică pe cele care atîrnă de alegerea noastră, dar și pe cele ce nu atîrnă de aceasta, ci de voia lui Dumnezeu. Iar înainte-hotărîrea le cuprinde numai pe cele ce nu atîrnă de noi, adică de voia noastră, ci doar de voia lui Dumnezeu. Și care sînt acestea? Ascultă-l pe însuși sfîntul acesta zicînd: «[...] facerea tuturor este de la Dumnezeu, căci aceasta este lucru al puterii Sale ziditoare și făcătoare; rămînerea este a puterii Sale celei țitoare, ocîrmuirea și mîntuirea noastră sînt ale puterii Sale celei mai înainte purtătoare de grijă, dobîndirea bunătăților celor veșnice e lucru al bunătății Sale» (cartea a doua despre credință, capitolul 45). De aici, urmează că Dumnezeu, pentru nemărginita Sa bunătate, a înainte-hotărît curat și de obște, fără de vreo alegere și osebite, să-i zidească pe toți oamenii, și să-i țină întru a fi prin purtarea Sa de

grijă și să-i mîntuiască și să-i facă moștenitori ai veșnicelor Sale bunătăți. De aceea, prea-alesul între vechii teologi, adică dumnezeiescul Dionisie, zice că înainte-hotărîrea e voia cea bună a lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu din voie a înainte-hotărît și a zidit toate făpturile. [...]

Iar Sfîntul Simeon Noul Teolog, de altă parte, zice așa: «Pe toți îi cheamă Dumnezeu, de la răsărituri pînă la apusuri: și pe Evrei, și pe Elini. Căci Dumnezeu a înainte-cunoscut și nesupunerea la chemare pe care urmau să o arate Evreii din pricina necredinței, și întoarcerea pe care aveau să o facă *neamurile* la credință. Cu toate acestea, El a înainte-hotărît din veacuri ca toți cîți vor voi să creadă într-Însul și să se boteze întru numele Lui – fie Evrei, fie Elini – să se îndrepteze de păcate, și să se slăvească și să se facă părtași ai vieții veșnice. Deci iată, frate, că Dumnezeu te-a înainte-cunoscut, și te-a înainte-hotărît, și te-a îndreptat și te-a chemat spre veșnica viață, prin credința în Hristos și prin Sfîntul Botez» (*Cuvîntul* 26, foaia 140).

De aceea, oamenilor înainte-hotărîți de Dumnezeu nu le rămîne altceva de făcut decît să se unească și ei, de voia lor, cu buna voire a lui Dumnezeu, adică să urmeze și ei prin fapte înainte-hotărîrii date de Dumnezeu, crezînd în Hristos, păzind poruncile lui Dumnezeu, ferindu-se de tot păcatul și lucrînd fapta bună. Așa se arată înainte-hotărîți, așa se fac moștenitori ai împărăției lui Dumnezeu. Căci, cei ce nu se vor uni de voia lor cu înainte-hotărîtoarea voie a lui Dumnezeu, necrezînd în Hristos, nici păzind poruncile lui Dumnezeu, aceștia cad din înainte-hotărîrea lor cea din veac făcută de Dumnezeu, lipsindu-se și de darul lui Dumnezeu care se dă în viața aceasta, și de slava ce se dă în viața cea veșnică. Și, în scurt, cei ce nu se depărtează de răutăți și nu fac cele plăcute lui Dumnezeu, în loc de a rămîne înainte-hotărîți, ajung lepădați. Și nu din partea lui Dumnezeu! Să nu fie! Căci Dumnezeu le-a dăruit toate mijloacele – și prin fire, și prin dar – spre a se mîntui și a cîștiga înainte-hotărîrea lor cea de la Dumnezeu și din partea lor. Pentru că aceștia, nevoină a întrebuița bine mijloacele acestea și stăpînirea de sine [libertatea, n. n.], nu au dobîndit dumnezeiasca înainte-hotărîre și s-au lipsit de veșnica moștenire a bunătăților, ceea ce înseamnă că nu s-au învrednicit de sfîrșitul pentru care au fost zidiți.

Mult îmi place ceea ce a zis despre aceasta, potrivit și înțelepțește, înțeleptul Gheorghe Coresi, că, precum se întîmplă cu lucrurile firii, tot așa și cu cele ale darului. Adică – precum pentru cele firești, de pildă ca să facă roadă un pom, trebuie să ajute și vremea, și locul, și ploile, și buna întocmire a văzduhurilor, și multe alte împrejurări – așa se întîmplă și cu cele ale darului: pentru ca să dobîndească înainte-hotărîrea sa de la Dumnezeu, omul trebuie să voiască și el să se ostenească și să se nevoiască spre a se păzi de cele rele, spre a lucra fapta bună și, în scurt, spre a rămîne totdeauna întru cele bune și în darul lui Dumnezeu. Căci, precum cele ale firii nu ajung la sfîrșitul cel bun dacă nu vor urma împreună și împrejurările din afară, tot așa și cele ale darului nu au sfîrșit potrivit dacă nu va urma și buna-voință a omului.

Deci, din acestea zise, se încheie că înainte-hotărîrea se înțelege în două feluri: obștește și în parte. Și înainte-hotărîrea peste tot cuprinzătoare este a lui Dumnezeu, căci numai pentru fireasca Sa bunătate a înainte-hotărît cu voința Sa, din veci, să zidească pe toți

mai-nainte cunoștința [lui Dumnezeu], însă cu a lor socoteală și voire. Căci mai-nainte cunoștința lui Dumnezeu nu ridică din mijloc stăpînirea de sine a voinții noastre [„libertatea”, care e una din asemănările noastre cu Dumnezeu, n. n.]. Fiindcă – deși Pavel a fost hotărît a fi vas al alegerii dinainte de întemeierea lumii după mai-nainte cunoștința lui Dumnezeu –

oamenii, să-i țină prin darul unuia născut Fiului Său și să-i facă moștenitori ai împărăției Sale, precum strigă și zice Pavel: «(...) Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască» (*1 Timotei* 2:4). Iar înainte-hotărîrea în parte este a oamenilor care voiesc să-și unească și ei voia lor cu voia lui Dumnezeu și se nevoiesc a păzi poruncile Lui și a dobîndi înainte-hotărîrea lor de la Dumnezeu. Această înainte-hotărîre se numește și «alegere», fiindcă doar unii din cei mulți vor și fac voia lui Dumnezeu, care de aceea se și numesc «aleși», precum a zis Domnul: «Mulți sînt chemați, dar puțini aleși» (*Matei* 20:16).

Și bagă de seamă că Apostolul vorbește aici – precum mi se pare – despre înainte-hotărîrea (alegera) cea din parte, zicînd că «celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate le ajută spre bine», celor înainte-hotărîți «a fi de un chip cu chipul Fiului Său». De aceea, mă mir cum unii din teologii noștri mai noi au zis că înainte-hotărîrea nu este voința nemijlocită a lui Dumnezeu, ci o voință pricinuită; căci Dumnezeu – zic ei – mai-nainte hotărâște pe cei drepti fiindcă mai-nainte cunoaște faptele bune pe care le vor face. Și ei s-au pornit a zice aceasta ca să fugă de ce zic Calvinii, că Dumnezeu înainte-hotărâște pe oameni spre a dobîndi împărăția Lui și fără a face ei fapte bune. Astfel, căutînd să scape de o necuviință, au căzut într-alta: căci, dacă vom zice că Dumnezeu a înainte-hotărît să-i zidească și să-i mîntuiască pe cei drepti pentru faptele lor cele bune, atunci înția pricină a zidirii și a mîntuirii lor nu este bunătatea și voia lui Dumnezeu, ci sînt faptele cele bune ale dreptilor, iar bunătatea și voia lui Dumnezeu vin în urmă, căci faptele lor L-au îndemnat pe Dumnezeu a-i zidi și a-i mîntui pe cei drepti. Dar cine nu vede cît e de necuviincioasă această socotință? Căci, dacă Dumnezeu a înainte-hotărît a-i zidi și a-i mîntui pe cei drepti pentru bunătățile lor, tot așa, pentru răutățile păcătoșilor, El ar fi trebuit să înainte-hotărască a nu-i zidi și a nu-i chema la împărăția Sa pe cei păcătoși. Dar – precum răutatea păcătoșilor nu L-a oprit pe Dumnezeu de a înainte-hotărî din veac să-i zidească și să-i cheme la împărăția Sa pe aceia – tot așa, nici faptele bune ale celor drepti nu L-au făcut pe Dumnezeu să înainte-hotărască din veac a-i zidi și a-i mîntui pe aceștia. Deci adevărul este acesta: într-adevăr, Dumnezeu înainte-cunoaște din veac și bunătățile pe care or să le facă dreptii, și răutățile pe care au să le lucreze păcătoșii, dar nu pentru bunătățile lor a înainte-hotărît să-i facă și să-i mîntuiască pe cei drepti, și nici, din pricina răutăților lor, nu S-a oprit a-i zidi și a-i chema la împărăția Sa pe cei păcătoși; ci, doar pentru nemărginita și fireasca bunătate și voie a Sa a înainte-hotărît din veac a zidi și a chema la împărăția Sa atît pe cei drepti, cît și pe cei păcătoși. Iar dreptii, fiindcă s-au unit și au urmat de voia lor voii acesteia a lui Dumnezeu, au cîștigat împărăția Lui; iar păcătoșii, fiindcă nu au voit a se uni și a urma voii lui Dumnezeu, au căzut din împărăția Lui” (Nicodim Aghioritul, în subînsemnările la epistolele lui Pavel). (n. n.)

totuși el nu a dobândit aceasta din pîntecele maicii sale, nici întru vîrstă tînă, ci după trecere de vreme, cînd avea cunoștința sa despre ce este lucrul bun și cîstit.

(49) Iar cuvîntul Domnului se purta prin tot ținutul. (50) Dar Iudeii le-au întăritat pe femeile cucernice și de cînte și pe cei de frunte ai cetății, și au ridicat goană împotriva lui Pavel și a lui Varnava și i-au scos din hotarele lor. (51) Iar ei, scuturîndu-și asupra lor praful de pe picioare, au venit la Iconiu. (52) Iar ucenicii se umpleau de bucurie și de Duh Sfînt.

Acest „cuvîntul Domnului se purta” l-a pus în loc de: „se împărțea”, „se întindea”. Iar Iudeii nu au stat pînă la pizmă, ci au adăugat și fapte. Iar „muieri cucernice” nu le numește pe cele credincioase, ci pe cele Eline sau Iudee, și „de cînte” pe cele bogate. Și văzut-ai la cîtă nerușinare le-au adus pe muieri?!¹ După urmarea și asemănarea dracului celui începător al răutății, prin muieri se sîrguiesc a închide oamenilor calea mîntuirii, precum și acela a încuiat oamenilor Raiul prin Eva.²

¹ Nimic de mirare! Dacă singură Izavel a lui Ahav, întăritată de vrăjitorii aceia păgîni, a îndrăznit să-l vîneze pe însuși Ilie – cel mai aspru dintre Prooroci, de care tremura o împărăție întreagă – ce să mai zicem de o adunare întreagă de muieri care aveau a lupta cu „gunoiul lumii”? – cum erau socotiți Apostolii, precum bine zice undeva același Pavel. (n. n.)

² Iată cum Sfințitul Teofilact își dezleagă singur nedumerirea de mai sus. Într-adevăr, femeia s-a lăsat ispitită către prigonire dintru început. De ce? Ne-o spune Sfîntul Efreim Sirul: pentru că nu a vrut să ajungă doar „dumnezeu”, precum îi făgăduise ispititorul, ci „dumnezeu” deasupra „dumnezeului” Adam, adică a bărbatului din care era făcută; a vrut adică înfișetatea de care Ziditorul o lipsise – după socoteala ei – în chip nedrept. Măcar că – așa cum arată lămurit *Scriptura*, cei doi aveau aceeași cînte, doar că unul (bărbatul) era din pămînt (cum îi zice și numele: „Adam” însemnînd „pămînt roșu”), iar cealaltă (femeia) era din bărbat, împreună făcînd omul: „[...] și vor fi amîndoi un trup” (*Facerea* 2:24). Iată dar că păcatul Evei e îndoit: voința de a ajunge „dumnezeu”, dar totodată și voința de stăpînire a bărbatului. Adică ea a vrut să-i fie cap bărbatului, ceea ce e neînchipuit de nebunesc și de hulitor, de vreme ce „Hristos este capul oricărui bărbat, iar cap al femeii – bărbatul” (*1 Corinteni* 11:3), lucru știut prea-bine de Eva. De aceea a și fost ea pedepsită mai aspru: „[...] și bărbatul tău te va stăpîni” (*Facerea* 3:16), spre înțeleptirea smereniei. Doar că puține au înțeles pedagogia lui Dumnezeu – și aici vorbesc de femeile Creștine – și pilda negrăită pe care le-o dă Preasfînta Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioara Maria, ci cele mai multe se învîrtoșează asupra

„Iar ei, scuturîndu-și asupra lor praful de pe picioare, au venit la Iconiu [...]”/ Nu au făcut acest lucru fără pricină, ci pentru că au fost goniți de la dînșii.¹

„Iar ucenicii se umpleau de bucurie și de Duh Sfînt.”/ Dascălii erau goniți, iar ucenicii se bucurau! Și acest lucru era al puterii evangheliei, căci pătimirea dascălului nu curmă îndrăzneala ucenicului, ci îl face pe el mai sîrguitor.

bărbatului – acum mai mult ca niciodată, în vremea „Vărsătorului”, a „noului matriarhat” – încercînd să dobîndească o vrednicie cu neputință de dobîndit decît de formă, care le face însă a-și pierde propria vrednicie, scoțîndu-le din firea femeiască, cu nimic mai prejos decît aceea a bărbatului. Căci dragostea, blîndețea, smerenia sînt cele mai înalte fapte bune (o știm tot de la Pavel), și aceste însușiri au fost date mai degrabă firii femeiești, întîi pentru a putea fi ajutor bărbatului (căci de aceea a și fost zidită femeia), și apoi, după cădere, pentru a putea să-și nască și să-și crească fiii. Deci a pierde aceste însușiri, pentru că le rîvnești pe cele străine, înseamnă cădere din propria-ți fire. (n. n.)

¹ Și aici, ca în fiecare clipă a vieții lor apostolești, povățuiți de Sfîntul Duh ai Cărui purtători erau, ei urmează nesmintit poruncile și pîldele învățătorului lor Hristos, Care le zisese: „Cine nu vă va primi și nu va asculta cuvintele voastre, ieșind din casa sau din cetatea aceea, scuturați praful de pe picioarele voastre!” (*Matei* 10:14). (n. n.)

CAPITOLUL XIV

(1) Și în Iconiu au intrat împreună în sinagoga Iudeilor și astfel au grăit, încât au crezut mulțime de Iudei și de Elini. (2) Dar Iudeii care n-au crezut au ridicat și au răzvrătit sufletele păgînilor asupra fraților. (3) Deci multă vreme au zăbovit acolo, grăind cu îndrăzneală întru Domnul, Cel ce mărturisea cuvîntul darului Său dînd a se face semne și minuni prin mîinile lor.

„[...] au intrat împreună în sinagoga Iudeilor [...]”/ Nu s-au făcut mai fricoși, ci iarăși au intrat în sinagogi, ridicîndu-le [Iudeilor] tot răspunsul de îndreptare. Și ei grăiau și vorbeau și către Elini.

„Dar Iudeii care n-au crezut au ridicat și au răzvrătit sufletele păgînilor împotriva fraților.”/ Și pe „neamuri” le-au ridicat asupra-le, ca și cum nu erau de ajuns doar ei! Dar de acolo nu au ieșit, căci nu i-au gonit, ci îi lup-tau numai. „Deci multă vreme au zăbovit, grăind cu îndrăzneală [...]”/ Îndrăzneala era dată de sîrguința lor, iar pe auzitori îi făcea să creadă lucrarea semnelor săvîrșite, la care însă ajută și folosește întrucîtva și îndrăzneala.

(4) Și mulțimea din cetate s-a împărțit: și unii erau cu Iudeii, iar al-ții cu Apostolii. (5) Și s-a făcut pornirea „neamurilor” și a Iudeilor împreună cu boierii lor, ca să-i ocărasească și să-i ucidă cu pietre. (6) Înțelegînd, Apostolii au fugit în cetățile Licaoniei: la Listra, și Dervi și în ținutul dimprejur. (7) Și acolo erau bine-vestind.

„Și mulțimea din cetate s-a împărțit [...]”/ Aceasta era ceea ce zisese Hristos: „N-am venit să aduc pace, ci sabie!” (*Matei 10:34*).¹

¹ Stih pe care Sfințitul Teofilact îl tâlcuiește așa: „Nu întotdeauna este bună unirea; uneori și despărțirea e bună. Iar «sabie» este cuvîntul credinței, care ne taie pe noi de la iubirea de prieteni și de rude, dacă aceștia ne împiedică de la buna cinstire de Dumnezeu. Și nu ne îndeamnă să ne despărțim de aceștia fără pricină, ci numai atunci cînd nu se unesc cu noi în credință și, mai vîrtos, atunci cînd ne împiedică de la credință” (în tâlcuirea la *Matei*). La care Sfințul Ioan Scărarul adaugă că „sabia” lui Hristos îi des-parte, „pe iubitorii de Dumnezeu de iubitorii de lume, pe iubitorii de cele materialnice de

„Înțelegînd, Apostolii au fugit [...]”/ Deci nici un lucru necuviincios nu este dacă sfinții fug de cei ce vor să-i vrăjmășuiască, voind să se fe-rească de războiul pentru mărturisirea lui Hristos.¹

(8) Și, în Listra, ședea jos un om neputincios de picioare, fiind olog din pîntecele maicii sale și care nu umblase niciodată. (9) Acesta asculta la Pavel cînd vorbea. Care, căutînd la el și văzînd că are credință a se mîntui, (10) a zis cu mare glas: „Scoală-te drept pe picioarele tale!” Și el a sărit și umbla. (11) Iar „neamurile”, văzînd ceea ce făcuse Pavel, au ridicat glasul lor în limba licaonă, zicînd: „Dumnezeii, asemănîndu-se oamenilor, s-au coborît la noi!” (12) Și-l numeau pe Varnava „Zeus”, iar pe Pavel „Hermes”, fiindcă el era purtătorul cuvîntului.

„[...] i-a zis cu mare glas [...]”/ Pentru ce „cu mare glas”? Ca mulțimile să creadă. Iar prin acest cuvînt: „Acesta asculta la Pavel cînd vorbea. Care, căutînd la el și văzînd că are credință a se mîntui [...]”, mie mi se pare că arată cum Pavel a căutat în sufletul lui. Căci era lucru al unui suflet filosof să ia aminte la cele ce se grăiau de către el. „Și el a sărit și umbla.”/ Faptul că sarea era semn al sănătății celei adevărate.²

iubitorii de cele nematerialnice, pe iubitorii de slavă de cei smeriți în cuget” (în subînsemnările tîlcuirii epistolelor lui Pavel). (n. n.)

¹ Căci, făcînd așa, ei „păzeau legea Stăpînului Hristos și însăși pilda Lui. Căci Domnul nu numai că a poruncit ucenicilor Săi, zicînd: «Cînd vă vor goni din cetatea aceasta, fugiți în cealaltă!» (Matei 10:23), dar, cînd a auzit că Irod l-a închis în temniță pe Ioan, S-a dus în părțile Galileei: «Auzind – zice – Iisus că Ioan a fost închis, S-a dus în Galileea» (Matei 4:12)” (Sfințitul Teofilact, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). Despre aceasta zice și Teologul Grigorie: „Lege este a nu veni către nevoie de voie, pentru cruțarea gonitorilor și a celor mai neputincioși, dar nici să ne ferim de nevoie. Căci cel dinții este lucru de obrăznicie, iar al doilea este de nebărbăție” (Cuvînt la moartea marelui Vasile). Și dumnezeiescul Hrisostom zice: „Știind acestea, trebuie să păzim măsurile și să nu ne dăm spre moarte de sine, chiar dacă am avea nenumărate greutăți; dar nici să ne lepădăm și să ne lenevim atunci cînd sîntem trași pentru cele ce se socotesc ale lui Dumnezeu, ci, cutezînd, să ne sprintenim (adică să ne gătăm) spre mărturisire, prețuind mai mult viața viitoare decît pe aceasta” (Cuvîntul 85 la Evanghelia lui Ioan). (n. n.)

² Așa se întîmplase și cu ologul din naștere vindecăt de Petru. Căci ce putea face un om care nu cunoscuse mersul înainte? – decît ceea ce fac și copiii cei mici cînd li se întăresc picioarele și află bucuria de a se mișca. (n. n.)

„Iar «neamurile», văzînd ceea ce făcuse Pavel, au ridicat glasul lor în limba licaonă [...]”/ Vezi și folosul „neamurilor”, și răutatea Iudeilor! Aceia (adică cei din „neamuri”) îi cinsteau ca pe niște dumnezei, iar aceștia (adică Iudeii) îi goneau ca pe niște pierzători.

„Și-l numeau pe Varnava «Zeus», iar pe Pavel «Hermes»¹ [...]”/ Văzut-ai cum era obiceiul Elinilor să facă din oameni dumnezei? Drept aceea, cînd întreabă vreunii de unde este slujirea idolilor, de aici cunoaște începutul. Așa [și Licaonii], din oameni, îi făceau pe Apostoli dumnezei. Așa s-a sîrguit de la început diavolul să aducă în lume păgînatatea, zicînd: „Veți fi ca Dumnezeu!” (*Facerea* 3:5). Și, fiindcă atunci n-a putut, mai pe urmă s-a ispitit sîrguindu-se să aducă pretutindeni în lume mulțimea dumnezeilor.²

¹ Hermes cel bun de gură, solul zeilor Elini. (n. n.)

² Apostolul Pavel a lămurit începuturile păgânismului în trei stihuri (*Romani* 1:21-23), pe care e de folos să le dăm aici împreună cu tîlcuirea lor: „«Pentru că, cunoscîndu-L pe Dumnezeu, [păgînii] nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu și nu I-au mulțumit, ci s-au zădărnicit în cugetele lor și inima lor neînțelegătoare s-a întunecat. Zicînd a fi înțelepți, au înnebunit».

Aici, Pavel spune pricina pentru care au căzut întru nesocotință Elinii, zicînd că toate le-au îngăduit socotințelor lor (iar nu credinței adică). Și așa, vrînd să înțeleagă neînchipuirea lui Dumnezeu cu închipuirile minții și ale simțirii, și pe Cel fără de trup cu trup, s-au arătat zadarnici [fără folos, n. n.], pentru că socotințele lor nu au putut ajunge la desăvîrșita cunoștință a lui Dumnezeu. Și zice că inima [păgînilor] a fost «neînțelegătoare», pentru că nu au voit să cuprindă cu credința întregul cunoștinței lui Dumnezeu. De unde s-au rătăcit însă într-atît, încît să lase totul la propria lor judecată? Dintru a se socoti pe sine a fi înțelepți! Și, pentru aceasta, au înnebunit, pentru că ce alt lucru e mai fără de minte și mai nebun decît a te închina pietrelor și lemnelor?

[...] «Și au schimbat slava nescricăciosului Dumnezeu întru asemănarea chipului omului celui stricăcios, și al păsărilor, și al celor cu cîte patru picioare și al celor tîrtoare.»

Cel ce schimbă vreun lucru îl schimbă cu un altul pe care nu-l are. Aveau așadar și [păgînii] cunoștința lui Dumnezeu, dar au vîndut-o și au luat alta pe care nu o aveau. Și astfel au pierdut și ceea ce aveau, pentru că slava nescricatului Dumnezeu au dat-o nu omului însușit măcar, ci chipului neînsușit de om stricăcios, făcîndu-i dumnezei pe idoli oamenii. Și, ce e mai rău decît aceasta, s-au povîrnit a se închina și celor tîrtoare, șerpilor adică, și atîta au înnebunit, încît s-au închinat – vai! – și înseși chipurilor celor tîrtoare. Pentru că – cunoștința de Dumnezeu ce trebuiau să o aibă, care covîrșește cu neasemănarea toate ființele – au afierosit-o zidurilor celor cu neasemănare mai de nimic decît toate. Iar slava lui Dumnezeu este a fi El cunoscut ca Făcător și Proniator (purător de grijă) al totulului și a avea toate celelalte însușiri cuvenite lui Dumnezeu” (Teofilact, în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

(13) Iar preotul lui Zeus, care era înaintea cetății, aducînd înaintea porților tauri și cununi, voia să le aducă jertfă împreună cu mulțimile. (14) Și, auzind Apostolii Pavel și Varnava, și-au rupt veșmintele și au sărit în mulțime, strigînd (15) și zicînd: „Bărbaților, de ce faceți acestea? Doar și noi sîntem oameni, asemenea pătimitori ca voi, bine-vestind să vă întoarceți de la aceste deșertăciuni către Dumnezeu cel viu, Care a făcut cerul și pămîntul, marea și toate cele ce sînt într-însele; (16) Care, în neamurile trecute, a lăsat toate limbile să meargă în căile lor, (17) deși El nu S-a lăsat pe Sine nemărturisit, dîndu-vă din cer ploi și timpuri roditoare, umplînd de hrană și de veselie inimile voastre.” (18) Și acestea zicînd, abia au potolit mulțimile să nu le jertfească lor.

„[...] și-au rupt veșmintele [...]”/ Vezi-i pe dînșii pretutindeni curați de slavă, nu numai nepoftind-o, ci și pe ceea ce li se da împingînd-o la o parte și lepădînd-o. Așa cum zicea și Petru: „Ce căutați la noi, ca și cum cu a noastră putere sau cucernicie l-am făcut pe acesta să umble?” (capitolul 3:12), și aceștia zic același lucru și cu grabnică tărie fac aceasta: „și-au rupt veșmintele și au sărit în mulțime, strigînd și zicînd: «Bărbaților, de ce faceți acestea? Doar și noi sîntem oameni, asemenea pătimitori ca și voi!»” Oamenii sîntem¹ – zice – însă mai mari decît aceștia (adică decît idolii), căci ei sînt morți. Am văzut obiceiul Elinilor ca din oameni să facă dumnezei, pentru că și întru cărțile acelora care au scris istoriile

¹ Așa i-a zis și fericitul Petru lui Corneliu: „Și eu sînt om!” (*Faptele Apostolilor* 10:26). Două lucruri se arată cu toată puterea în acestea întîmplări. O dată, smerenia pe care doar sfinții o pot avea, despre care vorbește și tîlcuitorul. Apoi, slăbiciunea minții omului căzut, care caută să facă dumnezei din oamenii cei pieritori, dacă aceștia se arată mai puternici în ceva (orice ar fi acest *ceva*) decît ei. Pe această slăbiciune se sprijină stăpînirea lumească a omenirii. Să ne gîndim la ce se întîmplă în jurul nostru. De pildă, lumea noastră „raționalistă” e plină de „oameni-zei” care săvîrșesc „minuni” și tămăduiri mincinoase: *guru* cărora li se închină milioane de oameni slabi și înșelați, ajungînd să sărute țărîna pe care au călcat-o aceștia. Apoi, sînt „oamenii-zei” din artă: de pildă, omul numit Elvis Presley, mort în urmă cu treizeci de ani a lăsat în urmă o religie ai cărei credincioși mărturisesc pe față că *idolul* lor a fost un „zeu” (mulți cred că nici nu a murit, ci doar s-a ascuns, asemenea lui Zalmoxis sau a lui Pitagora – să zicem). În sfîrșit, conducătorii politici, odată ce sînt *unși* prin voința „poporului suveran”, ies oarecum din firea omenească și sînt priviți drept niște zei-birocrați de care atîrnă „soarta națiunii”. (n. n.)

cele vechi afli că Zeus, om fiind, s-a făcut pe sineși dumnezeu, zicîndu-se că este dumnezeu. Tot așa, mulți împărați ai Romanilor și ai Machidonilor s-au numit pe ei înșiși dumnezei.¹ De aceea, nu se cuvine a nu crede celor zise de demult că unii s-au amăgit și i-au numit pe alții dumnezei, fiindcă și aceștia s-au amăgit în privința lui Varnava și a lui Pavel. Căci și cei din Samaria îl numeau pe Simon vrăjitorul „Puterea cea mare a lui Dumnezeu”. Iar pe Pavel l-au socotit dumnezeu, iar nu slujitor al lui Dumnezeu, fiindcă nu a zis: Scoală-te și stai drept, întru numele lui Hristos!

„[...] și-au rupt veșmintele [...]”/ Era un obicei al Iudeilor să-și rupă hainele pentru hulele împotriva lui Dumnezeu. De aceea și-a rupt haina și Caiafa cînd Hristos S-a numit pe Sine „Fiu al lui Dumnezeu”, zicînd că Acela a hulit.² Deci – de vreme ce lucrul ce se făcea de către [Licaoni] era un fel de hulă, au făcut aceasta și Apostolii, urmînd și ei încă predaniilor iudaice. Însă obiceiul acesta e osîndit, căci nu este din *Lege*. Pentru că și Dumnezeu a zis către Iudeii ce făceau unele ca acestea: „Întoarceți-vă către Mine din toată inima voastră, în post și întru plîngere, și rupeți-vă inimile voastre, iar nu hainele voastre!” (*Ioil* 2:12, 13).

„[...] Care, în neamurile trecute, a lăsat toate limbile să meargă în căile lor [...]”/ A zis: „a lăsat”, dar nu adaugă pentru ce a lăsat, căci deocamdată stă întru aceea care îl silea. Și [de aceea] nicăieri nu pune numele lui Hristos. „[...] deși El nu S-a lăsat pe Sine nemărturisit [...]”, întru fiecare neam săvîrșind cele ce-i povățuiau pe oameni către dreptate. Căci, nesilind stăpînirea lor de sine, îi lăsase pe toți oamenii să umble după cum le plăcea, iar El totdeauna le săvîrșea pe acelea prin care ei puteau, cuvîntători [„raționali”, n. n.] fiind, să-L înțeleagă și să-L cunoască pe Ziditorul. Iar martori ai Lui zice că sînt ploile și vremile roditoare din fiecare an.³

¹ Așa au fost Augustus, apoi Caligula, de la Romani. Așa a fost acel Antioh Epifanie, urmașul lui Alexandru Machidon, din vremea Macaveilor. Așa au fost „fiii Soarelui”: Faraonii, împărații Chinei și ai Japoniei și cîți alții. (n. n.)

² Vezi la *Matei* 26:65. (n. n.)

³ Pavel arată lămurit că Ziditorul nu i-a lăsat fără cunoștința de Sine nici pe păgîni, așa cum se crede îndeobște, zicînd așa: „Pentru că ceea ce este cunoscut despre Dumnezeu este arătat întru dînșii, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Căci cele nevăzute ale Lui se văd din zidirea lumii, înțelegîndu-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeirea, așa ca să fie ei fără de răspuns. Pentru că, cunoscînd pe Dumnezeu, nu L-au slăvit ca pe Dumnezeu și nu l-au mulțumit” (*Romani* 1:19-21).

(19) Iar de la Antiohia și de la Iconiu au venit Iudei care au îndemnat mulțimile, și, bătându-l pe Pavel cu pietre, l-au tras afară din cetate, gândind că a murit. (20) Dar, înconjurându-l ucenicii, el s-a sculat și a intrat în cetate. Și a doua zi a ieșit cu Varnava către Dervi. (21) Și, binevestind cetății aceleia și învățându-i pe mulți, s-au înapoiat la Listra, la Iconiu și la Antiohia, (22) întărind sufletele ucenicilor, îndemnându-i să rămână în credință și (arătându-le) că prin multe neazuri trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu. (23) Și, hirotonindu-le preoți pe la biserici, rugându-se cu postiri, i-au încredințat pe ei Domnului în Care crezuseră. (24) Și, străbătând Pisidia, au venit în Pamfilia. (25) Și, grăind cuvântul în Perga, au coborât în Atalia. (26) Și de acolo au mers cu corabia spre Antiohia, de unde fuseseră încredințați darului lui Dumnezeu spre lucrul pe care l-au împlinit. (27) Și, venind și adunând Biserica, au vestit câte a făcut Dumnezeu cu ei și că a deschis „neamurilor” ușa credinței. (28) Și au petrecut acolo cu ucenicii nu puțină vreme.

„[...] Iudei care au îndemnat mulțimile [...]”/ Văzuta-i mărimea îndrăcirii iudaice? Căci au intrat într-un întreg norod care atîta îi cinstea pe Apostoli, și l-au înduplecat să-i ucidă cu pietre.

Stihuri pe care Teofilact le tâlcuiește așa: „Mai sus, Apostolul a zis că Elinii au nedreptățit cunoștința de Dumnezeu, fiindcă au întrebuițat-o rău, făcându-i zei pe idoli. Și de unde este arătat că Elinii aveau cunoștința de Dumnezeu? Din aceasta pe care o zice: Le era arătată lor cunoașterea lui Dumnezeu. Dar cum era arătată? Așa, căci Făcătorul și Ziditorul Se propovăduiește din buna rînduială a fapturilor, precum zice și David: «Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu» (Psalm 11:1). Dar ce este cunoașterea lui Dumnezeu? Așa trebuie să înțelegi: din cele ale lui Dumnezeu, unele sînt necunoscute, precum este ființa și firea Lui; iar altele cunoscute, precum sînt toate cele ce se socotesc despre ființa și firea Lui: bunătatea, înțelepciunea, puterea, dumnezeirea (adică mărirea), pe care Pavel le numește aici «nevăzute ale lui Dumnezeu», înțelese însă din fapturile Lui.

Deci Dumnezeu a arătat Elinilor cunoștința Sa, adică cele ce se socotesc despre ființa Lui, care sînt nevăzute de ochii cei simțiți, dar înțelese de minte din buna rînduială a fapturilor. [...] Iar aceasta: «spre a fi ei fără răspuns», a urmat din faptă: pentru că Dumnezeu nu a zidit fapturile Sale pentru acest prilej, ca să fie adică Elinii fără de răspuns, nu, ci aceasta a urmat faptelor lor. [...] Așa au rămas și Elinii fără dare de răspuns, pentru că, cunoscîndu-L pe Dumnezeu din zidire, nu L-au slăvit după vrednicie, precum se cuvenea, nici nu l-au mulțumit Lui ca Ziditor și Făcător, ci slava și mulțumirea au dat-o idolilor” (în tâlcuirea la epistolele Apostolului Pavel). (n. n.)

„[...] l-au tras afară din cetate [...]”/ Căci se temeau de aceia. Și se sîrguiau să surpe propovăduirea. Și vezi osîrdie, vezi poftă și rîvnă fierbinte și înfocată [la Pavel]! După ce fusese aruncat afară, a intrat iarăși întru aceeași cetate, ca să arate că el tot voia să semene cuvîntul, deși era înlăturat, și pentru că nu se cădea să le aprindă mînia.

„[...] și (arătîndu-le) că prin multe necazuri trebuie să intrăm în împărăția lui Dumnezeu [...]”/ Vezi că fără osteneală și trudă nu se îndreptează nimeni, căci pentru aceasta zice Domnul că „strîmtă și îngustă” (în loc de: „plină de necazuri”) este ușa intrării ce duce întru Împărăție. Și nu orice fel de necaz duce întru Împărăție, ci acela pentru credința întru Dumnezeu.

„Și, hirotonindu-le preoți pe la biserici, rugîndu-se cu postiri [...]”/ Și întru ispite îi învăța să postească și cu postiri să facă hirotoniile. Și în Cipru nu au făcut preoți, nici în Samaria, căci aceia erau aproape de Ierusalim și de Apostoli. Încă și întru Antiohia stăpînea cuvîntul. Iar aici aveau trebuință de multă mîgîiere, și mai ales cei din „neamuri” aveau trebuință a fi învățați. Și vezi că și Pavel și Varnava aveau dregătorie de episcopi, căci hirotoneau nu numai diaconi, ci și preoți.

„Și, venind și adunînd Biserica, au vestit cîte a făcut Dumnezeu cu ei [...]”/ N-au zis: „cîte au făcut ei”, ci: „cîte a făcut Dumnezeu”. Însă mie mi se pare că despre ispite zice.

„[...] și că a deschis «neamurilor» ușa credinței [...]”/ „Deschidere a ușilor” numește învățătura pe care „neamurile” o primiseră printr-înșii.¹

„Și au petrecut acolo cu ucenicii nu puțină vreme.”/ Mare fiind ceta-tea, avea trebuință de dascăli.

¹ Așa le scria și Pavel Corintenilor: „Voi rămîne însă în Efes pînă la Cincizecime, Căci mi s-a deschis ușă mare spre lucru mult” (*I Corinteni* 16:8, 9). (n. n.)

CAPITOLUL XV

(1) Și unii, coborîndu-se din Iudeea, îi învățau pe frați că: „Dacă nu vă tăiați împrejur, după obiceiul lui Moisi, nu puteți să vă mîntuiți!” (2) Deci, făcîndu-se împotriva lor nu puțină întrebare de către Pavel și Varnava, au rînduit ca Pavel, și Varnava și alți cîțiva dintre ei să se suie la Apostolii și la presviterii din Ierusalim pentru această întrebare. (3) Deci ei, trimiși fiind de Biserică, au trecut prin Fenicia și prin Samaria, povestind despre întoarcerea „neamurilor”, și făceau tuturor fraților mare bucurie. (4) Și, sosind ei la Ierusalim, au fost primiți de Biserică, și de Apostoli și de presviteri și au vestit cîte a făcut Dumnezeu cu ei.

Și unii [...] îi învățau pe frați că: „Dacă nu vă tăiați împrejur, [...] nu puteți să vă mîntuiți!”/ Vezi ispite și din lăuntru, și din afară! Și nu-i învățau oricum tăierea împrejur, ci ziceau: Fără ea, nici a vă mîntui nu puteți! Lucru care era împotrivnic, căci dacă se tăiau împrejur nu puteau să se mîntuiască. Iar Pavel n-a zis: Că ce? Oare nu sînt eu vrednic de credință dintru atîtea semne? Ci s-a înduplecat să se suie pentru aceia. Dar cum zice atunci, întru epistola către Galateni: „Nici nu m-am suit în Ierusalim către Apostolii cei mai-nainte de mine, nici nu le-am arătat lor evanghelia mea” (*Galateni* 1:17-19)?¹ Întîi, că nu s-a suit de voia lui, ci s-a trimis de către alții. Iar acolo nu s-a dus ca să se învețe, ci ca pe alții să-i plece și să-i încredințeze. Căci el se ținea dintru început de această socoteală, pe care și Apostolii au întărit-o după acestea, că adică nu se cade să se taie împrejur cei ce credeau. Dar – de vreme ce [ucenicilor] nu li se părea deocamdată că este vrednic de credință, ci luau aminte la cei din Ierusalim – pentru aceea s-a dus la ei, nu ca el să învețe ceva mai mult, ci ca să-i plece și să-i încredințeze pe cei ce grăiau împotriva că și cei din Ierusalim le hotărăsc tot așa pe acestea.

(5) Dar unii din eresul Fariseilor care trecuseră la credință, s-au sculat zicînd că trebuie să-i taie împrejur și să le poruncească a

¹ Despre aceasta, vezi la capitolul 9:26. (n. n.)

păzi Legea lui Moisi. (6) Și Apostolii și bătrînii s-au adunat ca să cerceteze despre acest cuvînt. (7) Și făcîndu-se multă întrebare, s-a sculat Petru și le-a zis: „Bărbați frați, voi știți că, din primele zile, Dumnezeu a ales întru noi ca prin gura mea «neamurile» să audă cuvîntul evangheliei și să creadă. (8) Și Dumnezeu, cunosătorul de inimi, a mărturisit pentru ei, dîndu-le Duhul Sfînt ca și nouă. (9) Și nimic n-a osebit între noi și ei, curățind inimile lor prin credință. (10) Acum dar, de ce-L ispitiți pe Dumnezeu și vreți să puneți pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinții noștri, nici noi n-am putut să-l purtăm? (11) Ci, prin darul Domnului nostru Iisus Hristos, credem că ne vom mîntui în același chip ca și aceia. (12) Și a tăcut toată mulțimea și-i asculta pe Varnava și pe Pavel, care povesteau cîte semne și minuni a făcut Dumnezeu prin ei întru „neamuri”.

„Dar unii din eresul Fariseilor care trecuseră la credință [...]”/ Nu credincioșii din „neamuri” cereau să se taie împrejur și să facă celelalte lucruri trupești ale *Legii*, ci credincioșii din Iudei. Pe care, ca pe niște cugetători ai *Legii* celei vechi, ucenicii nu i-au primit, măcar că ei înșiși erau din tăierea împrejur. Căci nu a lor voie căutau să și-o întărească, ci pe aceea folositoare de obște.

„Și Apostolii și bătrînii s-au adunat ca să cerceteze despre acest cuvînt.”/ Și aici se poate să socotim iar că Apostolii aveau și altă vrednicie care-i covârșea pe bătrîni. Pentru aceea, nu i-a luat și nu i-a cuprins pe dînșii împreună cu bătrînii, ca să-i însemneze pe toți cu nume de obște.

„Bărbați frați, voi știți [...]”/ Vezi că Petru era dintru început despărțit de lucrul acesta, deși pînă atunci petrecea iudaicește. Și zice: „voi știți”, căci erau poate de față și cei ce-l învinuiseră mai-nainte, în vremea lui Corneliu, și cei ce au intrat cu dînsul în casa aceluia, și pentru aceasta îi aduce pe dînșii martori. Dar ce este acest cuvînt: „Dumnezeu a ales întru noi”? Adică: „în Palestina”, sau: „fiind voi de față”. Și, zicînd: „prin gura mea”, arată că printr-însul grăiește Dumnezeu, că el nu zice nimic omenesc.

„Și Dumnezeu, cunosătorul de inimi, a mărturisit pentru ei, dîndu-le Duhul Sfînt [...]”/ Îi suie pe dînșii către duhovniceasca mărturie. „Și nimic n-a osebit între noi și ei, curățind inimile lor prin credință.”/ Nici o deosebire – zice – nu este între credincioși – ori Iudei, ori Elini de sînt – acolo unde credința face curățirea păcatelor, care ies de la inimă. Iar cu-

rățirea aceasta se aseamănă tăierii împrejur. În locul tăierii împrejur celei trupești, s-a dat tăierea împrejur cea duhovnicească, ce le curățește pe cele ascunse prin credința întru Hristos.¹ Dar ce este acest cuvînt: „de

¹ Cuvîntul despre tăierea împrejur îi privește mai mult decît cred pe Creștinii de azi, care nici acum nu știu că ei sînt adevărații „fii ai lui Avraam”, adevărații „Iudei”, că Biserica lui Hristos este adevăratul „Israil”, adică norodul ales, care doar a fost închipuit de Israil cel trupesc, cel ce a căzut din har fiindcă nu L-a primit pe Hristos. De aceea, e de neapărată trebuință să lămurim acest lucru, folosindu-ne de ceea ce le scria Pavel Romanilor, zicînd: „Căci tăierea împrejur folosește cu adevărat dacă vei face *Legea*; iar dacă ești călcător de *Lege*, tăierea ta împrejur s-a făcut netăiere împrejur. Căci nu cel întru arătare este Iudeu, nici cea întru arătare, în trup, este tăiere împrejur; ci este Iudeu cel întru ascuns, și tăierea împrejur este aceea a inimii întru Duhul” (*Romani 2:25-28*). Stihuri pe care Sfințitul Teofilact le tîlcuiește așa:

„Cînd ești tăiat împrejur după trup, dar nu faci nici un lucru al *Legii*, atunci, după duh, tu ești netăiat împrejur. [...] Pentru aceasta zice și Dumnezeu, prin Ieremia: «Toate neamurile sînt netăiate împrejur cu trupul, și toți cei din casa lui Israil sînt netăiați împrejur cu inimile lor» (capitolul 9, stihul 26). Și îți poruncește să te tai împrejur la inimă: «Tăiați-vă împrejur Dumnezeului vostru și tăiați împrejur învîrtoșarea inimii voastre, bărbații lui Iuda!» (*Ieremia 4:4*).

[...] Aici, Apostolul arată învederat că sînt două netăieri împrejur: cea din fire și cea din voință, care este – precum am zis înainte – cînd cineva nu are tăiată sau curmată nici o patimă și îndulcire trupească. Și două tăieri împrejur: cea la trup și cea la inimă întru Duhul. Și zice așadar că netăierea împrejur cea din fire – atunci cînd tac patimile, prin păzirea îndreptărilor *Legii*, precum am zis – va judeca (adică va osîndi) nu tăierea împrejur (fiindcă ar fi părut că îi înfruntă), ci pe tine, pe Iudeu, care te arăți tăiat împrejur cu trupul, dar ești netăiat împrejur cu inima, călcînd îndreptările *Legii*. Deci, prin cuvintele acestea, Apostolul ne necîntește tăierea împrejur, căci se vede mai mult cînstînd-o, ci necîntește pe Iudeul ce ocărăște netăierea împrejur, dar calcă îndreptările *Legii*.

Apoi, după ce a lămurit aceasta, hotărăște învederat și cine este adevăratul Iudeu și arată că Iudeii le făceau pe toate spre arătare, zicînd: Nu cel întru arătare este Iudeu, ci cel întru ascuns, care nu împlinește nici o hotărîre a *Legii* doar trupește, ci înțelege duhovnicește și simbetele, și jertfele, și curățirile și toate obiceiurile *Legii*. Și, zicînd «tăiere împrejur a inimii întru Duhul», deschide drum darului și duhovniceștii viețuiri a Bisericii lui Hristos și vorbește de credință, căci credința se lucrează cu inima și cu duhul, și are laudă de la Dumnezeu, Care cercetează inimile și nu judecă după trup și după ceea ce se vede.

Iar încheierea care iese din toate acestea este aceasta, că pretutindeni viețuirea trebuie să fie bună, iar cînd auzi despre cel netăiat împrejur, și despre Elini sau de alt neam, să nu te gîndești la slujitorul și închinătorul la idoli, ci la cînstitorul de Dumnezeu și la omul cu fapte bune, care nu știe însă de cele ale *Legii*, precum am zis mai sus” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

ce-L ispitiți pe Dumnezeu”? Zice: De ce-L ispitiți, ca și cum nu ar putea să ne mîntuiască prin credință? – adică: Pentru ce nu credeți lui Dumnezeu? – căci lucru al necredinței este să se mai țină de cele ale *Legii*.

„Acum dar, de ce [...] vreți să puneți pe grumazul ucenicilor un jug pe care nici părinții noștri, nici noi n-am putut să-l purtăm? Ci, prin darul Domnului nostru Iisus Hristos, credem că ne vom mîntui [...]”/ Cu adevărat, însărcinătoare era *Legea* celor dintru Israil, și o mărturisesc aceasta și ucenicii. Și Însuși Mîntuitorul ne-a învățat aceasta: „Veniți către Mine, toți cei osteniți și însărcinați, și Eu vă voi odihni pe voi. [...] căci jugul Meu e blînd și sarcina Mea e ușoară!” (*Matei* 11:28, 30), „osteniți și însărcinați” arătîndu-i pe cei de sub *Lege*. Și S-a numit pe Sine „blînd”, fiindcă *Legea* nu avea blîndețe.¹ Asemenea este cuvîntul acela: „În dar sînteți mîntuiți, prin credință, și aceasta nu de la sinevă; darul e al lui Dumnezeu” (*Efesenii* 2:8). Deci înainte, *Legea* îi mîntuia pe cei ce le-ar fi păzit pe toate ale ei, iar acum darul Domnului îi mîntuiește și fără de păzirea viețuirii [trupești] după *Lege*, prin credință.²

¹ *Legea* cea veche era atît de aspră fiind dată unor oameni trupești, al căror suflet era învîrtoșat și nu puteau ajunge la pocăință decît prin cele mai înfricoșate pedepse (și de multe ori nici atunci). Dimpotrivă, legea darului evangheliei este blîndă pentru că s-a dat oamenilor duhovnicești, care se pot ridica din păcat prin căință, prin osîndire de sine în cuget. „Căci Dumnezeu nu voiește moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu” (*Iezechil* 18:23). (n. n.)

² Adică fără păzirea tăierii împrejur, a curățirilor, a jertfelor, a opririi de la anume mîncări și așa mai departe. Căci *Legea* lui Moisi a rămas lucrătoare în ce privește poruncile ei morale, care sînt de fapt ale legii firești, avîndu-le și păgînii. Despre acestea scria Pavel Romanilor: „Și știm că, toate cîte zice *Legea*, le zice celor ce sînt în *Lege*, ca toată gura să se astupe și sub judecata lui Dumnezeu să se facă toată lumea. Pentru că, din faptele Legii, nu se va îndrepta nici un trup” (*Romani* 3:19). Stih pe care fericitul Teodorit îl tâlcuiește așa: „Unele lucruri din *Legea* lui Moisi se potriveau cunoștinței firii, precum: «Să nu prea-curvești!», «Să nu ucizi!», «Să nu furi!», «Să nu mărturisești minciună asupra aproapelui tău!», «Cinstește pe tatăl tău și pe maica ta!», și cîte ca acestea. Căci și cei ce nu au primit *Legea* știau că fiecare din acestea îl face pe om vinovat de muștrări și chiar de munci. Iar pe altele le-a hotărît Puitorul de *Lege* ca fiind potrivite numai Iudeilor din vremea aceea – precum tăierea împrejur, ținerea simbetei, jertfele și cele ca acestea – care sînt închipuiri ale altor lucruri. Dar numai împlinirea acestora nu e destul a-l arăta drept pe cel împărtășit de ele, și de aceea a zis și dumnezeiescul Apostol că, «din faptele Legii, nu se va îndrepta nici un trup înaintea lui Dumnezeu»” (în subînsemnările tîlcuirii Sfințitului Teofilact la epistolele lui Pavel). (n. n.)

(13) *Iar dacă au tăcut ei, a răspuns Iacov, zicînd: „Bărbați frați, ascultați-mă! (14) Simeon a spus cum de la început Dumnezeu a socotit să ia din «neamuri» un norod pentru numele Său. (15) Și cu aceasta se întocmesc cuvintele Proorocilor, precum este scris: (16) «După acestea, Mă voi întoarce și voi zidi iarăși Cortul cel căzut al lui David, și pe cele surpate ale lui iarăși le voi zidi și-l voi îndrepta, (17) ca să-L caute pe Domnul ceilalți oameni și toate neamurile peste care s-a chemat numele Meu – zice Domnul, Cel ce a făcut acestea» (Amos 9:11, 12). (18) Lui Dumnezeu Îi sînt cunoscute din veac toate lucrurile Lui. (19) De aceea, eu judec să nu-i supărăm pe cei ce se întorc la Dumnezeu dintre «neamuri», (20) ci să le trimitem lor scrisoare să se ferească de pîngăririle idolilor, și de curvie, și de sugrumat și de sînge. (21) Pentru că Moisi are din timpuri vechi prin toate cetățile propovăduitorii săi, fiind citit în sinagogi în fiecare sîmbătă.» (22) Atunci li s-a părut Apostolilor și bătrînilor, împreună cu toată adunarea, să aleagă bărbați dintre ei și să-i trimită la Antiohia, cu Pavel și cu Varnava: pe Iuda cel numit „Varsava”, și pe Sila, bărbați care povățuiau între frați, (23) scriind prin mîinile lor acestea:*

„[...] a răspuns Iacov, zicînd [...]”/ Episcop era acesta, și tocmai de aceea grăiește la urmă. Și vezi înțelepciunea lui, căci întărește cuvîntul și de la Proorociei cei noi, și de la cei vechi.

„[...] Simeon a spus [...]”/ Simeon e cel ce întru *Evangelia* lui Luca proorocise: „Acum, slobozește-l pe robul Tău, Stăpîne!” (Luca 2:29)¹

¹ Primindu-L pe Mîntuitorul în biserică, Simeon spusese: „Ochii mei văzură mîntuirea Ta, Pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor noroadelor, luminează spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israil” (Luca 2:30-32). Dar cine era acest drept Simeon? Unul dintre cei 72 de tîlmăcitori ai *Pentateuhului*, adus în elinește (*Septuaginta*) – din rînduială dumnezeiască – în zilele Faraonului Ptolemeu Filadelf (283-246 înainte de Hristos). Simeon – ajungînd la locul din Isaia (7:14) unde este scris: „Iată, Fecioara va avea în pîntece, și va naște fiu și vei chema numele lui «Emanuil»», și neînțelegînd aceste cuvinte – a șters „Fecioara”, vrînd să scrie „tînăra”. Dar Îngerul Domnului i s-a arătat și i-a ținut mîna, zicînd: „Nu fi necredincios față de cele scrise, a căror împlinire singur o vei vedea! Pentru că nu vei gusta moartea pînă ce nu vei vedea pe Cel ce Se va naște din Curata Fecioară, Hristos Domnul!” Iar proorocia Îngerului s-a împlinit după mai mult de 270 de ani, cînd a fost adus la Biserică Mîntuitorul Hristos pentru a fi tăiat împrejur a opta zi, după cum porunceă *Legea veche*. Atunci, dreptul Simeon L-a primit

„Cum de la început Dumnezeu a socotit să ia din «neamuri» un norod pentru numele Său”/ Nu a ales oricum, ci „numelui Său”, adică slavei Sale.

„Și cu aceasta se întocmesc cuvintele Proorocilor [...]”/ De la vechime ar fi fost arătat [Simeon] vrednic de credință, și nu avea, pentru că nu era vechi. Pentru aceasta, aduce pe urmă proorocie veche: „După acestea Mă voi întoarce, și voi zidi iarăși Cortul cel căzut al lui David, și pe cele surpate ale lui iarăși le voi zidi și-l voi îndrepta.”/ Căci, cu adevărat, [biserica veche] căzuse cădere nevindecată. Dar cum? Ierusalimul s-a ridicat, iar nu mai mult s-a surpat? Despre ce ridicare zice așadar? Despre aceea de după robia din Babilon, [când și-a luat] iarăși vrednicia.

„De aceea, eu judec să nu-i supărăm pe cei ce se întorc la Dumnezeu dintre «neamuri»”/ Adică: Să nu-i răsturnăm, căci – dacă Dumnezeu i-a chemat, iar luările aminte și păzirile acestea [ale *Legii*] răstoarnă – atunci ne luptăm cu Dumnezeu. Și cu stăpânire este pus acest cuvânt: „eu judec”. „Ci să le trimitem lor scrisoare să se ferească de pîngăririle idolilor, și de curvie, și de sugrumat și de sînge.”/ Căci este nevoie să țină aceste [păziri ale *Legii*], deși sînt trupești. Deci, fiindcă mari rele făceau acele [păcate], i-a oprit pe dînșii de la ele.

„Pentru că Moisi are din timpuri vechi prin toate cetățile propovăduitorii săi [...]”/ Și mai-nainte de venirea Mîntuitorului se citea în sinagogi din cărțile lui Moisi în toate sîmbetele, și după venire nu se oprește a se citi ele în bisericile lui Hristos. Și aceasta se arată dintru acest cuvânt, ce zice așa: Pînă în ziua de astăzi se citește Moisi. Căci, dacă nu s-ar citi *Scripturile* cele vechi în biserici, [Pavel] nu ar fi scris Galatenilor așa, fără de socoteală, aceea: „Spuneți-mi voi, cei ce voiți a fi sub *Lege*, *Legea* nu o auziți?” (4:21)¹.

„Apostolii, și bătrînii și frații, fraților din «neamuri» care sînt în Antiohia, și în Siria și în Cilicia, să se bucure! (24) Deoarece am auzit că unii dintre noi, venind fără porunca noastră, v-au tulbu-

pe Prunc și a rostit acea prea-frumoasă rugăciune: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne!” (n. n.)

¹ Stih pe care Teofilact îl tâlcuiește așa: „Apostolul aduce iarăși dovezi ca să arate că însăși *Legea* voiește a nu mai fi păzită de Creștini. Și bine le-a zis: «cei ce voiți», fiindcă nu era lucru cuviincios și firesc a păzi Galatenii *Legea Veche*, ci aceasta era isprava voinței lor celei prigonitoare. Și Pavel numește aici «*Lege*» *Cartea Facerii lumii*, pentru că de obicei numește «*Lege*» toată *Scriptura Veche*. (n. n.)

rat cu vorbele lor și au slăbit sufletele voastre, zicînd că trebuie să vă tăiați împrejur și să păziți Legea, (25) ni s-a părut nouă, care ne-am adunat cu un suflet, ca, alegînd, să trimitem bărbați către voi, împreună cu iubiții noștri Varnava și Pavel, (26) oameni care și-au dat sufletele lor pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos. (27) Drept aceea, i-am trimis pe Iuda și pe Sila, care vă vor vesti și ei cu cuvîntul aceleași lucruri.

„[...] ni s-a părut nouă, care ne-am adunat cu un suflet [...]”/ Căci tuturor li se par acestea și le scriu cu luare-aminte și cu socoteală. Se cuvine a însemna că nici Iacov, nici Petru n-au îndrăznit să dogmatizeze cele pentru netăierea împrejur în afara întregii Biserici, deși au judecat că bun lucru este¹; totodată, nici ei toți nu s-au folosit de stăpînire, ci numai s-au plecat că aceasta I se pare și Sfîntului Duh² [vezi mai jos, n. n.]. Și, ca să nu pară și să se creadă că trimiterea acelora este lucru al cleветirii lui Pavel și a lui Varnava, vezi laudele lor: „[...] oameni care și-au dat sufletele lor pentru numele Domnului nostru Iisus Hristos.”

(28) Căci părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă să nu vi se pună nici o greutate mai mult peste voi, afară de acestea de nevoie: (29) a vă

¹ Căci toate dogmele, adică adevărurile de neschimbat ale credinței, țin de ceea ce Cuviosul Iustin Popovici numește „sobornicitatea” Bisericii, zicînd așa: „Legea cea mai înaltă a sobornicității dumnezeu-omenești în Biserică este aceasta: fiecare slujește tuturor și toți fiecăruia; fiecare mădular trăiește și se mîntuiește cu ajutorul întregului trup al Bisericii, cu ajutorul tuturor mădulelor Bisericii, atît al celor pămîntești, cît și al celor cerești; toată viața Creștinilor nu este altceva decît viața «împreună cu toți Sfinții» în Duhul Sfînt și prin Duhul Sfînt, slujire neîncetată lui Dumnezeu, cu toată inima, cu tot sufletul, cu toată mintea, cu toată ființa” (în *Biserica Ortodoxă și Ecumenismul*). Iată de ce soboarele Părinților purtători de Duh Sfînt au lăsat dogme și canoane cu putere netrecătoare, peste care nu se poate trece fără a fi tăiat de la trupul Bisericii. (n. n.)

² Căci „tot omul este mincinos” (*Psalmul 115:2*), nimic din ceea ce vine de la judecata lui cea căzută nu e adevărat. Singurul care nu greșește în ceea ce zice e Duhul Sfînt, adică Dumnezeu, atunci cînd vorbește prin oameni. De aceea dogmele Creștinismului sînt adevăruri de neschimbat, date celor ce și-au pus sufletul pentru Hristos, care tocmai din această pricină vorbesc la fel, chiar dacă sînt despărțiți de vreme sau de depărtarea locului. Tot ceea ce nu vine de la Duhul, deși pare a fi cugetare omenească, e de la tatăl minciunii. Acestea sînt dogmele mincinoase, ereziile, pe care duhul înșelării le dă celor mîndri în sinea lor, care se întemeiază pe judecata lor proprie, adică „apostolilor minciñoși”, despre care Pavel i-a prevenit pe cei de după el, adică și pe noi. (n. n.)

feri de cele jertfite idolilor, de sînge, de sugrumat și de curvie, de care păzindu-vă, bine veți face. Fiți sănătoși!” (30) Deci, slobozindu-se, aceștia au coborît la Antiohia și, adunînd mulțimea, au dat scrisoarea. (31) Și, citind-o, s-au bucurat pentru mîngîiere. (32) Iar Iuda și cu Sila, fiind și ei prooroci, i-au mîngîiat prin multe cuvinte pe frați și i-au întărit. (33) Și, petrecînd cîtăva vreme, s-au slobozit cu pace de către frați către Apostoli. (34) Iar Pavel și Varnava petreceau în Antiohia, învățînd și binevestind, împreună cu mulți alții, cuvîntul Domnului. (35) Și, după cîteva zile, Pavel a zis către Varnava: „Întorcîndu-ne, să cercetăm cum se află frații noștri în toate cetățile în care am vestit cuvîntul Domnului.” (36) Varnava voia să-l ia împreună cu ei și pe Ioan cel numit „Marcu”, (37) dar Pavel zicea să nu-l ia pe acesta cu ei, fiindcă se despărțise de ei în Pamfalia și nu venise alături de ei la lucrul la care fuseseră trimiși.

„[...] părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă [...]”/ Ca să nu-și închipuie că era socoteală omenească. Iar acest cuvînt: „și nouă”, s-a pus ca să cunoască aceia că și ei primesc, deși sînt întru tăierea împrejur.

„[...] afară de acestea de nevoie [...]”/ Arată că nu le lipsea nimic [de care să se păzească], ci le ajungeau acestea. Și, zicîndu-le să se lepede de „sugrumat”, opreau uciderea¹.

„[...] și, adunînd mulțimea, au dat scrisoarea.”/ Aceasta este mîngîierea dascălilor, adică sporirea ucenicilor.

„Întorcîndu-ne, să cercetăm cum se află frații noștri [...]”/ Se cuvine a însemna că lucrul povățuitorilor este a-i iscodi și a-i cerca pe cei luminați de dînșii, dacă sînt sănătoși cu credința ori nu, ci șchiopătează și trebuie să fie îndreptați.

(38) Drept aceea, s-a făcut neînțelegere între ei, încît s-au despărțit unul de altul. Și Varnava, luîndu-l pe Marcu, a plecat cu corabia

¹ În *Noul Testament* pe care îl folosim noi, se tălmăcește: „animal sugrumat”, crezîndu-se că e vorba de acea oprire de a mânca animalul cu sîngele într-însul, sînge care trebuie să se scurgă pe pămînt, după porunca lui Dumnezeu: „Numai carne cu sîngele ei, în care e viața ei, să nu mâncați!” (*Facerea* 9:4). Dar tălmăcirea adevărată e aceasta a Sfințitului Teofilact: e vorba de ucidere, căci despre sînge a scris mai înainte: „să vă feriți de sînge”, adică de a mânca animalul cu sîngele într-însul. (n. n.)

în Cipru; (39) iar Pavel, alegîndu-l pe Sila, a plecat, dîndu-se de către frați darului Domnului. (40) Și străbătea Siria și Cilicia, întărind bisericele.

„Drept aceea, s-a făcut neînțelegere între ei [...]”/ Între Pavel și Varnava s-a făcut oarecare micșorare de suflet – unul avînd dreptate, iar altul nu – însă fiecare făcînd aceasta cu scop binecuvîntat. Iar pricina micșorării de suflet este aceasta. Acel Marcu fusese călătorind împreună cu dîșii în drumul evanghelic de la Palestina pînă la Perga Pamfiliei. Apoi, pînă la cale Apostolii drumul cel întins, Marcu, obosind ca un om, s-a lăsat de drumul Apostolilor și s-a întors în Palestina, nu de Hristos lepădîndu-se, ci lăsîndu-se de drumul cel îndelungat, ca de unul ce era greu.¹ Iar Pavel și Varnava s-au întors din nou plini de roadele bunei-credințe, bine-vestind Bisericii [Creștinilor] din Ierusalim întoarcerea și pocăința „neamurilor”. Și, fiindcă toți i-au lăudat pe Pavel și pe Varnava pentru isprăvile cele bune, Marcu s-a mîhnit și s-a rănit la suflet, socotind că, dacă ar fi fost părtaș Apostolilor, poate s-ar fi făcut acum și părtaș al laudelor. Deci a voit să alerge iarăși împreună cu dîșii. Și Varnava l-a primit, după ce s-a pocăit, dar Pavel se pricea, zicînd că nu se cade să-l mai ia pe cel ce nu a mers împreună cu dîșii la lucrul Domnului. Și prigonirea și micșorarea de suflet nu era pentru nedreptate, ci pentru dreptate: căci Pavel căuta dreptatea, iar Varnava iubirea de oameni. Deci, despărțindu-se cu socoteala, se uneau întru blagocestie². Și nu s-au despărțit cu credința, nici cu așezarea, ci cu omenească micșorare de suflet. Și aceasta a fost din iconomie [dumnezeiască]. Fiindcă, după ce s-au despărțit, Varnava și Marcu ieșind și mergînd pe drumul lor, pe Marcu l-a folosit luarea-aminte cea cu de-amănuntul a lui Pavel, căci s-a sîrguit să-și acopere lenevirea dinainte prin osîrdie. Iar Pavel a poruncit bisericilor să nu-l primească pe Marcu nu ca să-l scîrbească, ci pentru a-l face mai sîrguitor. Iar după ce l-a văzut cuprins de sîrguință și dezvinovățindu-se de lenevirea dinainte prin cele de acum, a început să-l arate și să-l laude pe dînsul, zicînd: „Se închină vouă [...] Marcu, nepotul lui Varnava, penru care ați luat porunci. De va veni la voi, să-l primiți cu cinste” (Coloseni 4:10).

¹ Tîlcuitorul a pomenit de aceasta și mai sus, cu aceleași cuvinte. (n. n.)

² Buna-credință (n. n.).

Încă și între Prooroci aflăm această deosebire, adică și ei au avut multe feluri de socoteli și de așezări. Astfel, Ilie era aspru, iar Moisi blînd. Așa și aici, cu adevărat, Pavel e mai aspru. Dar vezi-i și blîndețea, căci nu s-a mîniat, ci i-a cerut lui Varnava cu blîndețe. Deci ce vom zice? Că s-au despărțit învrăjbiți? Să nu fie! Căci vezi-l după acestea pe Varnava dobîndind multe laude de la Pavel întru epistole. Iar mie mi se pare că despărțirea s-a făcut cu învoire, zicînd unul către altul: De vreme ce eu voiesc, iar tu nu voiești, ca să nu ne sfădim, să împărțim locurile [în care vom merge]. Și deci făceau acest lucru supunîndu-se foarte unul altuia. Și acestea s-au scris spre pilda noastră, ca să nu cădem. Căci nu este cu puțință, oameni fiind, să nu ne supărăm și să nu ne tulburăm; dar, după ce ne supărăm și ne tulburăm, se cuvine să ne întoarcem și să ne schimbăm. Și foarte mult l-a folosit pe Marcu sfada aceasta. Căci înfricoșarea lui Pavel îl întorcea [la sîrguință], iar bunătatea lui Varnava îl făcea să nu se mai lase. Pentru că, văzînd că Pavel voiește ca el să fie despărțit și să rămînă, s-a temut și s-a muștrat pe sine foarte. Apoi, văzîndu-l pe Varnava că se ține de dînsul așa de mult, l-a iubit pe el foarte. Și ucenicul sta atît de departe de a se sminti din sfada dascălilor, încît chiar se îndrepta din aceasta. Drept aceea, cei doi se sfădesc cu adevărat, dar la sfîrșit Marcu dobîndește cîștigul.

„Și străbătea Siria și Cilicia, întărind bisericile.”/ Nu se duce către alte cetăți mai-nainte de a le cerceta pe acelea care primiseră cuvîntul lui Dumnezeu. Aceasta să o facem și noi: să-i învățăm și să-i iscusim pe cei dinții, ca nu cumva aceștia să se facă împiedicare celor de pe urmă.

CAPITOLUL XVI

(1) Și a sosit la Dervi și la Listra. Și, iată, era acolo un ucenic cu numele Timotei, fiul unei femei Iudee credincioase și al unui tată Elin, (2) care avea bune mărturii de la frații din Listra și din Iconiu. (3) Pavel a voit ca acesta să vină împreună cu el și, luându-l, l-a tăiat împrejur, din pricina Iudeilor care erau în acele locuri; căci toți știau că tatăl lui era Elin.

„Și, iată, era acolo un ucenic cu numele Timotei, fiul unei femei Iudee credincioase și al unui tată Elin [...]”/ Mai însemnează că Iudeii defăimau *Legea* într-atât, încât și după Elini se măritau și cu muieri Eline se însurau.

„[...] și, luându-l, l-a tăiat împrejur, din pricina Iudeilor care erau în acele locuri [...]”/ Vrednic lucru este a ne spăimînta de înțelepciunea lui Pavel! Cel ce atît se meșteșugise pentru netăierea împrejur și pe toate le pornise pentru acest lucru, pînă ce îl isprăvisese, l-a tăiat împrejur pe ucenic! Nu numai că nu i-a oprit pe alții, ci el însuși săvîrșește acest lucru! Așadar, pe toate le privea spre folos și nimic nu făcea fără rost.¹ Căci „[...] Pavel a voit ca acesta să vină împreună cu el [...]”/ Și lucrul cel minunat e că îl și purta după el [pe Timotei]. Și zice: „[...] din pricina Iudeilor care erau în acele locuri”, căci nu ar fi suferit să audă cuvîntul [tăierii împrejur] de la cei netăiați împrejur.

Și ce [vom mai zice]? Vezi isprava aceasta: l-a tăiat împrejur ca să surpe tăierea împrejur, nu ca să o întărească! – vrînd să isprăvească un lucru prea-mare, și prea-poftit și dorit tuturor Apostolilor. Căci Iudeii îl defăimau pe dînsul în sus și în jos, ca pe unul ce pretutindeni răsturna

¹ De aceea zice Pavel: „Și m-am făcut Iudeilor ca un Iudeu, ca să-i dobîndesc pe Iudei” (1 Corinteni 9:20). Stih pe care același Teofilact îl tâlcuiește așa: „Căci, ca să surpe tăierea împrejur, a primit iconomiceste tăierea împrejur. Nu a zis însă că s-a făcut Iudeu, ci «ca un Iudeu», ca să arate că tot ce făcea primind cele ale Iudeilor era numai iconomie, arătare și pogorămînt, ca să-i cîștige și să-i mîntuiască pe aceia.” Despre aceasta se miră și Hrisostomul, zicînd: „Ce zici, propovăduitorule al lumii, cel ce de înseși cerurile te-ai atins și atît ai strălucit? Cum dar, pe neașteptate, te pogori atît? Așa – zice – căci aceasta este a mă sui, fiindcă cel ce se coboară îl ridică și-l aduce către sine pe cel ce zace jos” (Cuvîntul 32 la epistola întîi către Corinteni). (n. n.)

Legea, și pe cei din „neamuri” îi învăța nesupunerea și depărtarea de la *Lege*; și se aflau foarte cu ură către dînsul. Deci, de vreme ce l-a aflat pe Timotei între Elini ucenic îndemînat către slujba sa și voia să-l aibă împreună-călător cu el, l-a tăiat împrejur pentru cei ce bîrfeau asupra lui păgînește, prin lucrarea aceasta vrînd a-i trage pe aceștia către sineși. Căci, dacă Timotei ar fi fost netăiat împrejur, toți ar fi fugit de dînsul. Căci – dacă atîta osîndire și defăimare s-a făscut asupra lui Pavel pentru Trofim Efeseanul (care era din Elini)¹, pe care socoteau că l-a băgat în Biserică – ce nù ar fi pățimit poate dacă l-ar fi avut împreună cu sine netăiat împrejur pe Timotei, care era dascăl! Și vezi-l pe el și curățindu-se după socoteala Apostolilor, și vestind în biserică împlinirea curățirii.² Și pe toate le făcea pentru mîntuirea Iudeilor. Încă și pe Petru l-ar fi putut afla cineva fățarnicindu-se iudaicește. Și acestea nu-i vătămau cu nimic pe Apostoli, dar Iudeilor li s-au făcut pricină de mîntuire și începătură a credinței întru Hristos, căci aveu dascăli pe care-i socoteau că păzesc *Legea*.

(4) Și, cînd treceau prin cetăți, îi învățau să păzească dogmele rînduite de Apostolii și de bătrînii din Ierusalim. (5) Deci bisericile se întăreau în credință și sporeau cu numărul în fiecare zi. (6) Și ei au străbătut Frigia și ținutul Galatiei, opriți fiind de Duhul Sfînt ca să propovăduiască cuvîntul în Asia. (7) Venind la hotarele Misiei, se ispiteau a merge în Bitinia, dar Duhul nu i-a lăsat. (8) Și, trecînd dincolo de Misia, au coborît la Troada. (9) Și noaptea i s-a arătat lui Pavel o vedenie: un bărbat Machidon sta rugîndu-l și zicînd: „Treci în Machidonia și ne ajută!” (10) Cînd a văzut el această vedenie, am căutat să ieșim îndată în Machidonia, socotînd că Domnul ne cheamă să le bine-vestim lor. (11) Drept aceea, pornind de la Troada, am mers drept la Samotraki, iar a doua zi la Neapoli, (12) și de acolo la Filipi³, care este cea dintîi cetate a acestei părți a Machidoniei și colonie romană. Și eram petrecînd în această cetate cîteva zile.

¹ Vezi la capitolul 21:29. (n. n.)

² Vezi la capitolul 21:26. (n. n.)

³ Cetatea se numea așa de la Filip, cel care o întemeiase, tatăl lui Alexandru Machidon. În epistola sa către ei, și Pavel mărturisește multe fapte bune ale Filipenilor, care i-au trimis cele spre trebuință pe cînd se afla la Roma în vremea primei sale întemnițări. (n. n.)

„[...] îi învățau să păzească dogmele [...]”/ Aici, nu numește „dogme” tainele iconomiei întrupării, ci a se depărta de cele jertfite idolilor, de sânge, de sugrumat și de curvie, care privesc către închipuirea vieții celei canonisite.

„[...] opriți fiind de Duhul Sfânt ca să propovăduiască cuvântul în Asia.”/ Pentru ce au fost opriți, nu zice; iar că s-au oprit a zis, învățându-ne să ne plecăm numai și să nu căutăm pricina, și arătând că multe le făceau și ca niște oameni. Și Duhul îi oprește pe Apostoli să grăiască cuvântul în Asia și în Bitinia fiindcă știa dinainte că pe cei de acolo îi va stăpîni eresul luptătorilor împotriva Duhului.

„Și noaptea i s-a arătat lui Pavel o vedenie: un bărbat Machidon sta rugîndu-l și zicînd: «Treci în Machidonia și ne ajută!»”/ În vedenie, nu i se mai arată [ce să facă] prin Înger – ca lui Filip și lui Corneliu – ci printr-un chip omenesc, nu oarecum dumnezeiesc. Căci așa se întîmplă unde înduplecarea și supunerea este lesnicioasă; iar unde trebuie multă silă, e nevoie de chip mai dumnezeiesc. Se cuvine a însemna că Luca era cu Pavel în cetățile acestea, fiindcă vorbește și din partea sa, zicînd: „am căutat”, „am mers”, „am ieșit”.

(13) Și în ziua sîmbetei am ieșit în afara porții [cetății], lângă râu, unde socoteam a fi loc de rugăciune; și, șezînd, grăiam muierilor ce se adunaseră. (14) Și o muieră cu numele Lidia – vînzătoare de pînze mohorîte din cetatea Tiatirilor – cinstitoare de Dumnezeu, asculta. Acesteia, Dumnezeu i-a deschis inima ca să ia aminte la cele grăite de Pavel. (15) Iar după ce s-a botezat și ea și casa ei, ne-a rugat zicînd: „Dacă m-ați socotit că sînt credincioasă Domnului, intrînd în casa mea, rămîneți!” Și ne-a silît să rămînem.

„Și în ziua sîmbetei am ieșit în afara porții [cetății], lângă râu, unde socoteam a fi loc de rugăciune [...]”/ Iudeii cei părut-cinstitori de Dumnezeu de acolo se adunau în taină¹ afară de cetate, lângă râu, căci nu aveau sinagogă, pentru rărirea și împuținarea lor. Căci ei se rugau nu numai unde era sinagogă, ci și afară, alegînd și hotărînd un loc oarecare, fiind mai trupești. Și [Apostolii ieșeau] în ziua sîmbetei, cînd se aduna și norodul.

¹ Căci erau într-o colonie romană, cum s-a zis mai sus. (n. aut.)

„De m-ați socotit că sînt credincioasă Domnului [...]”/ Vezi muiere înțeleaptă! Căci mai întîi a mărturisit că-L cinstea pe Dumnezeu, și apoi i-a chemat pe Apostoli. Vezi și lipsa ei de mîndrie. Și era muiere simplă, cum se arată din meșteșugul ei, căci vindea pînze mohorîte¹. Și nu se rușinează de meșteșuguri scriitorul de istorie [Sfîntul Evanghelist Luca, n. n.]. Și n-a zis: „dacă m-ați judecat muiere cucernică”, ci: „credincioasă Domnului”. Adică: Dacă sînt credincioasă Domnului, atunci cu mult mai vîrtos vouă. Și nu i-a rugat doar, nici nu i-a lăsat pe dînșii să fie stăpîni de a intra sau nu [în casa ei], ci i-a silit foarte.

(16) Și, pe cînd mergeam noi odată la rugăciune, ne-a întîmpinat o slujnică ce avea duh pitonicesc, multă dobîndă aducînd stăpînilor ei vrăjind. (17) Aceasta, ținîndu-se după Pavel și după noi, striga, zicînd: „Acești oameni sînt robi ai Dumnezeului celui prea-înalt, care vă vestesc vouă calea mîntuirii!” (18) Și aceasta o făcea în multe zile. Iar Pavel, supărîndu-se, s-a întors și i-a zis duhului: „În numele lui Iisus Hristos, îți poruncesc să ieși dintr-însa!” Și în acel ceas a ieșit. (19) Și stăpînii ei, văzînd că s-a dus nădejdea cîștigului lor, au pus mîna pe Pavel și pe Sila și i-au dus în tîrg înaintea mai marilor. (20) Și, ducîndu-i la voievozi, au zis: „Acești oameni, care sînt Iudei, tulbură cetatea noastră. (21) Și vestesc obiceiuri pe care nu sîntem slobozi a le primi, nici a le face, noi fiind Romani.”

„[...] avea duh pitonicesc [...]”/ Care este dracul acesta? Zeul „Piton”, care se numea așa de la loc.² Iar acesta voia să-i arunce în ispite. Despre Pitia aceasta se povestește și într-alt fel: Fiind ca o muiere oarecare, ședea pe scaunul cu trei picioare al lui Apollon, desfăcîndu-și picioarele. Apoi, un duh rău suindu-se pe dedesubtul ei și intrînd prin părțile și măduarele ei cele născătoare, o umplea de îndrăcire. Și aceasta, dezlegînd-

¹ Porfiră, țesătură vopsită cu purpură, colorant stacojiu închis spre violet, extras dintr-o moluscă de mare. (n. n.)

² „Duhul pitonicesc” – duhul necurat al ghicitoriei, al proorociei mîncinoase – nu se numea așa de la loc, precum zice tîlmăcirea, ci de la balaurul Piton (închipuire a diavolului cel mare), ucis (cum nălucește mitologia) de către Apollo (închipuirea „luminosă” a Satanei) la Delphi. Aici se afla cea mai veche capiștea a zeului (închisă de Creștini la anul 390), cu acel vestit oracol, a cărui preoteasă se chema „Pitia”. (n. n.)

du-și părul, de aici se înnebunea și spume din gură slobozea. Și așa, ca într-o beție făcându-se, graiurile nebuniei și ale îndrăcirii le grăia.

„Acești oameni sînt robi ai Dumnezeului celui prea-înalt, care vă vestesc vouă calea mîntuirii.”/ O pîngăritule! – dacă știi că vestesc calea mîntuirii, pentru ce nu te depărtezi de ei? Și să cunoști că și dracii știu că Dumnezeu prea-înalt este Iisus cel răstignit.¹ Și Pavel adeverea că este rob al Acestuia, zicînd: „Pavel, rob al lui Iisus Hristos [...]” (*Romani* 1:1).²

„Iar Pavel, supărîndu-se [...]”/ În loc de: „pornindu-se și rănindu-se”. Deși ea grăia lucruri adevărate, i-a astupat gura, învățîndu-ne ca nici cînd se fățarnicesc dracii că ajută adevărului să nu primim [ceea ce zic], ci toată calea rătăcirii să le-o îngrădim, și să ne astupăm auzul despre toate cele de la dînșii. Căci, dacă Pavel ar fi primit mărturia lui, pe mulți din cei credincioși i-ar fi amăgit. Așadar, întîi nu a primit, ci nu îl lua în seamă, nevrînd să se facă slujitor semnelor; iar după ce [acela] a zăbovit [multe zile] supărîndu-l, atunci i-a poruncit să iasă. Deci dracul făcea aceasta cu viclenie și cu răutate, iar el cu înțelepciune.³

¹ Cum ei înșiși au mărturisit, supărați că erau munciți mai-nainte de judecata cea mare. Căci întrebau: „Ce ai cu noi, Iisuse Nazarinene? Ai venit ca să ne pierzi? Te știm cine ești: Sfîntul lui Dumnezeu.» Și Iisus l-a certat, zicînd: «Taci și ieși din el!» (*Marcu* 1:24, 25). Sau, în alt loc: „Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne muncești?” (*Matei* 8:29). (n. n.)

² Stih pe care Teofilact îl tîlcuiește așa: „Multe sînt chipurile slujirii. Astfel, cineva este rob al lui Dumnezeu din facere și din zidire, pentru că toate faptele sînt ale lui Dumnezeu: «Toate – zice – sînt roabe ale Tale» (*Psalom* 118:91). Altcineva este rob al lui Dumnezeu din credință, pentru care același Pavel a zis: «(...) v-ați supus (adică ați slujit) din toată inima dreptarului învățăturii căreia ați fost încredințați» (*Romani* 6:17). Este cineva rob al lui Dumnezeu și din chipul viețuirii, după care Moisi se zice «slugă a Domnului», adică rob. Iar Pavel era rob al lui Hristos în toate chipurile acestea” (în tîlcuirea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

³ Iar în altă parte, Sfîntul Teofilact adaugă: „Pavel l-a oprit pe duhul pitonicesc, căci sfîntul nu voia să fie adevărat și mărturisit de gură necurată” (în tîlcuirea la *Marcu*). Așa făcuse și Hristos atunci cînd diavolii se apucaseră să-L mărturisească în fața mulțimii: „Și era în sinagoga lor (din Capernaum) un om cu duh necurat, care striga tare, zicînd: «Ce ai cu noi, Iisuse Nazarinene? Ai venit să ne pierzi? Te știm cine ești, Sfîntul lui Dumnezeu.» Și Iisus l-a certat, zicînd: «Taci și ieși din el!» Și, scuturîndu-l duhul cel necurat și strigînd cu glas mare, a ieșit din el. [...] Și a tămăduit pe mulți care pătimeau de felurite boli și demoni mulți a alungat. Iar pe demoni nu-i lăsa să vorbească, pentru că știau că El e Hristos” (*Marcu* 1:23-26, 34). (n. n.)

„Și stăpînii ei, văzînd că s-a dus nădejdea cîștigului lor [...]”/ Pretutindenii banii sînt pricinile răutăților. [Stăpînii ei] vor ca fata să fie îndrăcită ca să adune ei bani. Vezi-i pe dînșii că nici la drac nu luau aminte, ci priveau numai către un singur lucru: iubirea de argint. Și acela [dracul] zicea că [Apostolii] sînt robii lui Dumnezeu celui de sus, iar ei că le tulburau cetatea. Acela zicea că Apostolii vestesc calea mîntuirii, iar aceștia că învață obiceiuri noi, „pe care nu sîntem slobozi a le primi”.

(22) Și s-a ridicat norodul împotriva lor. Și voievozii, rupîndu-le hainele, au poruncit să-i bată cu toiege. (23) Și, după ce le-au dat multe lovituri, i-au aruncat în temniță, poruncind temnicerului să-i păzească prea-bine. (24) Acesta, primind o asemenea poruncă, i-a băgat în fundul temniței și le-a strîns picioarele în butuci. (25) Iar la miezul nopții, Pavel și Sila, rugîndu-se, îl laudau pe Dumnezeu în cîntări, iar cei ce erau în temniță îi ascultau. (26) Și, fără de veste, s-a făcut cutremur mare, încît s-au clătinat temeliiile temniței și îndată s-au deschis toate ușile și legăturile tuturor s-au dezlegat. (27) Și, deșteptîndu-se temnicerul și văzînd deschise ușile temniței, scofînd sabia, voia să se omoare, socotind că cei legați au scăpat. (28) Iar Pavel a strigat cu mare glas, zicînd: „Să nu-ți faci nici un rău, că toți sîntem aici.” (29) Iar el, cerînd lumînare, a sărit în lăuntru și, tremurînd, a căzut înaintea lui Pavel și a lui Sila. (30) Și, scofîndu-i pe ei afară, le-a zis: „Domnilor, ce mi se cade să fac ca să mă mîntuiesc?” (31) Iar ei au zis: „Crede întru Domnul Iisus, și te vei mîntui tu și casa ta.” (32) Și i-au grăit lui cuvîntul Domnului și tuturor celor din casa lui. (33) Și el, luîndu-i la sine în acel ceas al nopții, a spălat rănile lor și s-a botezat el și toți ai lui îndată. (34) Și, ducîndu-i în casă, a pus masa și s-a bucurat cu toată casa, crezînd în Dumnezeu.

„Și s-a ridicat norodul împotriva lor.”/ Minunile și învățătura le-a săvîrșit Pavel, iar de primejdii se împărtășea și Sila.

„Și fără de veste s-a făcut cutremur mare [...]”/ Cutremurul s-a făcut ca să se deștepte acela [temnicerul], iar ușile s-au deschis ca să se minuneze de lucrul făcut. Și cei legați nu vedeau acestea; căci, dacă le-ar fi văzut, ar fi fugit toți. Și deschiderea ușilor a urmat ca să nu pară că de sine s-a făcut cutremurul, ci mărturisindu-L pe El.

„Crede întru Domnul Iisus, și te vei mîntui tu și casa ta.”/ Nici în temniță nu se astîmpără Pavel, ci și acolo l-a adus către sine pe păzitorul temniței, întru această bună robire.¹ „Și el, luîndu-i la sine în acel ceas al nopții, a spălat rănile lor și s-a botezat el și toți ai lui îndată.”/ A spălat rănile acelor, iar el s-a spălat de păcate. „[...] și s-a bucurat cu toată casa, crezînd în Dumnezeu.”/ Măcar că nu era nimic altceva decît graiuri și bune nădejdi. Iar temnicerul acesta este Stefana, de care pomenește Pavel întru înțîia epistolă către Corinteni, zicînd: „Am botezat casa lui Stefana [...]” (1:16).²

(35) Și, făcîndu-se ziuă, judecătorii i-au trimis pe purtătorii de toiege, zicînd: „Sloboziți-i pe oamenii aceia!” (36) Iar temnicerul a spus cuvintele acestea către Pavel, că au trimis voievozii să fie lăsați slobozi: „Acum deci ieșiți și mergeți cu pace!” (37) Dar Pavel a zis către ei: „După ce ne-au bătut în fața norodului pe noi,

¹ Iar în altă parte, Teofilact tîlcuiește cuvîntul dinainte al lui Pavel așa: „Mic este cuvîntul credinței, căci zice: «Crede în Domnul Iisus, și te vei mîntui!» (Fapte 16:31). Vezi cît este cuvîntul credinței? Cît «grăuntele de muștar» (Marcu 4:31, 32). Căci, după ce s-a semănat, propovăduirea s-a lătit și a crescut pe pămînt, încît «păsările cerului», adică toți cei înalți cu înțelegerea și cu cunoștința, locuiesc într-însa. Căci cîți înțelepți n-au lăsat înțelepciunea lumii și s-au odihnit întru aceea a propovăduirii? Deci mai mare decît toate s-a făcut și a odrăslit ramuri mari, căci Apostolii s-au despărțit asemenea unor ramuri: unul la Roma, altul în India, altul în Ahaia, altul în altă parte a pămîntului” (în tîlcuirea la *Marcu*). (n. n.)

² În tîlcuirea la epistolele Sfîntului Apostol Pavel, Sfîntul Nicodim Aghioritul dă mai multe lămuriri despre acestea: „Unii zic că acest Stefana a fost acel păzitor al temniței care i-a avut pe Pavel și pe Sila spre pază – precum mărturisesc *Faptele* în capitolul 16. Se poate ca acest păzitor de temniță să fi fost Peloponezian și apoi să se fi mutat în Corint. De aceea și scrie Pavel către Corinteni la sfîrșitul epistolei (capitolul 16:15): «Știți casa lui Stefana că este pîrgă a Ahaiei.» (Tot așa, și femeia Lidia, vînzătoarea de porfiră, era din cetatea Tiতিরilor și s-a mutat în Filipi, precum se vede în același capitol al *Faptelor*.) Însă – pentru că, mai sus, Pavel a zis hotărîtor: «N-am botezat pe nimeni din voi», din cei din Corint adică, și pentru că Teofilact zice că Stefana era vestit în Corint, iar Pavel zice că a fost «pîrgă a Ahaiei» – pentru toate acestea așadar, putem zice cu încredințare că: toți cei pomeniți aici de către Pavel erau Corinteni; din mulții Corinteni care s-au botezat (precum zic *Faptele* 18:8), doar aceștia au fost botezați de Pavel în Corint; și că acest Stefana este altul, oșebit de acel păzitor al temniței, pe care Pavel l-a botezat în Filipi. De aceea și zicerea «nu știu de am botezat pe altcineva» trebuie a se înțelege hotărîtor, adică: «în Corint nu am botezat pe alții, nu și în alte locuri.»” (n. n.)

care sîntem cetățeni Romani, și ne-au băgat în temniță fără judecată, acum ne scot afară pe ascuns? Nu așa! Ci să vină ei înșiși să ne scoată afară!” (38) Și purtătorii de toiege le-au vestit voievozilor aceste cuvinte. Și, auzind că sînt cetățeni Romani, judecătorii s-au temut. (39) Și venind, se rugau de ei și, scoțîndu-i afară, îi poșteau să plece din cetate. (40) Iar ei, ieșind din temniță, s-au dus în casa Lidiei; și, văzîndu-i pe frați, i-au mîngîiat și au plecat.

„Dar Pavel a zis către ei: «După ce ne-au bătut în fața norodului pe noi, care sîntem cetățeni Romani, și ne-au băgat în temniță fără judecată, acum ne scot afară pe ascuns?»”/ Și, măcar că voievozii trimit să-i scoată, Pavel nu iese. Și îi învinuiește că fuseseră bătuți înaintea tuturor, deși erau cetățeni Romani, și încă nejudecați. Vezi că multe le făceau și ome-nește. Și a zis acestea ca să nu pară că se sloboade ca un osîndit și ca unul ce greșise. Ci și pentru Lidia și pentru ceilalți îi înfricoșează pe dînșii, ca să nu se creadă că cineva s-a rugat să fie sloboziți.¹ Căci, „auzind că sînt cetățeni Romani, judecătorii s-au temut.”

„Iar ei, ieșind din temniță, s-au dus în casa Lidiei; și, văzîndu-i pe frați, i-au mîngîiat și au plecat.”/ Căci nu se cădea să o lase întru nevointă și în grijă pe primitoarea lor de străini. Și nu au suferit să se ducă, măcar că erau siliți de voievozi, pînă nu au intrat la muierea cea umilă și la ceilalți pe care îi numeau „frați”. O, cîtă lipsă de mîndrie și cîtă dragoste aveau!

¹ Să știe adică păgînii că Apostolii nu fuseseră liberați din voință și putere omenească, și să se teamă a-i prigoni pe Lidia și pe ceilalți Creștini. (n. n.)

CAPITOLUL XVII

(1) *Și, trecînd prin Amfipoli și prin Apolonia, au venit la Tesalonic, unde era o sinagogă a Iudeilor. (2) Și, după obiceiul său, Pavel a intrat la ei și în trei sîmbete s-a întrebat cu ei din Scripturi, (3) dovedindu-le și arătîndu-le că Hristos trebuia să pătimească și să învie din morți, și că „Acesta, pe Care vi-L vestesc eu, este Hristosul, Iisus.” (4) Și unii dintre ei au crezut și s-au însoțit cu Pavel și cu Sila, și mare mulțime de Elini din cei cucernici și dintre muierile de frunte nu puține. (5) Iar Iudeii cei necredincioși, umplîndu-se de pizmă și luînd cu ei pe cîțiva oameni de rînd din cei răi, adunînd gloată, au întărit cetatea și, năvălind la casa lui Iason, căutau să-i scoată înaintea norodului. (6) Dar, neaflîndu-i pe ei, l-au tras pe Iason¹ și pe cîțiva frați la mai-marii cetății, strigînd că cei ce au tulburat toată lumea² au venit și aici, (7) că pe aceș-*

¹ Despre acesta zicea Pavel „[...] Lucius, Iason și Sosipatru, rudele mele” (Romani 16:21), numindu-i „rude” nu atît după trup, ci mai ales după buna-cinstire de Dumnezeu (după Teofilact). (n. n.)

² Tulburarea aceasta a lumii de către Apostolii lui Hristos fusese proorocită încă de David. Să citim două stihuri, tîlcuite de fericitul Teofilact, fiind de mare folos:

„Sunat-au și s-au tulburat apele lor, tulburatu-s-au munții întru tăria Lui» (Psalm 45:2).

Și *Istoria Faptelor* ne învață cum s-au umplut de tulburare și de gîlceavă cetățile cînd Sfinții Apostoli au început să înconjure lumea: în Efes, Dimitrie a pornit toată cetatea de acolo, în Listra și în Dervi s-a făcut același lucru. Și iarăși: în Filipi, în Tesalonic, în Atena și în Corint s-au ridicat valuri de către duhurile înșelăciunii. Și, fiind stăpîniți de acestea, oarecari strigau împotriva Sfinților Apostoli: «Cei ce au tulburat toată lumea au venit și aici.» Și Fericitul Avacum mai-nainte le-a vestit pe acestea, zicînd: «Ai adus la mare caii Tăi, tulburînd ei ape multe» (Avacum 3:15). Și i-a numit «cai» pe Sfinții Apostoli, căci ei s-au făcut pe sine căruță dumnezeiască, fiindcă, purtîndu-Se peste dîșii, Stăpînul a risipit ca pe niște ape feluritele dogme ale păgînatății. Deci Psalmistul zice aici că apele au fost cuprinse de furtună și munții s-au clătinat cînd s-a adus propovăduirea *Evangeliei* în toată lumea. Iar «munți», a numit ceata dracilor, pentru umflarea trufiei și pentru înălțimea îngîmfării, și «ape» – socotelile oamenilor, ce se poartă aici și acolo ca niște ape și se amăgesc de duhurile înșelăciunii.”

Și: „Tulbura-se-vor neamurile»

Graiul arată propovăduirile Apostolilor, care au pornit îndată tulburare și furtună întru oameni, după glasul Domnului, Cel ce a zis: «Am venit să despart pe fiu de tatăl său,

tia i-a găzduit Iason și că toți aceștia lucrează împotriva rînduie-lilor Chesarului, zicînd că este un alt împărat: Iisus. (8) Și au tul-burat norodul și pe mai-marii cetății care auzeau acestea. (9) Și, luînd multe de la Iason și de la ceilalți, i-au slobozit.

„Și, trecînd prin Amfipoli și prin Apolonia [...]”/ Cetățile cele mici le trec și le lasă, sîrguindu-se către cele mai mari, ca de acolo cuvîntul să străbată la cele de aproape. „[...] au venit la Tesalonic, unde era o sina-gogă a Iudeilor.”/ Deși ziseseră că se întorc către „neamuri”, tot nu-i lasă pe aceștia, căci multă dorire și dragoste aveau către dînșii.

„[...] în trei sîmbete s-a întrebat cu ei din Scripturi, dovedindu-le și ară-tîndu-le că Hristos trebuia să pătimească și să învie din morți [...]”/ Mai-na-inte de toate, propovăduiește patima, căci știa că aceasta e mîntuitoare.

„[...] și mare mulțime de Elini din cei cucernici [...]”/ „Elini cucernici” îi numește pe Iudeii care păzeau *Legea*, dar grăiau elinește; sau pe cei ce veniseră la credința iudaică din Elini.

„[...] și toți aceștia lucrează împotriva rînduieiilor Chesarului, zicînd că este un alt împărat: Iisus.”/ Și părinții acestora tot așa Îl pîrau pe Iisus, zicînd că Se numește pe Sine împărat. Însă aceia aveau în cap pricină lesne amăgitoare la vedere, căci Cel pîrît trăia. Dar aceștia ce scăpare de minciună au cînd zic că Apostolii Îl vestesc împărat pe Iisus? – Care, du-pă socoteala lor, murise și de Care niciodată împărații de pe pămînt nu puteau să se teamă, nevăzîndu-L pe Dînsul arătîndu-Se nicidecum.¹

pe fiică de mama sa, pe noră de soacră-sa» (*Matei* 10:35). Proorocind acestea, zice și Avacum: «Adus-ai la mare caii Tăi, tulburînd ape multe» (*Avacum* 3:15), adică pe Apostoli, a căror călărie o zice în loc de: «învățătură mîntuitoare». [...]

«și se vor teme toți cei ce locuiesc marginile de semnele Tale» (*Psalmul* 64:8).

Căci tulburarea a mers înainte, și a urmat frica ce s-a făcut pentru mulțimea minuni-lor, și i-a învățat pe oameni buna-credință” (în tîlcuirea Psalmilor). (n. n.)

¹ Arhieriei și ceilalți conducători bisericești Iudei erau încă de mult în legătură cu Che-sarul de la Roma și, dacă trebuia, treceau peste stăpînitorii Romani locali, scriindu-i ace-luia. Așa au făcut cu Pilat, care – îndemnat de acel duh de „dreptate” (*ius*) roman, dar și clătînat de visul soției sale – chiar a vrut să-L libereze pe Iisus, pe Care L-a văzut că este drept și că nu are nici un rău întru Sine. Ce l-a împiedicat a fost teama de Chesar, căruia Arhieriei i-ar fi scris că procuratorul Iudeii a liberat un vrăjmaș al stăpînirii sale, un tul-burător care voiește să se facă împărat în Iudeea. Iar Chesarul ar fi crezut, căci avea și pricină: o dată, pentru că Iudeii chiar pregăteau o răzvrătire (au fost mai multe, pînă la anul 70, cînd chesarul Titus și Vespasian i-au nimicit cu desăvîrșire); și apoi pentru că,

(10) Iar frații i-au trimis îndată, noaptea, la Veria, pe Pavel și pe Sila care, ajungînd acolo, au intrat în sinagoga Iudeilor. (11) Și aceștia erau de neam mai bun decît cei din Tesalonic; ei au primit cuvîntul cu toată osîrdia în toate zilele, cercetînd Scripturile dacă sînt așa. (12) Au crezut mulți dintre ei, și dintre muierile de cînstă ale Elinilor, și dintre bărbați nu pușini. (13) Și, cînd au aflat Iudeii din Tesalonic că și în Veria s-a vestit de către Pavel cuvîntul lui Dumnezeu, au venit și acolo, tulburînd mulțimile. (14) Și atunci frații l-au trimis îndată pe Pavel să meargă spre mare; iar Sila și Timotei au rămas acolo. (15) Iar cei ce se îngrijeau să-l scape pe Pavel l-au dus pînă la Atena; și, luînd ei porunci către Sila și Timotei, ca să vină la el mai curînd, s-au dus.

A pus acest cuvînt: „de neam mai bun”, în loc de: „mai blînzi”. Iar ceea ce zice: „cercetînd Scripturile dacă sînt așa”, arată că nu le iscodeau ca niște necredincioși, căci deja crezuseră, ci ca unii neîmpărtașiți de în-vățătura Proorocilor. Fiindcă mai ales prin aceasta ajungeau credincioși, iscodind *Scripturile* și aflînd că cuvintele Proorocilor vechi se unesc cu lucrările iconomiei celei după trup a Domnului.

„Și atunci frații l-au trimis îndată pe Pavel să meargă spre mare [...]”/ Cu iconomie fugea, nu pentru că s-ar fi temut, căci altfel ar fi încetat a propovădui și nu i-ar fi întăritat mai mult. Ci dintru aceasta se făceau două lucruri: și mînia acelora se stingea, și propovăduirea sporea. Și nu-mai pe Pavel îl trimit, căci pentru dînsul se temeau, ca nu cumva să păti-mească ceva, fiind căpetenie. Așadar, darul nu lucra totdeauna, ci îi lăsa pe dînșii și îi deștepta afundîndu-i în grijă.¹

mazilindu-l pe Pilat, i-ar fi luat și toată averea, așa zicînd „legea” (care era întrupată chiar de el, de Chesar!), acesta fiind mijlocul obișnuit prin care *imperatorii* își umpleau din cînd în cînd vistieriile secătuite de cheltuielile nebunești pe care le făceau împreună cu familia, cu țiitoarele, cu „favoriții” și cu „clienții” lor. Astfel încît – liberîndu-L pe acel Iisus „împărat al Iudeilor”, pe acel Prooroc ce propovăduia „nebunia” adevărului – Pilat își pierdea, odată cu vrednicia de guvernator, toată agoniseala strînsă într-o viață de aspră trudă prin tot felul de fundături ale lumii, prin care își pregătise o bine-meritată bătrînețe tihnită. Despre înfrîurirea pe care arhieriei Iudei o aveau asupra stăpînirii romane vom vorbi și mai jos, căci a fost mult mai mare decît se arată în *Evanghelii* și în *Fapte*. (n. n.)

¹ Căci așa e sufletul omenesc: atunci cînd toate i se lucrează cu putere dumnezeiască, el aflîndu-se în odihnă, se lenevește și vrăjmașul diavol dobîndește cale a-și săvîrși lucrarea lui cea rea. În starea aceasta căzută, în înșelarea desăvîrșită în care se află, omul tre-

(16) Iar în Atena, pe cînd Pavel îi aștepta, duhul lui se întărita în el, văzînd că cetatea este plină de idoli. (17) Drept aceea, se întreba în sinagogă cu Iudeii și cu cei cucernici, și în tîrg, în fiecare zi, cu cei ce se întîmplau. (18) Iar unii dintre filosofi Epicurei și Stoici se priceau cu el, și unii ziceau: „Ce voiește oare să grăiască acest spermolog (semănător de cuvinte)?” Iar alții ziceau: „Se pare că este vestitor de dumnezei străini” – căci le binevestea pe Iisus și Învierea Lui. (19) Și, prinzîndu-l, l-au dus în Areopag, zicînd: „Putem să înțelegem și noi ce este această învățătură nouă grătită de tine? (20) Căci tu aduci la auzul nostru lucruri străine. Voim deci să știm ce vor să fie acestea.” (21) Toți Ateniienii și străinii care locuiau acolo nu zăboveau pentru nimic altceva decît pentru a spune sau a auzi ceva nou.

„[...] duhul lui se întărita în el [...]”/ Acest cuvînt nu însemnează aici mînie, căci darul [Duhului] este departe de urgie și de mînie. Atunci ce e „se întărita”? „Se ridică”, „nu suferea”, ci se topea.¹

„[...] Iar unii dintre filosofii Epicurei și Stoici se priceau cu el [...]”/ Epicureii erau cei ce ziceau că toate [ale lumii] sînt nechivernisite [căci nimeni nu poartă grija lor], către care mai ales întinzîndu-și cuvîntul, Pavel zice: De vreme ce El dă tuturor viață și suflare, așezarea vremilor celor mai-nainte rînduite și hotarele locuinței lor arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu.² Iar filosofii îl luau în rîs că le grăia așa, căci nu înțele-

buie să fie priveghetor toată vremea, iar starea de veghe nu poate fi dată și ținută decît numai de teamă. De aceea, „frica este începutul înțelepciunii” (*Iisus Sirah* 1:14). De aceea, cei mai mari sfinți au fost lăsați în primejdii și în ispite fără ajutorul darului dumnezeiesc: citește viața marelui David, a Apostolilor, a sfinților *Filocaliei* și *Patericului*. (n. n.)

¹ Hristos a spus că „oricine se mînie pe fratele său în deșert vrednic va fi de osîndă” (*Matei* 5:22). Dar aici, ca și în fața lui Elima vrăjitorul (la capitolul 13:8-11) sau a arhierului (la capitolul 23:3), Pavel „nu s-a mîniat în deșert – după cum zice Teofilact – ci din rîvnă. Căci atunci ne mîniem în deșert, cînd o facem din pricina banilor sau a slavei deșarte.” Și adaugă: „Cel care se mînie în deșert va fi osîndit, iar dacă cineva se mînie cu bună pricină, pentru îndreptare și din rîvnă duhovnicească, acela nu va fi osîndit” (în tîlcuirea evangheliilor). Adică mînia împotriva răului și a minciunii, iar nu a omului, este binecuvîntată. Așa, nici Pavel nu ura pe nici unul asupra căruia se mînia, oricît de rău ar fi fost, și îl aștepta să se întoarcă la pocăință și să se mîntuiască. (n. n.)

² Ceea ce ar fi putut să bage și ei de seamă, doar să fi vrut. În epistole, Pavel vorbește îndelung despre îndărătnicia Elinilor de a nu-L vedea pe Dumnezeu din zidiri și din bună alcătuire a lumii, așa cum am arătat și în alte note. (n. n.)

geau nimic din cele zise de dînsul. Căci cum ar fi înțeles cei ce ziceau că dumnezeu este trupul și că fericirea stă în dezmiardare?¹ „[...] și unii ziceau: Ce voiește oare să grăiască acest spermolog (semănător de cuvinte)?” Se zice că „spermologul” este o pasăre prea-umilă, care obișnuiește să adune semințele căzute și risipite în răspîntii și pe căi. Cu aceasta îl asemănau [filosofii] pe Pavel, ridicînd deșartă sprînceană, adică trufindu-se și mîndrindu-se pentru limba lor cea desfătăată. [...] Deci, de vreme ce spermologul este o pasăre prea-mică, ce nici către mîncare, nici către oarecare veselie nu e îndemîntică, pe cei proști [simpli, n. n.] îi numeau „spermologi”. „Iar alții ziceau: «Se pare că este vestitor de dumnezei străini» [...]”/ Căci ei socoteau că și „Învierea” era un dumnezeu, fiind obișnuiți să cinstească și partea femeiască în loc de dumnezeu.

„Și, prinzîndu-l, l-au dus în Areopag [...]”/ L-au dus la Areopag nu ca să învețe, ci să-l muncească acolo unde se săvîrșeau osînde de ucidere. Iar „Areiospagos” se numea pentru că acolo își luase osînda Ares [zeul războiului, n. n.] – precum se zice – pentru prea-curvia pe care o făcuse. Iar „pagos” înseamnă „locul cel înalt”, căci într-un vîrf de deal era divanul acela.

„Toți Atenienii și străinii care locuiau acolo nu zăboveau pentru nimic altceva decît pentru a spune sau a auzi ceva nou.”/ Ni se cuvine a însemna că, deși ei zăboveau într-o a zice și a auzi lucruri noi, totuși socoteau că acelea pe care nu le auziseră niciodată sînt neînțelese și de mirare. Căci, dacă Pavel ar fi propovăduit că s-a răstignit un om, aceasta nu ar fi fost de neînțeles; dar, de vreme ce zicea că Dumnezeu S-a răstignit și S-a sculat din morți, cu adevărat grăia lucruri străine și de mirare.

¹ În înșelarea lor, Stoicii puneau cunoașterea numai pe seama simțămintelor trupești și sufletești – cum ar fi plăcerea și durerea, bucuria și întristarea – pe care omul ar putea să le stăpînească după cum vrea, prin puterea „rațiunii” sale. Că această „rațiune” este una căzută, neînstare să deosebească binele de rău, asta nu-i supăra cu nimic. Pînă la urmă, ei nu fac nimic altceva decît să îndumnezeiască trupul și „rațiunea” simțurilor lui. În veacul întîi după Hristos, cel mai cunoscut „filosof” Stoic era Romanul Seneca, învătătorul lui Nero. (n. n.)

Iar Epicureii erau urmașii neînțeleptului „filosof” Epicur (341-270, înainte de Hristos). Acesta a fost atît de umanist, încît a stat împotriva chiar înșelărilor idolatre, punînd deasupra credinței în zei cinstirea plăcerilor trupești, în care vedea calea de a atinge „pacea” („ataraxia”), așadar „fericirea”. Nu e de mirare că „satanistul” Karl Marx îl prețuia în chip deosebit, numindu-l „cel mai mare Iluminist Elin”. (n. n.)

(22) *Și, stînd în mijlocul Areopagului, Pavel a zis: „Bărbați Atenieni, în toate vă văd ca și cum ați fi mai cucernici. (23) Căci, străbătînd cetatea voastră și privind locurile voastre de închinare, am aflat și un jertfelnic pe care era scris: «Dumnezeului necunoscut». Deci pe Cel pe Care voi, necunoscîndu-L, Îl cinstiți, pe Acesta Îl vestesc eu vouă. (24) Dumnezeu, Care a făcut lumea și toate cele ce sînt într-însa, Acesta fiind Domnul cerului și al pămîntului, nu locuiește în biserici făcute de mîini. (25) Nici nu este slujit de mîini omenești, neavînd trebuință de ceva, El dînd tuturor viață, și suflare și toate. (26) Și a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată fața pămîntului, așezînd vremile cele dinainte rînduite și hotarele locuirii lor, (27) ca ei să-l caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi și L-ar afla, căci nu e departe de fiecare dintre noi. (28) Căci în El trăim, și ne mișcăm și sîntem, precum au zis și unii dintre poeții voștri: «căci ai Lui și neam sîntem». (29) Fiînd deci neam al lui Dumnezeu, nu sîntem datori a socoti că dumnezeirea este asemenea aurului, sau argintului sau pietrei cioplite de meșteșugul și de iscusința omului.¹*

„[...] vă văd ca și cum ați fi mai cucernici [...]”/ Pavel pare că îi laudă pe dînșii pentru acel jertfelnic. Și acesta fusese ridicat de dînșii dintr-o pricină ca aceasta. Cîndva, Atenienii ridicaseră război cu cei împotrivnici. Apoi, după ce le-a mers rău, s-au întors. Și, de vreme ce demonii aveau obicei să-i batjocorească pe dînșii, arătîndu-se unul din demoni, le-a zis că niciodată nu fusese cinstit de către ei și că, mîniindu-se asupra lor, s-a făcut pricinuitorul înfrîngerii lor de atunci. Deci [Atenienii] i-au ridicat aceluia capîște și, păzindu-se ca să nu pătimească același lucru și altă dată, trecîndu-l cu vederea pe vreunul din dumnezeii necunoscuți lor, au rînduit capîștea aceasta, scriind deasupra: „Necunoscutului dumnezeu”, zicînd adică așa: Ridică-se capîștea aceasta spre cinstea celui dumnezeu care nu s-ar cunoaște de noi, ca să ne fie milostiv, [și să nu se mînie] că nu îl cinstim și nu îi slujim. Și întreaga scriere-deasupra a capîștii (adică pisania) era aceasta: „Dumnezeilor Asiei, dumnezeilor Europei, dumnezeilor Libiei, necunoscutului și străinului dumnezeu.”

¹ Dumnezeu – le zice Pavel idolatriilor Atenieni – nu este ca „idolii neamurilor – argint și aur, lucruri de mîini omenești” (Psalmul 113:12). (n. n.)

„Căci, străbătînd cetatea voastră și privind locurile voastre de închinare am aflat și un jertfelnic pe care era scris: «Dumnezeului necunoscut» [...]”/ În cetate, nu a aflat scriere [pisanie] dumnezeiască, ci capiște [idolească] scrisă deasupra.¹ Și, din această pisanie a capiștii, a surpat capiștea. Căci ce se cădea să facă? Elinii erau toți necredincioși și păgîni. Dacă le-ar fi vorbit din evanghelie, l-ar fi luat în rîs; dacă le-ar fi spus de la Prooroci, nu ar fi crezut. Deci a supus și a biruit armele vrăjmașilor prin ele însele, și aceasta e ceea ce zice: „Făcutu-m-am celor fără de lege ca unul fără de lege” (1 Corinteni 19:21). A văzut capiștea, și a adus slovele scrierii către sine, iar mai bine zis a mutat noima acestora. Căci zice: Pe jertfelnic și pe capiște era scris: „Necunoscutului dumnezeu”, și care dumnezeu era necunoscut, afară de Hristos? Deci cum? Pentru Hristos au scris aceasta Atenienii? Dacă ar fi scris-o pentru Hristos, isprava lui Pavel nu ar fi fost așa de minunată. Ci aceia au scris într-un fel și cu o min-te, iar acesta a putut să o schimbe și să o prefacă pe dînsa într-alt fel. Și este nevoie a zice pentru ce Atenienii au scris așa, adică: „Necunoscutului dumnezeu”.² Ei aveau mulți dumnezei: și ai locului, și străini; adică pe unii îi aveau primiți de la părinți, iar pe alții de la neamurile de aproape. Deci – fiindcă nu îi primiseră pe toți dintru început, ci pe rînd se aduseseră și intraseră la dînșii, unii în zilele părinților lor, alții în zilele moșilor lor, iar alții în vremea vîrstei lor – ei au zis: Așa cum nu-i știam pe aceștia dintru început, iar mai pe urmă i-am cunoscut, tot astfel se poate întîmpla să mai fie și alt dumnezeu neștiut de noi, și de aceea să rămîină

¹ Adică Atenienii nu făcuseră capiștea pentru adevăratul Dumnezeu – pe care ar fi vrut să-L cunoască, așa cum am auzit tîlcuindu-se în biserică, din marea evlavie a Ortodocșilor pentru filosofia păgînă, pe care și Proorocii, și Hristos, și Apostolii și Sfinții Părinți au osîndit-o și au nimicit-o ca pe o nebunească înșelare a celor trufași, precum și este (citiți-i doar pe Sfîntul Grigorie Teologul, pe marele Vasilie și pe Hrisostomul, care îi cunoșteau bine pe filosofi Elini!). Nu, Atenienii – precum arată Sfîntul Teofilact, pe urmele Sfîntului Ioan Gură de Aur – voiau să-l îmbuneze pe acel diavol pe care nu ajunseseră să-l cunoască. Cine citește „istoria religiilor”, vede că ceea ce Grecii numesc „Helada” e un pămînt pe care s-au adunat o mulțime de noroade, fiecare cu diavoli lor la care se închinau, și a trecut vreme pînă să îi strîngă pe toți în acel „Pantheon” (adunarea tuturor „zeilor”, închipuire a iadului, pe care i-au luat de la ei și Romanii, schimbîndu-le doar numele). (n. aut.)

² Sfîntul Teofilact dă încă o tîlcuire la aceasta, fără a spune de unde e luată, tîlcuire care nu se împotrivesc nicidecum celei de mai sus, ci mai ales o întărește și o întregeste. Căci așa e tot ce se grăiește de Duhul prin cei aleși ai lui Dumnezeu: toți zic același lucru într-o minunată împreună-glăsuire, întregindu-se unul pe altul. (n. n.)

negriji și necinstit. Deci au ridicat capiște și au scris-o deasupra: „Necunoscutului dumnezeu”, prin scrisoare zicînd aceasta: Dacă mai este și alt dumnezeu necunoscut de noi, și pe acela îl vom cinsti și i ne vom închina. Vezi covîrșire de disidemonie¹?! Pentru aceasta a zis Pavel: Vă văd ca și cum ați fi mai evlavioși întru toate. Căci îi slujiți și îi cinstiți nu numai pe demonii pe care îi cunoașteți, ci și pe aceia care încă nu au fost cunoscuți de voi pînă acum.² Și, robind noima, a potrivit-o și a pus-o la Hristos [zicînd]: „Deci pe Cel pe Care voi, necunoscîndu-L, îl cinstiți, pe Acesta vi-L vestesc eu vouă.” Atenienii voiau să-l osîndească, zicîndu-i: Străine dogme aduci, căci propovăduiești un dumnezeu pe care noi nu-l știm! Deci, vrînd să se izbăvească de bănuială, îi învață că nu propovăduiește un dumnezeu străin, ci pe acela cinstit de ei cu slujirea înaintea lui. Voi – zice – ați apucat mai-nainte de mine, slujirea voastră a întrecut propovăduirea mea, căci eu, care vi-L vestesc pe Acela cinstit de voi fără a-L cunoaște: „Dumnezeu, Care a făcut lumea și toate cele ce sînt într-însa, Acesta fiind Domnul cerului și al pămîntului” Un grai a grăit, prin care le-a răsturnat pe toate cele ale filosofilor.³ Căci Epicureii zic că toate sînt făcute de la sine și dintru atomi⁴, iar acesta zice că lumea și toate cele dintru dînsa este lucru al lui Dumnezeu.

¹ Am lăsat grecismul „disidemonie”, care înseamnă „credință” sau „evlavie către demoni”. Nevrînd să-L vadă pe Dumnezeu la toate din fapte, Elinii se închinau dracilor de voia lor, făcîndu-și-i dumnezei. Deci Pavel le spune, în chip ironic, că sînt mai evlavioși decît alții față de draci. (n. n.)

² Pavel vorbește aici cu ironie binecuvîntată, așa cum o face și în alte locuri, și mai ales atunci cînd e în primejdie de moarte, ca acum. Căci tălmăcirea noastră obișnuită e „dumnezei”, dar în elină se spune curat: „daemon-i”, adică „draci”, după zicerea Psalmistului: „Toți dumnezeii neamurilor sînt draci, iar Domnul cerurile a făcut” (*Psalmul* 95:5). Deci Pavel le zice: Vă văd că sînteți cei mai evlavioși dintre toți cei înșelați cu voia de diavolul cel mare, căci nu ați trecut cu vederea și nu v-ați lenevit să-i faceți capiște pînă și acelui drac pe care din nebagare de seamă l-ați fi uitat! (n. n.)

³ Căci Pavel vorbea întru Duhul, asemenea Psalmistului, care zice întru același Duh: „Dumnezeu este mare Domn și Împărat mare peste tot pămîntul; că în mîna Lui sînt marginile pămîntului, și înălțările munților ale Lui sînt; că a Lui este marea și El a făcut-o pe dînsa, și uscatul mîinile Lui l-au zidit” (*Psalmul* 94:3-5). Și: „Întru început Tu, Doamne, pămîntul ai întemeiat, și lucrurile mîinilor Tale sînt cerurile” (*Psalmul* 101). Și: „Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tîria” (*Psalmul* 18:1). (n. n.)

⁴ „Căci – din pricina trufiei lor și a relei lor voințe – n-au înțeles lucrurile Domnului și lucrurile mîinilor Lui” (*Psalmul* 27:5). (n. n.)

„[...] nu locuiește în biserici făcute de mâini [...]”/ Ca să nu socotească ei că Dumnezeu propovăduit de dînsul este unul din cei mulți, îndreptează cuvîntul, adăugînd pe urmă că Acesta „nu locuiește în biserici făcute de mâini”, ci în sufletul omenesc. Dar cum? Nu locuia în biserica Ierusalimului? Nu, cu adevărat, nicidecum! – ci acolo lucra. Și zice: „[...] nici nu este slujit de mâini omenești [...]” Dar cum de Se sluzea de mîinile omenești la Iudei? Nu de mîini, ci de minți, fiindcă Acesta, adică Dumnezeu, nu căuta [la jertfele lor] ca și cum ar fi avut trebuință, căci zice: „Au doară carne de tauri voi mîncă, sau sînge de țapi voi bea?” (Psalmul 49:13).¹ „[...] neavînd trebuință de ceva, El dînd tuturor viață, și suflare și toate.”/ Două semne ale dumnezeirii a pus: că El nu are trebuință de nimic și că le dă pe toate tuturor. Și iată, Îl face pe El ziditor și al sufletului, nu născător.² „[...] așezînd vremile cele mai-nainte rînduite [...]”/ A așezat și a hotărît „ca ei să-L caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi și L-ar afla”, căci nu e departe de fiecare dintre noi.” Însă nu oricînd, ci în „vremi rînduite”, arătînd că acum L-au aflat necăuțîndu-L. Arată că nu L-au aflat atunci cînd L-au căutat, deși era așa de arătat ca și cum ar fi fost ceva pipăit.³ Căci cerul nu era doar aici, iar în altă parte nu; nici nu

¹ Iar Dumnezeu urmează așa, prin gura lui David: „Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă și dă Celui Preaînalt rugăciunile tale! Și Mă cheamă în ziua necazului tău, și te voi scoate și Mă vei proslăvi” (stihurile 14, 15). Deci – după ce le arată lipsa de judecată a jertfelor de dobitoace, pe care le îngăduise pentru a-i păzi de idolatrie, precum am arătat – aici le-a arătat dinainte jertfa de laudă a noului Așezămînt al lui Hristos. (n. n.)

² Căci, dacă Dumnezeu ar fi născător al sufletelor, precum ar vrea toți gnosticii, noi am fi *din* Dumnezeu, nu *de la* Dumnezeu, adică am fi dumnezei după ființă, ca parte din Dumnezeu, iar nu făpturi. Nebunia aceasta străbate toate eresurile gnostice, de la cel al „misterelor” egiptene, la cel hindus, la cel budhist, apoi pitagoreic și platonice, pînă la acela al Kabalei și Alchimiei, care, toate, se strîng acum în marele eres al umanismului zilelor noastre, acele al „științei”, tehnicii și „paranormalului”. Umanism care nu e decît ultimul pisc al filosofiei Satanei, care zice: Gustați, și veți fi dumnezei precum este Dumnezeu, adică după ființă! Pe aceasta o numesc eu „Gnoză”, ea cuprinzînd și aceea filosofie gnostică numită așa de cărturari. (n. n.)

³ Toți filosofi L-au căutat, dar nu cu bună credință și nu acolo unde era, adică în spatele zidurilor, prin care Se arăta. Ci au făcut din ziduri dumnezei, din „kosmos” au făcut dumnezeu, pentru a putea zice că omul e dumnezeu după ființă. De ce? Din pricina trufiei satanice trezite de Satana în Eva și în Adam, trufie care a crescut încă mai mult în urmașii acestora. Și e înfricoșător să vezi că și astăzi, după două mii de ani de Creștinism propovăduit pînă în cele mai pustii locuri de pe pămînt, omenirea botezată trăiește în bezna Panteismului, adică a slujirii făpturii în locul Făcătorului: astrologia e nelipsită în

era doar în vremea aceasta, iar întru alta nu. Drept aceea, în toată vremea și în tot hotarul este cu puțință a-L afla pe Dînsul: așa a iconomisit căutarea, încît nici de loc, nici de vreme nu e oprit a fi aflat. Căci însăși aceasta mai ales îi folosea și le ajuta lor, anume că cerul este pretutindeni, și că stă în toată vremea. Și aceasta e ceea ce arată zicerea „deși nu e departe de fiecare dintre noi”. Căci [Dumnezeu, ca și cerul,] este aproape de toți, de cei ce locuiesc pretutindeni în lume. Și este atît de aproape – zice – încît fără de Dînsul nu trăim, „căci în El trăim și ne mișcăm și sîntem”. Și, ca printr-o pildă trupească, zice aceasta: Precum este cu neputință să nu știm aerul care pretutindeni este vărsat și nu e departe de nici unul dintre noi, iar mai ales este chiar întru noi, așa nici pe Dumnezeu, Ziditorul a toate. Și vezi cum zice că toate sînt ale Lui: purtarea Lui de grijă, și alcătuirea, și înființarea, și lucrarea și nepierirea noastră, toate de la Dînsul.

„[...] precum au zis și unii dintre poeții voștri [...]”/ Înțeleptul Aretas¹ a zis că „al lui neam sîntem” vorbind despre Zeus, iar Pavel zice aceasta despre Ziditorul. Căci nu zice că sînt unul și același, să nu fie! Ci potrivește cele zise pentru acela chiar la Dumnezeu, fiindcă nici capiștea acestuia nu a zis să este a aceluia pe care îl cinsteau ei. Și a zis că sîntem „neam al lui Dumnezeu”, adică ai Lui prea de aproape, fiindcă din neamul nostru a bine-voit Dumnezeu a Se naște pe pămînt. Și n-a zis: Nu sînteți datori a socoti că Dumnezeu este asemenea aurului sau argintului, ci mai smerit decît cuvîntul acesta: „nu sîntem datori”. Și vezi cum a arătat că Dumnezeu este fără de trup, căci, cînd își va închipui trup, mintea se gîndește și la depărtare.

(30) Dar Dumnezeu, trecînd cu vederea anii neștiinței acesteia, poruncește acum tuturor oamenilor pretutindeni să se pocăiască, (31) pentru că a pus o zi în care să judece lumea întru dreptate prin Bărbatul pe care L-a rînduit, dăruind tuturor încredințare, prin Învierea Lui din morți.” (32) Și, auzind despre învierea morților, unii își băteau joc, iar alții i-au zis: „Te vom asculta despre

toate jurnalele și pe toate posturile TV; în școli se vorbește necurmat de „culturile tradiționale”, despre care avem în fiecare zi cîte un film documentar arătînd șamani și vrăjitoare închinîndu-se „puterilor” soarelui, munților și rîurilor; reclamele la tot felul de lucruri netrebnice sînt pline de „spirite” ale focului, apei și gerului, și așa mai departe. (n. n.)

¹ Astronom și filosof din Saleus, din veacul 4-3 î. H. (n. n.)

aceasta și altădată.” (33) Și așa, Pavel a ieșit din mijlocul lor. (34) Iar unii, lipindu-se de el, au crezut, între care și Dionisie Areopagitul¹ și o muiere cu numele Damaris, și alții împreună cu dînșii.

„Dar Dumnezeu, trecînd cu vederea anii neștiinței acesteia [...]”/ Aici, nu zice că nu se va munci nici unul dintru aceștia, ci nimeni din cei ce vor să se pocăiască. Fiindcă nu zice aceasta pentru cei morți, ci pentru aceia cărora le poruncește să se pocăiască, zicînd: Nu veți da seama pentru anii dinainte ai neștiinței voastre. Și nu zice: „lăsînd”, ci: „trecînd cu vederea”, spunînd așa: Ați săvîrșit rele fără a voi, pentru că nu ați știut. Deci [Dumnezeu] le poruncește să se pocăiască, și nu-i muncește ca pe unii ce sînt vrednici de muncă.

„[...] pentru că a pus o zi în care să judece lumea [...]”/ Zice: De nevoie va face judecată pentru toate faptele și gîndurile „prin Bărbatul pe Care L-a rînduit” judecător al viilor și al morților², și Acesta este Domnul Care S-a făcut om. Și, după ce au auzit lucruri mari și înalte, [Atenienii] nu au mai grăit împotrivă, ci batjocoreau învierea, căci – zice – „omul sufletesc nu primește cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt nebunie” (1 Corinteni 2:14).³

¹ Primirea Adevărului de către acest învățat Elin – cel ce avea să ajungă la o înțelegere a lui Dumnezeu, precum se arată în scrierile sale – a pricinuit multă tristețe cărturarilor Umaniști, care încearcă să-l dea la o parte din istoria Creștinismului, zicînd că ar fi fost un filosof trăitor după Pavel (nu se știe cînd!), ce ar fi amestecat eresul neo-platonic cu ceva din învățătura lui Hristos. Și îl numesc „Dionisie pseudo-Areopagitul”, adică „Dionisie cel neadevărat”. Am spus acestea căci așa e scris și pe coperta cărților lui adunate în *Opere complete* de către Ortodocși. (n. n.)

² Cum scrie și Petru: „Ei își vor da seama înaintea Celui ce este gata să judece viii și morții” (1 Petru 4:5). (n. n.)

³ „Omul sufletesc” – arată Sfințitul Teofilact – este acela care pune întreaga cunoștință pe seama silogismelor sufletului său, socotind că nu are trebuință de ajutorul lui Dumnezeu. El nu voiește a primi nici o înțelegere duhovnicească fără iscodire, doar cu credința cea simplă, ci socotește că toate înțelegerile duhovnicești care nu au dovadă sînt nebunii și necunoștințe. Astfel, Pavel îl numește «om sufletesc», adică firesc, pe acela ce socotește că toate se fac cu fireasca socoteală și nu cugetă că este vreun lucru mai presus de fire. Așadar, omul acesta se numește «firesc» și «sufletesc» fiindcă sufletul lui se îndeletnicește doar întru iconomia și ocîrmuirea firii; căci – precum ochii trupului, oricît de frumoși și buni ar fi, nu pot să vadă fără a avea lumină – tot așa și sufle-

„Și așa, Pavel a ieșit din mijlocul lor.”/ Cum „așa”? După ce a fost luat în rîs de unii iar pe alții i-a înduplecat. „Iar unii, lipindu-se de el, au crezut, între care și Dionisie Areopagitul [...]”/ Divanul Areopagului era afară de cetate, și acolo Areopagiții judecau pentru toate greșelile și nelegiuirile. Deci pe Pavel l-au tras către sfatul Areopagului ca pe un vestitor de dumnezei străini. Dar dumnezeiescul Dionisie, care era atunci unul dintre judecători între Areopagiți, a dat hotărîre nemitarnică și dreaptă adevărului. Și, lăsînd nebuneasca cinste și evlavie a Areopagiților, se ținea de luminare. Căci, deși Romanii îi stăpîneau atunci [pe Elini], totuși lăsaseră Atena și Lakedemonia slobode după legile lor. Și Dionisie învăța dogmele mîntuirii prin Pavel, dar se povățuiește întru învățături de către prea-marele Ierotei.

tul, care e alcătuit spre a fi primitor de Duh Sfînt, dacă nu are lumina Sfîntului Duh, nu poate vedea și înțelege dumnezeieștile noime.”

La aceasta, Cuviosul Nicodim Aghioritul adaugă: „Oarecari dascăli spun că, prin cuvintele acestea, Apostolul deslușește trei feluri de oameni: «trupești», «sufletești» și «duhovnicești». Astfel, «trupesc» este acela care se află afară de fire, săvîrșind răul și păcatul; «sufletesc» este acela care se află în starea cea după fire, nefăcînd nici răul [cu voia, n. n.], nici fapta bună [a credinței, n. n.]; iar «duhovnicesc» este acela care se află în starea mai presus de fire, fiind învrednicit de darurile Duhului și povățuit de Sfîntul Duh. Adică, de pildă: un om care nedreptățește și răpește lucrurile altuia se zice că este «trupesc»; unul care nu nedreptățește pe nimeni, dar nici nu voiește a-l nedreptăți alții pe el, se numește «sufletesc»; iar altul – care nu numai că nu nedreptățește pe nimeni, dar și rabdă cu mulțumire și se bucură cînd e nedreptățit de alții – acesta se zice că e om «duhovnicesc». Iar Coresi zice că «om sufletesc» este acela ce urmează sufletului celui firesc și simțitor” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

CAPITOLUL XVIII

(1) După acestea, Pavel, ieșind din Atena, a venit în Corint. (2) Și – aflînd un Iudeu cu numele Acvila (de neam din Pont¹, venit de curînd din Italia) și pe Priscila, muiera lui (pentru că poruncise Clavdiu ca toți Iudeii să plece din Roma) – a venit la ei. (3) Și, pentru că erau de același meșteșug, a rămas la ei și lucrau, căci erau făcători de corturi. (4) Și se pricea în sinagogă în fiecare sîmbătă și-i încredința și pe Iudei, și pe Elini. (5) Iar dacă Sila și Timotei s-au pogorît din Macedonia, Pavel se cuprinsese de Duhul, mărturisind Iudeilor că Iisus este Hristosul. (6) Și, stînd ei împotriva și hulind, el, scuturîndu-și hainele, a zis către ei: „Sîngele vostru asupra capului vostru! Eu sînt curat! De acum înainte mă voi duce la «neamuri»!”

„[...] Pavel, ieșind din Atena, a venit în Corint [...]”/ Se aducea de Duhul în Corint, întru care i se cădea să petreacă. Fiindcă Atenienii, deși erau poftitori de auzire străină, totuși nu luau aminte, căci nu pentru aceasta se sîrguiau, ci ca pururea să aibă ceva a grăi. Deci lui Pavel i s-a părut că semănase îndeajuns semințele învățaturii [acolo], fiindcă cea mai mare parte a vieții lui trecuse acum. Căci el s-a săvîrșit în zilele lui Nero², iar războiul împotriva Iudeilor se ridicase din vremea lui Clavdiu³, și Iudeii erau goniți de la Roma ca niște pierzători. De aceea se iconomisește ca Pavel să fie dus la Roma legat, pentru a nu fi izgonit de acolo ca Iudeu.

„Și, pentru că [Acvila și Priscila] erau de același meșteșug [cu el], a rămas la ei și lucrau [...]”/ Pentru aceasta petrece la ei, fiindcă acolo a

¹ Pontul era o fostă satrapie persană, în partea de miazănoapte a Asiei Mici. (n. n.)

² Nero (Lucius Domitius Ahenobarbus, 54-68), împărat Roman, urmaș al lui Clavdiu, tatăl său vitreg. A fost educat de Stoicul Seneca. Se credea semizeu, asemenea lui Achile sau Alexandru Machidon. Și-a ucis fratele vitreg, Britannicus, și mama, care îi era și femeie, cum am mai zis. Țin să pomenesc de mai multe ori lucruri ca acestea, pentru a se înțelege mai bine ce iad era lumea în care s-a întrupat Dumnezeu-Cuvîntul și în care au propovăduit Apostolii. (n. n.)

³ Deci înainte de anul 54. (n. n.)

aflat locaș îndemînatic.¹ Căci, decît multe palate împărătești, mai îndemînatic îi era lui [să stea acolo], așa cum și celui ce se luptă îi este mult mai trebuincios și mai folositor locul de luptă decît așternuturile cele moi; și unui viteaz sabia de fier, iar nu cea de aur.²

¹ Mari au fost aceștia doi, Acvila și Priscila, căci iată cum îi laudă Apostolul: „Îmbrățișați-i pe Priscila și pe Acvila, pe împreună-lucrătorii mei întru Hristos Iisus, care și-au pus grumazul lor pentru sufletul meu, cărora nu doar eu le mulțumesc, ci și toate bisericile dintre «neamuri»; și biserica din casa lor” (*Romani* 16:3-5). (n. n.)

² Învățătorul omenirii lucra corturi! Lucrul acesta pare nepotrivit gîndirii noastre, care nu prețuiește lucrul mîinilor decît dacă ține de „artă”, adică de ceva neobișnuit, săvîrșit numai de cîțiva „aleși”. De ce făcea Apostolul aceasta? Răspunsul îl dă Cuviosul Nicodim Aghioritul, care zice așa: „Fericitul Pavel arată în multe părți ale epistolelor sale că lucra lucru de mînă. Și nu numai Pavel lucra și slujea, ci toți Apostolii, precum o zic ei înșiși în *Așezămintele* lor: «Fiindcă și noi, îndeletnicindu-ne în cuvîntul evangheliei, totuși nu ne lenevim de lucrări. Căci unii dintre noi sînt pescari, alții făcători de corturi, și alții lucrători de pămînt, ca niciodată să nu fim fără lucru» (*Așezămintele*, cartea a doua, capitolul 63). Și ce zic? Însuși Stăpînul tuturor și Domnul nostru Iisus Hristos a făcut lucru de mînă, meșteșugul teslăresc cel subțire [«tîmplărie», n. n.], pînă la vîrsta de treizeci ani. Căci nu doar S-a numit «fiu al teslarului Iosif» – precum zice Evanghelistul Matei: «Au nu este acesta fiul teslarului?» (*Matei* 13:55) – ci chiar a fost teslar, precum zice Evanghelistul Marcu: «Au nu este acesta fiul Mariei, teslarul?» (*Marcu* 6:3). Iar Domnul și dumnezeieștii Lui Apostoli lucrau meșteșug [din aceste pricini]: 1) Ca să-și scoată hrana vieții lor neîngreuiind pe cineva, căci sărac a fost și Domnul (vezi la zicerea «bogat fiind, pentru noi a săracit» *2 Corinteni* 8:9, în subînsemnare), și Apostolii Lui, și prin urmare avea trebuință să lucreze. 2) Ca să dea milostenie la săraci din osteneala lor. 3) Ca să dea dajdiile împărătești ce cădeau asupra-le. 4) Ca să dea și dajdiile preoțești. 5) Ca să-i învețe pe oameni să nu aibă meșteșugul drept un lucru necinstit și defăimat, ci să-l socotească un lucru cinstit și legiuit de Dumnezeu; căci mulți bogați și stăpînitori fără de socoteală ajung întru atîta mîndrie, încît le e rușine nu numai a lucra meșteșug, ci și a vorbi cu meșteri. De aceea, chiar unii care au fost meșteri mai înainte, după ce se îmbogățesc, leapădă meșteșugul și își petrec viața fără lucrare. 6) Ca să-i învețe pe oameni cu fapta că meșteșugul și lucrarea de mînă, oricît ar fi de smerite, nu sînt rele și nu-l pot opri pe om de la mîntuire. 7) Și, cea mai de pe urmă, ca să-i învețe pe toți meșterii să nu folosească vicleșuguri, amăgiri, furtișaguri, minciuni și jurăminte în meșteșugurile lor, ci să le lucreze cu curăție și cu frică de Dumnezeu, urmînd Domnului și Apostolilor Lui. Așadar – dacă Stăpînul Îngerilor și dumnezeieștii Săi Apostoli lucrau meșteșuguri de mînă și nu ședeau fără lucrare, măcar că aveau voie a se hrăni din propovăduirea evangheliei, cum le rînduise Domnul – cu cît mai vîrtos se cuvine ca toți Creștinii – și cei sfințiți cu preoția, și credincioșii bărbați și femei – să aibă meșteșuguri și să nu șadă fără lucrare? Căci din nelucrare se nasc tîlhăriile, vicleșugurile, eresurile și răutățile cele mai multe, precum zice înțeleptul Sirah: «Multă răutate i-a

„[...] scuturându-și hainele, a zis către ei: [...]”/ Ca nu numai cu graiul, ci și cu lucrul să-i înfricoșeze. „Sîngele vostru asupra capului vostru! Eu sînt curat!”/ Neluminat este graiul. Și socotesc că zice aceasta: Fiecare din cei ce se depărtează de la Hristos, care este Viața, pare că se ucid pe sine, mutîndu-se de la viață la moarte, ca și cum și-ar vărsa sîngele prin junghierea de sine. Deci aceasta o zice: Pentru că voi înșivă vă jungiați prin necredință, voi veți lua osînda, eu fiind nevinovat! Dintru aceasta este cu putință să cunoaștem că cel ce se junghie pe sine se muncește de la Dumnezeu ca un ucigaș.

(7) Și, mutîndu-se de acolo, a venit în casa unui anume Just, cinstitor al lui Dumnezeu, a cărui casă era alături de sinagogă. (8) Iar Crisp, mai-marele sinagogii, a crezut în Domnul, împreună cu toată casa lui; și mulți dintre Corinteni, auzind, credeau și se botezau. (9) Și Domnul i-a zis lui Pavel, noaptea în vedenie: „Nu te teme, ci grăiește și nu tăcea! (10) Pentru că Eu sînt cu tine și nimeni nu se va ispiți asupra ta ca să-ți facă rău. Căci mult norod Îmi este Mie în cetatea aceasta.” (11) Și a șezut un an și șase luni, învățînd între ei cuvîntul lui Dumnezeu.

„[...] a cărui casă era alături de sinagogă.”/ Adică pentru a avea rîvnă și dintru vecinătate.

„Iar Crisp, mai-marele sinagogii, a crezut în Domnul, împreună cu toată casa lui [...]”/ E acel Crisp despre care zice: „Mulțumesc lui Dumnezeu că nu am botezat pe nimeni dintre voi, decît numai pe Crisp și pe Gaius” (1 Corinteni 1:15).¹

învățat pe oameni nelucrarea» (Sirah 33:32). Iar din meșteșuguri se naște orice faptă bună și buna rînduială în lume. De aceea, chiar Pavel poruncește a nu petrece cineva împreună cu oamenii nelucrători, zicînd: «Vă poruncim, fraților, întru numele Domnului Iisus Hristos, a vă osebi de tot fratele ce umblă fără rînduială, iar nu după predania pe care a luat-o de la noi» (2 Tesaloniceni 3:2). De aceea poruncește și a nu mîncă cineva dacă nu lucrează, zicînd: «Dacă cineva nu voiește să lucreze, nici să nu mănînce» (2 Tesaloniceni 3:10) (tîlcuire la zicerea: «Fraților, aduceți-vă aminte de ostenele și de trudele noastre: căci, lucrînd noaptea și ziua, pentru a nu îngreua pe careva din voi, v-am propovăduit evanghelia lui Dumnezeu», 1 Tesaloniceni 2:9).» (n. n.)

¹ În privința acestui Gaius este însă o nedumerire, pe care o deslușește Cuviosul Nicodim Aghioritul, tîlcuind stihul de mai sus așa: „În capitolul 19:29, Faptele pomenesc

„Nu te teme, ci grăiește și nu tăcea [...]”, după care îi zice ceea ce îi plăcea lui mai ales: „[...] căci mult norod Îmi este Mie în cetatea aceasta.” Căci nimic nu-l întrista pe Pavel așa de mult decît cei ce nu credeau.

(12) Și, fiind antipat al Ahaiei Galion, Iudeii s-au ridicat toți cu un suflet asupra lui Pavel și l-au dus la divan, (13) zicînd că el îi în-deamnă pe oameni să-L cinstească pe Dumnezeu împotriva Legii. (14) Și, cînd Pavel era gata să deschidă gura, Galion a zis către Iudei: „Dacă ar fi vreo nedreptate sau vreo faptă rea – o, Iudeilor! – după cuviință v-aș fi suferit pe voi. (15) Dar, de vreme ce este întrebare pentru cuvînt, și pentru nume și pentru legea voastră, veți căuta voi înșivă de ele, pentru că eu nu voiesc să fiu judecător acestora!” (16) Și i-a gonit de la divan. (17) Și, apucîndu-l toți Elinii pe Sostene, mai-marele sinagogii, îl băteau înaintea divanului, și lui Galion¹ nu-i era grijă de nimic din acestea. (18) Iar Pavel, îngăduind încă multe zile (în Corint), și-a luat rămas bun de la frați și a mers pe apă în Siria, împreună cu Priscila și cu Acvila, care și-a tuns capul în Cheghres, căci avea făgăduință.

„[...] Iudeii s-au ridicat toți cu un suflet asupra lui Pavel și l-au dus la divan [...]”/ Dar cineva ar fi putut întreba: Cum „s-au ridicat asupra lui”? Răpindu-l pe dînsul de năprasnă. Dar nimic n-au putut [izbuti] ducîndu-l la antipatul, căci acesta le-a închis lor divanul. Oarecum blînd mi se pare că era omul acesta.

„Și, apucîndu-l toți Elinii pe Sostene, mai-marele sinagogii, îl băteau înaintea divanului [...]”/ Îl băteau pe Sosten fie pentru că și el era lipit și unit cu Pavel, precum Crisp, mai marele sinagogii; fie pentru că veniseră într-o atît de mare nebunie, încît, nedobîndindu-și scopul, îl băteau pe Sosten în locul lui Pavel. Sau îl băteau pentru că, voind ei să-l ucidă pe

că Gaius era Machidonean și împreună-călător cu Pavel. Însă – fiindcă Pavel scrie aici hotărîtor, că: «n-am botezat pe nici unul din voi, Corinteni, fără numai pe Crisp și pe Gaius» – urmează că acest Gaius ar fi fost Corintean, altul adică decît acela de care scriu *Faptele*. Iar cum că acest Gaius era Corintean, mărturisește însuși Pavel, scriind către Romani din Corint: «Vă îmbrățișează pe voi Gaius, gazda mea și a bisericii toate» (*Romani* 16:23). Și împreună-mărturisește aceasta și înțeleptul Teodorit, în precuvîntarea la tîlcuirea epistolelor lui Pavel.” (n. n.)

¹ Galion, proconsulul Ahaiei, era fratele Stoicului Seneca, învățătorul lui Nero, de care am vorbit într-o notă de mai sus. (n. n.)

Pavel, Sosten îi oprea.¹ Și îl băteau pe acest Sosten chiar înaintea stăpînitorului, făcînd lucru necuvios și necuviincios, zicînd: Dacă fiecare face ceea ce voiește și nu este lege, iată că și noi îl batem pe acesta! Și antipatul nu îi pedepsea, ci îi lăsa să se bată unii pe alții. Căci, dacă ar fi făcut aceasta asupra altcuiva, iar nu împotriva loruși, negreșit putea să-i înțeleptească pe dînșii².

„[...] și a mers pe apă în Siria, împreună cu Priscila și cu Acvila, care și-a tuns capul în Cheghres [...]”/ Fiindcă Iudeilor li se părea că învață în afara *Legii* și de aceea mulți se sminteau asupra lui și nu-i primeau propovăduirea, face aici acest lucru³ cu iconomie, ca și în biserică în Ierusalim⁴. Și aceasta e ceea ce zicea: „Făcutu-m-am celor de sub *Lege* ca unul sub *Lege*, ca să-i dobîndesc pe cei de sub *Lege*” (1 Corinteni 9:20).⁵

„[...] căci avea făgăduință”/ Acvila și-a tăiat părul din făgăduință. Adică era făgăduit să-și taie părul, ca să nu le mai lucreze ca un mirean pe cele ale mirenilor, ci să rămînă în Biserică asemenea unuia ce viază după Dumnezeu. Acesta era obicei vechi al Iudeilor. Căci acest lucru îl făceau cei ce voiau să viețuiască cu cinstire de Dumnezeu. Drept aceea, bine fac călugării și călugărițele cînd își tund capul.

¹ În tîlcuirea la epistolele lui Pavel, Nicodim Aghioritul zice așa: „Acest Sosten fusese mai mare al sinagogii Iudeilor și a crezut în Hristos, la fel ca și Crisp, arhisinagogul. Și – fiindcă Galion, antipatul (proconsulul) Ahaiei, îi izgonise de la divan pe Iudeii care îl aduseseră la dînsul pe Pavel – aceștia, neavînd norocul să-l vatăme pe Pavel, l-au prins pe acest Sosten și l-au bătut înaintea divanului ca pe un prieten al Apostolului.” Sosten l-a urmat pe Pavel și s-a învrednicit a fi numit „frate” de către acesta, care scrie așa în epistola întîi către Corinteni: „Pavel, chemat Apostol [...] și fratele Sosten, har vouă și pace...” (1:1). (n. n.)

² Vrea să spună că Romanii nu îngăduiau neorînduiala, și-i pedepseau aspru și nu-maidecît pe cei care tulburau cît de puțin acea „pax romana” pe care o țineau strașnic în toată lumea, cu sabia, cu biciul blumbuit și cu crucile pe care le înălțau grabnic peste tot unde simțeau că e nevoie. (n. n.)

³ Adică îl lasă pe Acvila să-și radă capul, după împlinirea făgăduinței făcute în biserică Iudeilor. Tîlcuitorul lasă să se înțeleagă că și Pavel face același lucru, curățindu-se împreună cu el, după obiceiul *Legii*. Vezi despre aceasta la capitolul 21:23. (n. n.)

⁴ Cînd s-a curățit și a adus jertfe, vezi la capitolul 21:26. (n. n.)

⁵ „Aici Pavel îi numește «sub *Lege*» pe nemernici [«străini», n. n.], adică pe cei care, fiind din «neamuri», veniseră de curînd la iudaism, așadar pe aceia ce primiseră și se catehizaseră în *Legea cea Veche*, însă nă erau curat Evrei. Sau, «sub *Lege*» îi numește pe Evreii ce crezuseră în Hristos, dar primeau încă cele ale *Legii Vechi*” (Sfințitul Teofilact în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

(19) Și au sosit la Efes, și pe aceia i-a lăsat acolo, iar el, intrînd în sinagogă, se întreba cu Iudeii. (20) Și, rugîndu-l să rămînă la ei mai multă vreme, n-a voit, (21) ci, despărțindu-se de ei, a zis: „Mi se cade cu adevărat ca praznicul care vine să-l fac la Ierusalim, și iarăși mă voi întoarce la voi, de va voi Dumnezeu.”

„[...] și pe aceia i-a lăsat acolo [...]”/ Pe aceștia i-a lăsat în Efes ca pe niște dascăli, căci, fiind atîta vreme cu dînsul, învățaseră multe. Iar cu acel cuvînt: „și iarăși mă voi întoarce la voi”, Pavel s-a făgăduit că se va întoarce, știind că va face aceasta, fiind prooroc. Dar, pentru ca nimeni să nu făgăduiască fără de rînduială că va face ceva, împins fiind de obraznicie, Pavel ne-a învățat să nu făgăduim pentru cele viitoare fără a zice: „de va voi Dumnezeu”, fiindcă nimeni nu știe ce va naște ziua ce vine. Deci nebun este cel ce nu adaugă lîngă făgăduință: „de va voi Domnul”, căci, dacă făgăduiește ca și cum s-ar bizui că negreșit va face ceva, va auzi de multe ori: „Nebune, într-această noapte sufletul tău îl voi lua, așadar cele ce te-ai făgăduit cînd vor fi?” (Luca 12:20).

Și a purces de la Efes. (22) Și, coborîndu-se în Chesaria, suindu-se (la Ierusalim) și închinîndu-se adunării (Bisericii), s-a coborît la Antiohia. (23) Și, stînd acolo cîtăva vreme, a plecat, străbătînd pe rînd ținutul Galatiei și Frigia, întărindu-i pe toți ucenicii.

Pavel avea de-a pururea acest obicei, să-i cerceteze și să-i întărească pe cei credincioși, pentru a le ușura greutățile cu cuvîntul cel dăscălesc [„de învățatură”, n. n.], dacă i-ar fi aflat slăbănogiți și stricați.

(24) Iar un Iudeu cu numele Apollo, Alexandrin de neam, bărbat meșter la cuvînt, puternic fiind în Scripturi, a sosit la Efes. (25) Acesta era învățat calea Domnului și, fierbînd cu duhul, grăia și învăța cu de-adinsul cele pentru Domnul,

Sînt unii care adeverează și întăresc că acest „Apollo” este „Apelis”, episcopul Corintenilor, pentru care scrie Pavel: „Cît despre fratele Apollo, l-am rugat mult să vină la voi cu frații” (1 Corinteni 16:12); și: „Eu am sădit, Apollo a udat, dar Dumnezeu le-a crescut” (1 Corinteni 3:6). Și, dacă aceasta e adevărată, socotește sau că bărbatul e numit cu două nume, sau că unul din nume s-a schimbat mai pe urmă.

știind numai de botezul lui Ioan. (26) Și el a început a grăi fără sfi-ală în sinagogă. Și, auzindu-l, Priscila și Acvila l-au luat cu ei și i-au arătat mai cu de-amănuntul calea lui Dumnezeu. (27) Și, fiind el să treacă în Ahaia, îndemnându-se, frații au scris ucenicilor să-l primească. Și, mergînd acolo (în Corint), a ajutat mult cu darul celor ce crezuseră; (28) căci tare îi înfrunta el pe Iudei în fața norodului, arătîndu-le din Scripturi că Iisus este Hristosul.

Dacă nu știa decît de botezul lui Ioan, „cum fierbea cu Duhul”? – căci Duhul nu se da așa și, dacă cei ce i-au urmat au avut trebuință de botezul lui Hristos, cu mult mai mult și el. Fiindcă botezul lui Ioan avea doar îndemn de pocăință, iar nu și curățire de păcate, încît între botezul lui Ioan și botezul celor credincioși este deosebirea că cel al credincioșilor dăruiește iertare păcatelor. Căci cel credincios se botează în numele Tatălui, și al Fiului și al Sfîntului Duh și se spală de credința pe care o avea mai înainte. Și, dacă cei botezați de Ioan nu aveau Duh Sfînt, atunci cum „fierbea cu Duhul” Apollo, fiind botezat numai întru botezul lui Ioan? Deci ce se cuvine să zicem? Mie mi se pare că acesta este din cei o sută douăzeci care împreună cu Apostolii s-au botezat.¹ Sau, dacă nu este așa, atunci s-a făcut și la acesta ca și la Corneliu². Dar, deși „fierbea cu Duhul”, nu avea Duh Sfînt³, căci nici în limbi nu grăia, nici nu proorocea. Și una este a fierbe cu duhul, și alta a avea Duh Sfînt. Cel ce are Duh Sfînt Îl are locuind întru dînsul, și Însuși Duhul grăiește din cele din lăuntru, precum a grăit Apostolilor, oprindu-i pe dînșii să grăiască sau să nu grăiască cuvîntul. Iar cel ce „fierbe cu Duhul” lucrează ceva povățuindu-se de Duhul prin strălucirea și îndemnarea dinafară. Căci pe cele nevăzute se cade să le socotim din cele simțite.

„[...] tare îi înfrunta el pe Iudei în fața norodului, arătîndu-le din Scripturi că Iisus este Hristosul”/ Dintru faptul că îi mustra înaintea norodului i se arată îndrăzneala; dintru aceea că îi înfrunta cu tărie, i se însemnează puterea; iar dintru aceea că le arăta din *Scripturi*, iscusința. Căci nici îndrăzneala nu folosește la ceva nefiind puterea, nici puterea nefiind îndrăzneala [și iscusința, n. n.].

¹ Cei 120 peste care Se pogorîse Duhul Sfînt în foișor. (n. n.)

² Care nu era botezat cînd a primit înștiințarea Duhului prin Înger. (n. n.)

³ Darul Duhului Sfînt, n. n. (n. n.)

CAPITOLUL XIX

- (1) Și, pe cînd Apollo era în Corint, Pavel, trecînd prin părțile cele de sus, a venit în Efes. Și, aflînd cîțiva ucenici, (2) a zis către ei: „Primit-ați voi Duhul Sfînt cînd ați crezut?” Iar ei au zis către el: „Dar nici că este Duh Sfînt n-am auzit încă!” (3) Și el a zis: „Deci în ce v-ați botezat?” Ei au zis: „În botezul lui Ioan.” (4) Iar Pavel a zis: „Ioan a botezat cu botezul pocăinței, zicînd norodului să creadă în Cel ce avea să vină după el, adică în Iisus Hristos.” (5) Și auzind ei, s-au botezat în numele Domnului Iisus.*

„Dar nici că este Duh Sfînt n-am auzit încă!”/ Aceștia se osebeau cu mult de ceilalți, neștiind nici că este Duh Sfînt. Căci e arătat că nu credeau nici întru Hristos, dintru aceea ce zicea Ioan: să creadă întru Cel ce vine după dînsul [pe Care ei nu-L știau]. Iar Pavel nu a zis că botezul lui Ioan este nimic, ci că nu e desăvîrșit. Dar de unde aveau aceia botezul lui Ioan, în Efes fiind? Poate merseseră la Ierusalim și se întorseseră, fără a-L cunoaște pe Iisus. Și nu le zice: Credeți întru Iisus? Dar ce? „Primit-ați voi Duhul Sfînt cînd ați crezut?” Pavel știa că nu-L aveau, ci voiește să le zică să ceară, cunoscînd de ce sînt lipsiți.

- (6) Și, punîndu-și Pavel mîinile peste ei, Duhul Sfînt a venit peste dînșii, și grăiau în limbi și prooroceau. (7) Și erau toți ca la doisprezece bărbați.*

Nu-L vedeau pe Duhul, căci nevăzut este, însă darul [Duhului] dăruia un oarecare semn simțit al lucrării aceleia. Și unul grăia cu limba Perșilor, altul cu a Romanilor, iar altul cu alta, și prin aceasta se arăta celor de afară că Duhul este întru cel ce grăiește.

- (8) Și el, intrînd în sinagogă, a grăit cu îndrăzneală vreme de trei luni, întrebîndu-se cu ei și adevărînd cele despre împărăția lui Dumnezeu.*

Ce este „a grăit cu îndrăzneală”? Către primejdii era rînduit și gătit. Sau, [aceasta înseamnă] și că vorbea mai arătat, neîntunecînd dogmele. Și

vezi-l pe dînsul pretutindeni ducîndu-se în sinagogi și ieșind, căci pretutindeni voia să ia pricinile de la dînșii¹.

(9) Dar, fiindcă unii se împietreau și nu ascultau, grăind de rău calea înaintea norodului, Pavel, plecînd de la ei, i-a oșebit pe ucenici, în fiecare zi pricindu-se în școala unuia Tiranus. (10) Și aceasta s-a făcut vreme de doi ani, încît toți cei ce locuiau în Asia – și Iudei și Elini – au auzit cuvîntul Domnului.

„[...] grăind de rău calea înaintea norodului [...]”/ „Cale” Îl numește fie pe Hristos, Care Se cheamă și „Cale”², fie credința cea adevărată, care se vestea prin Pavel. Iar ceea ce zice: „i-a oșebit pe ucenici”, învață să se despartă și să se depărteze cei ce au crezut în Fiul lui Dumnezeu de cei ce Îl hulesc pe El.

(11) Și nu mici puteri făcea Dumnezeu prin mîinile lui Pavel, (12) încît și peste cei bolnavi se puneau mahrame sau basmale³ purtate de el, și bolile se depărtau de ei și duhurile cele rele ieșeau dintr-înșii.

„[...] încît și peste cei bolnavi se puneau mahrame sau basmale purtate de el [...]”/ Nu numai că se atingeau de ele cînd le purta, ci i le luau și le puneau deasupra aceloră. Și vezi orbire iudaică! Deși vedeau lucrarea săvîrșită prin Apostoli, nu luau aminte! Căci semnele mahramelor, ale basmalelor și ale umbrelor ucenicilor sînt mai mari decît acelea făcute de Iisus! Iar mahramele și basmalele sînt amîndouă [niște ștergare] făcute din in. Însă mahramele se pun pe cap, iar basmalele se țin în mîină de cei ce nu pot să poarte mahrame (ca aceia ce poartă îmbrăcăminte de conducător) spre a se șterge de umezelile feței, precum sînt sudorile, scuipatul, lacrimile și celelalte.⁴

¹ Pricinile de îndreptățire ale Iudeilor, că adică nu li s-ar fi propovăduit, și de aceea n-au ajuns să creadă în Hristos. Căci Pavel propovăduiește mai departe în sinagogi, din marea dragoste pentru neamul său, pentru a cărui mîntuire ar fi vrut să fie el însuși anatemă (Romani 9:3), cum am mai arătat și într-o notă de mai sus. (n. n.)

² Precum El Însuși zice: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decît prin Mine” (Ioan 14:6). (n. n.)

³ Adică ceea ce numim acum „batiste”. (n. n.)

⁴ Mahrama este un acoperămint de neapărată trebuință în acea climă fierbinte, pentru a apăra capul de săgețile de foc ale soarelui și pentru a-l răcori, prin evaporarea sudorii pe care o absoarbe pînza groasă de in. (n. n.)

(13) Și s-au ispitit unii dintre Iudeii „jurători” ce înconjurau lumea să cheme peste cei ce aveau duhuri rele numele Domnului Iisus, zicând: „Vă jurăm pe voi cu Iisus, pe Care-l propovăduiește Pavel!”

Adică aceștia nu voiau să creadă, dar încercau să scoată draci cu numele lui Iisus. Căci cuvîntul acesta: „Iudeii «jurători»”, îi arată că nu jurau duhurile necurate cu numele Domnului ca niște credincioși întru Iisus, ci ca unii ce ipiteau. Deci acest cuvînt: „s-au ispitit”, arată că nu aveau îndrăzneală, dar își puneau mîinile ca să-și dobîndească scopul. De aceea, după puțin, s-au și osîndit pentru obrăznicia lor.

(14) Iar cei care făceau aceasta erau cei șapte fii ai unuia Scheva, arhiereu Iudeu. (15) Și, răspunzînd, duhul cel rău le-a zis: „Pe Iisus Îl cunosc și îl știu și pe Pavel, dar voi cine sînteți?” (16) Și, sărind asupra lor omul întru care era duhul cel rău și biruindu-i, s-a întărit asupra lor, încît ei au fugit goi și răniți din casa aceea. (17) Și acesta s-a făcut cunoscută tuturor Iudeilor și Elinilor care locuiau în Efes, și frică a căzut peste toți aceștia și se mărea numele Domnului Iisus.

„[...] cei care făceau aceasta [...]”/ Ei făceau aceasta în taină, dar neputința lor s-a vădit la arătare.¹ Și e lucru vrednic de a ne minuna cum dracul nu a ajutat amăgirii jurătorilor, ci i-a vădit și a făcut arătată lucrarea lor cea rea. Mie mi se pare că el a fost foarte mîniat, asemenea cuiva

¹ Despre unii ca acești fii ai lui Scheva proorocea Mîntuitorul: „Mulți îmi vor zice în ziua aceea: «Doamne Doamne, au nu în numele Tău [...] am scos demoni și nu în numele Tău am făcut minuni multe?» Și atunci le voi mărturisi: «Niciodată nu v-am cunoscut. Depărtați-vă de la Mine, cei ce lucrați fărădelegea!»” (*Matei 7:22*). Pe marginea acestora, Sfințitul Teofilact scrie așa: „La începutul propovăduirii, mulți au scos draci, chiar nevrednici fiind, căci aceștia fugeau din pricina numelui lui Iisus.” Adică atunci, la începutul propovăduirii, era nevoie ca oamenii să se încredințeze de puterea numelui lui Iisus, pe care Iudeii îl defăimau. Și Teofilact urmează: „Pentru că darul lucrează și prin cei nevrednici, după cum și prin preoții cei nevrednici [în ce privește viețuirea, nu credința în dogme, n. n.] ne sfințim. Căci și Iuda Iscarioteanul a făcut semne, și fiii lui Scheva. Iar cînd zice că: «Niciodată nu v-am cunoscut!», Domnul arată că nu i-a iubit nici atunci cînd făceau minuni, întrucît dragostea este numită aici «cunoaștere»” (în tîlcuirea la *Matei*). (n. n.)

aflat întru primejdiile cele mai de pe urmă care e muștrat de un oarecare mișel și ticălos, și voiește să-și verse toată mînia asupra aceluia.¹

(18) Și mulți dintre cei ce crezuseră veneau ca să se mărturisească și să spună faptele lor.

Se cuvine ca tot credinciosul să-și spună păcatele, să se lepede și să se depărteze de ele, muștrîndu-se pe sine pentru a nu le mai săvîrși, ca să se facă drept, după cea zisă: „Eu – zice – sînt Cel ce șterg fărădelegile tale, și nu voi pomeni nedreptățile tale. Iar tu pomeneste-le, și să ne judecăm! Spune-ți întîi tu fărădelegile tale, ca să te îndreptezi” (Isaia 43:25, 26) și: „Dreptul își este luiși pîrîș întru răspunsuri” (Pilde 18:17).

(19) Iar mulți dintre cei ce făcuseră vrăji, aducînd cărțile, le ardeau înaintea tuturor. Și au socotit prețul lor, și au găsit cincizeci de mii de arginți. (20) Astfel creștea cu tărie cuvîntul Domnului și se întărea. (21) Și, dacă s-au săvîrșit acestea, Pavel și-a pus în gînd cu Duhul ca, trecînd prin Machidonia și prin Ahaia, să meargă la Ierusalim, zicînd că: „După ce voi fi acolo, trebuie să văd și Roma.”

„[...] le ardeau înaintea tuturor.”/ Știind că de-acum încolo nici un folos nu mai era dintru dînsele. Și, atît erau Efesenii de idolatri și de vrăjitori, încît făceau cărți vrăjitoarești de mult preț, socotindu-le între lucrurile prea-frumoase din viața aceasta. Pe care, după ce au crezut în Hristos, nu le-au vîndut, ci le-au ars, din două pricini. Întîi, ca să nu se mai împărtășească nimeni de vătămarea lor pierzătoare de suflet. Iar apoi, ca că nu cîștige ei ceva dintru o asemenea pricină. Căci, așa cum e oprit a se aduce la Dumnezeu prețul cînelui sau cîștigul dobîndit din curvie, tot astfel judecau a fi necuviincios a se pune la picioarele Apostolilor argințul adunat din vînzarea acelor cărți.

¹ Diavolii știau că pentru ei începea o vreme de chinuri și scîrbe, cînd, cu darul lui Hristos, preoții și sfinții Creștini îi vor prigoni, alungîndu-i din oamenii care, pînă la răscumpărarea săvîrșită de Mîntuitorul Hristos prin jertfa Sa, erau de drept în puterea lor. Aceasta îi turba și totodată îi înfricoșa cumplit, căci se vedeau pretutindeni neputincioși în fața Apostolilor; și, ca și cum aceia nu ar fi fost de ajuns, acum se mai iveau și niște ticăloși de vrăjitori, care, în lipsa lor de minte, propovăduiau acel nume ce îi ardea și îi scotea afară din „lume”, adică din cetăți, luîndu-le stăpînirea și nimicindu-le capiștile. (n. aut.)

(22) Și, trimițându-i în Machidonia pe doi dintre cei care îl slujeau, pe Timotei și pe Erast, el a rămas cîtăva vreme în Asia.

I-a trimis pe ucenici în Machidonia pentru a vesti acolo venirea lui și totodată pentru a-i face mai sîrguitori. Și cu cuviință zăbovește în Asia, căci acolo era tirania filosofilor.¹

¹ De aceea le scria Pavel Creștinilor (de pildă, Colosenilor), așa:

„Vedeți a nu fi vreunul furîndu-vă pe voi»

Creștinilor – îl cuiește Sfințitul Teofilact –, vedeți și luați bine aminte ca nu cumva să se afle vreunul care să vă rătăcească de la credință! Căci unul ca acesta este fur, și vine pe ascuns și sapă pereții pe dedesubt, fără a simți voi. Și face acestea ca să vă fure și să vă amăgească mintea, depărtînd-o de la adevărul evangheliei. Luați aminte, dar!

«prin filosofie și prin zadarnica amăgire»

Cu aceste cuvinte, Pavel le arată Creștinilor calea prin care vine furul și omul cel amăgitor, care este aceasta: filosofia cea din afară. Dar, fiindcă numele filosofiei este cinstit și laudat între cei mai mulți, a adăugat și aceasta: „zadarnica amăgire”. Căci este și amăgire bună, despre care zicea Ieremia către Dumnezeu: «M-ai amăgit pe mine, Doamne, și m-am amăgit» (capitolul 20:7), cum a fost și amăgirea lui Isaac de către Iacov, fiul său, care cu dreptate a luat blagoslovenia lui Isav, fiul cel întâi născut (*Facerea* 27). Și acest fel de amăgire nici nu se cuvine a-l numi cineva „amăgire”, ci iconomie.

«după predania oamenilor,»

Vezi – o, cititorule! – de unde se naște amăgirea? Din faptul că, între cele ale credinței și între cuvintele *Scripturilor*, intră cugetările și predanisirile cele greșite ale oamenilor. Căci prin aceasta și eresurile se numesc «eresuri», pentru că sînt socoteli și păreri omenești. Iar credința Creștinilor nu este părere și socotință omenească și de aceea nu se va numi «eres».

«după stihiiile lumii, iar nu după Hristos.»

Zice: Dacă v-ar fi cu puțință vouă – o, Colosenilor! – a fi și slugi ale lui Hristos, și ale stihiiilor lumii deodată, tot nu s-ar cuveni să vă înduplecați și să slujiți stihiiilor, ci doar lui Hristos s-ar cuveni a sluji. Dar acum, cînd înseși stihiiile și luările-aminte ale zilelor vă despart cu totul și vă depărtează de la Hristos, cu mult mai vîrtos se cuvine a nu le urma și a nu sluji lor! Iar luările-aminte ale zilelor nu au fost doar legiuri ale Elinilor, ci și ale Evreilor; și luările-aminte ale Elinilor și-au avut începutul de la filosofie, iar ale Evreilor de la *Lege*” (în înțelegerea la *Coloseni* 2:8).

Iar „luările-aminte elinești ale zilelor” sînt acele sărbători închinat „Naturii” pe care le țineau și le țin toți păgînii și – din păcate! – și noi, Creștinii, care ne folosim de prilejul praznicelor Bisericii pentru a cinsti fapăturile, iar nu pe Făcătorul lor. Astfel, Nașterea Domnului („Crăciunul”) este de fapt o sărbătoare a Soarelui, care începe să crească odată cu solstițiul de iarnă. La fel, Intrarea Domnului în Ierusalim („Floriile”) e începutul unei mari sărbători a „renașterii” făpturii, desăvîrșită odată cu Învierea (Paștele „oului cosmic”, vorba lui Eliade), o săptămînă mai tîrziu. Pogorîrea Sfîntului Duh („Rusali-

(23) Și s-a făcut în vremea aceea nu puțină tulburare pentru calea Domnului. (24) Căci un argintar, cu numele Dimitrie, care făcea biserici de argint Artemidei și da meșterilor săi nu puțin de lucru,

„[...] biserici de argint [...]”/ Poate chivoțele mici. Și vezi că pretutindenii slujirea de idoli se pricinuieste de la bani. Încă Dimitrie acesta tot pentru bani [se tulbură], nu pentru că păgînătatea le era în primejdie să piară, ci fiindcă nu mai aveau de aici încolo pricină de venit și de câștig.¹ Căci

ile”) ascunde vechea „Rosalia” romană, altă serbare a ierburilor. Cît despre „luările-aminte iudaice ale zilelor”, acestea au avut rostul lor pentru Iudei, pînă la înființarea Bisericii lui Hristos, odată cu pogorîrea Sfîntului Duh din ziua Cincizecimii, iar după aceea nu au mai fost decît urmări ale cinstirii *Legii* celei vechi ca idol, în locul lui Dumnezeu. Pe acestea s-a străduit Sfîntul Apostol Pavel, cu prețul pătimirilor lui, să le scoată din mintea Evreilor Creștini. Urme ale păzirii acestor obiceiuri avem și noi, Ortodocșii, de pildă jertfa mielului, animalul jertfit la ieșirea din Egipt, care a fost o închipuire a jertfei Mîntuitorului și a avut rost pentru Iudei, dar nu pentru ceibotezați din „neamuri”, căroră nu are de ce să le aducă aminte. Să însemnăm că însăși numirea, praznicului: „Paști”, arată că nu sîntem prea încredințați de învierea lui Hristos, și deci nici de a noastră, urarea „Paști fericit!”, în loc de: „Hristos a înviat!”, ajungînd acum aproape obștească. Tîlcuirea Pashei iudaice se află pe larg în tîlcuirea epistolei către Evrei. Acolo vedem că mielul îl însemna pe Hristos cel răstignit; că Egiptul trimitea cu gîndul la împărăția Satanei, din care se liberează cei aleși ai lui *Israil*, și așa mai departe. Nimic din acestea nu se află în jertfa mielului de Paști de la noi, pentru că nici nu trebuie. Căci, dacă ar fi fost nevoie de ele, am fi avut poruncă în *Sfintele Canoane*. Dar de ce să ne mai trebuiască aceste închipuiri, de vreme ce noi avem însuși lucrul, adică trupul dumnezeiesc-omenesc al lui Hristos, în Sfînta Taină a Împărtășaniei? Nu, noi nu ne mîntuim din mîncări, pentru noi „împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptatea, pacea și bucuria întru Duhul Sfînt!” (*Romani*, 14:17.) (n. n.)

¹ Într-adevăr, industria „talismanelor” și a amuletelor era, este și va fi una dintre cele mai bănoase. Este de neînchipuit cît de orbit e omul – și nu mă gîndesc acum decît la omul ortodox – care, după două mii de ani de la surparea „zeilor”, urmează același păgînism, aceeași închinare la făpturi, punîndu-și nădejdea în „puterile naturii” – ale dobitoacelor, ierburilor, metalelor și pietrelor. Și aceasta se vede la tot pasul: femei și bărbați care poartă inele, cercei și brățări din aur, argint și pietre prețioase. Acestea nu sînt numai podoabe, ci și „amulete”, căci – după mintea lor slabă – ei cred (chiar fără să-și dea seama) că acele metale și pietre închid într-însele „puteri” (sau „forțe”) care îi apără de boli, de vrăjmași și de reaua întîmplare. („Mistica” inelului și a medalionului străbate întreaga literatură „para-științifică” și vrăjitoarească din cărți, reviste și ziare. Așa avem, de pildă, romanul și filmul „Stăpînul inelelor”, în care aceasta se vede limpede, nemaifiind nevoie de nici o tîlcuire.) De multe ori, podoabele despre care vorbim înfățișează semnele planetelor, adică ale zodiacului astrologic, astrologia cunoscînd astăzi cea mai veselă înflorire din toate timpurile, cum vedem la orice oră în ziare, în cărți și la televi-

Dimitrie ştia că îi amăgeşte pe oameni făcînd biserici şi dumnezei de argint şi se temea să nu i se vadească reaua lui lucrare prin învăţătura cea adevărată a lui Pavel. Şi se temea ca într-un sfîrşit să nu piară însăşi biserica Artemidei din Efes, cu aceasta spunînd dinainte pieirea ei, care s-a şi făcut.¹

(25) i-a adunat pe aceştia şi pe cei care lucrau unele ca acestea, şi le-a zis: „Bărbaţilor, ştiţi că din acest meşteşug este cîştigul vostru. (26)

zor. Să mai pomenim de nebunia copilărească a „mărtişoarelor” – mici idolaşi panteişti făcuţi din te miri ce, de la aur şi argint, pînă la sticlă, plastic, tablă, fulgi de găină şi scoici – fără de care românul ortodox nu poate ţine Postul Mare. Cui să-i spui că 1 martie este sărbătoarea marelui diavol Mars, „părintele” Romanilor? – ziua aceasta însemnînd Anul Nou al Latinilor pînă la reforma calendarului făcută de Iulius Caesar, care a adăugat două luni în an: Ianuarie (a lui Ianus) şi Februarie, din pricini pe care nu am aici loc să le arăt. Şi nu numai atît: crucea însăşi purtată la gît de Creştini, icoanele şi iconiţele – pe care trebuie să le avem în casă şi asupra noastră pentru a ne aminti de Jertfa Mîntuitorului Hristos, de El, de Maica Sa şi de sfinţi – şi acestea au ajuns să fie văzute ca amulete şi talismane. Făcute din toate materialele pe care ţi le poţi închipui, ele sînt purtate peste tot, în toate formele şi oricum: astfel, găseşti insigne, brelocuri de pus la chei, fanioane de atîrnat în maşină purtînd chipul Maicii Domnului şi al Domnului Hristos; apoi, cruciuliţe cu ventuză de lipit pe parbriz, cruci de masă şi de perete, din lemn sau plastic, cruci împletite din lînă sau nailon, uneori metalizate. Departe de a pieri, idolatria – care se vede limpede numai din această înflorire a „artizanatului religios”, atît „tradiţional”, cît şi „Ortodox” – idolatria aşadar se învîrtoşează acum în sufletele noastre, într-o ultimă izbucnire, înainte ca Adevărul, adică Hristos În-suşi, să Se arate biruitor pentru veşnicie, odată cu sfîrşitul acestei lumi. (n. n.)

¹ Iată ce zice Cuviosul Nicodim Aghioritul despre marele templu din Efes al diavoliţei „Artemis”: „Căpiştea Artemidei a fost una din cele «şapte minuni ale lumii», care s-a zidit cu cheltuiala întregii Asii celei mici vreme de 200 de ani – precum zice Plinius. Şi era în lungime de 425 de picioare, iar în lăţime de 200; se întărea şi se rezema asupra a 127 de coloane, fiecare din ele avînd 60 de picioare înălţime, afierosite de un împărat (fiindcă în vremea aceea fiecare cetate se oblăduia de un ocîrmuitor care se numea «împărat»); şi fiecare dintr-însele era de multă cheltuială şi meşteşugită de meşteri prea-iscusiţi. Căpiştea aceasta s-a zidit de vestitul arhitect Ktisiphont sau Krisiphont şi de Me-tagheni, fiul lui. A fost arsă însă în ziua cînd s-a născut Alexandru cel Mare (anul 356 înainte de Hristos). Focul l-a pus un om prost [«simplu», «de rînd», n. n.], anume Erostrat, care, pedepsindu-se să mărturisească de unde s-a îndemnat a o arde, a răspuns că s-a îndemnat pentru ca să lase numele său nemuritor. De aceea, Asia, ca să zădărnicească scopul lui Erostrat, a dat hotărîre ca nimeni să nu cuteze a rosti numele acesta. Însă hotărîrea aceasta a deşteptat iscodirea oamenilor şi i-a făcut pe istorici a pomeni şi sus şi jos în istoriile lor numele lui Erostrat.” Dincolo de trufia lui Erostrat, nu putem trece cu vederea că arderea aceluia loc blestemat a fost lucrarea dumnezeiască. (n. n.)

Și vedeți și auziți că nu numai în Efes, ci în mai toată Asia, Pavel acesta, învățînd, a întors mult norod, zicînd că nu sînt dumnezei cei ce se fac de mîini. (27) Din aceasta, nu numai meseria noastră e în primejdie a fi defăimată, dar și biserica marii dumnezei Artemida e în primejdie a se socoti întru nimic, ba încă să se surpe și mărirea ei, pe care o cinstește toată Asia și lumea.”¹

„[...] știți că din acest meșteșug este cîștigul vostru [...]”/ A mărit primejdia, zicînd: Cu meșteșugul acesta ne primejduim să cădem în foamete! – deși cele zise erau de ajuns ca să-i aducă pe aceia spre dreapta-credință. Căci din acestea ar fi trebuit să înțeleagă așa: Dacă omul acesta are atîta putere încît să-i schimbe pe toți și să primejduiască cinstirile dumnezeilor, se cade a socoti cît de mare este Dumnezeuul lui! Și pretutindeni către meșteșug împinge cuvîntul, zicînd: „meseria noastră e în primejdie a fi defăimată”.

„[...] învățînd, a întors mult norod [...]”/ Nu cu sila, așa se cade a îndupleca norodul. „[...] zicînd că nu sînt dumnezei cei ce se fac de mîini.”/ Încă și aceasta ajunge că a zis, că nu sînt dumnezei aceia făcuți de mînă. Deci, dacă așa de lesne este vădită păgînatatea, apoi de mult trebuia să se mustre și să se vădească. Iar dacă [era] tare, atunci nu așa degrab urma să se ridice din mijloc.

(28) Și, auzind ei și umplîndu-se de mînie, strigau zicînd: „Mare este Artemida Efesenilor!” (29) Și s-a umplut toată cetatea de tulburare și s-au pornit toți într-un suflet la teatru, răpind împreună pe Machidonii Gaius și Aristarh, însoțitorii lui Pavel.

„[...] umplîndu-se de mînie, strigau zicînd: «Mare este Artemida Efesenilor!»”/ Mînia s-a făcut cînd au auzit de Artemida, dar și despre pierderea cîștigului, căci așa sînt năravurile celor proști: să se răpească și să se aprindă dintr-o pricină mică, de nimic. Și în fiecare cetate aveau dumnezei și așa se aflau, ca și cum, prin strigăt, le-ar fi ridicat și le-ar fi cres-

¹ Iată ce zice Cuviosul Nicodim Aghioritul despre acestea: „Efesul a fost mitropolia Asiei celei mici și slujea mincinoasei zeițe Artemis, care avea în Efes și capiștea cea prea-mare și prea-frumoasă, fiind cinstită de toți Elinii și mai ales de Efeseni. De aceea, Efesul se numea «cetatea Artemidei» și a idolului ei «Diopet».” (n. n.)

cut acelora cinstea, ca risipind cele făcute împotriva lor. Așa strigau adeseori, temîndu-se să nu se stingă cinstea lor.¹

(30) Iar Pavel, voind să intre în mijlocul norodului, ucenicii nu l-au lăsat. (31) Încă și unii din mai-marii Asiei care îi erau prieteni, trimițînd la el, îl rugau să nu se dea pe sine în priveriște. (32) Deci unii strigau una, iar alții alta, căci adunarea era tulburată, iar cei mai mulți nu știau pentru ce s-au adunat acolo.

„[...] ucenicii nu l-au lăsat [...]”/ Nu-l lăsau să se dea pe sineși norodului celui fără de rînduială.² Așa îl iubeau pe el toți cei credincioși. Și Pavel încă se pleca lor, căci nu era prigonitor.

¹ Strigătul este o lucrare magică, arătînd credința în cuvîntul rostit a omului înșelat. Gîndirea idolatră, vrăjitoarească, își închipuie că vorba rostită de om este ziditoare, că ea poate „crea realitatea”. Acest lucru arată în chip limpede trufia satanică a omului căzut, care vrea să-și vadă împlinită numaidecît propria lui voință, potrivit aceleia a lui Dumnezeu. Prin strigăt, omul își închipuie în chip magic că are cuvînt ziditor, asemenea Celui care pe toate le-a făcut cu Cuvîntul Său, zicînd doar: „Să fie!” Orbit de mîndria care îi ia mințile, omul uită că acel Cuvînt care a adus lumea întru ființă nu este un sunet, o mișcare a aerului avînd un înțeles, așa cum e cuvîntul omenesc, ci una din Persoanele Dumnezeirii, pricina („logosul”, „rațiunea”) de a fi a întregii lumi văzute și nevăzute. De aceea, toate răzvrătirile („revoluțiile”) sînt întîi de toate antihristice: ele încep negreșit cu strigătele mulțimii, care cere într-un glas: Aceasta să fie ca mine! Nu are nici o însemnătate ce anume crede gloata că vrea în acea clipă, ci doar faptul în sine că doarește ca nălucirile ei să capete chip și trup de îndată. Idolatria tuturor timpurilor – care nu e decît Umanism, cinstea a omului – s-a sprijinit și se sprijină pe strigătele gloatei: „Trăiască Baal și împăratul, fiul lui!”, „Trăiască Ammon-Ra și Faraonul, fiul lui!”, „Trăiască Zeus și Chesarul, fiul lui!”, „Trăiască Regele și Patria!” – aceasta fiind ipostasată în femeie, un fel de „soție” (vorba ceea, „mistică”, a Regelui); în sfîrșit: „Trăiască Rațiunea și fiul ei, omul!” De aceea strigă aici așa și Efesenii: „Trăiască Artemida noastră și preotesele ei!” (n. n.)

² Pavel își închipuia că poate stăpîni cu cuvîntul gloata dezlănțuită, fiara cea cu o mie de capete. Și aici se vede firea lui de luptător în arenă, pricină pentru care și povestește întîmplările din Efes zicînd așa: „Dacă m-am luptat cu fiarele în Efes, ce folos îmi este?” (I Corinteni 15:32). Stih pe care Teofilact îl filcuiește astfel: „Eu – zice – m-am luptat cu fiare, și nu cu oameni, într-atît de răi și de sălbatici erau. Dar, cu toate că Dumnezeu m-a slobozit de vrăjmășia lor, ce folos îmi este mie că am suferit acestea, dacă nu este înviere? Iar «luptă cu fiarele» numește lupta pe care a avut-o în Efes cu Evreii și cu argintarul Dimitrie. Căci ce osebire aveau aceia de fiare? Negreșit, nici una!”

„[...] iar cei mai mulți nu știau pentru ce s-au adunat acolo”/ Căci așa este mulțimea, așa prost urmează, ca focul cînd cade asupra materiei.¹

(33) Iar din norod l-au scos pe Alexandru, punîndu-l înaintea Iudeii. Iar el, făcînd semn cu mîna, voia să răspundă norodului. (34) Și, cunoscînd ei că este Iudeu, într-un glas au strigat toți aproape două ceasuri: „Mare este Artemida Efesenilor!”

Pentru ce voia să răspundă Alexandru? Au doară el fusese defăimat? Făcea aceasta ca să afle vreme îndemînatică pentru a le răsturna pe toate și a atrage mînia norodului.²

În urma unor răzmerițe sălbatice ca aceea din Efes, Apostolul avea să le scrie Tesalonicenilor: „De aceea fraților, rugați-vă pentru noi, ca să curgă și să se slăvească cuvîntul Domnului ca și la voi, ca să ne izbăvim de oamenii cei necuviincioși și răi. Căci credința nu este a tuturor” (2 *Tesaloniceni* 3:1, 2). Stihuri pe care același Teofilact le tîlcuiește astfel: „Aici, Pavel vorbește despre cei ce grăiau împotriva propovăduirii și a dogmelor evangheliei – cum erau faurul Alexandru, argintarul Dimitrie și toți ceilalți ca ei – căci pe aceștia îi arată Pavel umbrît cînd zice «că nu este a tuturor credința». Adică: Nu toți cred în evanghelie, ci numai cei vrednici – cum ar zice cineva, de pildă, că nu este al tuturor oamenilor a se face ostași împărătești, ci doar al acelor care sînt iscusiți spre aceasta” (în tîlcuirea la epistolele lui Pavel). (n. n.)

¹ Vorbînd despre tulburările și primejdiile stîrnite asupra lui Pavel de arămarul Alexandru (vezi 2 *Timotei* 4:14) (care e chiar acest Alexandru, care le va vorbi mai jos Iudeilor), Teodorit zice că nu e nimic de mirare, căci însușirea celor ce viețuiesc din lucrarea mîinilor este a întărita noroadelor. Iar noi putem adăuga că așa au început revoluțiile, care – toate! – sînt antihristice: nu de la țărani, ci de la meșteșugari, calfe și ucenici, de la acel „proletariat” căruia Marx îi cerea să se unească pentru a porni marele foc al „revoluției mondiale”. (n. n.)

² Norod care a strigat vreme de două ceasuri, cei mai mulți neștiind nici pentru ce se adunaseră acolo: este o scenă obișnuită de „linșaj”, cînd fiara cu o mie de capete, între care nici unul bun, anarhia „populară”, vrea „să facă dreptate”, dorind de fapt să ucidă la adăpostul anonimatului. Aici e miezul democrației, acel război civil necurmat, care, din cînd în cînd, are nevoie de ceva sînge pentru a se re-însufleți. Dar nu mereu: în cea mai mare parte a timpului, acest război e numai unul de vorbe, în care împotrivnicii seucid sufletește, prinzînd cîte un „șap de ispășire” și defăimîndu-l pînă îl nimicesc ca „persoană publică”. Iar mijlocul prin care se face aceasta e acum clevetirea prin presă, noua „ghilotină” care îi execută pe „tulburători”. Pe Apostoli, și mai cu seamă pe Pavel, democrația elină voia să îl rupă în bucăți în chip trupesc, într-atît era de supărați acei păgîni că le este defăimată libertatea de a trăi în cele mai de jos patimi. (n. n.)

(35) Iar logofătul¹, așezînd (potolînd) mulțimea, a zis: „Bărbați Efesenii, cine este omul care să nu știe că cetatea Efesenilor este purtătoarea de grijă a bisericii Artemidei, dumnezeiței celei mari, și a lui Diopet? (36) Deci, acestea fiind mai presus de orice îndoială, se cuvine să vă astîmpărați și să nu faceți nimic cu obraznicie.

Bine și cu mustrare răspunde gramaticul. Și nu a zis: Cine este care să n-o știe pe Artemida? – ci: „care să nu știe că cetatea Efesenilor este purtătoarea de grijă a bisericii Artemidei, dumnezeiței celei mari, și a lui Diopet? Deci, acestea fiind mai presus de orice îndoială, se cuvine să vă astîmpărați și să nu faceți nimic cu obraznicie.” Deci – zice – pentru ce rîvniți ca și cum acestea ar fi nearătate? – vrînd să facă „buna lor credință” pricină a liniștirii. Și „Diopet” îl numește pe idolul Atenei, care socoteau că se coborîse de sus, de la Zeus, și nu de la oameni, precum băsmesc Elinii spre înspăimîntarea celor proști.

(37) Căci i-ați adus pe bărbații aceștia, care nu sînt nici furi de cele sfinte, nici n-o hulesc pe dumnezeița voastră. (38) Iar dacă Dimitrie și meșterii împreună cu el au vreun cuvînt cu cineva, sînt judecători și dregători ca să se pîrască unii pe alții. (39) Iar dacă pentru altceva cercați, se va dezlega întru adunarea cea legiuită. (40) Căci ne primejduim să fim învinuiți de zarvă pentru ziua de azi, fiindcă nici o pricină nu este pentru care am putea să dăm seama de tulburarea aceasta.” (41) Și, zicînd acestea, a slobozit adunarea.

Încet, îi atinge pe dînșii, arătînd că făceau [zarvă] cu obraznicie, și că nu se cădea să facă adunare de obște pentru învinuiri osebite și din parte.

¹ Gramaticul, scriitorul de acte. (n. n.)

CAPITOLUL XX

(1) Iar după ce a încetat gîlceava, Pavel, chemîndu-i pe ucenici și închinîndu-se lor, a ieșit să meargă în Machidonia. (2) Și, trecînd prin acele părți și mîngîindu-i pe ei cu multe cuvinte, a sosit în Elada. (3) Și a stat acolo trei luni. Dar, făcîndu-se vicleșug asupra lui de către Iudei, voia să se suie în Siria, și și-a făcut socoteala să se întoarcă prin Machidonia. (4) Și mergeau împreună cu el pînă în Asia Sosipatru Verianul, Tesalonicenii Aristarh și Secundus, Gaius Dervianul și Timotei; iar din Asia: Tihic și Trofim. (5) Aceștia, mergînd înainte, ne-au așteptat în Troada. (6) Iar noi, după zilele Azimelor, am mers pe apă de la Filipi, și în cinci zile am venit la ei în Troada, unde am zăbovit șapte zile.

„[...] mîngîindu-i pe ei cu multe cuvinte [...]”/ Căci de multă mîngîiere aveau trebuință după tulburarea aceea.¹

(7) Iar întru una din sîmbete, adunați fiind ucenicii să frîngă pîinea, Pavel vorbea cu dînșii, vrînd să purceadă a doua zi, și a lungit

¹ Dar Pavel nu a încetat să le poarte de grijă Efesenilor, și pentru aceea le-a și scris o epistolă osebită, tocmai pentru că – precum zice Sfîntul Nicodim Aghioritul – „Efesul era așa de mult datat la religia Artemidei și a celorlalți demoni”. De aceea l-a și lăsat acolo învățător și arhiereu pe Timotei. Și nu numai Pavel a purtat grijă de Efeseni, ci și Ioan Teologul, precum arată același Sfînt Nicodim, care zice: „În Efes petrecea cea mai multă vreme Evanghelistul Ioan, care s-a și săvîrșit acolo. [...] Căci ia aminte că dumnezeiescul Hrisostom, și ucenicul său Teodorit și Teofilact zic toți trei într-o unire că Evanghelistul Ioan s-a săvîrșit, adică a adormit și a murit în Efes. Încă și Policarp, episcopul Smirnei (sau – după alții – al Efesului), în scrisoarea către Victor, episcopul Romei, mărturisește și el aceasta, zicînd: «Și în Asia Mică mari stihii au adormit. Filip a adormit în Ieropoli [...] Încă și Ioan, cel ce a căzut pe pieptul lui Iisus, [...] acest martor și învățător a adormit în Efes.» Iar Nichifor Vleimid zice, în orația ce-i face, că Evanghelistul Ioan «s-a înălțat» sau «s-a schimbat», fiindcă, scuturînd îndată stricăciunea, s-a făcut nestricat și acum viază. Însă «schimbarea» aceasta se socotește ca moarte și ca adormire, astfel împlinindu-se amîndouă cuvintele *Evangheliei* despre aceasta, adică: «și nu a zis Iisus despre el că nu va muri» și: «De va rămîne acesta pînă ce voi veni, ce-ți pasă ție?» (Ioan 21:22)” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

cuvîntul lui pînă la miezul nopții. (8) Și în foișorul unde erau adunați erau lumini multe.

„Iar întru una din sîmbete [...]”/ Duminică era atunci și praznicul a cincizeci de zile. „[...] adunați fiind ucenicii să frîngă pîinea, Pavel vorbea cu dînșii [...] și a lungit cuvîntul lui pînă la miezul nopții”/ Și nici noaptea nu tăcea, ci mai ales atunci vorbea, fiind liniște. Și vezi că vorbea multe chiar întru însăși vremea cinei.

(9) Și, pe cînd Pavel vorbea de multe, un tînăr cu numele Eutihie, șezînd întru o fereastră, a fost cuprins de un somn greu și, plecîndu-se de somn, a căzut jos din rîndul al treilea al casei de sus, și l-au luat mort.

A tulburat praznicul diavolul, surpîndu-l pe ascultător cu somnul. Și acela ședea în fereastră fără de vreme, fiind tîrziu noaptea, atît de mare dorire și dragoste avea să asculte. Și lucrul cel minunat e că, tînăr fiind, nu era trîndav; căci nu din trîndăvie a dormitat, ci din nevoia firii. Și, fiind împresurat de somn, nu s-a depărtat și nu s-a temut de primejdie ca să nu cadă.

(10) Iar Pavel, coborîndu-se, s-a plecat peste el și, luîndu-l în brațe, a zis: „Nu vă tulburați, căci sufletul lui este într-însul.” (11) Și – suindu-se, și frîngînd pîne și mîncînd – a vorbit cu ei mult pînă la ziuă, și așa a plecat. (12) Iar pe tînăr l-au adus viu și nu puțin s-au mîngîiat. (13) Iar noi, venînd la corabie, am mers la Asson, ca să-l luăm de acolo pe Pavel.

„[...] căci sufletul lui este într-însul.”/ Nu a zis: Va învia, eu îl voi scula pe el din moarte! Vezi lipsa de mîndrie și smerenia lui și așezarea cea mîngîietoare a sufletului lui.

Pentru că așa era rînduit, vrînd el să meargă pe uscat pedestru. (14) Și, dacă s-a întîlnit cu noi la Asson, luîndu-l cu noi, am venit la Mitilene. (15) Și de acolo, înotînd cu corabia, am sosit a doua zi în preajma Hiosului. Iar în ziua următoare, am ajuns în Samos și, după ce am rămas în Troghilion, a doua zi am venit la Milet.

„[...] vrînd el să meargă pe uscat pedestru.”/ Adică, poruncindu-le aceloră călătoria mai ușoară, iar pe cea ostenitoare alegînd-o el, a mers pedestru. Astfel, a iconomisit și multe trebi, învățîndu-i totodată pe dînșii și deprinzîndu-i să se despartă de dînsul.

(16) Căci Pavel socotise să treacă Efesul, ca să nu i se facă să zăbovească în Asia, grăbindu-se să fie, de ar fi putut, la Ierusalim în ziua praznicului a cincizeci de zile.

Vezi-l pe dînsul și poftind și sîrguindu-se, dar de multe ori nedobîndind [ceea ce voia], ca să nu-l socotim că era mai presus de firea omească. Fiindcă acei sfinți și mari bărbați se împărtășeau de aceeași fire cu noi, iar de voire nu¹. Pentru aceea și aveau mult dar.

(17) Și, trimițînd din Milet la Efes, i-a chemat la sine pe presviterii Bisericii. (18) Iar dacă aceia au venit la el, le-a zis: „Voi știți cum m-am purtat cu voi în toată vremea, din ziua cea dintîi cînd am venit în Asia, (19) slujind Domnului cu toată smerenia și cu multe lacrimi și ispîte care mi s-au întîmplat întru vicleșugurile Iudeilor. (20) Cum nimic nu m-am ferit să vă vestesc și să vă învăț cele de folos – și înaintea norodului, și prin case – (21) mărturisind și Iudeilor, și Elinilor pocăința cea către Dumnezeu și credința în Domnul nostru Iisus.

„[...] cu toată smerenia [...]”/ Nu doar cu smerenie, ci cu *toată*. Căci multe sînt felurile smereniei: în cuvînt, în lucru, înaintea stăpînitorilor, înaintea celor stăpîniți.

„[...] i-a chemat la sine pe presviterii Bisericii.”/ Fiindcă cei mulți nu știu obiceiul, mai ales al Testamentului celui nou, de a-i numi episcopi pe „presviteri” și pe presviteri „episcopi”, s-a însemnat aceasta și aici, și în epistola către Tit și încă în aceea către Filipeni. Și vom ști aceasta dacă vom vrea să culegem și din întîia epistolă către Timotei. Deci de aici, din *Fapte*, se poate să ne încredințăm de aceasta. Căci scrie așa: „Și, trimițînd din Milet la Efes, i-a chemat la sine pe presviterii Bisericii”, nu pe „epis-

¹ Căci voirea noastră e stricăță, ca una ce se împotrivește voinței lui Dumnezeu, iar ei voiau ceea ce voiește și Dumnezeu. (n. n.)

copi”; dar mai jos va adăuga: „întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi să păstoriți Biserica lui Dumnezeu”. Iar în epistola către Tit zice: „Și să așezi prin cetăți presviteri precum eu ți-am poruncit!” (*Tit* 1:5)¹, și în epistola către Filipeni: „Pavel și Timotei, robii lui Dumnezeu, celor ce sînt în Filipi împreună cu episcopii și diaconii [...]” (*Filipeni* 1:1).²

„Cum nimic nu m-am ferit să vă vestesc cele de folos [...]”/ Căci erau unele pe care nu li se cădea să le învețe și să le știe. Căci, așa cum a ascunde unele din cele de folos este lucru al zavistiei, tot astfel a le spune pe toate (pe care nu se cuvenea să le știe) este lucru al nebuniei. De aceea a adăugat: „dintru cele de folos”.

(22) Iar acum iată, legat fiind eu cu Duhul, merg la Ierusalim, neștiind cele ce mi se vor întîmpla acolo, (23) decît numai că Duhul Sfînt mărturisește prin cetăți că mă așteaptă legături și necazuri. (24) Ci de nici una nu bag seamă, nici nu-mi cinstesc sufletul, numai să săvîrșesc cu bucurie alergarea mea și slujba pe care am luat-o de la Domnul Iisus, de a mărturisi evanghelia darului lui Dumnezeu.

¹ Stih tălcut de Teofilact așa: „Prin «presviteri», îi înțelege aici pe episcopi – cum am zis și aiurea, după Hrisostom, Teofilact și Teodorit – fiindcă mai jos zice: «Însă episcopul trebuie a fi neprihănit» (stih 7)” (în tălcuirea la epistola către Tit). (n. n.)

² Stih pe marginea căruia Sfințitul Teofilact scrie așa: „Aici, îi numește «episcopi» pe presviteri și pe preoți, fiindcă nu era legiuit a se afla întru una și aceeași cetate mai mulți arhierei și episcopi. [La care Cuviosul Nicodim Aghioritul adaugă: «Canonul opt al întîiului sobor ecumenic oprește arătat a fi doi episcopi întru o cetate. Și canonul 35 al Sfinților Apostoli și cel de-al 20-lea al soborului al 6-lea ecumenic oprește aceasta. Și ia aminte că numirea «episcop» va să zică «pîndar»”, n. n.] Căci – urmează Teofilact – în vremea Apostolilor numirile episcopilor și presviterilor nu erau așa despărțite cum sînt acum, căci acum numai arhierei se numesc «episcopi», nu și preoții, iar atunci se numeau «episcopi» și preoții și diaconii. De aceea scria Pavel lui Timotei acestea: «Încredințează deplin diaconia ta» (în loc de: «slujba ta», adică: «vrednicia ta episcopască») (*2 Timotei* 4:5); și iarăși: «Nu te lenevi de darul ce este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie și prin punerea mîinilor presviterilor» (*1 Timotei* 4:14), adică prin mîinile episcopilor. Căci presviterii nu-i hirotoniseau pe episcopi, ci episcopii, după întîiul canon al Sfinților Apostoli, ce zice: «Episcopul să se hirotonească de doi sau trei episcopi.» Ci, dimpotrivă, presviterii și preoții se numeau în vremea aceea «episcopi» fiindcă «pîndeau», adică priveau norodul, ca să-i curățească și să-i lumineze pe cei ce aveau trebuință.” (n. n.)

„[...] legat fiind eu cu Duhul [...]”/ Înțelegerea acestui cuvînt este așa: Merg la Ierusalim mai-nainte cunoscînd prin Duhul cele ce vor fi, și așa mă duc ca și cum aș fi legat. Apoi – ca să nu socotească cineva că vorbește de vreo legătură sau nevoie [care îl silea], ci că se duce de voia sa – zice: „Duhul Sfînt mărturisește prin cetăți că mă așteaptă legături și necazuri.” Și ni se cuvine a însemna că Proorocii nu le știau pe toate, ci doar cîte le arăta lor Duhul Sfînt. Căci, iată, Pavel spune mai-nainte ca un prooroc tot ce avea să i se întîmple și cele despre cei rău-credincioși și eretici care aveau să se facă între dînșii [între episcopi, vezi stihurile de mai jos, n. n.], dar zice că nu știe un lucru: care va fi sfîrșitul acestora. Căci, pe toate arătîndu-le lui Domnul, numai unul a ascuns de dînsul, adică ce i se va întîmpla după legăturile și necazurile acelea, ca nu cumva, înălțîndu-se și știind că negreșit va dobîndi [izbăvirea de ispite], să cadă prin mîndrie. Ci Duhul a lăsat ca lucrul să fie cu îndoială, ca, temîndu-se de neputința trupului, să se roage lui Dumnezeu a fi mîntuit din acelea. Deci acest cuvînt: „mă așteaptă legături și necazuri”, zice așa: Știu că vor fi ispite, dar nu știu în ce fel! – lucru care îi era mai greu. Dar pentru ce te duci, dacă te așteaptă necazuri și legături? Pentru aceasta, ca să fii legat pentru Hristos, ca să mor pentru Dînsul!¹

(25) Și acum, iată, eu știu că voi, toți pe la care am trecut propovăduind împărăția lui Dumnezeu, nu veți mai vedea fața mea. (26) Pentru aceea vă mărturisesc în ziua de astăzi că sînt curat de sîngele tuturor. (27) Căci nu m-am ferit să vă vestesc tot sfatul lui Dumnezeu.

„[...] sînt curat de sîngele tuturor.”/ Curat sînt eu – zice – de sîngele tuturor, dacă, dormitînd, veți fi omorîți de ucigașul sufletelor. Pentru că eu am făcut lucrul Domnului, „căci nu m-am ferit – zice – să vă vestesc tot sfatul lui Dumnezeu.” Deci dar, cel ce nu grăiește este vinovat de sîngele fratelui, adică de junghierea lui [de către diavolul]. Și Pavel pare că se îndreptează și se face nevinovat, dar de fapt îi înfricoșează pe aceia [ca să ia aminte la ei și la turma lor cea cuvîntătoare, cum zice mai departe, n. n.].

¹ Căci nici nu mai trăia el, ci Hristos întru sine, precum le scrie Galatenilor (*Galateni* 2:20). (n. n.)

(28) Drept aceea, luați aminte de voi și de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu sîngele Său!

„Drept aceea, luați aminte de voi și de toată turma [...]”/ Fiindcă nu aduce cîștig [păstorilor] a-i îndrepta și a-i face buni numai pe alții – căci zice: „[...] ca nu cumva, propovăduind altora, să mă fac eu însumi netrebnic” (1 Corinteni 9:27)¹ – dar nici a se griji numai de ei și de a lor mîntuire, căci unul ca acesta este iubitor de sine și caută numai al său folos, fiind asemenea celui care și-a îngropat talantul. Deci zice: Luați aminte

¹ Stih pe care tot Teofilact îl tâlcuiește așa: „Cu aceste cuvinte, Apostolul îi face pe Creștini să fie mai cu luare aminte. Și zice: Căci – dacă mie nu-mi este îndestul spre mîntuire a fi propovăduitor și învățător al lumii, de nu mă voi arăta neprins și neprihănit în toate – cum vă veți mîntui doar cu credința, voi, care sînteți biruiți de aftea și aftea patimi?” La care Cuviosul Nicodim Aghioritul adaugă: „Din aceste cuvinte ale Apostolului, învățăm că niciodată nu trebuie a se bizui cineva, ci totdeauna se cuvine a se teme, ca nu cumva să cadă din darul rămîinerii întru bine și să se facă netrebnic, adică să se osîndească. Căci – dacă Pavel se teme de aceasta, Pavel, cel ce s-a suit pînă la al treilea cer și a auzit graiuri negrăite! – cu cît mai mult și mai fără măsură se cuvine a ne teme de aceasta noi, cei ce ne tăvălim în patimi și care, precum luna, ne schimbăm și ne prefacem în fiecare clipă? Vezi și subînsemnarea zicerii: «Cu frică și cu cutremur lucrați mîntuirea voastră!» (Filipeni 2:12). Zice și marele Macarie: «Și chiar cînd vreun suflet ia darul [adică un suflet sfînt, n. n.], și atunci este nevoie de multă pricepere și deslușire, pe care Însuși Domnul le dă sufletului celui ce le cere de la El, ca să slujească Lui cu bună-plăcere întru duhul pe care îl ia, pentru a nu se birui de răutate întru nimic și a nu greși din neștiință și din netemere și a nu se abate din pricina lenevirii. [...] Căci, pedeapsă, moarte și plîngere va fi unui astfel de suflet. Despre aceasta zice și Sfîntul Apostol: ‘nu cumva, propovăduind altora, să mă fac eu însumi netrebnic’. Vezi, Apostol al lui Dumnezeu fiind, și ce frică are?» (cuvîntul 15, capitolul VI). Și, în altă parte, același Macarie zice că semnul Creștinismului este acesta: dacă cineva e plăcut lui Dumnezeu, să se ascundă de oameni; și, avînd toate vistieriile Împăratului, se cuvine a le ascunde și totdeauna a zice: Nu sînt ale mele, căci eu sînt sărac! Altul mi le-a dat și le ia de la mine cînd voiește. Iar dacă vreunul zice: Sînt bogat, ajunge, am cîștigat, nu mai am trebuință! – acela nu este Creștin, ci vas al rătăcirii și al diavolului. [...] Căci, cei ce au înfocarea și iubirea către Dumnezeu nebiruită, cu cît se sîrguiesc a spori și a mai aduna, cu atît se socotesc pe sine săraci, și lipsiți și nimic avînd, zicînd așa: Nu sînt vrednic ca soarele să strălucească peste mine! Și aceasta e smerenia» (cuvîntul 15, capitolul 37).” De unde vedem încă o dată acest lucru lesne de înțeles: că frica de păcat, și deci de Dumnezeu, este începutul înțelepciunii, cum zic înțelepții lui Dumnezeu (de pildă, Si-rah, la capitolul 1, stih 14). (n. n.)

de voi nu pentru că mîntuirea voastră ar fi mai cinstită decît aceea a turmei, ci pentru că, atunci cînd luăm aminte de noi, și turma se folosește.

„[...] întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi [...]”/ De la Duhul aveți hirotonia! – zice. Și se cuvine a însemna că aici îi numește „episcopi” pe cei numiți mai înapoi „presviteri”, pentru că și presviterii [preoții, n. n.] au nevoie să privească peste turmele cele cuvîntătoare ale Bisericii dacă nu cumva cineva este bolnav cu credința, dacă nu cumva cineva flămînzește sau însetează sau are trebuință de muștrare și de întoarcere, după cuvîntul ce zice: „Muștră, ceartă, mîngîie!” (2 *Timotei* 4:2)¹. Sau, aici vorbește chiar de episcopi.

„[...] pe care a cîștigat-o cu sîngele Său.”/ Zice: primejdia nu este pentru lucruri mici, dacă Acela nu Și-a cruțat sîngele Său. Căci, ca să-i împace pe vrăjmași, și sîngele Și l-a vărsat, iar tu nici după ce s-au făcut prieteni² nu poți să-i oprești și să-i înfrîngi.

(29) Căci eu știu aceasta: că, după ducerea mea, vor intra între voi lupi grei, care nu vor cruța turma. (30) Și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați grăind îndărătnicii, ca să-i tragă pe ucenici după dîșii. (31) Drept aceea, privegheați, aducîndu-vă aminte că, vreme de trei ani, n-am încetat noaptea și ziua să vă învăț, cu lacrimi, pe fiecare dintre voi.

¹ Stih pe care Sfințitul Teofilact îl tâlcuiește așa: „Zice: Muștră! – cînd vezi că e vreme de muștrare, adică atunci cînd, cercetînd, vei afla că a păcătuit Creștinul sau că are să păcătuiască. Atunci, nu te sfii, muștră-l! Iar mai înainte de a cerceta, să nu muștri! [Apoi], după ce-l vei muștra și-i vei dovedi Creștinului că a păcătuit, ceartă-l! – adică dă-i canonul potrivit și lucrarea de căință pentru păcatul lui. [Iar] certarea și canonicarea pe care o va da păcătosului arhierul și dascălul se aseamănă cu tăierea rănii folosită de doctori, iar mîngîierea se aseamănă cu plasturele cel dulce și alinat care se pune de doctor asupra rănii după tăierea ei. Deci și tu – o, Timotei! – pune plasturele cel moale și dulce al mîngîierii asupra rănii celei tăiate a păcătosului, ca nu cumva tăierea, adică certarea, să-l arunce pe păcătosul cel rănit în deznădăjduire, pricinuindu-i dureri cumplite.” Tîlcuire la care Nicodim Aghioritul adaugă: „Așa zice și Teodorit: «Aceasta o fac și doctorii cei înțelepți, care, mai întîi, taie patima cea ascunsă și folosesc buruienile cele aspre și doctoriile iuți, iar apoi le pun deasupra pe cele blînde. Deci muștrarea se potrivește cu tăierea, cercetarea cu doctoriile cele aspre, iar mîngîierea cu cele blînde.»” (n. n.)

² Vrăjmași fiind înainte oamenii cu Dumnezeu și cu Sfinții Îngeri, cum s-a arătat în nota stihului 4, capitolul 1. Iar aceștia s-au împăcat prin jertfa de sînge a lui Hristos, taină înfricoșată care a făcut cu puțință mîntuirea credincioșilor, adică a Bisericii. (Iar de ce a fost nevoie de această jertfă, vezi în tîlcuirea lui Teofilact a epistolei către Evrei.) (n. n.)

Îndoit este răul. Și că el nu va mai fi de față, și că alții li se vor pune asupră. Și cel mai greu – zice – e că vor fi „dintru voi înșivă”. Căci foarte greu este când se află și război între ei [între păstorii turmei creștine, n. n.].

„[...] ca să-i tragă pe ucenici după dînșii.”/ Pentru că scopul ereticilor nu e să câștige norod Domnului, ci ei se sîrguiesc a-și câștiga loruși, ca să se fălească cu ucenicii ce le poartă numele, precum de la Mani, „Maniheii”; de la Arie, „arieni” și celelalte feluri de eresuri la fel. Aceasta este „a-i trage pe ucenici după dînșii”. Pentru aceasta, Pavel îi înfrînge dinainte, muștrîndu-i și astupîndu-le gura celor ce ziceau: „Eu sînt al lui Pavel, eu al lui Apollo iar eu al lui Kifa!” (1 Corinteni 1:12).¹

(32) Și acum, fraților, vă încredințez lui Dumnezeu și cuvîntului darului Său, cel ce poate să vă zidească și să vă dea moștenire între toți cei sfințiți. (33) Argintul, sau aurul sau haina nimănui n-am poftit; (34) voi înșivă știți că trebuințelor mele și ale celor ce erau cu mine au lucrat mîinile acestea.

De la sfătuire, sfîrșește întru rugăciune. Căci – de vreme ce i-a înfricoșat pe dînșii foarte, ca să nu-i rănească de tot – vezi mîngîierea: „Și acum – zice – vă încredințez lui Dumnezeu și cuvîntului darului Său.” Și nu zice că nu a luat argint și aur, ci că nici nu le-a poftit. Iar cea de sfîrșit este și mai mare: „Voi înșivă – zice – știți că trebuințelor mele și ale celor ce erau cu mine au lucrat mîinile acestea.” Căci adevărata milostenie este ca dintru ale sale osteneli să dea cineva celor lipsiți. Și vezi cum lucra omul cu sîrguință, vorbind noaptea și ziua.

¹ Stih pe care Teofilact îl lămurește așa: „Apostolul face aceasta ca să arate Corintenilor că – dacă este rău și sub vinovăție ca cineva să zică: «eu sînt al lui Pavel, sau al lui Apollo sau al lui Kifa» – cu cît este mai rău a zice că sînt ai altor învățători, fățarnici și mincinoși” (în tîlcuirea la 1 Corinteni).

Pavel a scris tuturor bisericilor să se păzească de apostolii și învățătorii mincinoși, cunoscînd dinainte, întru Duhul, că Biserica lui Hristos va fi tot mai bîntuită de eresuri, născute din trufia povătuitorilor. Pentru aceasta le zicea presviterilor Efesului: „Știu că, după ducerea mea, vor intra lupi grei între voi, necruțînd turma” (Fapte 23:29). Iar către episcopul Efesului, Timotei, scria așa: „Căci va fi vremea când nu vor mai suferi învățătura cea sănătoasă, ci își vor grămădi învățători după poftele lor, scărpinîndu-și auzul [chiar așa! – n. n.], și își vor întoarce auzul de la adevăr, abătîndu-se către basme” (2 Timotei 4:3). Stihuri care sînt proorocie dumnezeiască pînă în ziua de azi. (n. n.)

(35) Toate vi le-am arătat; căci, ostenindu-vă astfel se cade să ajutați celor slabi, aducându-vă aminte de cuvîntul Domnului Iisus, căci El a zis: «Mai fericit este a da decît a lua!»¹

Nu puteți să alergați la neștiință, căci v-am arătat vouă prin fapte că ostenindu-vă se cade să lucrați, aducându-vă aminte de cuvîntul Domnului Iisus, că „mai fericit este a da decît a lua!”. Și unde l-a zis? Poate că l-a dat Apostolilor, sau este arătat din cele ce ar fi putut fi socotite de oricine.¹ Și o treaptă este a le arunca pe ale sale; a doua, a-și ajuta luiși; a treia, și altora; a patra, să nu ia, avînd stăpînire a lua pentru propovăduire. Și n-a zis că a lua este lucru rău, ci că e mai bine a nu lua.²

(36) Și, zicînd acestea, plecîndu-și genunchii, s-a rugat împreună cu toți. (37) Și multă plîngere i-a cuprins pe toți și, căzînd pe grumazul lui Pavel, îl sărutau, (38) cuprinși de jale mai ales pentru cuvîntul pe care îl spusese, că n-au să mai vadă fața lui. Și îl petrecură la corabie.

Ni se cuvine a însemna că acela ce se desparte de cineva, cînd își ia ziua bună, se cade să facă rugăciune și plecare de genunchi împreună cu toți cei de față, și așa să porceadă și să se ducă. Și, zicînd acest cuvînt: „căzînd pe grumazul lui Pavel”, arată așezarea și dragostea pe care o aveau către dînsul. Căci cei ce se îmbrățișau cu îmbrățișarea de pe urmă primiseră multă dragoste și iubire din grăirea către norod.

¹ În tîlcuirea la epistolele lui Pavel, Sfințitul Teofilact zice că Apostolul a auzit cuvîntul acesta aievea și fără mijlocire chiar de la învățătorul său Hristos, adică prin descoperire și prin insuflare dumnezeiască. (n. n.)

² Pavel îi îndeamnă pe Creștini să lucreze pentru a-i ajuta pe cei sărmani și în multe locuri din epistole, arătîndu-le că mai mult se folosește cel ce dă milostenie decît cel care o primește. Iar Sfințitul Teofilact tîlcuieste aceasta așa: „Zicerea «mai fericit [lucru] este a da decît a lua» nu e lepădare desăvîrșită de a lua ceva, ci este o asemănare ce arată numai că este mai bine a da decît a lua. Precum, de pildă, nu e oprit a nu avea omul argint pentru că are și aur, care este mai bun decît argintul, tot așa nu e oprit a lua omul milostenie pentru că nu poate da milostenie. Încă și în alt chip rînduiește Pavel să dea Creștinul milostenie, ca, pentru pricina milosteniei să lucreze lucru de mîna și, din lucrarea mîinilor sale să dea și celor ce nu au.” „Căci – adaugă Cuviosul Nicodim Aghioritul – și Pavel lua milostenie de la Filipeni pentru că nu avea chip a-și câștiga hrana, căci nu putea lucra, fiind în temniță și în legături; iar cînd se afla slobod de legături, atunci lucra și nu avea trebuință să ia milostenie de la alții” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel) (n. n.)

CAPITOLUL XXI

(1) Și, despărțindu-ne de ei, mergînd drept, am venit la Cos, și a doua zi la Rodos, iar de acolo la Patara. (2) Și, aflînd o corabie care mergea în Fenicia, ne-am suit și am purces. (3) Și, ivindu-se Ciprul și lăsîndu-l la stînga, mergeam spre Siria și ne-am coborît în Tir, căci acolo corabia avea să descarce povara.

Cu aceasta ce zice: „despărțindu-ne de ei”, arată graba pe care o aveau, și după cum se cuvenea, căci de aici nu le era cu putință să intre în mare. Dar ce este acel cuvînt: „mergînd drept”? E în loc de: „am trecut, nu am zăbovit într-o altă lucruri”. „Și, aflînd o corabie care mergea în Fenicia [...]”/ Poate aceia petreceau acolo, și ei, neaflînd corabie care să meargă în Chesaria, s-au dus în Fenicia. Încă și Ciprul și Siria le-au lăsat, căci acest cuvînt: „ivindu-se Ciprul și lăsîndu-l la stînga”, nu este adăugat fără rost, ci arată că nu se sîrguiau să vină nici în apropierea Siriei.

(4) Și, aflînd ucenici, am rămas acolo șapte zile. Aceștia îi ziceau lui Pavel, prin Duhul, să nu se suie la Ierusalim. (5) Și, cînd am împlinit zilele, ieșind, am mers, petrecîndu-ne toți, împreună cu mulțimea și cu copiii, pînă afară din cetate. Și, plecîndu-ne genunchii pe tărîm, ne-am rugat. (6) Și, închinîndu-ne unii altora, am intrat în corabie, iar aceia s-au întors la ale lor. (7) Iar noi, săvîrșind calea pe apă, de la Tir am venit la Ptolemaida și, închinîndu-ne fraților, am rămas la ei o zi.

„[...]” îi ziceau lui Pavel, prin Duhul [...]”/ Deci, dacă îi porunceau de la Duhul, pentru ce s-a împotrivit? Pentru că ei știau prin Duhul, dar nu îl sfătuiau prin Acesta; căci nu îi spuneau dinainte doar de primejdiile cele grele, ci și că nu se cuvine să se ducă la Ierusalim, pentru a-l cruța.¹

„Și, cînd am împlinit zilele [...]”/ „Zile” le numește pe acelea orînduite ale Azimelor. Și, după ce au împlinit zilele cele orînduite, au ieșit din

¹ Adică vorbeau din dragoste omenească, el fiind însă mînat de dragostea pentru Hristos. (n. n.)

Tir. Și vezi-mi te rog toate zilele după Azime. În Troada au venit în cinci zile, apoi au stat acolo șapte zile; deci s-au făcut douăsprezece zile. Apoi, [au fost] în Asson, în Mitilene, în preajma Hiosului, în Troghilion, în Samos și în Milet; optsprezece zile de toate. Apoi, în Cos, în Rodos, în Patara; douăzeci și una. Apoi, de acolo, în cinci zile la Tir; douăzeci și șase. Apoi, au stat acolo șapte; treizeci și trei. Apoi, în Ptolemaida una; treizeci și patru. Apoi, în Chesaria petrec mai mult decât în alte părți, pînă îi suie pe ei Proorocul Agav. Așa se împlinește praznicul a cincizeci de zile și acolo îl face Pavel.

(8) Iar a doua zi, ieșind cei ce erau cu Pavel, au venit în Chesaria. Și, intrînd în casa lui Filip binevestitorul, care era dintre cei șapte, am rămas la el. (9) Și acesta avea patru fiice fecioare, proorocițe.

Fetele erau ale lui Filip diaconul¹. Și însemnează că proorocițele acelea, fiicele lui, erau fecioare, păzind acest lucru din evlavie, și de aceea se învredniciseră de darul proorocii.² Căci, dacă nu le-ar fi fost acest lucru iubit [evlavia, n. n.], scriitorul nu ar mai fi adăugat că erau fecioare.

¹ Iar nu ale Apostolului Filip, din cei doisprezece. (n. n.)

² Fecioria este mare jertfă, care – după cum zice Sfîntul Ioan Gură de Aur – îi așază pe cei feciorelnici chiar deasupra Îngerilor, care nu au ispite trupești. De aceea, mari daruri se dau în schimbul ei, precum și acesta al proorocii. Așa zice și Cuviosul Nicodim Aghioritul: „Multe sînt binefacerile fecioriei. Ieronim zice că «fecioria este jertfă pentru Hristos și e asemenea viețuirii îngerești». Atanasie zice că «este bogăție necheltuită, cunună nevastă, lăcaș al lui Dumnezeu, petrecere a Sfîntului Duh, mîrgăritar neprețuit, biruință asupra iadului și asupra morții.» [...] Dumnezeuiescul Ignatie, în epistola către Tarsieni, le numește pe fecioare «preotese ale lui Hristos». Dumnezeuiescul Ambrozio îi numește pe bărbații feciorelnici «mucenici». Sfîntul Ciprian a numit fecioria «trandafir al Bisericii». Teologul Grigorie zice în stihurile sale că fecioarele urmează fecioria dumnezeieștii Treimi și că se numesc «fecioare» fiindcă aleargă la Fecioara și Maica lui Dumnezeu, pe aceea urmînd-o. Filip diaconul avea în casa sa patru fiice fecioare, care prooroceau, precum arată *Faptele* (capitolul 21). Apostolul Filip avea trei fiice, dintre care două fecioare (după Policrat). Prin îndemnarea lui Pavel, Sfînta Tecla a ales fecioria (după Ambrozio, în *Cartea despre feciorie*). Și Sfînta Ifigenia, cu îndemnarea Sfîntului Apostol Matei, a rămas întru feciorie (după Avdia). Sfînta Flavia – fiica lui Climent, sfetnicul Romei – s-a lipit de feciorie, cu îndemnarea Sfîntului Climent al Romei. Feciorelnicii și fecioarele se află sus, în muntele lui Dumnezeu, și urmează Mielului oriunde ar merge, după *Apocalipsă* (14:1). În stihurile sale, Teologul Grigorie zice că a văzut două femei împodobite îm-

(10) Și, zăbovind noi acolo mai multe zile, a coborât din Iudeea un prooroc cu numele Agav. (11) Și, venind el la noi, a luat brîul lui Pavel și, legîndu-și picioarele și mîinile, a zis: „Acestea zice Duhul Sfînt: «Pe bărbatul al căruia este acest brîu, așa îl vor lega Iudeii la Ierusalim și-l vor da în mîinile neamurilor.»”

Acest Agav era cel ce vestise foametea aceea de demult.¹ Iar lucrul cel greu era că aveau să-l dea în mîinile „neamurilor”. Și vezi că, după ce a auzit că are a pătimi nenumărate greutăți, atunci se sîrguiește. Iar Agav n-a zis că pe Pavel vor să-l lege, ca să nu se creadă că o zice din tocmeală [„întelegere”, n. n.], ci pe bărbatul al căruia era brîul acela.

(12) Și, dacă am auzit acestea, îl rugam – și noi, și localnicii – să nu se suie la Ierusalim. (13) Atunci a răspuns Pavel: „Ce faceți de plîngeți și-mi întristați inima? Căci eu sînt gata nu numai a fi legat, ci și a muri în Ierusalim pentru numele Domnului Iisus!” (14) Și, neputîndu-l îndupleca, am încetat, zicînd: „Voia Domnului să fie!”

„Ce faceți de plîngeți și-mi întristați inima?”/ Aceia plîngeau, iar el îi mîngîia, durîndu-l pentru lacrimile lor! Cel ce nu plîngea pentru ale sale ispite, [se întrista pentru ei]: Pentru voi – zice – mă întristez, nu pentru pătimirile mele [care mă așteaptă]. Căci, pentru Acela, și a muri voiesc. Iar dacă n-au putut să-l plece, au tăcut, cunoscînd că era voia lui Dumnezeu. Deci se cuvine a însemna că avem a-i ține de rău pe cei care opresc pe cineva să facă vreun lucru viteaz, chiar dacă aceia ar lăcrima. Căci asemenea lacrimi îl frîngeau și îi slăbeau tăria sufletului chiar și lui Pavel. Pentru aceea i-a împins pe ei deoparte.²

brățișîndu-l pe el, care erau Fecioria și Înțelepciunea, de vreme ce înțelepciunea este unită cu fecioria, iar cel ce dorește a ajunge înțelept trebuie să fie neînsurat și fecior ori feciorelnic. Iar Grigorie Nissis zice: «De aceea socotesc că și izvorul nestricăciunii, Însuși Domnul nostru Iisus Hristos, nu a intrat în lume prin nuntă, ca să arate prin chipul înomenirii această mare taină, anume că singură curăția este îndestulă a primi venirea lui Dumnezeu, care într-alt chip nu este cu putință a se isprăvi cu toată scumpătatea, fără numai de s-ar înstrăina cineva pe sine desăvîrșit de trupeștile patimi» (*Cuvînt despre feciorie*, capitolul II, tomul al III-lea)” (în tîlcuirea epistolelor lui Pavel). (n. n.)

¹ Vezi la capitolul 11:28. (n. n.)

² Așa făcuse și Mîntuitorul cu Petru, care voia să Îl oprească de la patimile cele mîntuitoare pentru omenire. Și a fost încă mult mai aspru, precum citim: „Și Petru, luîndu-L

- (15) *Iar după zilele acestea, gătindu-ne, ne-am suît la Ierusalim.*
 (16) *Și au venit împreună cu noi și dintre ucenicii din Chesaria, ducîndu-ne la un oarecare Cipriot Mnason, vechi ucenic, la care am fost găzduiți.* (17) *Și, sosind la Ierusalim, frații ne-au primit cu bucurie.* (18) *Iar a doua zi Pavel a mers cu noi la Iacov, și au venit acolo toți bătrînii.* (19) *Și, închinîndu-se lor, le povestea cu de-amănuntul cele făcute de Dumnezeu între „neamuri” prin slujba lui.*

Acest cuvînt, „gătindu-ne”, arată aceasta, adică: „luînd cele de trebuință pentru călătorie”.

„Iar a doua zi Pavel a mers cu noi la Iacov [...]”/ Acesta era „fratele Domnului”, episcop al Ierusalimului, bărbat mare și minunat.

„[...] le povestea cu de-amănuntul cele făcute de Dumnezeu între «neamuri» prin slujba lui [...]”/ Nu mărindu-se în deșert, ci vrînd să arate iubirea de oameni a lui Dumnezeu. „[...] prin slujba lui [...]”/ Adică prin propovăduirea cuvîntului evangheliei.

- (20) *Iar ei, auzind, Îl slăveau pe Domul, și i-au zis: „Vezi frate, cîte mii de Iudei au crezut, și toți sînt rîvnători Legii.* (21) *Și ei au înțeles despre tine că-i înveți despărțirea de Moisi pe toți Iudeii dintre «neamuri», zicîndu-le să nu-și taie împrejur fiii și să nu umble după obiceiuri.* (22) *Ce este deci? Cu adevărat, trebuie să se adune mulțime, căci vor auzi că ai venit.* (23) *Fă deci, ceea ce îți spunem:*

„Vezi frate, cîte mii de Iudei au crezut [...]”/ Miile acestea sînt din cei ce strigaseră: „Sîngele Lui asupra noastră și asupra fiilor noștri!” (Matei 27:25). Totuși, Iubitorul de oameni a primit la Sine și dintr-înșii, și din copiii lor, și i-a învrednicit de nenumărate bunătăți.¹

la o parte, a început să-L dojenească, zicîndu-I: «Fie-Ți milă de Tine să nu Ți se întîmple Ție aceasta!» Iar El, întorcîndu-Se, i-a zis lui Petru: «Mergi înapoia Mea, satano! Sminteală Îmi ești, căci nu cugești cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor!» (Matei 16:22, 23). (n. n.)

¹ Trecînd peste nebunia blestemului pe care chiar Iudeii și l-au adus deasupra capului, de care Sfîntul Ioan Hrisostom se miră scriind așa: „Uită-te și acum cît e de mare nebunia lor! Atît de mare e furia lor, atît de cumplită pofta lor cea rea, încît nu-i lasă

„Și ei au înțeles despre tine [...]”/ N-a zis: „au auzit”, ci: „așa au crezut și au învățat”.

Sînt la noi patru bărbați care au asupra lor o făgăduință. (24) Pe aceștia luîndu-i, curățește-te împreună cu ei și cheltuiește pentru ei ca să-și radă capul, și vor cunoaște toți că nimic nu este din cele ce au înțeles despre tine, [văzînd] că tu însuși umbli păzind Legea.

„Sînt la noi patru bărbați care au asupra lor o făgăduință.”/ Multe erau felurile „făgăduinței”: căci unii făgăduiau jertfe, alții bani, alții pe ei înșiși, iar alții un număr de zile arătate și hotărîte să nu bea vin și să nu-și tundă capul. Căci părul este semn de omorîre, el fiind mort și neprimind simțirea durerii.¹ Și obiceiul celor ce aveau făgăduințe era să-și radă capul după ce s-ar fi curățit, și așa, după șapte zile, să aducă prinos pentru sinele. Așa făcuse și Acvila², tunzîndu-și capul ca unul ce-L cinstea pe Dumnezeu. Întru acest fel erau și bărbații aceștia.

„Pe aceștia luîndu-i, curățește-te împreună cu ei și cheltuiește pentru ei ca să-și radă capul [...]”/ Adică: Dă tu jertfele ce se aduc pentru dînșii după *Lege*, ca să ridici bănuiala [că ai fi împotriva *Legii*]. Zice: Fă răspunsul și dezvinovățirea cu fapta, nu cu vorba, ca să se vadă și să cunoască toți că acelea de care s-au înștiințat despre tine nu sînt nimic.

(25) Cît despre «neamurile» care au crezut, noi le-am trimis o scrisoare, judecînd ca nimic de acest fel să nu păzească, fără numai să se ferească de ceea ce este jertfit idolilor, de sînge, de sugrumat și de curvie.”

deloc să vadă ce trebuie să facă și ce nu. Vreți să vă blestemați pe voi înșivă? Blestemați-vă! Dar pentru ce mai aduceți blestemul și asupra copiilor voștri? Cu toate acestea, Iubitorul de oameni n-a întărit osînda zisă de ei, nu numai peste copii, dar nici chiar peste ei [...], ci i-a primit și i-a învrednicit de mii și mii de bunătați pe aceia dintre ei și dintre copiii lor care s-au pocăit. Dintre ei era Pavel; dintre ei, miile de credincioși din Ierusalim” (*Omîlii la Matei*). (n. n.)

¹ De aceea nu se tund și nu își scurtează barba călugării, cei care au murit lumii aces-tea și lumea a murit pentru ei. (n. n.)

² Vezi mai sus, la capitolul 18:18. (n. n.)

Precum noi – zice – le-am poruncit și le-am rînduit aceloră, măcar că noi propovăduim Iudeilor, așa lucrează și tu împreună cu noi, propovăduind „neamurilor”. Căci să nu te temi, din pogorămînt se face lucrul!

(26) Atunci Pavel, luîndu-i cu el pe bărbații aceia, s-a curățit împreună cu ei a doua zi și a intrat în biserică, vestind împlinirea zilelor curățirii, pînă cînd a fost adusă jertfă pentru fiecare din ei.

Pavel s-a ras și a săvîrșit toate cele iudaice nu pentru că socoteala lui s-ar fi schimbat, căci atunci lucrul ar fi fost rău, ci dragostea lui făcînd pogorămînt. Iar „vestind împlinirea zilelor curățirii” zice pentru că el în-suși era cel ce se făcea arătat pe sine.

(27) Și, cînd era să se îplinească cele șapte zile, Iudeii din Asia, văzîndu-l în biserică, au întăritat tot norodul și și-au pus mîinile pe el, (28) strigînd: „Bărbați Israiliți, ajutați! Acesta este omul care-i învață pe toți pretutindenii împotriva norodului, și a Legii și a locului acestuia! Încă și Elini a adus în biserică și a spurcat acest loc sfînt!” (29) Căci îl văzuseră mai înainte împreună cu el în cetate pe Trofim Efeseanul, pe care socoteau că Pavel l-a adus în biserică.

Vezi iconomia făcută: după ce Iudeii (cei din Ierusalim) s-au încredințat, atunci s-au pus asupra-i aceia din Asia, ca să nu se încredințeze și ceilalți. Și pretutindenii năravul lor este tulburător.¹

(30) Și s-a mișcat toată cetatea și a alergat norodul. Și, prinzîndu-l, îl trăgeau pe Pavel afară din biserică, și îndată s-au închis ușile. (31) Și, căutînd ei să-l omoare, a ajuns veste la căpitanul oștii că s-a tulburat tot Ierusalimul. (32) Acela, luînd îndată ostași și sutași, a alergat asupra lor; iar ei, văzîndu-l pe căpitan și pe ostași, au încetat a-l mai bate pe Pavel. (33) Apropoiindu-se atunci

¹ Ei zic: „Acesta este omul care-i învață pe toți pretutindenii împotriva norodului, și a Legii și a locului acestuia! Încă și Elini a adus în biserică și a spurcat acest loc sfînt!” Tot așa făcuseră și cu Ștefan și cu Mîntuitorul Hristos. Deși li se arătase din *Scripturi* că biserica cea veche avusese o lucrare vremelnică, ei tot pe a lor o țin (pînă în ziua de azi, de altfel, și pînă la sfîrșitul vremurilor). (n. n.)

căpitanul, l-a apucat și a poruncit să-l lege cu două lanțuri. Și întreba cine este și ce a făcut. (34) Iar din mulțime unii strigau una, alții alta; și, neputînd să înțeleagă adevărul despre gîlceavă, a poruncit să-l ducă în tabără.

„îl trăgeau pe Pavel afară din biserică [...]”/ Căci voiau să-l ucidă, și de aceea îl scoteau afară, ca să facă acest lucru cu mai multă slobozenie.¹

(35) Cînd a ajuns la trepte, a fost purtat de ostași, pentru sila norodului. (36) Căci mergea după el mulțimea norodului, strigînd: „Ia-l pe el!” (37) Și, vrînd să-l bage în tabără², Pavel i-a zis căpitanului: „Îmi este slobod să vorbesc ceva cu tine?” Iar el a zis: „Știi elinește?! (38) Nu ești tu oare Egipteanul care, înainte de zilele acestea, te-ai ridicat împotriva și i-ai scos în pustie pe cei patru mii de bărbați Sicari?”

Ce însemnează acest: „ia-l pe el!”? Adică să îl pună „între insigne”³, cum se zice, după obiceiul roman. Sau e în loc de: Ridică-l pe el dintre cei vii! Căci Iudeii aveau obicei să zică acest cuvînt asupra dreptilor, precum și asupra Domnului.⁴

„Nu ești tu oare Egipteanul [...]”/ A fost un oarecare Egiptean, aflător de izvodiri, zurbagiu, amăgitor și vrăjitor. Și diavolul a nădăjduit ca, prin acesta, să-i umbrească și să-i facă pe Hristos și pe Apostoli părtași de învinovățirile ce i se cuveneau lui și celor împreună cu el.

„Patru mii de bărbați Sicari [...]”/ La Iudei, trei eresuri erau cuprinzătoare: Fariseii⁵, Saducheii⁶ și Esenienii. Aceștia din urmă duceau o viață

¹ Cei de o seminție cu el voiau să-l sfîșie, iar păgînul căpitan îl scoate din mîinile lor. Și Teofilact zice (în tîlcuirea la *Matei*) că ceea ce a făcut acest căpitan cu Pavel putea face și Pilat cu Mîntuitorul Hristos, căci el era stăpînitorul. (n. n.)

² Romanii își aveau în fiecare cetate tabără întărită cu zid (din pămînt și lemn, sau din piatră), „fortăreață” sau „bază militară”, cum zicem azi. Noi am păstrat însă tîlmăcierea „tabără”. (n. n.)

³ Acestea erau semnele purtate de unitățile de luptă romane. La noi, este steagul. (n. n.)

⁴ Vedem că, de cele mai multe ori, Iudeii nu îi ucideau pe dreptii ei înșiși, ci le cereau stăpînitorilor Romani să o facă, pentru a lăsa răspunderea asupra acestora: așa au făcut și cu Mîntuitorul, așa și cu alții, și mai ales cu Pavel. (n. n.)

⁵ „Cei despărțiți”, după tîlmăcirea Sfințitului Teofilact. (n. n.)

⁶ „Cei drepti”, tot după Sfințitul Teofilact. (n. n.)

mai cinstită, fiind iubitori unii de alții și înfrînați. De aceea se și numeau „esenieni”, adică „cuvioși”; iar alții i-au numit „sicari”, adică „rîvnitori”.

(39) Și a zis Pavel: „Eu sînt om Iudeu din Tarsul Ciliciei, cetățean al unei cetăți ce nu e neînsemnată. Te rog, dă-mi voie să grăiesc către norod!”

„Eu sînt om Iudeu [...]”/ Fiindcă îi zisese: „Nu ești tu oare Egipteanul [...]?”, îndată l-a îndepărtat pe dînsul de la această bănuială, arătîndu-și [și neamul și credința]. Dar ce [este aceasta]? Oare nu s-a lepădat? Să nu fie! Căci era și Iudeu, și Creștin. Pentru că noi, Creștinii, sîntem „Iudei” în chip firesc, ca aceia ce mărturisim adevărata credință, lucru pe care îl însemnează acest nume: „Iudeu”¹. Iar acest cuvînt: „Te rog, dă-mi voie să grăiesc către norod!”, era prea-mare semn că nu era vinovat pentru nimic, fiind el atît de gata spre răspundere către norodul Iudeilor.

(40) Și dîndu-i voie acela, Pavel, stînd pe trepte, a făcut norodului cu mîna. Și făcîndu-se multă tăcere, a vorbit în limba evreiască, zicînd:

¹ „Care se mărturisește”, după același. (n. n.)

CAPITOLUL XXII

(1) „Bărbați frați și părinți, auziți acum răspunsul meu față de voi!” (2) Și auzind că le grăiește în limba evreiască, mai multă tăcere i-au dat. Și el le-a zis:

„[...] stînd pe trepte [...]”/ Din acel loc, stînd la înălțime, avea multă lesnire să grăiască norodului, căci era și legat. Ci nu ar putut să-l vadă cineva, dacă Pavel ar fi grăit fiind în norod, legat cu două lanțuri. Și cum nu s-a tulburat văzînd atîta norod sculat asupra lui cu război?

„Bărbați frați și părinți [...]”/ Acest cuvînt: „părinți”, e însemnător de cinste; iar acesta: „frați”, de rudenie adevărată. Și vezi cuvîntul izbăvit de linguşeală și avînd blîndețe. Căci nu a zis: „stăpîni” ori „domni”, ci: „frați”, pe care mai mult îl doreau, zicînd: Nu sînt străin de voi, nici împotriva voastră.¹

„Și, auzind că le grăiește în limba evreiască [...]”/ Vezi cum i-a supus pe dînșii faptul că era de o limbă cu ei, căci aveau oarecare cucernicie către limba lor.

„(3) Eu sînt bărbat Iudeu, născut în Tarsul Ciliciei și crescut în cetatea aceasta, învățînd la picioarele lui Gamaliil în chip amănunțit Legea părintească, rîvnitor fiind lui Dumnezeu precum voi toți sînteți astăzi. (4) Eu am prigonit pînă la moarte această cale, legînd și dînd la temniță și bărbați, și femei, (5) precum mărturișește pentru mine și arhiereul și toți bătrînii,

Făcînd așa începutul, deschide cale înainte cuvîntului. „Eu – zice – sînt bărbat Iudeu”, lucru pe care voiau să-l audă mai mult decît orice. Dar, ca să nu socotească iarăși că e de alt neam, adaugă credința: „crescut în cetatea aceasta”, arătîndu-și [astfel] multa sa sîrguință către slujba *Legii*: căci, lăsînd o patrie atît de mare și de depărtată, a ales să fie crescut aici, pentru *Lege*. Și nu a zis numai: „lîngă Gamaliil”, ci: „la picioarele

¹ Pretutindeni le zice „frați” și celor pe care îi mustră în epistole, căci pentru mîntuirea lor se sîrguia și se chinuia. (n. n.)

lui”, arătînd răbdarea, stăruirea, sîrguința pentru auzirea învățăturii și multa cucernicie către bărbatul acela. [...] învățînd [...] în chip amănunțit Legea părintească [...]”/ Nu zice doar: „*Legea*”, ci: aceea „părintească”. Dar ce dacă ai știut *Legea* în amănunt, dar nu-i izbîndești ei și nu o iubești? Rîvnitor sînt lui Dumnezeu! – zice. Și, după ce a zis mari laude pentru sineși, de obște face cuvîntul: „precum voi toți sînteți astăzi”. Și vezi cîți martori aduce pe urmă: pe bătrîni, pe arhieru, pe cei din cetate. Și pînă aici îi avea pe dînșii martori. Iar celelalte le-a lăsat fără de martori.

de la care primind și scrisori către frați, mergeam la Damasc, ca să-i aduc legați la Ierusalim și pe cei ce erau acolo, spre a fi pedepsiți. (6) Și a fost pe cînd mergeam și mă apropiam de Damasc, întru amiaza zilei: fără de veste, din cer a strălucit împrejurul meu lumină multă. (7) Și am căzut la pămînt și am auzit glas zicîndu-mi: «Saule, Saule, de ce Mă gonești?» (8) Iar eu am răspuns: «Cine ești, Doamne?» Și a zis către mine: «Eu sînt Iisus Nazarineanul, pe Care tu Îl gonești.»

Ca să nu socotești că lucrul era făcut din mînie, arată că le făcea pe toate cu rîvnă și fără slavă deșartă.

(9) Iar cei ce erau împreună cu mine au văzut lumina și s-au înfrișat, dar glasul Celui care-mi grăia nu l-au auzit. (10) Și am zis: «Ce voi face, Doamne?» Iar Domnul a zis către mine: «Ridică-te și mergi în Damasc, și acolo ți se va grăi despre toate cele ce ți s-au rînduit să faci.» (11) Și, fiindcă nu vedeam, din pricina slavei luminii aceleia, am venit în Damasc fiind dus de mînă de cei ce erau împreună cu mine. (12) Iar un oarecare Anania – bărbat bine-credincios după Lege, mărturisit de toți Iudeii care locuiau în Damasc – (13) venind la mine și stînd înaintea mea, mi-a zis: «Frate Saule, caută (cu ochii și vezi iarăși)!» Și în ceasul acela am căutat la el (l-am văzut).

„Iar cei ce erau împreună cu mine au văzut lumina [...]”/ Să nu te miri deloc dacă aici zice așa, iar în alt loc zice că „ei stăteau auzind glasul, dar nevăzînd pe nimeni” [vezi la capitolul 9:7]. Nu este împotrivă aceasta, căci erau două glasuri, al lui Pavel și al Domnului. Deci acolo vorbește

de glasul lui, iar aici a adăugat: „dar glasul Celui care-mi grăia nu l-au auzit”. Deci acel cuvînt: „nevăzînd pe nimeni” nu este însemnător de văzut, ci de auzit. Căci nu a zis că nu au văzut lumina, ci că „nu vedeau pe nimeni”, adică nu vedeau cine grăia. Și cu cuviință s-a făcut acest lucru, numai el trebuind să se învrednicească de glasul acela; căci, de vreme ce aceia mai groși se pleacă mai mult vederii, aceia au văzut lumina și s-au înfricoșat. Fiindcă împrejurul lor nici nu a făcut atîta lumină cît împrejurul acestuia. Pentru că a orbit vederile lui Pavel, dar prin cele ce i s-au împlîntat acestuia și acelora le-a dat să vadă, dacă ar fi voit. Însă mie mi se pare că aceia cu economie nu au crezut, ca să fie martori vrednici de credință. [...] Și împletește mărturia și prin fețe [„persoane”, n. n.], și prin lucruri. Prin fețe, și a sa, și străine: preoții, bătrînii, cei ce călătoreau împreună cu el. Și prin lucrurile pe care le făcea și pe care le pătimea. Căci și lucrurile mărturisesc, nu numai fețele. Zice că Anania îi era necunoscut, apoi zice însuși lucrul: recăpătarea vederii. Apoi, proorocia cea mare:

(14) Iar el a zis: «Dumnezeul părinților noștri te-a ales pe tine ca să cunoști voia Lui și să-L vezi pe Cel Drept și să auzi glas din gura Lui.

Bine a zis: „Dumnezeul părinților noștri”, ca să-i arate pe dînșii că nu erau Iudei, ci străini de *Lege*, și că nu din rîvnă fac [ceea ce fac].

„[...] și să-L vezi pe Cel Drept [...]”/ Deocamdată numai atîta zice, căci dacă [Acela] e „drept”, atunci aceștia sînt vinovați.

(15) Și-I vei fi Lui mărturie către toți oamenii pentru cele ce ai văzut și ai auzit. (16) Și acum de ce zăbovești? Sculîndu-te, botează-te și spală-ți păcatele, chemînd numele Domnului Iisus!» (17) Și mi-a fost mie să mă fac întru uimire cînd m-am întors la Ierusalim și mă rugam în biserică. (18) Și L-am văzut pe El zicîndu-mi: «Grăbește-te, și ieși curînd din Ierusalim, pentru că nu vor primi mărturia ta despre Mine.»

„Și-I vei fi Lui mărturie [...]”/ Pentru aceasta, că nu vei vinde vederea și auzirea [Lui]. „[...] pentru cele ce ai văzut și ai auzit.” – zice. ~~Ph~~ amîndouă simțurile îl încredințează pe el. Și zice: Vei fi mărturie a ~~Lui~~ către toți oamenii, nu numai către al tău, ci și către cei străini. Căci măr-

turiile aceasta sînt: nu îi pleacă și nu îi încredințează pe cei ce știu, ci pe cei ce nu știu. Și mare proorocie era aceasta, și vezi-o că s-a împlinit, căci [Pavel] s-a făcut martor către toți prin cele ce a săvîrșit, prin cele ce a pățit și prin cele ce a grăit.

(19) Și eu am zis: «Doamne, ei știu că eu îi puneam în temniță și-i băteam prin sinagogi pe cei ce credeau întru Tine. (20) Și, cînd se vărsa sîngele lui Ștefan, mucenicul Tău, și eu eram de față, și împreună voiam moartea lui și păzeam hainele celor care îl omorau.» (21) Și a zis către mine: «Mergi, că Eu te voi trimite departe, la neamuri.»» (22) Și l-au ascultat pînă la acest cuvînt, și au ridicat glasul lor, zicînd: „Ia-l de pe pămînt pe unul ca acesta! Căci nu se cade ca el să mai trăiască!”

Pentru ce a zis că „ei știu”? Nu grăindu-I împotriva lui Hristos, ci voind să se învețe lucrul cel atît de nenădăjduit¹. Însă Hristos nu l-a învățat [aceasta], ci i-a zis numai să se ducă [la „neamuri”].

„[...] și, cînd se vărsa sîngele lui Ștefan, mucenicul Tău, și eu eram de față, și împreună voiam moartea lui și păzeam hainele celor care îl omorau [...]”/ Le aduce aminte de spurcata ucidere cea cumplită. [Și, fiindcă îi muștră cu acest cuvînt, ei nu îl mai suferă]: „Și l-au ascultat pînă la acest cuvînt, și au ridicat glasul lor, zicînd: «Ia-l de pe pămînt pe unul ca acesta! Căci nu se cade ca el să mai trăiască!»”²

¹ Anume cum putea el, prigonitorul Creștinilor, să-I fie mărturie lui Hristos, mergînd la propovăduire, de vreme ce toți îl știau cine fusese. Și, într-adevăr, Pavel avea să fie bănuț destulă vreme de Creștini că propovăduiește evanghelia lui Hristos urmărind un scop viclean. De aceea a și fost ales pentru luminarea „neamurilor”, căci aceia nu-l cunoșteau. Ce i-a încredințat pe Apostoli și pe ceilalți Creștini că Pavel este într-adevăr de-al lor au fost mărturiile minunii săvîrșite cu el pe acel drum al Damascului și apoi toate necazurile și primejdiile suferite de el de la Iudei, care de la început nu au avut nici o îndoială că Fariseul lor atît de rîvnitor se lepădase de ei și deci trebuia scos din această viață cît mai degrabă, ca unul ce lovise sinagoga din lăuntru, fiind cunoscător și învățator al Legii. (n. n.)

² Duhul minciunii, diavolul, care era întru ei sau asupra lor nu putea răbda Duhul Adevărului ce grăia prin Pavel, sau prin Ștefan sau prin omul Iisus, căci Acesta îl ardea. Și singurul chip în care putea să scape de arsură era să-și pună ucenicii, pe Iudei, să îi scoată pe acei sfinți din această lume. Ne putem da seama cît de cumplită e arsura adevărului asupra minciunii din iuțea cu care se pornesc mincinoșii să-i ucidă pe cei

(23) *Și – strigînd ei, și aruncînd hainele și praf azvîrlind în văzduh –*
 (24) *căpitanul a poruncit să-l ducă în tabără, zicînd să-l certe pe*
el cu bătaie, ca să cunoască pentru care pricină strigau așa asu-
pra lui. (25) *Și, fiindcă prea îl strîngeau cu curelele, Pavel a zis*
către sutașul care sta de față: „Oare vă este slobod a bate un (cetă-
țean) Roman și nevinovat?” (26) *Și, auzind, sutașul a mers la căpi-*
tan să-i spună, zicînd: „Caută ce vei face! Căci omul acesta este
(cetățean) Roman.” (27) *Și, venind la el, căpitanul i-a zis: „Spu-*
ne-mi dacă ești tu (cetățean) Roman!” *Iar el a zis: „Așa!”* (28) *Și a*
răspuns căpitanul: „Eu am cîștigat această cetățenie cu multă
cheltuială.” *Iar Pavel a zis: „Eu însă m-am și născut [așa]!”* (29)
Deci îndată s-au depărtat de el cei ce erau gata să-l bată, iar că-
pitanul s-a înfricoșat după ce a înțeles că legase un Roman.

„[...] ca să cunoască pentru care pricină strigau așa asupra lui.”/ De la aceia care strigau asupra lui ar fi trebuit să afle și să-i întrebe dacă socotesc adevărate cele zise de Pavel! Dar el îi părtinește și face spre hatîrul lor, căci nu aceasta căuta, adică să facă lucrurile cu dreptate, ci să domolească mînia lor nedreaptă.¹

„Oare vă este slobod a bate un (cetățean) Roman și nevinovat?”/ Pavel nu a mințit zicînd că e Roman, căci tatăl lui cumpărase cu bani numele acesta, pentru ocrotire și cinste. Căci mare privilegiu aveau atunci cei ce se învredniceau să se numească așa, și nu toți dobîndeau aceasta.² Căci se

drepti, făcînd mai întîi niște mișcări nestăpînite, de oameni ieșiți din minți: Caiafa își sfișie haina, ascultătorii lui Ștefan își vîră degetele în urechi, aceștia de acum ai lui Pavel își leapădă hainele și aruncă țărîna în văzduh. După pilda aceasta aveau să facă cu toți martorii Adevărului, Care e Însuși Hristos – cum am tot zis – adică cu Sfinții Mucenici, în număr de vreo 11 milioane (după socoteala Bisericii, deși trebuie să fie mai mulți, dar neștiuți). (n. n.)

¹ Ca și Pilat, nici acest căpitan nu vrea să aibă necazuri și împiedicări de prisos în drumul lui către o vrednicie mai mare în împărăția Chesarului, drum pe care și-l croise cu greu, plecînd de jos și dintre „barbari”. Acum el era cetățean Roman, urmaș prin înfiere al „semizeilor” născuți din Mars și Rhea Silva, și singurul lui țel e să țină rînduiala și liniștea în această provincie îndepărtată și sălbatică, cu o climă nesuferită și cu niște oameni de neînțeles, care se ceartă necurmat pentru o carte și un oarecare Nazarinean răstignit cu ani în urmă. (n. n.)

² E vorba de privilegiile pe care le aveau cetățenii Romani față de ceilalți trăitori în împărăție. (n. n.)

zice că toți s-au numit „Romani” de la Adrian¹, dar mai-nainte nu era așa. Și Pavel le zice acestea ca nu cumva, bătut fiind, să fie lesne defăimat. Căci, dacă l-ar fi bătut și ar fi lăsat lucrul în voia lor, l-ar fi și omorât. Iar acum – dacă nu pentru altceva, dar măcar pentru aceasta – nu numai că nu l-au bătut, ci l-au și slobozit din legături. Și două învinovățiri le aduce: că vor să-l bată fiind și Roman, și fără de vină. Și astfel i-a vîrît pe dînșii în frică. Iar Pavel a zis: „Eu însă m-am și născut [Roman]!”² Vezi că din tată era Roman, căci Chilichia căzuse sub stăpînirea Romanilor mai înainte de a se naște el, și deci de nevoie urma să fie Roman, ca unul ce era sub dînșii.³

Ci acum Pavel a fost legat în Ierusalim după proorocie, și s-a împlinit cuvîntul⁴. Dar ce s-a făcut de aici? L-au pogorît pe dînsul către Iudei dezlegat, căci s-a temut căpitanul, după ce a cunoscut că este Roman, adică din neam cu dregătorie.

(30) Și a doua zi, voind să cunoască adevărul, pentru ce era pîrît de Iudei, l-a slobozit din legături și a poruncit să vină arhiereii și toată adunarea lor. Și, aducîndu-l pe Pavel, l-a pus în mijlocul lor.

¹ Publius Aelius Hadrianus, împărat Roman (117-138), urmaș al lui Traian. (n. n.)

² Adică: Tu de curînd ai cetățenia și cîntea aceasta, fiindcă tu ai cîștigat-o. Iar eu slava o port părintească și născută împreună cu mine. Pentru aceasta zice: „Și sînt născut într-însa!” (n. aut.)

³ Mai sus, se zice că tatăl său cumpărase cetățenia, care se dădea și fiilor, iar aici zice că Pavel se născuse Roman pentru că era dintr-o cetate romană. Cele două nu sînt împotrivable: se poate ca tatăl său să fi cumpărat cetățenia înainte de cucerirea Chilichiei de către Romani, după care toți locuitorii acesteia au fost făcuți cetățeni. (n. n.)

⁴ Proorocia lui Agav, cînd și-a pus brîul lui Pavel. Vezi la capitoul 21:11. (n. n.)

CAPITOLUL XXIII

(1) *Și, căutînd spre adunare, Pavel a zis: „Bărbați frați, eu cu știința cea bună am viețuit înaintea lui Dumnezeu pînă în ziua aceasta.”*

(2) *Iar arhiereul Anania a poruncit celor ce ședeau lîngă el să-l bată peste gură. (3) Atunci Pavel a zis către el: „Te va bate Dumnezeu, perete vărui! Tu șezi judecîndu-mă după Lege, și, împotriva Legii, poruncești să mă bată?” (4) Iar cei ce stăteau lîngă el au zis: „Pe arhiereul lui Dumnezeu îl ocărăști?” (5) Iar Pavel a zis: „Fraților, nu știam că este arhiereu, căci este scris: «Pe mai-marele norodului tău să nu-l vorbești de rău.»”*

„Și, căutînd spre adunare [...]”/ Nu mai vorbește către mulțime, către norod.

Iar acest cuvînt: „eu cu știința cea bună am viețuit înaintea lui Dumnezeu pînă în ziua aceasta”, zice așa: Nu mă știu să vă fi nedreptățit pe voi cu ceva, nici să fi făcut vreun lucru vrednic de legăturile acestea.

„Tu șezi judecîndu-mă după Lege, și, împotriva Legii, poruncești să mă bată?”/ „împotriva Legii” e în loc de: „vinovat fiind tu și de nenumărate bătăi vrednic”.

„Pe arhiereul lui Dumnezeu îl ocărăști? [...] «Fraților, nu știam că este arhiereu [...]»” Atunci cum zicea că acela șade judecînd după *Lege*? Aici fățărniceste neștiința, dar una care nu vatămă, ci zidește. Iar eu încă și cred că nu-l știa pe acela a fi arhiereu, fiindcă multă vreme era de cînd nu venise [la Ierusalim] ca să petreacă împreună cu Iudeii și acum îl vedea pe acela între mulți alții. Căci arhiereul nici nu mai era arătat, mulți fiind și de multe feluri de oameni.¹ Și îl numește pe dînsul „perete vărui” fi-

¹ Cum s-a arătat și în tîlcuirea stihurilor 5-10 de la capitolul 4. Fiindcă nu mai păzeau de mult *Legea* nici în această privință, de a fi un singur arhiereu pe viață, ci, în dorința lor nebunească de mărire și de putere, aveau mai mulți. Iar că nu mai păzeau *Legea* e în firea lucrurilor: căci ea încetase, împlinindu-se prin Hristos, și slujbele ei nu își mai aveau rostul. Rămăseseră doar „pereții văruiți ai mormîntului”, sub care se ascundea marea putoare a nelegiuirilor lor. De altfel, această batjocorire a *Legii* nici nu a durat mult: la trei ani după mucenicia lui Pavel, în anul 70, Romanii i-au ucis și pe acești ar-

indcă avea față strălucită ca un apărător al *Legii*, care judeca după *Lege*, dar mintea lui era plină de nelegiuire. Pentru aceea, îi mustră chipul și portul așezării celei din afară.¹

(6) Deci, cunoscînd că o parte erau Saduchei, iar cealaltă Farisei, Pavel a strigat întru adunare: „Bărbați frați! Eu sînt Fariseu, fiu de Fariseu. Pentru nădejdea și învierea morților sînt eu judecat!”

(7) Și, grăind el aceasta, între Farisei și Saduchei s-a făcut neînțelegere, și mulțimea s-a dezbinat. (8) Căci Saduchei zic că nu este înviere, nici Înger, nici Duh, iar Fariseii le mărturisesc pe amîndouă.

„Eu sînt Fariseu [...]”/ Iarăși vorbește omenește, și pretutindeni dobîndește harul. Și nu minte nici aici, fiindcă de la strămoși era Fariseu. Căci, de vreme ce aceia nu voiau să spună pentru ce îl judecă, este silit să spună că: „Pentru nădejdea și învierea morților sînt eu judecat!”, făcîndu-se vrednic de credință din pîra și din clevetirea lor. „Căci Saduchei zic că nu este înviere, nici Înger, nici Duh [...]”/ Poate că Saduchei nu-L știu nici pe Dumnezeu, fiind groși [cu cugetarea], și de aceea nu cred că va fi înviere. „[...] iar Fariseii le mărturisesc pe amîndouă.”/ Dar de ce zice: „amîndouă”, căci sînt trei? Ci zice că Duhul și Îngerul sînt una. Iar acest cuvînt: „amîndouă”, și la trei se zice [de către cei simpli], căci nu se cade a judeca scripturile necărturarilor și pescarilor după grăirea cea adevărată [„corectă”, n. n.] din afară. Căci dintru aceasta se nasc eresurile.²

hieriei, și pe toți preoții Iudei, care stăteau împotriva Arhiereului cel Mare Hristos și a preoților Săi. (n. n.)

¹ Mîntuitorul îi numise pe fățarnicii apărători ai *Legii* cu un cuvînt încă mai aspru: „morminte văruiate, care pe din afară se arată frumoase, iar în lăuntru însă sunt pline de oase de morți și de toată necurăția” (*Matei* 23:27). (n. n.)

² Nu toți scriitorii scripturilor sfinte au fost pescari, de pildă Sfîntul Evanghelist Luca, Dar Sfîntul Teofilact vorbește despre toate *Sfintele Scripturi* lăsate de Apostoli, dintre care cei mai mulți erau într-adevăr pescari. De aceea zicea Sfîntul Apostol Pavel: „Dumnezeu le-a ales pe cele bune ale lumii, ca să le rușineze pe cele înțelepte; Dumnezeu le-a ales pe cele slabe ale lumii, ca să le rușineze pe cele tari” (*1 Corinteni* 1:27). Zicere pe care Sfîntul Teofilact o tîlcuiește așa: „Cu adevărat, aceasta este prea-mare rușinare a Elinilor, cînd văd ei în tîrg cum un Creștin oarecare – om de rînd și neînvățat, avînd meșteșug gros și prost – filosofează despre Dumnezeu și despre cele dumnezeiești mai mult decît dîșșii. La fel, cînd văd cum un oarecare Creștin neputincios și prost [«om

(9) Și s-a făcut mare strigare, și, ridicându-se cărturarii din partea Fariseilor, se priceau, zicînd: „Nici un rău nu aflăm în omul acesta! Iar dacă i-a grăit lui Duh sau Înger, să nu ne împotrivim lui Dumnezeu!” (10) Deci, făcîndu-se mare gîlceavă și temîndu-se căpitanul ca Pavel să nu fie rupt de ei, a poruncit ostașilor să se coboare și să-l răpească din mijlocul lor și să-l ducă în tabără.

„[...] iar dacă i-a grăit lui Duh sau Înger [...]”/ Lipsește ceva spre împlinirea înțelegerii, ca să fie așa: Nu este arătat dacă Duh sau Înger i-a dat puterea și meșteșugul cuvîntului ca să scape de vrăjmașie.¹ Sau, ca de la

de rînd», n. n.] îi smerește și-i biruiește pe puternicii lumii, pe cei cu dregătorii și bogății. Aceasta se înțelege mai ales despre Apostoli, căci aceștia, deși erau pescari neînvățați și socotiți nebuni, i-au biruit și i-au supus pe cei înțelepți; și, măcar că erau neputincioși și slabi după bogăție și după slavă, i-au rușinat pe cei puternici și slăviți.”

Așadar, Teofilact zice: „Căci nu se cade a judeca scripturile necărturarilor și pescarilor după grăirea cea adevărată [«corectă», n. n.] din afară. Căci dintru aceasta se nasc eresurile.” Lucru pe care îl vedem azi mai mult decît oricînd: în strădania lor de a vorbi „înalt” și „corect”, tălmăcitorii sau scriitorii de cărți ortodoxe strîmbă înțelesurile dogmelor, și le duc către erezie. Toți se feresc de vorbirea românească – înrîurită ce-i drept de elină și de slavă veche; vorbire ce li se pare grosolană, „neevoluată” – și aleargă la cuvintele și alcătuirile gramaticale împrumutate din latină, franceză și italiană (în veacul al 19-lea, de către așa-zișii „Latinști”) sau la acelea anglo-saxone. Iar urmarea nu e doar că această „limbă română” e de fapt una străină și caraghioasă, ci – ceea ce e mult mai rău – că e golită de înțelesuri ortodoxe! Pilda cea mai la îndemînă e latinescul „spirit”, folosit în nenumărate împrejurări: „Sfîntul Spirit”, „spiritele bune (sau rele)”, „(urcuș) spiritual” și așa mai departe. Pentru că nu ne mai place slavul „duh”, ne închipuim că îl putem înlocui cu „europeanul” „spirit” pentru a spune același lucru. Nu este așa nicidecum! Înțelesul unui cuvînt e dat de felul în care a fost folosit de-a lungul vremii. Astfel, slavul „duh” trimite mintea către ceva cu totul și cu totul netrupesc și nematerialnic, pentru că a fost folosit în hotarele Ortodoxiei, ale cărei dogme vorbesc, toate, despre lucruri nematerialnice, de vreme ce așa este Dumnezeu. În schimb, latinescul „spirit” – și înainte de creștinare, și după căderea Creștinismului Apusean în multe lui eresuri – „spirit” așadar duce cu gîndul la ceva care e între trupesc și netrupesc. Nu am aici nici loc, nici vreme pentru a vorbi mai mult despre aceasta, dar trebuie să ținem seama de ceea ce zice mai sus Sfîntul Teofilact: vorbirea părut-înalță a cărturarilor recunoscuți – vorbire căreia cititorul nu-i simte găunoșenia, lipsa de miez – ascunde întru sine eresul, adică minciuna cu chip de adevăr, care se furișează în minte fără să bagi de seamă. (n. n.)

¹ Adică Fariseii ar fi zis numai: „Nici un rău nu aflăm în omul acesta!”, iar fraza: „Iar dacă i-a grăit lui Duh sau Înger, să nu ne împotrivim lui Dumnezeu!” e a lui Luca. Într-adevăr, e greu de crezut că Fariseii i-ar fi îndemnat dintr-o dată pe ceilalți să nu se împotrivescă lui Dumnezeu, de vreme ce ei înșiși făceau aceasta dintotdeauna. (n. n.)

Farisei se cuvine să se zică graiul „iar dacă i-a grăit lui Duh sau Înger”, în loc de: Grăind cele pentru înviere, este arătat că el a învățat cuvîntul despre înviere ori prin Duhul Sfînt, ori prin Înger.¹

„[...] temîndu-se căpitanul [...]”/ Se teme ca Pavel să nu fie rupt de aceia, fiindcă zisese că e Roman. Și nu fără de primejdie era aceasta.² Și ostașii îl răpesc pe dînsul socotindu-l de acum ca pe un om de-al lor.

(11) Iar în noaptea ce a venit, stîndu-i înaintea, Domnul i-a zis: „Îndrăznește, Pavele! Căci, așa cum ai mărturisit despre Mine la Ierusalim, tot astfel ți se cade să mărturisești și în Roma.” (12) Iar cînd s-a făcut ziuă, adunîndu-se, oarecari Iudei s-au anatematizat pe ei înșiși, zicînd că nu vor mîncă, nici nu vor bea pînă nu-l vor omorî pe Pavel. (13) Și erau mai mult de patruzeci aceia care făcuseră acest jurămînt, (14) care, ducîndu-se la arhieriei și la bătrîni, au zis:

„[...] stîndu-i înaintea, Domnul i-a zis: «Îndrăznește, Pavele!»”/ Fiindcă Domnul îl mîngîie pururea întru necazuri. Și, mai înainte de a cădea în primejdie, nu i S-a arătat, pentru a ne iscusi pe noi³. Și după ce i S-a arătat, îl lasă iarăși, ca să se mîntuiască omenește.

„Anatema ne-am făcut pe noi să nu gustăm nimic pînă nu-l vom omorî pe Pavel. (15) Acum deci voi, împreună cu sinedriul, arătați căpitanului să-l coboare mîine la voi, ca și cum ați avea să cercetați mai cu de-amănuntul cele despre el; iar noi, înainte de a se apropia el, sîntem gata să-l omorîm.”

„[...] s-au anatematizat pe ei înșiși” e în loc de: Au zis să fie afară de credința lui Dumnezeu dacă nu vor face cele socotite și hotărîte de ei.

¹ Această jumătate a frazei e foarte cu putință să o fi zis Fariseii, pentru că voiau să le închidă gura Saducheilor, cu care erau în luptă din pricina dogmei învierii din *Vechiul Testament*, dogmă în care cei din urmă nu credeau. De aceea s-a și stîrnit gîlceava între ei, care i-a ținut să nu-l rupă pe Pavel în bucăți și unii, și alții. Deci Sfințitul Teofilact dă amîndouă înțelesurile, care nu sînt împotrivable unul altuia, ci se întregesc unul pe altul. (n. n.)

² A fi ucis un Roman în Ierusalim nu era fără de primejdie pentru Lysis, care tocmai de aceea se afla acolo, ca să-i apere pe cetățenii Chesarului. (n. n.)

³ Pentru a ne învăța să răbdăm. (n. n.)

Deci ei sînt anatema pentru că au mințit și au rămas mincinoși de făgăduință, precum au și mințit. Și tot anatema se făceau și dacă li s-ar fi înțimplat să-l ucidă pe Pavel, ca ucigași; sau Dumnezeu îi făcea, dacă ar fi tăcut arhieriei.

(16) Și, auzind fiul surorii lui Pavel vicleșugul, mergînd și intrînd în tabără, i-a spus lui. (17) Și, chemînd Pavel pe unul din sutași, i-a zis: „Du-l pe tînărul acesta la căpitan, căci are să-i spună ceva.” (18) Iar el, luîndu-l, l-a dus la căpitan și a zis: „Pavel cel legat, chemîndu-mă, m-a rugat să-l aduc pe acest tînăr la tine, avînd să-ți spună ceva.” (19) Și căpitanul, luîndu-l de mînă și ducîndu-l în lături, l-a întreat: „Ce ai să-mi spui?” (20) Iar el i-a zis: „Iudeii s-au vorbit să te roage ca mîine să-l cobori pe Pavel la adunare, ca și cum ar vrea să cerceteze mai cu de-amănuntul despre el. (21) Dar tu să nu-i ascuți, căci îl pîndesc mai mult de patruzeci de bărbați, care s-au anatematisit să nu mănînce, nici să bea pînă nu-l vor omorî. Și acum ei sînt gata, așteptînd făgăduința ta.” (22) Deci căpitanul l-a slobozit pe tînăr, poruncindu-i: „Nimănui să nu spui că mi-ai arătat acestea.” (23) Și, chemînd la sine pe doi dintre sutași, le-a zis: „Pregătiți de la ceasul al treilea din noapte două sute de slujitori, șaptezeci de călăreți și două sute de sulițași, ca să meargă pînă la Chesaria. (24) Și să aduceți dobitoace (de călărie), ca, punîndu-l pe Pavel, să-l scape către procuratorul Felix.”

„Și, auzind fiul surorii lui Pavel vicleșugul [...]”/ Acest lucru era al iconomiei lui Dumnezeu: adică să nu știe ei că se va auzi. Și Pavel se mîntuiește iarăși prin omenească purtare de grijă. Și nu lasă pe nimeni să se înștiințeze, nici pe sutaș, ca lucrul să nu se facă arătat. Și nu este defăimare a lui că s-a temut de primejdii, ci neputință a firii, căci om era; și laudă a voinții, căci, chiar temîndu-se de moarte și de bătaie, n-a făcut nimic nevrednic de fapta lui bună din pricina acestei frici.

(25) Și a scris o scrisoare, avînd acest cuprins: (26) „Clavdius Lysis, prea-puternicului domn Felix, să se bucure! (27) Pe acest bărbat, prins de Iudei și avînd să fie omorît de ei, mergînd eu cu oaste l-am scos, înțelegînd că este Roman. (28) Și, vrînd să înțeleg pri-

cina pentru care îl pîrau, l-am coborît la adunarea lor. (29) Și am aflat că este pîrît pentru întrebările Legii lor, dar nu are nici o vină vrednică de moarte sau de legături. (30) Și, vestindu-mi-se că va să fie vicleșug împotriva acestui bărbat din partea Iudeilor, dintru acel ceas l-am trimis la tine, poruncind și pîrîșilor să spună înaintea ta cele ce au asupra lui. Fii sănătos!” (31) Deci ostașii, luîndu-l pe Pavel, precum li se poruncise, l-au adus noaptea la Antipatrida. (32) Iar a doua zi, lăsîndu-i pe călăreți să meargă cu el, s-au întors la tabără. (33) Iar aceia, intrînd în Chesaria și dînd domnului scrisoarea, i-au înfățișat și pe Pavel. (34) Și, citind, și întrebînd domnul din ce ținut este și înțelegînd că este din Chilichia, (35) a zis: „Te voi asculta cînd vor veni și pîrîșii tăi.”

„[...] dar nu are nici o vină vrednică de moarte sau de legături.”/ Vezi că nici scrisoarea nu îl învinovățește pe Pavel și că îi pîrăște pe aceia. Și vezi că prin hotărîrea celor din afară [din afara Bisericii Iudeilor, n. n.] Pavel se face nevinovat asemenea lui Hristos prin hotărîrea lui Pilat.¹

Și a poruncit să fie păzît în pretoriul lui Irod.

¹ Peste tot, același lucru se face, precum se și cuvine, de vreme ce Creștinii sînt următorii lui Hristos. (n. n.)

CAPITOLUL XXIV

(1) Iar după cinci zile s-a coborât arhiereul Anania cu bătrînii și cu un oarecare ritor Tertul, care au arătat domnului împotriva lui Pavel. (2) Și, chemîndu-l pe Pavel, Tertul a început să-l pîrască, zicînd: „Prin tine dobîndim multă pace, și isprăvile făcute acestui neam prin purtarea ta de grijă (3) totdeauna și pretutindeni le primim, prea puternice Felix, cu toată mulțumirea. (4) Dar, ca să nu te ostenesc mai mult, te rog să ne ascuți, pe scurt, cu a ta blîndețe.

„Și a poruncit să fie păzit în pretoriul lui Irod.”/ Se cuvine a însemna că în Chesaria era divanul lui Irod¹.

„[...] care au arătat domnului împotriva lui Pavel.”/ Iarăși lipsește cuvîntului un grai spre înțelegere, ca să fie așa: „care au arătat asupra lui Pavel carte dăscălească”.

„Prin tine dobîndim multă pace [...]”/ Vezi cum dintru început îl apucă mai-nainte pe judecător cu laude, și ca pe un scornitor de izvodiri și un zurbagiu voiește să-l arate și să-l dovedească pe Pavel.

(5) Căci l-am aflat pe omul acesta pierzător și pornind zarvă printre toți Iudeii din lume, fiind căpetenia eresului Nazarinienilor, (6) care s-a ispitit să spurce și biserica și pe care l-am prins și am voit să-l judecăm după legea noastră. (7) Dar, venind Lysis căpitanul, l-a scos cu multă silă din mîinile noastre, (8) poruncind pîrîșilor lui să vină la tine. De la el vei putea, cercetînd tu însuși, să cunoști toate învinuirile aduse de noi.” (9) Iar Iudeii adevereau împreună, zicînd: „Acestea așa sînt!”

„[...] fiind căpetenia eresului Nazarinienilor [...]”/ Se pare că acest nume al „Nazarinienilor” era de obște. Și de la acesta iarăși îl pîrau și îl cleveteau pe el, căci Nazaretul era o cetate defăimată. Și Tertul îi nu-

¹ Adică al lui Agrippa. (n. n.)

mește pe Nazarineni [pe Creștini, n. n.] „eretici” fiindcă era și acest eres între Iudei.¹ Iar Tertul era Elin, și de aceea a arătat pricina în chip retoric.

(10) Și, făcîndu-i semn domnul să vorbească, Pavel a răspuns: „Fiindcă știu că de mulți ani ești judecător drept acestui neam, mai cu bună voie răspund cele pentru mine. (11) Tu poți să cunoști că nu sînt mai mult de douăsprezece zile de cînd m-am suit la Ierusalim ca să mă închin. (12) Și nici în biserică nu m-au aflat pricindu-mă cu cineva sau făcînd tulburare norodului, nici în sinagogi, nici în cetate. (13) Și nu pot să adeverească ceea ce spun acum împotriva mea. (14) Și-ți mărturisesc aceasta, că așa slujesc lui Dumnezeu-Tatăl, după calea pe care ei o numesc «eres», crezînd cele scrise în Lege și în Prooroci, (15) avînd nădejde în Dumnezeu, pe care și aceștia înșiși o așteaptă, că va să fie învierea morților: și a dreptilor, și a nedreptilor.

„[...] m-am suit la Ierusalim ca să mă închin”/ Atît sînt de departe – zice – de a porni zarve, încît m-am suit ca să mă închin. Și zăbovește într-un cuvîntul acesta, care era dovedire puternică.

„[...] așa slujesc lui Dumnezeu-Tatăl, după calea pe care ei o numesc «eres», crezînd cele scrise în Lege și în Prooroci [...]”/ [Slujea lui Dumnezeu-Tatăl] după chemarea lui de Apostol al lui Hristos [pe care ei o numeau „eres”, n. n.]. Și, zicînd că slujește Dumnezeului părintesc, arată că un Dumnezeu este și al *Legii* celei vechi, și al celei noi. Iar „cale” numește credința, adică predania².

¹ Adică erau și niște eretici numiți chiar „Nazarineni”. Căci Biserica cea veche, pierzînd harul, era împărțită între multe eresuri, fiecare înțelegînd după cum voia Testamentul cel vechi făcut de Dumnezeu cu Avraam și apoi înnoit cu Iacov-Israil. Toți se uneau însă într-un gînd: să nu primească împlinirea acestui Testament, care se săvîrșise sub ochii lor. De aceea nici nu mai aveau învățători adevărați și sufereau de foamea și setea cunoștinței de Dumnezeu, împlinindu-se proorociile, care ziceau: „Iată, Domnul Dumnezeu Savaot va lua din Ierusalim și din Iuda orice sprijin și orice ajutor, orice hrană de pîine și orice sprijin de apă, [...] pe judecător și pe prooroc, pe prezicător și pe bătrîn; [...] pe sfătuitor, pe înțelept” (*Isaia* 3:1-3). Și: „Iată vin zile – zice Domnul Dumnezeu – în care voi trimite foamete pe pămînt, nu foamete de pîine și nu sete de apă, ci de auzit cuvintele Domnului” (*Amos* 8:11). (n. n.)

² Arată că această „Cale” a Creștinilor urmează celor mai dinainte arătate de Dumnezeu prin Proorocii Săi, pe care Iudeii nu au vrut să-i asculte nici în vremea lor, ucigînd-

(16) Și întru aceasta mă nevoiesc și eu, ca fără de poticnire să am știință către Dumnezeu și către oameni pururea. (17) Și, după mulți ani, am venit să aduc neamului meu milostenii și prinoase, (18) întru care m-au aflat – curățit, în biserică – niște Iudei din Asia, dar nu cu gloată, nici cu gîlceavă. (19) Aceia trebuia să fie de față înaintea ta și să pîrască dacă au ceva asupra mea. (20) Sau chiar aceștia să spună dacă au aflat întru mine vreo strîmbătate cînd am stat înaintea soborului, (21) decît numai pentru acest singur glas pe care l-am strigat stînd între ei, că: «Pentru învierea morților sînt eu astăzi judecat între voi!»»

„[...] mă nevoiesc și eu, ca fără de poticnire să am știință către Dumnezeu și către oameni pururea./ Aceasta este fapta bună desăvîrșită, cînd nici oamenilor nu le dăm pricini de poticnire, și înaintea lui Dumnezeu ne sîrguim să fim fără de poticnire.

„Sau chiar aceștia să spună dacă au aflat întru mine vreo strîmbătate cînd am stat înaintea soborului [...]”/ Întreabă dacă au aflat la el vreo strîmbătate după cercarea și iscodirea făcută de ei în sobor, nu deosebi. [Adică zice]: Că grăiesc adevărul, o mărturisesc înșiși cei ce mă osîndesc. Căci aceasta e bogăția îndreptărilor sale, a nu fugi de pîrîși, ci a fi gata să dea cuvînt și răspuns tuturor.

„[...] decît numai pentru acest singur glas pe care l-am strigat stînd între ei, că: «Pentru învierea morților sînt eu astăzi judecat între voi!»» Căci de aceasta le cădea greu dintru început, că propovăduia învierea. Pentru că, arătîndu-se și dovedindu-se aceasta, că Hristos a înviat, cu lesnire se aduceau în lăuntru și celelalte ale Lui.¹

du-i, și cu atît mai mult nu voiau să-i asculte acum, după împlinirea proorociilor pentru Hristos. De mirare e că Pavel amintește toate acestea – pe care arhiereul și bătrînii le știau prea-bine, dar nu voiau să le primească cu nici un chip – în fața pîgînului Felix, care ajunge astfel judecător într-o pricină teologică ce nu îl privea de-a dreptul, deși nu era necunoscător al *Legii*, precum se va vedea. Ce vreau să zic e că însăși nelegiuirea judecată a Iudeilor asupra lui Pavel e folosită de el pentru a propovădui împlinirea *Legii* celei vechi prin Hristos stăpînitorilor pîgîni chiar în pretoriul unde i se hotăra soarta! Așa va face și la judecata lui Porcius Festus și în temnițele lui Nero, pînă cînd acel diavol îmbrăcat în trup va trebui să-i curme propovăduirea cu sabia, după cum le vom vedea pe toate mai jos. (n. n.)

¹ Adică învierea dovedea fără nici o putință de tăgăduire că acel Iisus Nazarineanul este Hristosul proorocit în Testamentul cel vechi, că e Dumnezeu-Fiul cel întrupat și

(22) Iar Felix, auzind acestea, i-a amînat, știind mai cu amănuntul calea aceasta, zicînd: „Cînd se va coborî Lysis căpitanul, voi înțelege asupra acelora ale voastre.” (23) Și a poruncit sutașului ca Pavel să fie păzit, și să aibă odihnă și să nu oprească pe nimeni dintre ai lui a veni sau a-i sluji lui.

„[...] i-a amînat [...]”/ I-a amînat într-adins, căci nu avea trebuință să se înștiințeze [de la căpitan], ci ca să-i împingă și să-i depărteze pe Iudei, pentru a-l lăsa pe Pavel. Căci nu voia să-l muncească pentru aceia.¹

„[...] știind mai cu amănuntul calea aceasta [...]”/ Felix știa credința mai cu de-amănuntul, învățat fiind cele pentru Hristos din *Scriptura cea Veche*. Dar, pentru plăcerea oamenilor, nu l-a slobozit pe Pavel – precum zice mai jos: „și, vrînd să facă har Iudeilor, Felix [...]” – încă și bani nădăjduind să ia de la dînsul. Și știa cele despre „cale” căci avea muiere Iudeică, de la care auzea acestea deseori.

(24) Iar după cîteva zile, Felix, venind cu Drusila, muierea lui, care era Iudeică, l-a chemat pe Pavel și l-a ascultat despre credința în Hristos Iisus. (25) Și – grăind el despre dreptate, și despre înfrî-

toate celelalte pe care le văzuseră săvîrșindu-se de El vreme de trei ani și jumătate, dar pe care nu voiseră să le primească. Cine nu voise aceasta? Arhieriei, cărturarii și bătrînii lui Israil, adică cei care cunoșteau *Legea* și Proorocii și povățuiau norodul cu mîna de fier. Ei ar fi trebuit să spună mulțimii de Iudei simpli, rătăciți în păgînism și în eresuri, că Acela e Mesiah cel așteptat, Fiul lui Dumnezeu, precum El Însuși spunea. Dar au făcut dimpotrivă, încît minunile dumnezeiești săvîrșite de Hristos nu au fost de ajuns să-i încredințeze pe oameni că era Cine era, și aceștia L-au crezut pînă în ultima clipă că e unul din Prooroci: Ieremia, Ilie, dacă nu chiar Ioan Botezătorul (*Matei* 16:14). Însă învierea de Sine a lui Hristos nu mai trebuia tîlcuită de nimeni, era un fapt care-l încredința pe orice om, oricît de simplu, că Dumnezeu Se întrupase, trăise și murise ca om printre oameni. Lucru de mirare: cîtă vreme le dovedise în toate chipurile că e Dumnezeu trăind printre ei, oamenii nu voiseră să-L creadă, iar acum, după ce înviase și Se înălțase dintre ei, începeau să creadă tot mai mulți, și asta doar din vorbele unor pescari și a unui învățător care se lepădase de *Lege*, precum le ziceau arhieriei și bătrînii. Deci aceștia din urmă se temeau acum de Hristos, Care nu mai era printre ei, mai mult decît atunci cînd le strica toate sîmbetele cuvîntînd în biserica lui Solomon sau prin sinagogi. De aceea se străduiesc din toate puterile să curme cuvîntul Apostolilor despre înviere, pe care nu o putuseră ascunde, ba chiar dimpotrivă, voind să fie vicleni, o făcuseră arătată, căci ei pecetluiseră și păziseră mormîntul. (n. n.)

¹ Cum voise să facă Lysis, și cum făcuse Pilat cu Hristos. (n. n.)

nare și despre judecata viitoare – Felix s-a înfricoșat și a răspuns: „Acum mergi, și, aflînd vreme, te voi mai chema.” (26) Și, nădăjduind și că i se vor da bani de către Pavel ca să-l slobozească, încă și mai des trimitea să-l cheme și vorbea cu el. (27) Și, cînd s-au împlinit doi ani¹, în locul lui Felix s-a pus Porcius Festus. Și, voind Felix să le facă har Iudeilor, l-a lăsat pe Pavel legat.

„[...] cu Drusila, muierea lui, care era Iudeică [...]”/ Afară de *Lege* se împreunase aceasta, Iudeică fiind, cu Elin. Ori poate că era Iudeică, dar, măritîndu-se după dînsul, se făcuse Elină. Pentru aceea îi și spunea lui credința ei, plecîndu-l și pe bărbatul său să se facă călcător de *Lege*.

„[...] Felix s-a înfricoșat [...]”/ Atît de mare era tăria graiurilor lui Pavel, încît l-au și înfricoșat pe stăpînitor.

„Și, nădăjduind și că i se vor da bani de către Pavel ca să-l slobozească, încă și mai des trimitea să-l cheme și vorbea cu el [...]”/ Vezi cît sînt de adevărate cele scrise! Îl chema pe el adesea nu minunîndu-se de dînsul, nici lăudînd cele ce se ziceau, nici voind a crede, ci nădăjduind – zice – să i se dea bani!

¹ Doi ani a stat Pavel nejudecat – în „arest preventiv”, cum se zice astăzi – stăpînirea știind că este nevinovat. Și aceasta s-a făcut pentru ca el să ajungă la o vreme în fața Chesarului, care nu era altul decît Nero, „leul” de la Roma (precum îl numește la 2 *Ti-motei* 4:17). Iar altă pricină a acestei îndelungate așteptări a judecării este – pe cît cred, gîndindu-mă la întreaga istorie a Creștinismului – pentru ca noi, Creștinii, să nu ne tulburăm atunci cînd ni se face nedreptate, și să nu căutăm dreptatea la judecătorii cei din afară. (n. n.)

CAPITOLUL XXV

(1) *Deci Festus, intrînd în dregătorie, după trei zile s-a suit de la Chesaria la Ierusalim. (2) Și arhiereul și fruntașii Iudeilor i-au arătat asupra lui Pavel. Și îl rugau, (3) cerînd har asupra lui, să-l trimită la Ierusalim, făcînd vicleșug ca să-l omoare pe drum. (4) Dar Festus a răspuns că Pavel se păzește în Chesaria și că el însuși avea să meargă acolo degrabă. (5) Deci le-a zis: „Cei tari dintre voi să se coboare cu mine, și, dacă este ceva întru bărbatul acesta, să-l pîrască pe el.” (6) Și, rămînînd la ei nu mai mult de zece zile, s-a coborît în Chesaria, iar a doua zi, șezînd la divan, a poruncit să fie adus Pavel. (7) Și, venînd el, Iudeii coborîți din Ierusalim l-au înconjurat, aducînd asupra lui multe și grele învinuiri, pe care nu puteau să le dovedească. (8) Iar el a răspuns: „N-am greșit nimic nici față de Legea Iudeilor, nici față de biserică, nici față de Chesarul.” (9) Iar Festus, voînd să facă har Iudeilor, răspunzînd, i-a zis lui Pavel: „Vrei să te sui la Ierusalim și acolo să te judeci înaintea mea pentru acestea?” (10) Dar Pavel a zis: „Stau la divanul Chesarului, unde trebuie să mă judec. Iudeilor nu le-am făcut nici o nedreptate, cum știți și tu mai bine. (11) Și, dacă am făcut nedreptate și am săvîrșit ceva vrednic de moarte, nu mă feresc de moarte; dar, dacă nu este nimic din cele pentru care mă pîrăsc aceștia, nimeni nu poate să mă dăruiască lor. Cer să fiu judecat de Chesarul!” (12) Atunci Festus, vorbind cu sfatul său, a răspuns: „Pe Chesarul l-ai cerut, la Chesarul vei merge!”*

„N-am greșit nimic nici față de Legea Iudeilor, nici față de biserică, nici față de Chesarul.”/ Iată mărturie luminată că Pavel se păzea fără de poticnire întru toate, negrăind ceva nici împotriva lui Dumnezeu, nici a Legii, nici împotriva bisericii sau a vreunui om. Iar „nici față de biserică” e în loc de: Nici zidirile din pietre ale Iudeilor nu le-am ocărit cîndva! – deși știa și propovăduia că Dumnezeu nu locuiește în biserici făcute de mîini [ome-nești]¹. Și nici pe vreun preot Iudeu n-a îndrăznit să-l ocărase întru știință,

¹ Dumnezeu nu are un locaș hotărît, pentru că este necuprins nici cu locul, nici cu vremea. Astfel, El nu locuia în Cortul Mărturie, sau în biserica lui Solomon, și nu locuiește în bisericile noastre, ci acolo Își arată lucrarea Lui mîntuitoare. Iudeii făcuseră însă din

măcar că nu se mai pleca arhierilor Iudei. Iar aceea ce zice: „Stau la divanul Chesarului, unde trebuie să mă judec”, e în loc de: Mă lepăd de tine și voiesc să mă duc la împăratul, în Roma, și acolo să mă judec.

(13) Și, dacă au trecut câteva zile, împăratul Agrippa și Verinichi au sosit la Chesaria, ca să-l salute pe Festus. (14) Și zăbovind acolo mai multe zile, Festus i-a spus împăratului despre Pavel, zicînd: „Este aici un bărbat, lăsat legat de Felix, (15) pentru care, fiind eu în Ierusalim, mi-au arătat înaintea mea arhierii și bătrînii Iudeilor, cerînd judecată împotriva lui.

„[...] împăratul Agrippa [...]”/ Ori Agrippa se pogora în provincii într-un rînduială de împărat, și pentru aceasta se numea „împărat” [„chesar”], ori poate și el era împărat al părților de la Răsărit, Nero stăpînind peste acelea de la Apus și fiind în Roma.¹ Iar numele de „chesar” însemnează

biserica lui Solomon un idol, și Pavel (în urma Sfîntului Mucenic Ștefan) se străduiește să surpe acest eres. Pentru aceasta le scria Evreilor: „Căci Hristos nu a intrat în Sfinte făcute de mîini, închipuiri ale celor adevărate, ci întru însuși cerul, pentru a Se înfățișa acum feței lui Dumnezeu pentru noi” (Evrei 9:24). Stih pe care Sfînșitul Teofilact îl tîlcuiește așa: „Evreii se făceau foarte pentru minunatul Cort din pustie și pentru biserica ce o aveau în Ierusalim, fiindcă o asemenea biserică minunată și vestită nu se afla întru nici o altă parte a pămîntului, nu numai pentru podoaba, frumusețea și acel neurmărit meșteșug arhitectonic al lui Solomon pe care îl avea, ci și pentru neprețuita bogăție a sculelor și a vaselor ei. Căci, de vreme ce Evreii se trăgeau la dragostea de Dumnezeu prin împodobirile trupesti și simțite, Dumnezeu a poruncit ca atît Cortul, cît și biserica lui Solomon să se facă cu toată dărnicia și bogăția și de aceea oamenii veneau de la marginile pămîntului să o vadă. Deci aici Pavel face același lucru ca și cu jertfele, pe care le-a doborît și le-a nimicit, în locul lor punînd și mărind moartea lui Hristos. Adică acum, punînd «cerul» în locul Cortului lui Moisi și a bisericii lui Solomon, arată deosebirea dintre Hristos și arhierii cei vechi. Și zice că ceilalți arhierii intrau în Sfintele făcute de mîini, care erau închipuiri ale Sfintelor celor adevărate, adică ale cerului; iar Hristos, adevăratul Arhieru, a intrat în însuși cerul, după omenirea Sa adică, fiindcă după dumnezeire toate le plinește și pretutindeni Se află. Și nu numai cu aceasta arată Pavel covîrșirea lui Hristos asupra celorlalți arhierii, ci și spunînd că Arhieruul nostru Hristos Se află lîngă Dumnezeu. Căci arhierii cei vechi Îl vedeau pe Dumnezeu doar prin oarecare simboale abia zărite, iar Hristos Îl vedea curat, înfățișîndu-Se «înaintea feței Lui» [ca om] [...]” (n. n.)

¹ E vorba de Irod Agrippa II, fiul lui Irod Agrippa I. Născut la Roma, în anul 27. Frate cu Verinichi și Drusilla. În anul 48, împăratul Clavdiu l-a împuternicit ca superintendent al bisericii din Ierusalim, iar în anul 50 l-a făcut guvernator al Chalciei. Apoi, a fost ridicat la vrednicia de guvernator al tetrarhiilor lui Filip și Lysanius, cu numele de „împărat”. A murit la Roma, în anul 100, în al treilea an al domniei lui Traian. (n. n.)

în latinește „împărat”, încît toți împărații Romanilor se numesc „chesari”, cu nume de obște, fără a avea acest nume al lor osebit și adevărat. Și am zis aceasta ca nu cumva, din unirea numelui celui de obște, să socotească cineva că Domnul nostru S-a născut în vremea acelei chesar întru care a pătimit Pavel. Căci Domnul S-a născut, precum arată vremile, în zilele chesarului Avgust¹, și a murit după treizeci și doi de ani, în zilele chesarului Tiberiu². Iar Pavel a murit în zilele lui Nero, după treizeci și cinci de ani de la moartea Domnului.³

(16) Iar eu le-am răspuns că Romanii n-au obiceiul să dea pe vreun om la pierzare înainte ca pîrîtul să-i aibă de față pe pîrîșii lui și să-și ia loc de răspuns pentru vina sa. (17) Adunîndu-se deci ei aici fără zăbavă, a doua zi am stat la judecată și am poruncit să fie adus bărbatul, (18) pentru care, stîndu-i iarăși împrejur, pîrîșii nu au adus nici o vină dintre cele pe care le bănuiam eu,

„[...] Romanii n-au obiceiul să dea pe vreun om la pierzare înainte ca pîrîtul să-i aibă de față pe pîrîșii lui și să-și ia loc de răspuns pentru vina sa.”/ Drept aceea, e arătat că Pilat, dăruindu-L pe Iisus Iudeilor, a făcut aceasta cu suflet ucigaș. Fiindcă și judecata lui Dumnezeu a trecut-o cu vederea, și legea Romanilor a călcat-o dînd la moarte sînge nevinovat, ca să placă ucigașilor, deși putea fi judecat pentru călcarea de lege de împăratul Romanilor, care îl trimisese să stăpînească hotarele Ierusalimului⁴.

„[...] pentru care, stîndu-i iarăși împrejur, pîrîșii nu au adus nici o vină dintre cele pe care le bănuiam eu [...]”/ Îi aduceau, dar nu dovedeau, căci pîndirea, bîntuirea și îndrăznirea lor dădeau de bănuit, dar cercetarea nu dovedea nimic.

(19) ci aveau asupra lui numai niște întrebări despre a lor credință și despre un oarecare Iisus mort, de Care Pavel zicea că este viu. (20)

¹ Augustus Gaius Iulius Caesar Octavian, primul împărat Roman (între anii 27-14). Nepot al lui Gaius Iulius Caesar. (n. n.)

² Tiberiu, împărat Roman (14-37), fiul adoptiv și urmașul lui Octavian Augustus. (n. n.)

³ Adică Pavel a murit în anul 67, ceea ce e adevărat, dar numai dacă Mîntuitorul ar fi trăit doar 32 de ani, pe cînd noi știm că anii petrecerii Sale pămîntești au fost 33. Pentru cronologie, vezi la ultima pagină, unde tot așa, este greșeală de un an. (n. n.)

⁴ Adică să pună în lucrare *lex romana*. Însă, atunci cînd binele lor o cerea, Romanii treceau fără muștrări de cuget peste lege, ca toți stăpînitorii lipsiți de Dumnezeu, întru care nu se poate afla dreptatea. (n. n.)

Și, nedumerindu-mă de întrebarea lor, i-am zis dacă voiește să meargă la Ierusalim și să fie judecat acolo pentru acestea. (21) Dar Pavel, cerînd să fie ținut pentru judecata Sevastului, am poruncit să fie ținut pînă ce îl voi trimite la Chesarul.” (22) Iar Agrippa a zis către Festus: „Aș fi voit să-l aud și eu pe acest om.” Iar el a zis: „Mîine îl vei auzi.” (23) Deci a doua zi, Agrippa și Verinichi venind cu mare alai și intrînd la divanul palatului împreună cu căpitani și cu bărbații cei mai de frunte ai cetății, Festus a dat poruncă să fie adus Pavel. (24) Și a zis Festus: „Împărate Agrippa și voi toți bărbații care sînteți împreună cu noi, vedeți-l pe acesta pentru care toată mulțimea Iudeilor mi s-a rugat – și în Ierusalim, și aici – strigînd că nu trebuie să mai trăiască.

„[...] și despre un oarecare Iisus mort, de Care Pavel zicea că este viu [...]”/ Cu cuviință zice: „despre un oarecare Iisus”, căci el era om al stăpînirii și de acestea nu grija.

„Și, nedumerindu-mă de întrebarea lor [...]”/ Căci, cu adevărat, cercetarea aceloră covîrșea auzurile judecătorului.

„[...] judecata Sevastului [...]”/ „Sevast” îl numește pe împăratul, precum și „Chesar”, căruia și „domn” îi va zice mai jos: „[...] dar nu am ceva adevărit ca să scriu domnului.”

(25) Și, cunoscînd eu că nu a făcut nimic vrednic de moarte, și el însuși cerînd să fie judecat de Chesarul, am socotit să-l trimit. (26) Dar nu am ceva adevărit ca să scriu domnului despre el. De aceea l-am adus înaintea voastră și mai ales înaintea ta, împărate Agrippa, ca, făcîndu-se cercetare, să am ce să scriu. (27) Căci fără cuviință mi se pare să-l trimit legat, fără să însemnez pricinile aflate asupra lui.”

„Și, cunoscînd eu că nu a făcut nimic vrednic de moarte [...]”/ Acum însuși judecătorul îl mărturisește că era nevinovat! Însă nu l-a slobozit, fiindcă așa a iconomisit Domnul, ca el să le ceară să mute judecata. Căci aceia care cereau să li se mute judecata la Chesarul erau trimiși la Roma, și așa urma să se împlinescă ceea ce proorocise Pavel, că: „Mi se cade să văd și Roma” (capitolul 19, stih 21). Și vezi cum Pavel merge la Roma curat de toată bănuiala, dezbrăcîndu-se de toate [bănuielile] la aceia între care se născuse și crescuse.

CAPITOLUL XXVI

(1) *Iar Agrippa a zis către Pavel: „Ți se poruncește să grăiești singur pentru tine!” Atunci Pavel, întinzînd mîna, a răspuns: (2) „O, împărate Agrippa! – mă socotesc fericit că astăzi pot să răspund înaintea ta, pentru toate cîte mă pîrăsc Iudeii. (3) Căci tu mai ales știi toate obiceiurile și întrebările Iudeilor. De aceea, te rog să mă asculți cu îngăduință. (4) Viața mea din tinerețe, care din început s-a făcut în neamul meu în Ierusalim, o știi toți Iudeii. (5) Ei știu despre mine, dacă vor să mărturisească, anume că înainte am viețuit ca Fariseu, după eresul cel prea cu cercare a Legii noastre. (6) Și acum stau judecîndu-mă pentru nădejdea făgăduinței făcute de Dumnezeu către părinții noștri, (7) la care cele douăsprezece seminții ale noastre, slujind lui Dumnezeu fără încetare, zi și noapte, nădăduiesc să ajungă. Pentru nădejdea aceasta – o, împărate Agrippa! – sînt pîrît de Iudei. (8) Ce lucru necredincios se socotește la voi dacă Dumnezeu îi învie pe cei morți?*

„[...] mă socotesc fericit că astăzi pot să răspund înaintea ta [...]”/ Nu zice acestea lingușindu-l pe dînsul – să nu fie! – ci vrînd să-l dobîndească prin blîndețe. Și cel socotit osîndit l-a și dobîndit și l-a supus pe judecător în parte. Căci, fiind de față toți, acela avea să zică: „Întru puțin nu mă pleci a mă face Creștin!” „Căci tu mai ales știi toate obiceiurile și întrebările Iudeilor [...]”/ Căci, dacă ar fi știut întru sine vreun rău, se cădea să se teamă a fi judecat înaintea celui ce cunoștea obiceiurile și întrebările Iudeilor. Ci a nu se lepăda de un asemenea judecător, care cunoștea toate faptele cu de-amănuntul, era lucru al conștiinței sale celei curate.

„Viața mea [...] o știi toți Iudeii”/ E în loc de: Ei știu adevărul, dar nu voiesc să-l mărturisească, mințind și păcătuind de bună voie. „[...] înainte, am viețuit ca Fariseu, după eresul cel prea cu cercare a Legii noastre.”/ Se cuvine a însemna că Fariseii erau acei eretici care cercau *Scripturile* mai cu de-adinsul decît celelalte eresuri iudaice. Și a zis: „prea cu cercare”, nu: „prea-adevărat”, căci ei nu aveau cunoștința cea adevărată a *Scripturilor*. Deci cercarea iscodește și socotește, dar nu cunoaște cu totul însuși adevărul, ci uneori cineva se mai și amăgește singur cu mintea.

(9) Deci mi s-a părut în sinea mea că față de numele lui Iisus Nazarineanul trebuia să fac multe împotriva; (10) Ceea ce am și făcut în Ierusalim, și pe mulți dintre sfinți i-am închis în temnițe cu puterea pe care am luat-o de la arhierei. Și, când se omorau, dam hotărîre. (11) Și îi munceam de multe ori în toate sinagogile și-i îndemnam să hulească. Și, mult tulburîndu-mă asupra lor, îi goneam pînă și prin cetățile din afară.

„Deci mi s-a părut [...]”/ Am socotit – zice – dintru a mea judecată că așa se cade a se face acest lucru.¹ „Și, mult tulburîndu-mă asupra lor [...]”/ Căci, strechiindu-se² de lucrarea drăcească și de draci, făcea multe lucruri necuvioase, asemenea celor turbați. Sau – zice – poate că mă turbam încă mai mult decît aceia, fiindcă de voie săvîrșeam răul.

(12) Și în felul acesta mergînd și la Damasc, cu putere și cu poruncă de la arhierei (13) – o, împărate! – am văzut pe cale, la amiază, o lumină din cer strălucind împrejurul meu și al celor ce mergeau împreună cu mine, mai mult decît strălucirea soarelui. (14) Și, căzînd noi toți la pămînt, eu am auzit un glas zicînd către mine în limba evreiască: «Saule, Saule, de ce Mă gonești? Greu îți este să lovești cu piciorul împotriva boldurilor!» (15) Iar eu am zis: «Cine ești Doamne?» Iar Domnul a zis: «Eu sînt Iisus, pe Care tu Îl gonești. (16) Dar scoală-te și stai pe picioarele tale! Căci spre aceasta M-am arătat ție: ca să te aleg slugă și mărturie și a celor ce ai văzut, și a celor întru care Mă voi arăta ție. (17) Scofîndu-te pe tine din norod și de la neamurile la care te trimiți, (18) să deschizi ochii lor, ca să se întoarcă de la întuneric la lumină și de

¹ Ceea ce spuneam în nota dinainte: citind *Scripturile* în chip omenesc, fără luminare de la Dumnezeu, lui Pavel i s-a părut în sinea lui că, luptînd împotriva numelui lui Iisus și gonindu-i pe Creștini, lucrează după *Lege*! Pentru că apoi, primind darul de la Dumnezeu, să zică pretutindeni: „a părut Duhului și mie să fac cutare lucru”. Adică de atunci încolo a lui a fost doar buna voire și sîrguința, iar „părerea”, adică socoteala, a lăsat-o în seama Sfîntului Duh-Dumnezeu, smerindu-se și înțelegînd că El știe mai bine cum și ce este de făcut. (n. n.)

² Strechea e o insectă a cărei larvă parazitează vitele, pricinuindu-le, printre altele, un soi de nebunie. (n. n.)

la puterea Satanei la Dumnezeu, ca să ia iertarea păcatelor și soartă între Sfinți, prin credința întru Mine.»

„[...] mai mult decît strălucirea soarelui [...]”/ Pavel [face o asemănare pe înțelesul oamenilor], aducîndu-l ca pildă pe cel mai luminător dintre cele simțite; și, neputînd să facă deopotrivă lumina aceluia cu lumina lui Iisus, zice că lumina Lui biruie lumina soarelui.¹

(19) Drept aceea, împărate Agrippa, nu m-am făcut neascultător vedeniei cerești, (20) ci mai întîi Iudeilor – din Damasc, din Ierusalim, din toată țara – și apoi «neamurilor» le-am vestit să se pocăiască și să se întoarcă la Dumnezeu făcînd lucruri vrednice de pocăință.

„[...] nu m-am făcut neascultător vedeniei cerești [...]”/ M-am supus și m-am încredințat – zice – celor [văzute și auzite]. Cu această vedenie m-a tras și m-a adus [Hristos] la credința creștinească, și așa m-a plecat să nu întîrzii. Iar „vedenia” este privirea cea curată² care îl covîrșește pe om, pe care nimeni nu o poate vedea, în trup fiind, dacă nu ochii i se des-coperă [de către Dumnezeu].

(21) Pentru acestea, Iudeii, prinzîndu-mă în biserică, se ispîteau să mă omoare. (22) Dobîndind deci ajutorul de la Dumnezeu, stau pînă în ziua aceasta mărturisind la mic și la mare, negrăind nimic afară de cele ce și Proorocii și Moisi au spus că va să fie: (23) că va pătimi Hristos, că, din învierea morților, El va vesti întîi lumină norodului și «neamurilor».”

„[...] negrăind nimic afară de cele ce și Proorocii și Moisi au spus că va să fie [...]”/ Cele grăite de Prooroci pentru patima lui Hristos este de

¹ Pavel a văzut și a fost orbit de acea lumină negrăită, de slava lui Hristos, ca și Petru pe muntele Taborului, cum scrie acesta din urmă în a doua sa epistolă sobornicească: „Noi v-am adus la cunoștință puterea Domnului nostru Iisus Hristos și venirea Lui, nu luîndu-ne după basme meșteșugite, ci fiindcă am văzut slava Lui cu ochii noștri” (2 Petru 1:16). Și prin aceasta s-a făcut arătată vrednicia lui Pavel asemenea cu aceea a Apostolilor cei mari. (n. n.)

² Adică privirea curățită de orbirea sufletească pricinuită de patimi. Privirea aceasta e împiedicată de vederea cea trupească, și de aceea Pavel o pierde pe aceasta din urmă, pentru a o căpăta pe cea dintîi. (n. n.)

prisos a le mai zice, fiind prea-arătate. Iar că și Moisi a grăit pentru patima Lui este arătat dintru ce a zis el ca din partea lui Iacov despre Iuda: „Ca un leu culcându-se a adormit, și ca un pui de leu. Cine îl va scula pe el?” (*Facerea* 49:9) – căci acolo însemnează luminat moartea și învierea lui Hristos. Încă și patima, când zice iarăși: „Veți vedea viața voastră spînzurată înaintea ochilor voștri.”¹

„[...] din învierea morților, El va vesti întîi lumină norodului și «neamurilor» [...]”/ Căci întîi El a înviat, și nu va mai muri. Fiindcă cei ce au înviat printr-Însul sau prin ucenici au murit iarăși, așteptînd pînă la învierea de obște.

(24) Și, acestea răspunzînd el, i-a zis Festus cu glas mare: „Te înnebunești, Pavele! Cartea cea multă te întoarce spre nebunie!” (25) Iar Pavel a zis: „Nu mă înnebunesc, puternice Festus, ci grăiesc cuvintele adevărului și ale înțelepciunii. (26) Căci știe despre acestea împăratul, către care și îndrăznesc a grăi, fiind încredințat că nimic nu i-a rămas ascuns,

„Te înnebunești, Pavele! [...]”/ Festus a zis acestea din iuțime și din mînie, văzînd că Pavel vorbea numai către împăratul și căpătase îndrăzneală. Iar Pavel îl învață pricina pentru care a întors cuvîntul către împăratul.

„Căci știe despre acestea împăratul [...]”/ Aici, e vorba despre cruce și despre înviere, căci pretutindeni prin lume se vestise dogma aceasta. Și vorbește așa arătînd că Agrippa le știa pe toate. Și numai că nu zice către dîșii: Se cădea ca și voi să știți acestea! Căci mai jos adaugă acest cuvînt, adică: „pentru că lucrurile acestea nu s-au făcut într-un ungher”.

Pentru că lucrurile acestea nu s-au făcut într-un ungher. (27) Îi crezi tu, împărate Agrippa, pe Prooroci? Știu că îi crezi!” (28) Iar Agrippa a zis către Pavel: „Întru pușin nu mă îndupleci să mă fac și eu Creștin!” (29) Iar Pavel a zis: „Aș pofti de la Dumnezeu – și întru pușin, și întru mult – ca nu numai tu, ci și toți care mă aud astăzi să se facă așa cum sînt și eu, afară de legăturile acestea.” (30) Și, zicînd el acestea, s-a ridicat și împăratul, și domnul [Festus], și Verinichi și cei care ședeau împreună cu ei. (31) Și, depărtîndu-se,

¹ Nu se află în ediția în uz a *Vechiului Testament*. (n. n.)

grăiau unul cu altul, zicînd: „Omul acesta nu face nimic vrednic de moarte sau de legături.” (32) Iar Agrippa i-a zis lui Festus: „Se putea slobozi omul acesta, dacă nu l-ar fi cerut pe Chesarul.”

„Aș pofti de la Dumnezeu – și întru puțin, și întru mult [...]”/ Agrippa îi zisese: „întru puțin nu mă îndupleci să mă fac și eu Creștin!”, prin acest cuvînt vrînd să zică așa: „puțin îți lipsește să mă îndupleci”. Iar Pavel – cel prea-înțelept întru cele dumnezeiești și întru cele omenești, folosind aducerea vorbei mai mult decît însemnarea ei – a adus acel cuvînt: „și întru puțin, și întru mult”, în loc de: Întru puțină osteneală de cuvinte – iar de va trebui, și întru mai multă – aș pofti să te faci Creștin. Adică: Și prin puține cuvinte, și prin multe aș pofti să te faci Creștin; și prin unele, și prin altele sînt osîrduitor să le fac pe toate pentru mîntuirea ta, și nu numai a ta, ci și a celor ce sînt împreună cu tine.

„[...] afară de legăturile acestea [...]”/ De ce zici: „afară de legăturile acestea” – o, fericite Pavele? Care îți este ție de acum îndrăzneala, dacă de acestea te rușinezi și fugi? Și mai ales înaintea a atîta norod! Au nu te fălești pretutindeni pentru acestea prin epistole, și te numești „legat” pe sinești și porți lanțul împrejur în loc de coroană? Deci ce s-a făcut acum că te lepezi de legături? Nu mă lepăd – răspunde el – nici nu mă rușinez, ci fac pogorămînt neputinței acelora, căci ei nu sînt încă în stare să primească lauda mea [pentru legături]. Și m-am învățat de la Stăpînul meu să nu pun petic de pînză nouă pe haină veche.¹ Pentru aceasta am zis așa. [Deci] nu zice aceasta lepădînd de la sine legăturile pentru că s-ar fi rușinat de ele, căci acestea îi erau lui vrednice de slavă și de laudă mai mult decît orice altceva. Ci vorbește așa căutînd la socoteala acelora.

¹ „Nimeni nu pune un petic de postav nou la o haină veche – zice Mîntuitorul – căci peticul acesta, ca umplutură, trage de haină și se face o ruptură și mai rea” (Matei 9:16). Stih pe care Sfințitul Teofilact îl tâlcuiește așa: „«Haina veche» arată neputința ucenicilor. [Și arată că] ucenicii nu se făcuseră încă puternici, ci aveau nevoie de pogorămînt [...]. Zicînd aceasta, și pe ucenici îi învață ca și ei, cînd vor învăța lumea, să fie pogorîtori” (în tâlcuirea la Matei). (n. n.)

CAPITOLUL XXVII

- (1) Iar după ce s-a judecat să mergem în Italia, au dat pe Pavel și pe alți câțiva legați unui sutaș cu numele Iuliu, din ceata Sevastiană. (2) Și, intrând într-o corabie de la Atramiț, vrînd să mergem pe lîngă locurile Asiei, am purces, fiind cu noi Aristarh, Machidonean din Tesalonic. (3) Și a doua zi am venit în Sidon. Și Iuliu, atîtîndu-se cu iubire de oameni către Pavel, i-a dat voie să meargă la prieteni ca să primească purtarea lor de grijă.*

„[...] fiind cu noi Aristarh, Machidonean din Tesalonic [...]”/ Vezi pînă unde a fost împreună cu Pavel și Aristarh! Și bine și în vreme de trebuință a fost cu el, vrînd să vestească în Machidonia toate cele despre dînsul.

Iar acest cuvînt: „Și Iuliu, atîtîndu-se cu iubire de oameni către Pavel i-a dat voie să meargă la prieteni”, arată că bine a făcut dîndu-i voie la aceasta. Căci era cu puțință ca el – din multa trudă și greutate a legăturilor, din frică, dintru aceea să se ducea și se aducea – să se fi slăbit și chiar să se fi îmbolnăvit. Și vezi cum nici aceasta nu o ascunde [scriitorul], că [Pavel] voia să dobîndească purtare de grijă.

- (4) Și, purcezînd de acolo, am venit sub Cipru, pentru că vînturile erau împotrivă. (5) Și, străbătînd marea Chilichiei și a Pamfiliei, am venit la Mira Lichiei. (6) Și, aflînd sutașul acolo o corabie din Alexandria mergînd în Italia, ne-a băgat într-însa. (7) Și, multe zile vîslind cu zăbavă și abia sosind lîngă Knid, nelăsîndu-ne vîntul, am trecut pe sub Crit, pe lîngă Salmona. (8) Și, abia trecînd, am ajuns la un loc ce se chema „Limanuri Bune”, de care era aproape orașul Lasea.*

„[...] o corabie din Alexandria [...]”/ Cu cuviință se află corabia aceea, ca și aceia să vestească cele despre Pavel în Asia, iar aceștia în Lichia.

- (9) Și – multă vreme trecînd și mergerea corabiei fiind cu primejdie, fiindcă trecuse acum și postul – Pavel îi sfătuia, (10) zicîndu-le: „Bărbaților, văd că mergerea corabiei va să fie cu necaz și cu mul-*

tă pagubă, nu numai pentru povară și pentru corabie, ci și pentru sufletele noastre.”

„[...] fiindcă trecuse acum și postul [...]”/ Socotesc că „post” îl numește aici pe cel al Iudeilor. Căci plecaseră mult după praznicul a cincizeci de zile, încât au venit în părțile Critului mai întru vremea iernii.

„Bărbaților, văd că mergerea corabiei va să fie cu necaz și cu multă pagubă [...]”/ Ca să nu pară că proorocește, ci că vorbește din socoteala lui, zice: „văd”, căci aceia nu ar fi primit spusele lui îndată dacă ar fi zis aceasta hotărât.

(11) Iar sutașul asculta mai mult de cîrmaci și de căpitanul corabiei decît de cele spuse de Pavel. (12) Și, limanul nefiind bun de iernat, cei mai mulți făceau sfat să se ducă de acolo și, dacă s-ar putea, să ajungă la Fenix și să ierneze în limanul Critului, care caută spre Liva și spre Hor. (13) Și, suflînd austrul, părăindu-li-se că-și vor dobîndi voia, lăsîndu-se din Asson, au vîslit spre marginile Critului.

„[...] asculta mai mult de cîrmaci și de căpitanul corabiei [...]”/ Făcea așa socotind că se cade să se plece mai mult celor iscusiți întru meșteșugul înnotării cu corabia decît unui călător neiscusit întru acesta. Și, dintru aceasta, arată că greșeala era a socotelii, nu a întîmplării.

(14) Și, nu după multă vreme, s-a întărit un vînt vișoros, ce se cheamă „Euroclidon”. (15) Și, răpindu-se corabia, iar ea nepuținînd a căuta împotriva vîntului, ne purtam după valuri. (16) Și, trecînd un ostrov ce se cheamă Clavda, abia am putut prinde luntrea, (17) pe care, trăgînd-o în corabie și folosind unelte ajutoare, au încins corabia pe dedesubt. Și, temîndu-se să nu cadă în Sirt,

Nu se cuvine a cere *Scripturii* să grăiască chiar potrivit, pentru că acest cuvînt: „a căuta împotriva vîntului”, se potrivește la om, iar nu la corabie.

au slobozit vintrele [pînzele] și așa eram purtați. (18) Și, fiind noi foarte împresurați de viscol, a doua zi au lepădat din povara cora-

biei. (19) *Iar a treia zi, cu mîinile noastre am lepădat uneltele corăbiei.* (20) *Și, nearătîndu-se nici soarele, nici stelele vreme de mai multe zile și avînd asupra-ne vîfor nu puțin, ni se luase de acum orice nădejde de a ne mîntui.* (21) *Și, fiind flămînzi de mult, Pavel, stînd în mijlocul lor, le-a zis: „O bărbaților! – ascultîndu-mă pe mine, se cădea să nu fi plecat din Crit, și n-ați fi cîștigat necazul și paguba aceasta.* (22) *Dar acum vă îndemn să aveți voie bună, căci nici un suflet dintre voi nu va pieri, ci numai corabia.* (23) *Căci în noaptea aceasta mi-a stat înaintea Îngerul lui Dumnezeu, al Căruia sînt eu și Căruia slujesc,* (24) *zicînd: «Nu te teme, Pavele! Înaintea Chesarului se cade să stai și, iată, Dumnezeu ți i-a dăruit pe toți cei ce sînt cu tine în corabie.»* (25) *Drept aceea, fiți cu bună nădejde, bărbaților, căci cred lui Dumnezeu că așa va fi, precum mi s-a zis mie.* (26) *Și este să cădem într-un ostrov oarecare.”* (27) *Și, dacă s-a împlinit a paisprezece noapte de cînd ne purtam cu corabia în marea Adriaticii, pe la miezul nopții, li s-a părut corăbierilor că se apropie la vreo margine.* (28) *Și, slobozînd măsura, au aflat douăzeci de stînji; și, trecînd puțin mai departe și măsurînd iarăși, au aflat cincisprezece stînji.* (29) *Și, temîndu-se ca nu cumva să cadă pe locuri prundoase, au aruncat patru ancore dinspre cîrma corăbiei și se rugau să se facă ziuă.* (30) *Dar corăbierii căutau să fugă din corabie și au coborît luntrea în mare, cu prilejul că vor să arunce și ancorele dinspre piscul corăbiei¹.* (31) *Pavel a spus sutașului și ostașilor: „De nu rămîn aceștia în corabie, nu vă veți putea mîntui.”* (32) *Atunci, ostașii au tăiat funiile luntrei și au lăsat-o să cadă.* (33) *Iar pînă să se facă ziuă, Pavel îi ruga pe toți să mănînce bucate, zicîndu-le: „Paisprezece zile sînt azi de cînd n-ați mîncat, așteptînd și nimic gustînd.*

„Dar acum vă îndemn să aveți voie bună [...]”/ După atîta vîfor și furtună, nu le vorbește punîndu-se asupra lor ca să-i mustre pentru neascultare, ci vrînd măcar de aici înaintea să-l creadă. Și pe cele făcute le aduce întru mărturia adevărului celor pe care urma să le zică. Și două lucruri spune dinainte: că se va prăpădi corabia, dar cei dintr-însa se vor mîntui;

¹ Etrava, piesa de rezistență care închide corpul unei nave în partea din față. (n. n.)

și că urmau să cadă într-un ostrov – lucruri care nu erau ale socotelii, ci ale proorociei.

„[...] iată, Dumnezeu ți i-a dăruit pe toți cei ce sînt cu tine în corabie.”/ Iată că, de nu ar fi fost mîntuiți pentru Pavel, toți cei ce erau în corabie urmau să piară. Drept aceea, mincinoasă este zicerea lui Homer: „zic că nici unul din oameni nu poate să scape de norocul întru care s-ar naște – ori rău, ori bun de ar fi” (*Iliada*). Ceea ce însemnează că e cu neputință a scăpa cineva de moartea ursită lui, adică hotărîită de la naștere. Iar aici, dacă ar fi fost ursit ca toți să piară, putea să piară și Pavel, după ce petrecuse fără să mănînce paisprezece zile în mare. Căci mincinosul cuvînt zice că omul nu poate scăpa de norocul lui – ori rău, ori bun – iar *Scriptura* zice dimpotrivă, că dreptul se mîntuiește din primejdia cea vădită.¹ Așadar, Dumnezeu i-a dăruit sufletele aceloră lui Pavel, iar corabia și cele împreună cu dînsa au pierit. Deci aici, pentru cel drept trăiesc cei necredincioși și păgîni, iar alteori cel necredincios piere mai-nainte de vreme pentru a sa răutate, precum zice și Ecclesiastul: „Să nu fii necredincios, nici să te faci multă vreme aspru, ca să nu mori înainte de vremea ta.”²

„Atunci, ostașii au tăiat funiile luntrei și au lăsat-o să cadă.”/ Întîia oară, Pavel nu a fost crezut [de ei] din iconomie dumnezeiască, ca să fie acum, după cercarea lucrurilor, ceea ce s-a și făcut cu adevărat. Căci vezi cum se pleacă sutașul, încît a lăsat să se prăpădească și barca. Iar corăbierii încă nu credeau, ci se înduplecă mai pe urmă, pentru că acest neam de oameni este obraznic și semeț.

(34) De aceea, vă rog să mîncăți, căci aceasta este spre mîntuirea voastră. Căci nici un fir de păr din cap nu-i va cădea vreunuia din

¹ Căci zice înțeleptul: „Dreptul scapă din strîmtoare, și cel fără de lege îi ia locul” (*Pildele lui Solomon* 11:8). Credința că soarta e hotărîită de „zei” (și de astre, ca întru chipări ale lor; ori de Însuși Dumnezeu cel adevărat) e foarte răspîndită, chiar și printre Ortodocși, ori pe față, ori ascunsă în cuget. De ce oare? Dintr-o pricină lesne de înțeles: „pre-destinarea” – cum se zice – lasă loc libertății de a păcătui fără mustrarea conștiinței, căci, dacă totul e dat dinainte, e limpede că omul nu are nici o răspundere pentru faptele sale. În schimb, credința aceasta înșelătoare răpește omului adevărata libertate cu care ne-a înzestrat Ziditorul, anume aceea de a alege între bine și rău. Și aceasta e înfricoșător, căci, închipuindu-ne că sîntem purtați de soarta cea oarbă, ne preschimbăm de voia noastră în niște jucării al căror păpușar e însuși diavolul. (n. n.)

² Nu se află în ediția în uz a *Vechiului Testament*. (n. n.)

voi.¹ (35) Și, zicînd acestea și luînd pîine, a mulțumit lui Dumnezeu înaintea tuturor și, frîngînd, a început să mănînce. (36) Și, făcînd toți voie bună, au luat și ei de au mîncat. (37) Și eram în corabie, de toți, două sute șaptezeci și șase de suflete. (38) Și, săturîndu-se de bucate, au ușurat corabia, aruncînd grîul în mare. (39) Și, cînd s-a făcut ziuă, ei n-au cunoscut pămîntul, dar vedeau de departe țărmurile unui sîn de mare, și se sfătuiau dacă ar fi cu putință să scoată corabia.

„De aceea, vă rog să mîncăți, căci aceasta este spre mîntuirea voastră.”/ Pavel îi sfătuiește să mănînce, și mănîncă el înții, încredințîndu-i nu cu cuvîntul, ci cu lucrul. „[...]” căci – zice – aceasta este spre mîntuirea voastră”, adică a mîncă pentru a nu pieri de foame. Căci nu le era lor grijă de mîncare, fiindcă primejdia nu era pentru mici lucruri.

„[...]” și luînd pîine, a mulțumit lui Dumnezeu [...]”/ Îi învață chipul mulțumirii, așa: Mulțumim Ție, Dumnezeule, că ne-ai învrednicit a trăi pînă acum, petrecînd nemîncăți. Pentru aceea, Ție slavă înălțîndu-Ți, frîngem pîine spre a ne împărtăși de hrană.

(40) Și, trăgînd afară ancorele, au slobozit corabia pe mare, slăbind totodată funiile cîrmei. Și, ridicînd doar vintrea cea mică după vîntul care sufla, trăgeau spre țărături.

Aceasta a zis-o voind să arate nevoia pe care o sufereau învîforîndu-se, fiindcă nu de multe ori fac așa. Căci au coborît pînzele pentru a tăia pornirea vîntului, iar aceasta se face cînd vîntul este iute. Și acestea le pătinesc în Adriatică, unde nu era greu a se mîntui.

(41) Și, căzînd într-un loc dintre două mări, corabia s-a înfipt [în mal] și piscul dinainte [etrava] s-a împlîntat și sta neclintit, iar partea dinapoi se rupea de sila valurilor. (42) Iar ostașii au făcut sfat să-i omoare pe cei legați, ca să nu înnoate vreunul și să scape. (43) Dar sutașul, voind să-l ferească pe Pavel, a oprit sfatul lor și

¹ După spusa nemincinoasă a Mîntuitorului: „Au nu se vînd două vrăbii pe un ban? Și nici una din ele nu va cădea pe pămînt fără știrea Tatălui vostru. La voi însă și perii capului, toți sunt numărați” (Matei 10:29, 30). (n. n.)

a poruncit ca aceia ce pot să înoate, aruncîndu-se cei dintîi, să iasă la pămînt; (44) iar ceilalți, unii pe scînduri, alți pe altceva din corabie. Și așa au scăpat toți la uscat.

Au slobozit funiile după ce se făcuse ziuă, și corabia se rupe și se risipește în timpul zilei, ca să nu se risipească ei de frică și să vadă proorocia și cu fapta. Și se cuvine a însemna că cineva ucide de voia sa, iar ursitura nu oprește să se facă acest lucru. Căci, iată, aceia au venit la lucrul uciderii după ce s-au sfătuit de însăși voia lor; apoi, ascultîndu-l pe sutaș, au încetat, iarăși pentru că așa au voit, căci se putea ca ei să nu se plece ace-luia, fiind mulți și tari. Ci sfatul și socoteala aleasă de sine săvîrșește sau nu cele ce voiește.¹

¹ Deci cei care săvîrșesc vreun păcat nu au nici o îndreptățire cînd spun: „Așa a fost să fie!” – de parcă Dumnezeu nu ne-ar fi zidit ființe libere de a face fie binele, fie răul. Căci nici diavolul nu are îngăduință să ne silească la păcat, ci el doar ne ispitește, ne în-deamnă spre acesta, noi avînd stăpînire să nu primim insuflarea lui. (n. n.)

CAPITOLUL XXVIII

(1) Și, dacă au scăpat cei ce erau cu Pavel, atunci au cunoscut că ostrovul se cheamă „Melit” [„Malta”]. (2) Iar barbarii au făcut nu puțină milă cu noi. Căci, făcând foc, ne-au primit pe toți la ei, din pricina ploii care era și a frigului. (3) Și, strângînd Pavel găteje multe și punîndu-le în foc, o viperă a ieșit de căldură și s-a apucat de mîna lui. (4) Și, dacă au văzut vipera spînzurînd de mîna lui, barbarii ziceau unul către altul: „Cu adevărat, ucigaș este omul acesta pe care, mîntuindu-se din mare, judecata lui Dumnezeu nu l-a lăsat să trăiască. (5) Deci el, scuturînd vipera în foc, n-a pățimit nici un rău.

„[...] Și, strîngînd Pavel găteje multe [...], o viperă a ieșit de căldură și s-a apucat de mîna lui.”/ Dar nici o vătămare nu s-a lipit de el, căci sfîntul era împlinitor al credinței.¹ Căci – înfigîndu-și dinții în mîna Apostolului, și neaflînd moliciunea păcatului – fiara a sărit îndată și a alergat asupra focului, ca și cum ea însăși s-ar fi osîndit. Iar noi ne temem de fiare pentru că nu avem într-armarea faptei bune.²

„[...] barbarii ziceau unul către altul [...]”/ Vezi și la barbari judecată firească întreagă și desăvîrșită! Căci nu îl osîndeau fără grijă, la vedere, ci vorbeau cu sfială, unii către alții.

(6) Iar ei așteptau ca el să se umfle, sau să cadă deodată mort. Dar, așteptînd ei mult și văzînd că nu se făcuse nimic rău întru el, și-au întors gîndul și ziceau că el este un dumnezeu.

¹ Pentru aceasta zisese Hristos: „Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne: „[...] șerpi vor lua în mînă [...] și nu-i vor vătăma” (Marcu 16:18). Aceasta s-a împlinit cu Pavel în chip simțit, dar Sfințitul Teofilact spune (în tîlcuirea la Marcu) că e vorba și despre șerpii cei gînditori, adică despre diavoli. (n. n.)

² Teama de animale (dar și de stihii) ne-a venit după păcatul strămoșului Adam, deci nu e firească la noi. Și cum ar putea fi, de vreme ce toate dobitoacele și fiarele (și ierburile, și stihiiile, și astrele) au fost făcute pentru om? De aceea au și trecut animalele prin fața lui Adam pentru ca el să le dea nume, fiindcă l-au cunoscut ca stăpîn al lor. (n. aut.)

„Iar ei așteptau ca el să se umfle [...]”/ În loc de: „să se umfle și să crape”. „Dar, așteptînd ei mult [...]”/ Semnul [minunea, n. n.] nu s-a făcut îndată, ci oamenii au așteptat o vreme, ca să nu pară că este nălucire. Și așa au văzut că, într-adevăr, nu era amăgire sau răpire.

„[...] și ziceau că el este un dumnezeu.”/ Fiindcă aveau obiceiul să-i socotească dumnezei pe toți care făceau vreun lucru prea-slăvit. Tot așa îi socotiseră și pe cei de demult, numindu-i „dumnezei” pentru că făceau ceva mai mult decît măsura fie din pricina vîrtutei lor, asemenea lui Heracles, fie pentru că-i scoteau din minte și îi amăgeau pe privitori prin vrăjitorii, așa cum era Simon Samarineanul.

(7) Și împrejurul aceluia loc erau satele mai marelui ostrovului, Publius, care, primindu-ne, ne-a ospătat cu omenie trei zile. (8) Și s-a întîmplat că tatăl lui Publius zăcea cuprins de friguri și de urdinare cu sînge. Către care intrînd și rugîndu-se, Pavel și-a pus mîinile peste el și l-a vindecat. (9) Și, făcîndu-se aceasta, veneau la el și ceilalți din ostrov care aveau boli, și se vindecau. (10) Și aceștia ne-au cinstit mult și, cînd am plecat, ne-au pus toate cele de trebuință.

Iubitor de străini era Publius, căci i-a primit miluindu-i numai pentru primejdia în care se aflau. Și a grijit cu cele trebuincioase două sute șaptezeci de suflete, socotind acest lucru cîștig și dobîndă a sa.¹

„Și s-a întîmplat că tatăl lui Publius zăcea cuprins de friguri și de urdinare cu sînge. Și, făcîndu-se aceasta, veneau la el și ceilalți din ostrov care aveau boli” [...] / Patima cea greu de tămăduit, adică urdinarea cu sînge, primind tămăduire și vindecare prin Pavel, a adus pe mulți la credință.

(11) Și, după trei luni, am pornit cu o corabie alexandrină, care iernase în ostrov și avea pe ea semnul Dioscurilor. (12) Și, sosind în Siracusi, am zăbovit acolo trei zile. (13) De unde, înconjurînd, am venit la Righia. Iar peste o zi, suflînd austrul, am venit la Putioli în cealaltă zi. (14) Unde, aflînd frați, ne-am mîngîiat zăbovind la ei șapte zile. Și așa am venit la Roma.

¹ Mai mult se folosește din milostenie acela care miluiește decît cel miluit, căci pe el îl va milui Dumnezeu cu bunătățile Sale negrăite, precum arată însuși Pavel în epistole și toți Sfinții Părinți, iar mai cu seamă Sfîntul Ioan Gură de Aur. (n. n.)

„[...] avea pe ea semnul Dioscurilor.”/ Căci oarecum de-a pururea era obiceiul, mai ales la corăbiile Alexandrinilor, să fie niște scrieri la pisc, de-a dreapta și de-a stînga. Și era cu putință să fi fost scris pe corabie semnul Dioscurilor¹ fiindcă atunci stăpînea slujirea la idoli, și de aici urma să înțeleagă oricine că de altă semînție și slujitor la idoli era cîrmaciul.² Așa cum zice despre aceasta și Isaia: „Zbura-vor în corăbiile celor de altă semînție, pe mare împreună o vor prăda și o vor împărți.”³

(15) Și de acolo, auzind frații cele despre noi, au ieșit întru întîmpinarea noastră pînă la Forul lui Apius și la Trei Taverne (hanuri), pe care văzîndu-i, Pavel I-a mulțumit lui Dumnezeu și a luat în-drăzneală. (16) Iar dacă am venit în Roma, sutașul i-a dat pe cei legați voievodului oștii,

„[...] pînă la Forul lui Apius și la Trei Taverne (hanuri) [...]”/ Aici însemnează niște locuri ce sînt înaintea Romei. Unul care avea un fel de icoană [cioplită] a lui Apius, care se numea și „forum” al aceluia, precum pînă acum chipurile împăraților se numesc „fori”.⁴ Iar cuvîntul acesta: „taverne”, însemnează niște hanuri care găzduiau străini, care așa se numesc în limba Romanilor.

„[...] pe care văzîndu-i, Pavel a mulțumit lui Dumnezeu și a luat în-drăzneală.”/ Măcar că făcuse atîtea semne, totuși s-a întărit și din vederea acelor frați. Și dintru aceasta ne învățăm că și omenește se mîngîia, ca un om adică.⁵

¹ Aceștia erau – după mintea rătăcită a Elinilor – doi „eroi” (semizei), fii ai lui Zeus și ai Ledei. Erau socotiți, printre altele, apărători ai celor aflați pe mare. (n. n.)

² Înscrierile de-a dreapta și de-a stînga „piscului” (etravei) corăbiilor, sînt mai mult decît numele acelor, sînt semne de închinare la cîte un idol păzitor, aici Dioscurii. Mai tîrziu (sau poate și în vremea veche), etrava (sau „ciocul”, *rostrum* în latinește) a fost împodobită și cu chipul idolului, cioplit în lemn, care se cheamă „galion”. (n. n.)

³ Nu se află în ediția în uz a *Vechiului Testament*. (n. n.)

⁴ Căci împăratul – precum am zis – era socotit semizeu, și avea chipuri cioplite peste tot, și mai ales în *forum*, piață publică în care se găseau clădirile administrative și capiștile zeilor. (n. n.)

⁵ Mintea noastră e plecată să creadă că sfinții au o tărie neomenească, ne gîndim la ei ca la niște făpturi lipsite de slăbiciuni firești, și de aceea nu putem avea față de ei aceea împreună-pătîmire de care și ei au nevoie, la fel ca oricine altcineva. Aceasta vrea să spună aici Sfințitul Teofilact. (n. n.)

iar lui Pavel i-au dat voie să petreacă deosebi, cu ostașul care îl păzea. (17) Și, după trei zile, Pavel i-a chemat la el pe mai marii Iudeilor. Și, adunându-se ei, zicea către dînșii: „Bărbați frați, deși eu n-am făcut nimic rău împotriva norodului sau a obiceiurilor părintești, legat fiind în Ierusalim, am fost dat în mîinile Romanilor. (18) Aceștia, judecîndu-mă, voiau să mă sloboadă, fiindcă nu era întru mine nici o vină vrednică de moarte.

„[...] iar lui Pavel i-au dat voie [...]”/ De acum, Pavel era cinstit și vrednic de cucernicie, încît i-au dat voie și slobozenie să petreacă deosebi. Căci, dacă și mai-nainte de aceasta se arătau cu iubire oameni către dînsul, cu mult mai vîrtos acum.

„[...] cu ostașul care îl păzea.”/ Îl păzea ca nici acolo să nu fie cu puțință a pătimi vreo vrăjmășie. Adică nu îl păzea [să nu fugă], ci pentru a nu i se mai întîmpla ceva din cele de întristare.¹

(19) Dar, grăind împotriva Iudeii, am fost silit să cer a fi judecat de Chesarul, nu că aș avea de adus vreo pîră neamului meu. (20) Deci pentru această pricină v-am chemat să vă văd și să vorbesc cu voi. Căci pentru nădejdea lui Israil sînt legat cu acest lanț.”

Fiindcă știa că era cu totul necuviincios să fie judecat, și mai ales de om necredincios, Pavel dă răspuns pentru amîndouă pricinile, zicînd: Nici nu am săvîrșit ceva afară de cele legiuite, ci am fost năpăstuit de Iudei, care m-au pîrît; nici nu am cerut judecata Chesarului de voie, ci ei mi-au dat pricina. Pentru că ei nu sufereau nici să mă judece după *Legea* bisericii, nici să se supună hotărîrilor legii stăpînitorilor, care „voiau să mă sloboadă, fiindcă nu era întru mine nici o vină vrednică de moarte”. Și nu m-au slobozit pentru că Iudeii grăiau împotriva. Și atunci ce? Ai cerut judecata Chesarului ca să-i pîrăști pe dînșii? Nu – zice – ci ca să scap de primejdie!

„Căci pentru nădejdea lui Israil sînt legat cu acest lanț.”/ Adică: Iudeilor le era rămasă o nădejde de mîntuire – după *Scripturi* – anume Hristos, pe Care propovăduindu-L, am venit întru această stare de a fi legat.

¹ Păgînii Romani îl păzesc pe Creștinul Iudeu Pavel, pentru a nu fi bătut și ucis de frații săi Iudei! Cu adevărat, mișcător lucru, făcut negreșit din iconomie dumnezeiască, dar și din buna voință a acelor Romani. (n. n.)

(21) Iar ei au zis către dînsul: „Noi n-am primit din Iudeea nici scrisori despre tine, nici nu a venit cineva dintre frați ca să ne spună sau să ne grăiască ceva rău despre tine. (22) Deci ne rugăm să auzim de la tine ce socoteli ai,

Mai-nainte de a merge Pavel în Roma, Iudeilor li se poruncise să nu primească propovăduirea despre Hristos. Și nu numai lor, dar și celor de peste tot pămîntul. Și de unde este arătată aceasta? Am aflat în cărțile celor vechi că preoții, cărturarii și bătrînii din Ierusalim le-au trimis scrisori Iudeilor ce locuiau în toate neamurile, clevetind și defăimînd învățătura lui Hristos ca pe una străină de Dumnezeu, poruncindu-le prin acestea să nu o primească. Și chiar acest lucru se pare că însemnează și proorocia Isaiei, ce zice: „Vai pămîntului de dincolo de rîurile Etiopilor! Cel ce trimite pe aripile corăbiilor în mare zăloage, și soli și epistole de hîrtie peste ape!”¹ Adică se însemnează că pînă dincolo de țara Etiopilor și a celor de la marginile pămîntului a ieșit și a străbătut sunetul răutății și al vicleniei celor ce locuiau în Iudeea, prin unii ce [păreau că] zboară cu corăbiile². Căci apostolii [„trimișii”, n. n.] lor alergau peste tot pămîntul, ducînd epistole de hîrtie peste ape, înotînd cu corăbii în mare, clevetind și defăimînd cuvîntul despre Mîntuitorul nostru. Căci Iudeii au încă pînă acum obiceiul să-i numească „apostoli” pe cei ce poartă epistole de obște de la boierii lor. Iar de aici înainte, cuvîntul proorociei s-a zis despre ucenicii Mîntuitorului, pe care, pentru că sînt bine-vestitori tuturor oamenilor, i-a numit „ușori-vestitori”³, spre osebirea apostolilor iudaici pe care i-a arătat mai sus.

căci despre eresul acesta știm că se grăiește împotriva pretutindeni.”
(23) Deci, rînduindu-i lui o zi, au venit la dînsul la gazdă mai

¹ În *Vechiul Testament* pe care îl avem în uz e așa: „Vai ție, țară [...] care ești dincolo de fluviile Etiopiei! Tu, care trimiți soli [...] în bărci de papură pe întinsele ape” (*Isaia* 18:1, 2). Iar această „papură” este *papirusul*, din care se făcea hîrtia de scris. (n. n.)

² Asemuirea corăbiilor cu păsările e întemeiată. Într-adevăr, o corabie cu pînzele umflate de vînt arată asemenea unei mari păsări albe cu aripile întinse. Pe de altă parte, trupul corabiei este asemenea unui pește ce înoată aproape de fața apei. Sau, mai degrabă, a unui chit – delfin sau balenă, după mărime – care poate înota cu trupul cufundat doar pe jumătate, lăsînd în urmă o dîră de spumă. Cu adevărat, minunată unealtă l-a învățat să alcătuiască Dumnezeu pe Noe: corabia, măcar că aceea nu avea pînze, căci nu se purta de vînt, ci de puterea lui Dumnezeu. (n. n.)

³ Căci stihul urmează așa: „Mergeți voi, soli iuți [...]” (*Isaia* 18:2). (n. n.)

mulți, cărora, mărturisindu-le, le spunea despre împărăția lui Dumnezeu, căutînd să-i încredințeze despre Iisus din Legea lui Moisi și de la Prooroci. (24) Și unii credeau celor spuse, iar alții nu credeau.

Iudeii numesc „eres” credința întru Hristos. Dar iată că și ei mărturisesc că Hristos Se propovăduise pretutindeni, deși nu toți primeau propovăduirea, ci unii – Iudei, sau și Elini – îi grăiau împotriva.

(25) Și, neunindu-se unul cu altul, s-au dus, zicînd Pavel un cuvînt că: „Bine a grăit Duhul Sfînt către părinții noștri, (26) zicînd prin Isaia Proorocul:

Vezi că acum nu cos vrăjmășii și pîndiri asupra lui. Pentru că în Iudeea ei erau ca întru o tiranie, ca întru o stăpînire cu sila, iar aici, chiar ocăriți fiind de dînsul, nu îndrăznesc să grăiască nimic împotriva, fiindcă cele pentru dînsul nu mai erau întru stăpînirea lor de acum.¹ Și aici, zicînd: „Bine a grăit Duhul Sfînt către părinții noștri”, Pavel dă rană de moarte celor ce zic că Duhul Sfînt este slujitor al Tatălui.² Căci aici zice că Domnul pe Care Isaia L-a văzut șezînd pe scaun prea-înalt era Duhul Sfînt, [arătînd deci] că Acesta este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, împărțășindu-Se de aceeași stăpînire.

«Mergi la norodul acesta și zi-i: Cu auzul veți auzi, și nu veți înțelege; și, privind, veți privi, dar nu veți vedea. (27) Căci s-a îngroșat inima acestui norod, și cu urechile greu au auzit și ochii lor i-au închis. Ca nu cumva să vadă cu ochii, și să audă cu urechile și cu inima să înțeleagă, și să se întoarcă și Eu să-l vindec!» (Isaia 6:9, 10). (28) Drept aceea, să vă fie cunoscut că mîntuirea lui Dumnezeu s-a trimis «neamurilor», și ei vor asculta!» (29) Și, zicînd el acestea, au ieșit Iudeii, avînd multă prigonire între dînșii.

¹ Adică nu mai aveau apărarea arhierilor și a stăpînirii romane care asculta de aceștia, așa cum se întîmpla în Iudeea. (n. n.)

² Luptătorilor împotriva Duhului Sfînt despre care am vorbit în mai multe rînduri. Și nu întîmplător, căci tot ce se întîmplă în *Fapte* e legat de lucrarea Sfîntului Duh prin Apostoli și de încercarea Iudeilor de a împiedica această lucrare. (n. n.)

Zice: Și-au asurzit urechile și au închis ochii, „ca nu cumva [...] să se întoarcă și Eu să-l vindec!” – prin aceasta arătînd întinsă și sîrguită răutate și întoarcerea cu sîrguință de la credința întru Hristos.¹ Și zice aceasta trăgîndu-i și arătîndu-le că, dacă se vor întoarce, [Hristos] îi va vindeca pe dinșii.

„Căci s-a îngroșat inima acestui norod [...]”/ Aceasta nu e zisă ca și cum Dumnezeu, Cel ce voiește ca toți să se mîntuiască și întru cunoștința adevărului să vină², S-ar sîrgui, din pizmă, [să lase inimile oamenilor să se îngroașe], ca nu cumva ei să vadă și să audă.³ Ci și noi obișnuim a zice aceasta despre cei ce fug departe și nu voiesc să audă cuvîntul mîntuirii [adică]: Omul acesta atîta fuge și își depărtează auzul, temîndu-se să nu audă cuvîntul care îl întoarce și îl oprește de la răutate.

(30) Și a petrecut Pavel doi ani întregi în acea casă, pe a sa cheltuială, și-i primea pe toți care veneau către el, (31) propovăduind împărăția lui Dumnezeu și învățînd cele despre Domnul Iisus Hristos, cu toată îndrăzneala și fără opreliște.

Nu precum acel Sinopean [Diogene Cîinele⁴] care era îmbrăcat cu trențe și locuia în chiup (butoi), care pe mulți i-a spăimîntat fără de nici o trebuință, dar pe nimeni n-a folosit. Iar Pavel nu făcea nimic din acestea:

¹ Aceasta e deosebirea între Iudei și păgîni: Iudeii se întorc de la credința întru Dumnezeu-Cuvîntul – Cel care le-a dat *Legea* arătîndu-se în muntele Horivului, Care le-a purtat de grijă în pustie și după aceea, Cel care întîi de toate pentru ei S-a întrupat și a pătimit – așadar ei se întorc de la credința întru Cel pe care Îl cunosc prea-bine, pentru că nu Îl vor, pe cîtă vreme păgînii nu Îl primesc fiind afundați în bezna neștiinței, a înșelării diavolești, pricinuite de voința lor de a nu-L vedea pe Dumnezeu din făpturi. (n. n.)

² I Timotei 2:4, n. n.

³ Aceasta e vechea îndreptățire pe care Satana a insuflat-o Evei, cînd i-a spus că Dumnezeu i-a mințit pe oameni poruncindu-le să nu se atingă de cunoștința binelui și a răului. Și de ce? Din pizmă, din frica lui Dumnezeu că făpturile Lui vor ajunge, prin cunoștință, să Îi răpească vrednicia de... Dumnezeu! Se poate înțelege această nebulie, de care făptura rațională a fost cuprinsă numaidecît de la scoaterea ei din neființă? Se poate! – fiindcă Ziditorul l-a făcut pe om „după asemănarea Sa”, adică (printre altele) liber, liber pînă la a-și ieși cu desăvîrșire din minte, dacă așa vrea. (n. n.)

⁴ „Filosof” Elin (din veacul al patrulea înainte de Hristos), care trăia „în armonie cu Natura”, aproape gol, nespălat, după cele mai curate principii ale școlii Cinicilor („Cîinilor”). Era un fel de activist „Hippie”, care propovăduia „libertatea de expresie” și cosmopolitismul. (n. n.)

căci nici nu căuta către iubirea de cinste, dar se îmbrăca cu toată buna-cuviință. Și locuia totdeauna în casă și arăta cu de-adinsul toată luarea aminte întru celelalte fapte bune, pe care cîinescul filosof le defăima, trăind desfrînat și grozăvindu-se în vileag, trăgîndu-se și tîrîndu-se de turba-rea lui către slava deșartă. Căci, dacă ar fi întrebat cineva pricina pentru care locuia în chiup, n-ar fi putut afla alta în afara slavei deșarte, iar Pavel și chirie dădea pentru casa întru care locuia în Roma.

ADĂUGIRE LA
„FAPTELE SFÎNȚILOR APOSTOLI”
DESPRE SFÎNTUL APOSTOL PAVEL, DE LA ICUMENIE

Trebuie a ști că pînă aici povestește Luca cele despre fericitul Pavel în *Faptele Apostolilor*, căci a scris cartea chiar în vremea [cînd se petreceau ele], iar ce a mai fost după aceea n-a mai știut. Nici mucenicia lui Pavel nu s-a pus în carte, căci, lăsîndu-l pe el [la Roma], Luca și Aristarh au plecat. Iar Evsevie povestește anii [lui Pavel] cei de pe urmă cu de-amăruntul. Anume cum, dînd atunci răspunsul înaintea lui Nero, Pavel s-a trimis iarăși la slujba propovăduirii, slobozindu-se de Chesar, și a mai binevestit alți zece ani. Cînd, ajungînd la vîrful turbării, Nero s-a pornit spre uciderea Apostolilor. Atunci, în anul al treizeci și șaselea de la patima cea mîntuitoare și al treisprezecelea al [împărăției sale], trimițînd să-l cheme pe Pavel, l-a făcut de a mărturisit¹ și i-a tăiat capul cu sabia.²

Deci de la anul în care a început Pavel a propovădui evanghelia – al nouăsprezecelea al chesarului Tiberiu, adică al doilea de la patima cea mîntuitoare – și pînă la al douăzeci și doilea ai aceluiași Tiberiu, sînt trei ani. Și cei din vremea lui Gaius [Caligula] patru ani. Și iarăși anii lui Clavdiu treisprezece³. După care, fiind diadoh⁴, Nero l-a omorît pe Apostolul întru al treisprezecelea an al stăpînirii sale [anul 67 după Hristos, n. n.]. Deci toată vremea propovăduirii [în libertate a] lui Pavel este de douăzeci de ani. Și alți doi ani pe care i-a petrecut în temnița din Chesaria. Iar lîngă aceștia, cei doi ani de la Roma, întîia oară, și cei zece din urmă, încît toți anii de la chemarea lui pînă la săvîrșirea lui sînt treizeci și patru, iar de la patima cea mîntuitoare [a lui Hristos] treizeci și cinci.⁵ Căci

¹ Adică L-a făcut să-L mărturisească pe Hristos, pentru a-l ucide. (n. n.)

² Nero s-a îndrăcit asupra lui Pavel pentru că acesta, în temniță fiind, creștinase niște țiuitor de ale împăratului și pe însuși paharnicul lui. (n. n.)

³ În total, 33 de ani. (n. n.)

⁴ Adică urmaș al tatălui său la împărăție. (n. n.)

⁵ Se vede că e o nepotrivire de un an în această cronologie, pe care nimeni nu a descurcat-o. Și mă gîndesc că Dumnezeu a îngăduit să nu cunoaștem cronologia întîmplărilor cu toată acrivia pentru a curma rîvna astrologică a celor ce caută potriviri între faptele Mîntuitorului și ale Apostolilor și drumul astrelor, pentru a prevedea cutare mari

Apostolii i-au ales la slujbă pe Ștefan și pe cei împreună cu el după puțin zile de la înălțarea Domnului. Apoi, aflăm că Ștefan s-a ucis cu pietre îndată după aceasta, Pavel bine-voind la uciderea lui împreună cu ceilalți. După care, puțin mai pe urmă se pornește la Damasc, ca să-i omoare și pe sfinții ce erau acolo. Iar chemarea lui de către Dumnezeu s-a făcut la mijlocul căii, încât anul acela mai că s-a cheltuit. Și a început să propovăduiască îndată, fiind anul al nouăsprezecelea al chesarului Tiberiu. Și întru al treisprezecelea an al lui Nero se săvârșește, tăindu-i-se capul cu sabia.

SFÎRȘIT

întimplări și mai cu seamă sfîrșitul lumii. Dar nici o pagubă nu avem noi din această necunoștință: destul ne este că știm înțelesul și urmările celor istorisite, pe care un an sau doi adăugați sau scoși din cronologie nu le schimbă cu nimic. (n. n.)

CUPRINS

[Înainte cuvîntare]	5
Capitolul I	8
Capitolul II	28
Capitolul III	51
Capitolul IV	60
Capitolul V	68
Capitolul VI	79
Capitolul VII	83
Capitolul VIII	110
Capitolul IX	119
Capitolul X	131
Capitolul XI	144
Capitolul XII	149
Capitolul XIII	156
Capitolul XIV	171
Capitolul XV	178
Capitolul XVI	188
Capitolul XVII	196
Capitolul XVIII	208
Capitolul XIX	215
Capitolul XX	226
Capitolul XXI	235
Capitolul XXII	243
Capitolul XXIII	249
Capitolul XXIV	255
Capitolul XXV	260
Capitolul XXVI	264
Capitolul XXVII	269
Capitolul XXVIII	275
Adăugire la „Faptele Sfinților Apostoli” despre Sfîntul Apostol Pavel, de la Icumenie	283

DIFUZARE:

S.C. Supergraph S.R.L.

Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, București

Tel.: 021 320.61.19; fax: 021 319.10.84

e mail: contact@supergraph.ro

www.librariasophia.ro

Societatea de Difuzare SUPERGRAPH
vă oferă posibilitatea de a primi prin poștă
cele mai bune cărți de spiritualitate,
teologie, cultură religioasă, artă, filozofie
apărute la edituri de prestigiu.
Plata se face ramburs la primirea cărților;
taxele poștale sunt suportate de Supergraph.

Vă așteptăm la

LIBRĂRIA SOPHIA

str. Bibescu Vodă nr. 19,

040151, București, sector 4

(lângă Facultatea de Teologie)

tel. 021-336.10.00; 0722.266.618

www.librariasophia.ro

*Sacrifică puțină vreme
pentru a răsfoi cărțile noastre:
este cu neputință să nu găsești ceva
pe gustul și spre folosul tău!*